Marianne Houmøller-Jørgensen

Kirken i sommerlandet

En antropologisk undersøgelse af udfordringer og muligheder for kirker i sommerhusområder

Kirken i sommerlandet

En antropologisk undersøgelse af udfordringer og muligheder for kirker i sommerhusområder.

Marianne Houmøller-Jørgensen

Kirken i sommerlandet

En antropologisk undersøgelse af udfordringer og muligheder for kirker i sommerhusområder.

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Kirken i sommerlandet
En antropologisk undersøgelse af udfordringer og muligheder for kirker i sommerhusområder.

Forfatter: Marianne Houmøller-Jørgensen

Forsidefoto: Lei Iben Raunow Andersen

© Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter og forfatteren
Aarhus 2019

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter
Sct. Markus Kirkeplads 1
8000 Aarhus C
www.fkuv.dk
ISBN: 978-87-90323-54-7
Tryk: LaserTryk.dk

Indholdsfortegnelse

Forord **9**

1. Indledning **11**
1.1 Baggrund for projektet **11**
1.2 Projektet og rapporten **12**
1.3 Hvad er kirken i sommerlandet **13**
1.4 Definition og brug af sommergæster og turister **14**
1.5 Læsevejledning: **16**

2. Sommerlandet **18**
2.1 Sommerhuse i Danmark historisk overblik **18**
2.2 Danmark og turisme i dag **20**
2.3 Turismens betydning for Danmark **21**
2.4 Turisterne i Danmark **23**
2.4.1 De udenlandske turister 25
2.5 Turismen i dette projekt ift. resten af Danmark **26**
2.6 Turismen i de tre stifter **28**
2.6.1 Aalborg stift 30
2.6.1.1 Skagen 31
2.6.2 Viborg stift 33
2.6.2.1 Fur 34
2.6.3 Ribe stift 36
2.6.3.1 Hvide Sande 38
2.7 Sommerhusejere **39**
2.8 Planloven og dens mulige betydning **43**
2.9 Turister **46**
2.10 Opsamling, turisme, sommerland og sommergæster **48**

3. Kirken i sommerlandet **49**
3.1 Introduktion **49**
3.2. Muligheder og udfordringer ift. hvad **49**
3.3 Aktører i sommerlandet **51**
3.4 Præsten i sommerlandet **52**
3.4.1 Travlhed og ferie 57

3.4.2 Administrativt arbejde 59
3.5 Præstens arbejdsopgaver 62
3.5.1 Præsters generelle kompetencer 63
3.5.1.2 Forkyndelse 64
3.5.1.3 Sjælesorg 67
3.5.2 Særlige opgaver for præster i sommerlandet 70
3.5.2.1 Annoncering 70
3.5.2.2 Sprog 73
3.5.2.3 Øvrige sommerlandsopgaver 75
3.6 Menighedsråd om at være sommerlands kirke 78
3.7 Kirkelige handlinger 84
3.7.1 Kirkelige handlinger for folk bosiddende i og udenfor sognet 86
3.7.1.1 Dåb 88
3.7.1.2 Vielser og kirkelige velsignelser 89
3.7.1.3 begravelser og bisættelser 90
3.7.2 Konfirmation 92
3.7.3 forholdet til kirkelige handlinger for personer med bopæl uden for sognet 93
3.8 Ressourcemangel og behov 95
3.8.1 Der er så meget vi gerne vil men vi har ikke krudtet til det 100
3.9 Flere menigheder? 104
3.10 Kirken mellem autenticitet og "cirkus" 110
3.11 Udfordringerne 113
3.12 Mulighederne 114
3.13 Opsamling 115

4. Sommerlandets befolkning 117
4.1 Introduktion 117
4.2 Sommerhusets betydning 118
4.3 Brug af sommerkirken 124
4.4 Sommergæster om kirkelige handlinger 127
4.4.1 Fortælling 1 128
4.4.2 Fortælling 2 130
4.4.3 Fortælling 3 131
4.4.4 Fortælling 4 132

4.4.5 Øvrige sommergæster om kirkelige handlinger 133
4.4.6 Kirkelige handlinger: Et spørgsmål om praktik og tilknytning? 135
4.5 Hvordan finder man informationer – sommergæsterne om annoncering etc. 136
4.5.1 Let adgang til informationerne er vigtig 139
4.6 Ønsker til kirken 142
4.6.1 Arrangementer på hverdage 142
4.6.2 Musik og sang aktiviteter 144
4.6.3 Aktiviteter og gudstjeneste i naturen 147
4.6.4 Aktiviteter for hele familien, især børn 150
4.6.5 Afrunding af ønsker til kirken 152
4.7 Sommergæsterne om forholdet til den lokale menighed. 153
4.8 Frivillig ved sommerhus kirken? 159
4.9 Sommergæsternes forhold til sommerkirken 161
4.10 Opsamling på gæsternes oplevelse af, forventninger og behov til kirken 163

5. Kirken i sommerlandet – for hvem og hvordan 165
5.1 Indledning 165
5.2 Ekskurs 1: Sommergæster bruger kirken forskelligt 165
5.2.1 Kirken som sted for sightseeing 166
5.2.2 Kirken som et mødested 168
5.2.3 Kirken som en rasteplads 171
5.2.3.1 Kirken som praktisk rasteplads 171
5.2.3.2 Kirken som åndelig rasteplads 173
5.2.4 Sammenhæng i kirkens rum? 175
5.3 Ekskurs 2: Kirken i sommerlandet sænker barrieren? 177
5.3.1 Feriestemning åbner op 178
5.3.2 Hvem sætter barrieren for kirken? 179
5.3.3 Hvordan kan gæsterne imødekommes? 181
5.3.4 En god oplevelse ved den enkelte kirke og for folkekirken i det hele taget 183
5.4 Sommerlandsaktiviteter for hvem? 185
5.4.1 Aktiviteterne i sommerlandet 185
5.4.2 Aktiviteter for hvem? 187

5.5 Informanternes ideer til afhjælpning af udfordringer 190
5.5.1 "Præstefond" 191
5.5.2 Samarbejde og netværk 194
5.6 Samarbejdsmuligheder: 196
5.7 Opsamling på kapitel 5 198

6. Konklusion 200

7. Metode 203
7.1 Indledning 203
7.2. Udvælgelse af sogne til projektet 203
7.2.1. Kort beskrivelse af sognene 204
7.3 Den kvalitative metode 206
7.3.1 Interview 208
7.3.2 Etnografisk samtale 209
7.3.3 Deltagerobservation 210
7.3.4 Informanter 211
7.4 Etiske overvejelser i projektet 213
7.5 Afgrænsning, sommerlandet er en problematisk titel 214
7.6 Praktiske udfordringer og begrænsninger 216
7.7 Bearbejdning af materiale 217
7.8 Analyseramme 218

8. Litteraturliste 222

9. Bilag 230
1: Kortlægning af befolkningsgrupperne i sommerhusområderne 231
2: Oversigt over kirkelige handlinger i tal 234
3: Ønskeliste fra sommergæsterne 237
4: Aktivitets katalog 239

Forord

Sommer betyder sol og strand. Og sommer betyder liv i sommerhusene og en markant stigning i antallet af "indbyggere" i de sogne, der ligger i sommerlandet. Det skaber både muligheder og udfordringer for kirken. For første gang kan vi nu præsentere en rapport, der giver os en sammenhængende viden på området. Det er med stor glæde, at vi på vegne af tre jyske stifter og stiftsråd kan præsentere rapporten om "Kirken i sommerlandet" – en delrapport under det større projekt "Kirken på landet".

De tre stifter har relativt mange sogne på landet, herunder sogne i sommerhusområder. I disse sogne vokser "indbyggertallet" kraftigt i feriemånederne. I mange områder mangedobles det. Endvidere er der flere og flere, der anvender sommerhuse til helårsbeboelse. Statistisk ved vi meget om sommerlandet: antal sommerhuse, beliggenhed, antal kro- og hotelovernatninger, brug af campingpladser osv. Men vi har ingen statistik, der omhandler kirken og dens rolle i sommerlandet. Denne rapport giver en oversigt over det kirkelige liv i udvalgte sogne med mange turister og sommerhuse. Derudover afdækker den nogle ønsker fra befolkningen til kirken, ligesom den identificerer nogle af de udfordringer, der udspringer af, at være kirke i et område med så svingende befolkningstal. I rapporten findes der bl.a.:

- Overblik over kirkelige handlinger i udvalgte sogne og beskrivelse af personalemæssige udfordringer.
- Hvilke ønsker og forventninger har sommerhusejere til kirke og kirkeliv, og vil de selv være aktive i sognets kirkeliv?
- Hvilke ønsker og forventninger har turisterne til kirke og kirkeliv? En del turister vender år efter år tilbage til det samme område. Har disse turister specielle ønsker til kirken og kirkelivet i området, og vil de gøre brug af tilbuddene, hvis de ellers er der?

Hvad kan rapporten bruges til? Vi mener, at denne rapport kan være med til at kvalificere menighedsråds og præsters arbejde i sognene og provstiudvalgenes beslutningsgrundlag for tildeling af ligningsmidler samt stifternes normering af præstestillinger.

En tak til FUV og projektleder for "Kirken på landet" Hasse Neldeberg Jørgensen for arbejdet i forbindelse med projektets gennemførelse. Også en tak til Marianne Houmøller for hendes store arbejde med udarbejdelsen af spørgsmål, indhentning af svar, gennemførelse af interviews samt skrivning af rapporten.

Vi håber, at rapporten om "Kirken i sommerlandet" vil blive til glæde og inspiration for rigtig mange. Og vi ønsker god læselyst.

Biskop	Elof Westergaard
Biskop	Henrik Stubkjær
Biskop	Henning Toft Bro
Stiftsrådet	Peter L. Hundebøl
Stiftsrådet	Karl Georg Pedersen
Stiftsrådet	Ejnar H. Thomsen

1. Indledning

"Turister er altid glade", (Præst i sommerlandet).

"Vi har større tilknytning til sommerhuskirken end til kirken, hvor vi bor. Kirken ved sommerhuset er vores familiekirke" (Sommerhusejer).

"Vi er et almindeligt Vesterhavssogn, som har et sommerhusområde" (Præst i sommerlandet).

"Jeg kommer altid forbi kirken, også fordi et eller andet sted så synes jeg også, at jeg skylder. Grunden til, at jeg overhovedet har haft mulighed for at overtage det her hus [sommerhuset], det er på grund af de folk der ligger deroppe" (Sommerhusejer).

Sådan beskriver fire sommerhusejere og præster deres oplevelser af sommerlandet. De fire beskrivelser repræsenterer nogle af de forskelligheder, der er i sommerlandet. Denne rapport afdækker disse forskelligheder og beskriver, hvad sommerlandet er, hvordan det opleves, hvem der er i sommerlandet, og hvilke udfordringer og muligheder der er ved at være kirke i sommerlandet.

Mens det meste af Danmark pakker arbejdet sammen, trækker stikket og lukker ned for hverdagen når det bliver sommerferie, er der mennesker, som i stedet trækker i arbejdstøjet og gør klar til at arbejde igennem. Turistchefer, sommerhusudlejere og iskioskmedarbejdere gør klar til at servicere feriegæster. Men hvad med kirken i sommerlandet? Hvad er særligt ved at være kirke i sommerlandet? Hvilke muligheder og udfordringer har kirken i sommerlandet? Og hvilke forventninger er der til kirken blandt sommergæster?

1.1 Baggrund for projektet

Aalborg, Viborg og Ribe stift er alle stifter, som er karakteriseret ved at hovedparten af stifternes sogne er landsogne. De tre stifter indgik i

2016 et samarbejde under overskriften ”Kirken på landet”. Projektet ”kirken i sommerlandet” er et delprojekt under ”Kirken på landet”. ”Kirken i sommerlandet” er blevet til med udgangspunkt i de mange sogne, som er forholdsvis befolkningslette om vinteren og befolkningstunge om sommeren.

I Danmark er der ifølge Danmarks statistik 224.623 sommerhuse.[1] Aalborg, Viborg og Ribe stift har tilsammen ca. 73.840 sommerhuse, hvilket udgør ca. 32 % af alle sommerhusene i Danmark[2].

Der er de senere år lavet en del undersøgelser af sommerhuse især ift. sommerhusejeres vaner i, og brug af sommerhusene, sommerhuse ift. turisme og turisters brug, samt turisters ønsker og behov i sommerhusområder[3]. En del af disse undersøgelser fokuserer på relationerne mellem turister og lokalområdet og den gensidige påvirkning herimellem. Ingen af disse undersøgelser inddrager dog kirkens rolle i lokalsamfundet eller undersøger relationer mellem kirke og sommerhusgæster. Dette projekt tager altså fat i et emne, som endnu ikke er blevet belyst.

”Kirken i sommerlandet” er således udsprunget af et ønske om at vide, hvad der foregår i sommerlandet, hvem der bruger kirken i sommerlandet, samt et behov for at se på de udviklingsmuligheder og hvilke behov, der er for kirken i sommerhusområder[4].

1.2 Projektet og rapporten

Dette projekt er udført af Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter som en konsulentopgave for Aalborg, Viborg og Ribe stift. Projektet er

---

[1]Danmarks statistik 2018, se Link 1 i litteraturlisten

[2] Tallet er fra Danmarks statistik 2018. Det dækker over antallet af sommerhuse i de kommuner som er beliggende i de tre stifter. Enkelte kommuner er placeret i to stifter. Derfor er nogle af disse sommerhuse muligvis beliggende i Aarhus eller Haderslev stift, det drejer sig dog om et fåtal.

[3] Se fx Visit Denmark et. al 2015a, Hjalager: 2009, Therkelsen et. al 2012 og Vacher 2010

[4] Den fulde projektbeskrivelse kan findes gennem Link 2.

udført under ledelse af provst Hasse Neldeberg Jørgensen. Antropolog Marianne Houmøller-Jørgensen har udført feltarbejdet, indsamlet og bearbejdet data samt skrevet rapporten. Projektet tager udgangspunkt i de tre stifter og fokuserer på landdistrikter med sommerhusområder i stifterne. Stifterne har hver udpeget fire sogne, som danner rammen for undersøgelsen. De udvalgte sogne er:

Aalborg stift: Skagen og Hulsig, Hune, Hals og Hou, Klitmøller
Viborg stift: Overlade, Fur, Harboøre, Thorning
Ribe stift: Husby, Hvide Sande, Henne og Lønne, Rømø[5]

Projektet bevæger sig på to ben; et, som undersøger sommerlandet set fra kirkernes side og et, som ser på kirken fra sommergæsternes perspektiv. Kirkens perspektiv er belyst igennem 47 interviews med præster, menighedsråd, ansatte og frivillige ved kirkerne. Sommergæsternes perspektiv er belyst igennem 32 interviews med sommerhusejere, turister og ansatte ved turistbureauer og udlejningsbureauer.

1.3 Hvad er kirken i sommerlandet

Hvad menes der med "kirken i sommerlandet"? Kirken, som undersøges i dette projekt, er den danske folkekirke. Med sommerlandet menes der områder med mange turister og sommergæster. Dette indebærer også områder med vandreruter og pilgrimme såsom Hærvejen.

Kirken i sommerlandet er følgelig karakteriseret som sogne, der oplever et større skift i antallet af beboere i sognet fra vinter til sommer. Det er sogne, som har sommerhuse eller sommerhusområder og/eller andre typer af deltids eller ferieboliger[6] og dermed også mulighed for en del gæster.

---

[5] Tre af præsterne har valgt at lade deres pastorat indgå i undersøgelsen, derfor er der nævnt 15 sogne her. I feltarbejdet er pastoraterne blevet undersøgt som en enhed. Fremover henvises blot til 12 sogne.
[6] Så som campingpladser, herberg, timeshare lejligheder mm.

I rapporten bruges ordene sommerhuskirke og sommerkirke. Sommerhuskirke refererer til den kirke, der er nærmest sommerhusejeres sommerhus. Sommerkirke bruges om en kirke, der befinder sig i et ferieområde. Sommerkirke kan således være kirken i nærheden af et lejet feriehus eller nær den campingplads, hvor sommerferien afholdes. Sommerlandet har været arbejdstitlen for dette projekt. Ordet "sommerland" dækker over perioder med mange ekstra turister, sommerhusgæster, og feriestemning. Turister besøger dog ikke kun Danmark om sommeren. Mange sommerhusejere bruger deres hus hele året. Ferie er efterhånden noget, der kan afholdes på alle tider af året og ikke kun i månederne juni, juli og august. Flere arbejdstitler har været i spil for projektet, men hverken fritidsland eller turistland vurderes som dækkende. Sommerlandet er valgt som arbejdstitel, fordi sommeren er hovedsæson for sommerhusbrug, turister og ferie og dermed indkapsler hovedområderne for projektet bedst muligt.

1.4 Definition og brug af sommergæster og turister

Sommerlandet har en bred befolkning af sommerhusejere, turister, campister, vandrere, tilrejsende, og mange flere. Fælles for de ovenstående er, at de er på besøg i området i kortere eller længere tid, det er ikke deres faste bopæl. For at forstå sommergæsterne er det nødvendigt at have nogle definitioner for denne gruppe. I dette afsnit redegøres og argumenteres der for hvilke begreber, der fremover i rapporten bruges om denne gruppe samlet. Først præsenteres den definition af turister, som Visit Denmark bruger. Herefter beskrives der hvilke begreber, der fremover bruges, hvordan de bruges og hvorfor.

Visit Denmark definerer en turist på følgende måde:

> *"Turister er en delmængde af rejsende, for hvem rejsen foregår uden for personens sædvanlige miljø, i mindre end et år og med andet formål end at være ansat på den besøgte lokalitet[7]".*

[7] Visit Denmark & Center for regional- og turismeforskning 2015c: 4

En turist er således en person på rejse udenfor sit sædvanlige miljø i en periode på op til et år. Turisten rejser med et andet formål end at arbejde. Turist dækker i denne optik både danskere, som er på ferie i Danmark og udenlandske gæster på ferie.

Undtagen i kapitel 1 bruges ordet turist udelukkende, når der er tale om turisme i Danmark eller i verden generelt. Om de turister, sommerhusejere og vandrere som er interviewet i dette projekt, bruges ordet sommergæster. Dette sker af tre årsager.

For det første beskriver turismeforsker Chris Ryan, at turister hellere vil beskrives som gæster end turister[8]. Ordet turist har også en negativ ordlyd for nogen.

For det andet er hovedparten af interviewpersonerne i dette projekt gengangere til områderne. De har afholdt ferie det samme sted i flere år. Flere af dem beskriver et godt lokalkendskab. Området bliver således om end ikke personens sædvanlige miljø så dog et mere sædvanligt miljø end andre steder. Hermed ophører Visit Denmarks turistdefinition med at passe.

Den tredje årsag er, at sommerhusejere ofte ikke anser sig selv som turister i området. Ifølge en dansk undersøgelse om feriehusejere opfatter sommerhusejere sig selv som en del af lokalområdet[9]. Derfor synes gæst at være, om end et ikke helt dækkende begreb, så et mere passende begreb end turist.
I kapitlerne efter kapitel 1 bruges ordet turist således enten fordi der er tale om turisme generelt set eller fordi en interviewperson selv har brugt ordet.

[8] Ryan 2003: 35
[9] Larsen 2010: 11

1.5 Læsevejledning:

Denne rapport beskriver sommerlandet, kirkens rolle og interviewpersonernes forventninger og ønsker til kirken. Rapporten giver et grundigt indblik i sommerlandet, og den kan dermed virke lidt lang. Derfor kommer her en læsevejledning til de enkelte kapitler således at læseren, der har et specifikt formål med at læse rapporten, kan vide præcis hvilke afsnit, der vil være særligt interessant at starte læsningen af rapporten med. For kapitel 2-5 er der lavet en opsamling, som leder videre til næste kapitel. Disse kan med fordel læses af den læser, som ikke har tiden til at læse rapporten i sin fulde længde.

Kapitel 2 giver læseren en introduktion til Danmark set i et ferie- og turismeperspektiv. Dette kapitel er en mere generel introduktion til sommerlandet og går ikke i dybden med interviews, analyser eller feltobservationer fra projektet. Kapitlet giver en kort opsamling på turismens historie i Danmark. Her er beskrivelser af planloven, diagrammer, som viser overnatningstallene for sommergæster i de tre stifter samt antallet af sommerhuse i stifterne. I kapitlet inddrages andres undersøgelser af turister og sommerhusejere. Det er således et kapitel med baggrundsviden om sommerlandet. Kapitlet opsamles på side 48.

Kapitel 3 er særligt interessant for den læser hvis særlige fokus, er kirkens udfordringer og muligheder. I kapitel 2 sættes der fokus på præsters, menighedsrådsmedlemmers og ansattes oplevelse af at være kirke i sommerlandet. Kapitlet fokuserer på kirkelige handlinger, præsters opgaver i sommerlandet og synet på det at have lokale og sommergæster som del af menigheden. Kapitlet afsluttes med en opsamling af, hvilke udfordringer og muligheder kirkerne står overfor. Disse findes på side 113 og 114. Selve opsamlingen af kapitlet findes på side 115.

Kapitel 4 er særligt interessant for læseren, som er interesseret i hvad sommergæsternes ønsker og forventninger til kirken er. Kapitlet un-

dersøger og gennemgår gæsternes forhold til sommerhuset og til sommerkirken. Der er personlige fortællinger om gæster, som har fået foretaget kirkelige handlinger ved sommerkirken og deres overvejelser omkring dette valg. Kapitlet beskriver også gæsternes forhold til den lokale menighed og deres ønsker til, hvad kirken i sommerlandet skal tilbyde dem. På side 161 beskrives sommergæsternes forhold til sommerkirken. Kapitlet opsamles på side 163.

Kapitel 5 fokuserer både på, hvordan kirken bruges, hvordan feriestemningen kan nå mindre kirkevante gæster, og beskriver konkrete løsningsforslag, som interviewpersonerne er kommet med ift. de udfordringer, der er i sommerlandet. Hvor kapitel to og tre holder kirke og sommergæst perspektivet adskilt, samles de i kapitel 4. Kapitlet opsamles på side 198.

På side 200 findes konklusionen, som samler op på de væsentligste hovedpointer for hele projektet.

Kapitel 6 er for læseren, som er interesseret i metodeovervejelser, bl.a. udvælgelsen af sogne, og beskrivelser af, hvordan materialet til projektet er indsamlet.

2. Sommerlandet

I dette kapitel stilles der skarpt på turisme, sommerhuse og sommergæsters forventninger i Danmark. Kapitlet starter med kort at beskrive turismen og sommerhuse i Danmark i et historisk perspektiv. Herefter beskrives turismen i Danmark og dens betydning. Dernæst er fokus på turismen i de tre stifter ift. antal af sommerhuse og antal overnatninger. I slutningen af kapitlet fokuseres der på, hvordan turisters behov og sommerhusejeres brug af sommerhuse beskrives i undersøgelser og rapporter. Planlovens og dens mulige påvirkning beskrives også.

2.1 Sommerhuse i Danmark historisk overblik

Sommerhuse, og mere specifikt udlejningshuse, er den største overnatningsform blandt turisterne i Danmark. I 2017 er der foretaget 19,2 mio. overnatninger i feriehuse, mens hotel har været, den næst mest brugte overnatningsform på 15,5 mio. overnatninger[10]. Feriehusene er således et væsentligt grundlag for turismen i Danmark. I dette afsnit beskrives kort historien for sommerhuse i Danmark.

Sommerhuse og brugen af disse er i Danmark så småt begyndt i slutningen af 1800 tallet[11]. I perioden 1860 - 1880 har kunstnere fået øjnene op for den uspolerede natur udenfor storbyen og de rekreationsmuligheder, disse områder har givet. I løbet af denne periode er velhavende folk i storbyerne begyndt at tage ud til kysten og bo hos lokale fiskere, på badehoteller og kroer i løbet af sommeren[12].

Ifølge Gunther Tress, som beskriver udviklingen af feriehuse i Danmark i et historisk perspektiv, er turismen i perioden fra slutningen af

[10] VisitDenmark om turismen i 2017, Se Link 3 i litteraturlisten
[11] Tress 2002: 111
[12] Tress 2002: 111- 112

1800 tallet og op igennem 1900 tallet karakteriseret ved en romantisk, idyllisk forestilling om livet på landet[13].

I 1893 begynder de første sommerhuse at blive bygget[14]. I første omgang er det kun de rige, som har råd til at købe og bygge sommerhuse. I 1938 indføres ferieloven, som giver alle arbejdere ret til ferie med løn. Dette fører til oprettelsen af Dansk Folke-Ferie. Her bliver større feriehytte byer bygget. Husene er ejet af fabrikker og bliver lånt eller lejet ud til arbejderne[15].

Fra 1950 – 1970 bliver mange sommerhuse opført. Nu er sommerhuse ikke blot for de rige, men for alle. I denne perioder sker der også et skift med husene. Hvor man i starten har bygget primitive hytter, som kun kan bebos om sommeren, er sommerhusene i højere grad kommet til at ligne almindelige huse. De er blevet mere bekvemmelige og anvendelige for beboelse ud over sommerperioden[16].

I denne periode blomstrer turismen også op i Danmark, og flere udenlandske gæster lejer feriehytter. Omkring 1954 er de første tyskere begyndt at tage på ferie i Danmark, og herfra blomstrer den udenlandske turisme i Danmark særligt op[17]. I begyndelsen er det turistforeningen, der har udlejet husene, men senere er egentlige udlejningsbureauer begyndt at overtage denne post. Samtidigt med at de udenlandske gæster gør brug af sommerhusene, blomstrer danskernes eget brug af sommerhusene. Ifølge Gunther Tress skabes der i denne periode en tradition blandt danskere for at holde sommerferie i eget sommerhus, en tradition som føres videre igennem generationer[18].

---

[13] Tress 2002: 111
[14] Tress 2002: 112
[15] Tress 2002: 113 - 114
[16] Tress 2002: 115
[17] Hansen 2014: 33
[18] Tress 2002: 115

I 1972 indføres zoneloven i Danmark. Loven indføres for at sikre den danske natur og især de danske kyster. Loven inddeler Danmark i tre forskellige zoner: By, land og sommerhuszoner. Indenfor de forskellige zoner er diverse regler for bebyggelse, benyttelse mm. Ligeledes bestemmes der også, at udlændinge ikke kan købe sommerhuse i Danmark, med mindre der er tale om særlige omstændigheder[19].

Ifølge Gunther Tress sker der et fald i overnatningstallet i Danmark for udenlandske turister omkring 1993[20]. Ifølge Visit Denmark er de udenlandske gæster dog vendt tilbage igen og dansk turisme, og især feriehusturismen, blomstrer igen[21]. Visit Denmark beskriver 2017 som et rekordår for dansk turisme[22]. Dansk feriehusturisme har ifølge Tress hovedsageligt været præget af ikke-kommerciel turisme, altså ejerens og ejerens gæsters egen brug af huset[23]. Sommerhuse og især feriehuse som udlejes, har således en stor betydning for sommerlandet i Danmark.

Dette afsnit har givet en kort historisk gennemgang af turismen i Danmark. I det kommende afsnit præsenteres turismen i dag og dens betydning for Danmark.

2.2 Danmark og turisme i dag

Danmark har i 2017 haft 52,4 mio.[24] turistovernatninger. Af disse er 26,7 mio. foretaget af udenlandske turister. Visit Denmark vurderer, at turismen har skabt en omsætning på 108,1 mia. kr. i 2017[25]. Ligeledes vurderer de, at turismen samme år har skabt 135.700 jobs[26].

---

[19] Tress 2002: 117
[20] Tress 2002: 119
[21] Visit Denmark 2018b: 3
[22] Visit Denmark 2018, se Link 3 i litteraturlisten
[23] Tress 2002: 119 - 120
[24] VisitDenmark 2018b, "Turismen i Danmark": 3
[25] VisitDenmark 2018b: 1
[26] VisitDenmark 2018b: 1

Visit Denmark opererer med tre forskellige typer af turisme i Danmark; storbyturisme, kyst- og naturturisme og erhvervsturisme[27]. Storbyturisme foregår fortrinsvis i de fire største byer i Danmark. Turisterne overnatter oftest på hotel og har et højt forbrug i løbet af ferien[28]. Storbyturisterne foretager i gennemsnit 2,5 overnatninger. Erhvervsturisme dækker over personer, som er i Danmark i forbindelse med arbejde eller i forbindelser med møder og/eller konferencer[29]. Kyst- og naturturisme er den største af de tre turisttyper og vurderes at stå for 72% af alle turistovernatningerne[30]. Kategorien dækker al turisme udenfor de fire største byer i Danmark, men finder primært sted ved Vestkysten. Her finder overnatningerne sted i feriehuse, og turisterne har i gennemsnit 5,1 overnatninger[31]. Kyst- og naturturismen er den kategori, som sommergæsterne i dette projekt hører indunder. Derfor er kategorien relevant. Når der fremover i rapporten refereres til turister, vil det være kyst- og naturturister, der ligger bag.

Året inddeles i tre forskellige sæsoner; højsæsonen, som er i juli og august, skuldersæsonen, som er sæsonenerne op til og efter højsæsonen, det vil sige marts – juni og september – oktober, og vintersæson, som dækker perioden fra november til februar[32]. I 2017 er 39% af turistovernatningerne foretaget i højsæsonen, mens 48 % af overnatningerne har fundet sted i skuldersæsonen og 13 % er foretaget i vintersæsonen[33].

2.3 Turismens betydning for Danmark

Jacob R. Kirkegaard Larsen undersøger feriehusturismen i Danmark ud fra et udbudsperspektiv. Han beskriver, hvordan feriehusturismen nogle steder er blomstret op omkring allerede eksisterende småbyer

---

[27] VisitDenmark 2018b: 14
[28] VisitDenmark om Storbyturister, se link 4 i litteraturlisten
[29] VisitDenmark om erhversturisme se link 5 i litteraturlisten
[30] VisitDenmark 2018b: 4
[31] VisitDenmark om kyst og naturturister se link 6 i litteraturlisten
[32] VisitDenmark 2018b: 20
[33] VisitDenmark 2018b: 20

og andre steder simpelthen har skabt landsbyer[34]. Hals og Blokhus er nævnt som eksempler for hver af disse fænomener. Hvor Hals allerede har eksisteret før turismen for alvor gjorde sit indtog, er Blokhus derimod for alvor blevet til ved turismens indtog i området. Kirkegaard Larsen påpeger, at feriehusene og turismen i mange områder giver eksistensgrundlag til byerne omkring[35]. Turismen sikrer flere steder et større udvalg af butikker, indtægter og arbejdspladser i lokalområdet.

I overensstemmelse med Kirkegaard Larsens undersøgelse påviser Videnscenter for Kystturisme ligeledes, at turisme sikrer flere arbejdspladser og større butiksudvalg. I videnscenterets undersøgelse fra 2014 undersøges lokalbefolkningens holdning til turisme. Undersøgelsen viser, at lokalbefolkningen er enige med undersøgelsens udsagn om, at turismen er til gavn for lokalbefolkningen[36].

Dette opleves også i flere af de sogne, som har deltaget i undersøgelsen. I flere af sognene udtrykkes, at turismen er sognets eller byens redning. På både Fur og i Overlade understreges det at byen udelukkende har Super Brugsen pga. turismen[37]. I Harboøre og Hvide Sande understreges det også at deres butiksgrundlag er væsentligt større, end lokalbefolkningsantallet alene kan retfærdiggøre[38].

I Visit Denmarks rapport om turismens økonomiske betydning i Danmark fremgår det også, at turismen både skaber jobs og økonomisk vækst i Danmark. Ifølge rapporten står turismen for 1,9 % af Danmarks værditilvækst. Rapporten viser desuden, at turismen skaber grundlag for 118.000 jobs i Danmark[39]. Turismen har ikke lige stor betydning i hele Danmark, da turismen hovedsageligt er centreret omkring storbyerne og kysterne. Rapporten viser, at turismen fylder mest

---

[34] Larsen 2010: 29
[35] Larsen 2010: 29
[36] Videnscenter for kystturisme 2014: 4
[37] Interview juni 2018
[38] Interview juli og august 2018
[39] VisitDenmark 2015c: 15, 30

i region Nordjylland, mens Region Hovedstaden og Region Syddanmark er de regioner, hvor turisterne har det største forbrug[40].

Rapporten opererer med to forskellige top 10 lister over turismen i Danmark fordelt på kommuner. Den ene top ti omhandler de kommuner med størst turismeforbrug, hvor turisterne har det højeste forbrug. Her er fire kommuner med sogne, som er indlemmet i denne undersøgelse med, nemlig Aalborg, Ringkøbing-Skjern, Varde og Frederikshavn. Den anden top ti viser de kommuner, hvor turismen udgør den største andel af udbuddet i kommunen. Her er to kommuner med sogne i denne undersøgelse medtaget, Jammerbugt og Varde kommune, som ligger på henholdsvis en 5 og en 7 plads[41]. Ifølge rapporten kan 0,2 % af kirkeskatten tilskrives turisme[42], det vil sige at 0,2 % af kirkeskatten er indtjent gennem turismeerhverv.

2.4 Turisterne i Danmark

Danskere står for hovedparten af turistovernatningerne i Danmark. Hvis man kigger på de udenlandske turistovernatninger, er Tyskland, Sverige, Norge, Holland, England og USA de største markeder[43].

[40] VisitDenmark 2015c: 21
[41] VisitDenmark 2015c: 28
[42] VisitDenmark 2015c: 35
[43] VisitDenmark 2015a: 10, VisitDenmark 2018b: 14

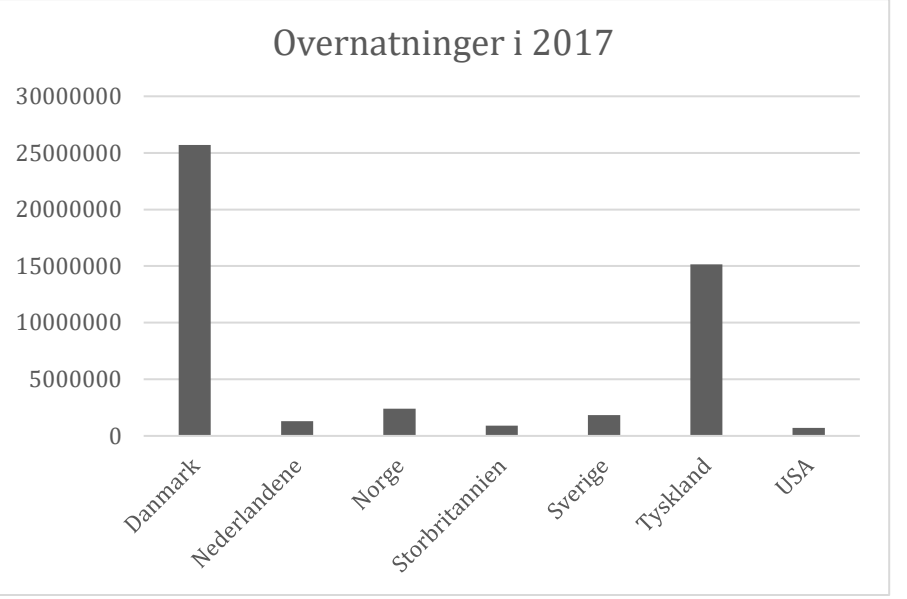

Figur 1[44]

Figur 1 viser fordelingen af turistovernatninger for danskere og for de seks største markeder af udenlandske turister. Diagrammet giver en oversigt over samtlige typer overnatninger i hele Danmark. Der er dog forskel på, hvor i Danmark de forskellige nationaliteter foretrækker at holde ferie. Turister fra Tyskland, Sverige og Norge besøger alle regioner i Danmark, imens turister fra Nederlandene, Storbritannien og USA foretrækker specifikke dele af Danmark[45]. Som nævnt tidligere er det kyst- og naturturister, der kommer tættest på de sommergæster, der indgår i dette projekt, og derfor er det relevant at se på de udenlandske turisters overnatning i feriehuse for at få et passende billede af hvilke nationaliteter, der er i kyst- og naturområderne, som er de områder dette projekt undersøger. Dette fremgår af Figur 2.

[44] Tallene er hentet via VisitDenmarks hjemmeside fra Danmarks statistik, Tallene er fra 2017. Se Link 7 på litteraturlisten
[45] VisitDenmark 2015a: 12

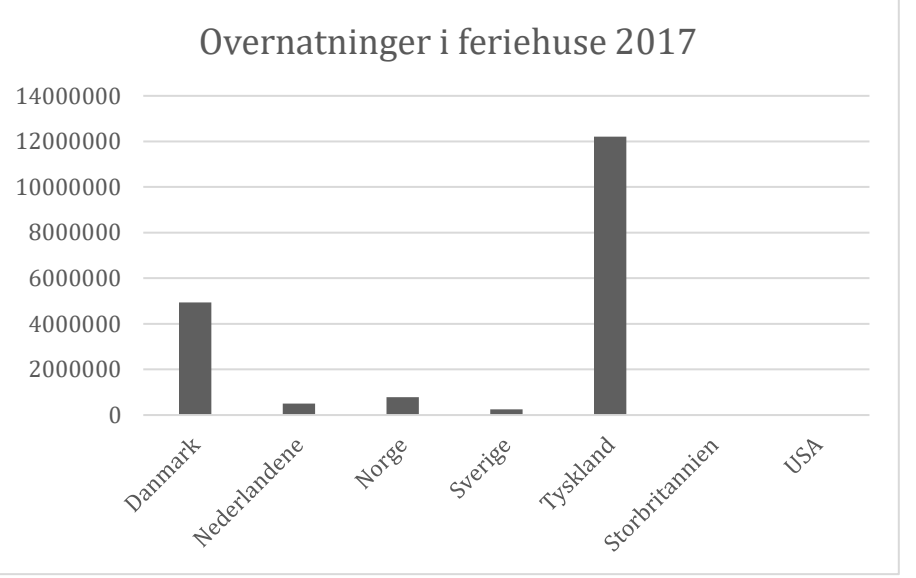

Figur 2[46]

Som det fremgår af figur 2 står tyskerne for langt størstedelen af turist-overnatningerne i feriehuse i Danmark. Denne figur omhandler dog udelukkende overnatninger i feriehuse, som udlejes. Der findes ikke statistikker på, hvor mange overnatninger sommerhusejere foretager i deres egne sommerhuse. Der findes heller ikke statistik på private, som låner deres sommerhus til venner eller familie. Hvis man således ser på antallet af danskere, som holder ferie i sommerhuse, lejede og lånte, såvel som deres egne vil antallet af danske overnatninger være væsentligt højere, end det fremgår af denne figur.

2.4.1 De udenlandske turister[47]

Ifølge Visit Denmark er der følgende kendetegn for de udenlandske turister i Danmark:

---

[46] Tallene er hentet via VisitDenmarks hjemmeside fra Danmarks statistik, Tallene er fra 2017. Se Link 7 på litteraturlisten

[47] Dette afsnit bygger på VisitDenmarks undersøgelser af turister i Danmark. Se Link 8 – 11 på litteraturlisten

De tyske turister er ofte fra middelklassen. De rejser oftest som familie, og hver tredje familie har en hund med.

De norske turister i Danmark er ofte familier med børn under 13 år, voksne par eller grupper af venner som rejser sammen.

Den svenske turist er ofte et voksent par i alderen 40+ eller familier med børn i alderen 6- 11. Hvor både nordmænd og tyskere ofte holder længere ferier, rejser svenskere oftere på kortere ferier i Danmark.

Hollænderne er oftest par på 55+ eller familier fra de højere sociale klasser. Hollændere har ofte planlagt deres ferie i Danmark inden feriens begyndelse.

Ud fra interviewene med de turistansatte er dette billede yderligere nuanceret, for de undersøgte sogne. I Husby-området fortæller en turistansat, at deres typiske turist er et ældre tysk ægtepar med hund som rejser uden børn.[48] Turistchefen i Vesthimmerland fortæller, at de danske og hollandske turister i området er par, som rejser uden børn, mens de tyske, svenske og norske turister primært er børnefamilier[49].

Nu er der givet en kort beskrivelse af kendetegnene for de udenlandske turister i Danmark. I næste afsnit fokuseres der på, hvordan turismen ser ud for de sogne, som indgår i denne undersøgelse.

2.5 Turismen i dette projekt ift. resten af Danmark

Hvis man sammenligner turismen i dette projekt med turismen i resten af Danmark, er det tydeligt at den turisme, der finder sted i sognene, hovedsageligt hører under kategorien kyst- og naturturisme. Det vil sige, at der typisk er tale om længerevarende ferieperioder. Den

[48] Feltnote 31. maj 2018.
[49] Interview juni 2018

mest brugte overnatningsform er i feriehuse og det er primært danske, tyske, norske, svenske og hollandske turister i områderne.

Feriehuse fylder meget i områderne, både de, der er privatejede og ikke lejes ud, men som bruges mere eller mindre i løbet af året af ejerne og evt. familie og venner, samt de huse som lejes ud til turisterne.

I flere af områderne fortæller sommerhusudlejere og turistkonsulenter, at der mangler feriehuse. Henover sommeren har flere sommerhusudlejningsfirmaer ført kampagner for at få folk til at leje deres huse ud. Skattefradraget for udlejning af sommerhuse er desuden forhøjet i 2018, således at der er et større økonomisk incitament for at leje sit sommerhus ud.

Overnatninger på campingpladser og hoteller finder også sted i områderne, men ikke i så stor grad som hvis der var tale om storbyturisme. Ser man på de ti kommuner med størst turismeomsætning i Danmark, vil man se, at fire af kommunerne indgår i dette projekt. Det drejer sig om Aalborg, Frederikshavn, Varde og Ringkøbing-Skjern kommune[50]. I forhold til projektet er det sognene Henne og Lønne, Hvide Sande, Skagen og Hals, som er beliggende i disse kommuner.

Dataene i de følgende afsnit er hentet fra Danmarks statistik via Visit Denmark. Når en statistik bruges, henvises der til, hvor data er hentet fra. Det har været forsøgt at indsamle data på hvor mange sommerhuse, der bruges som helårsbolig i de forskellige kommuner for at undersøge hvor mange fastboere, der er hvert sted. Det har vist sig umuligt at opnå præcise data på dette. Adskillige kommuner har ikke oplyst tallene og i de tilfælde, hvor tallet er blevet oplyst, er der forskellige måder, hvorpå tallet er blevet udregnet, og derfor er denne data ikke medtaget i rapporten.

[50] VisitDenmark 2018b: 28

En overnatningsform, som der endnu ikke findes statistik for hos Danmarks Statistik, er Airbnb-overnatninger. Airbnb gør det muligt at leje eget hus, lejlighed, værelser og sommerhuse via tjenestens internetside eller mobilapp. Tjenesten kom til Danmark i 2009 og siden 2015 har 405.000 gæster overnattet i Danmark via. Airbnb[51]. I 2017 vurderes det, at 33 % af alle Airbnb-gæsters overnatninger i Danmark er foretaget udenfor de fire største byer. Dvs. de områder som Visit Denmark definerer som hørende under kyst- og naturturisme[52]. Af disse er 64% af gæsterne udenlandske gæster[1]. Airbnb er en form for deleøkonomi og dette vurderes at være i voksende kurs, så når der tales turisme og overnatninger må Airbnb ikke overses[53].

I det følgende præsenteres overnatningstal i feriehuse for de tre stifter. Derefter fokuseres der på, hvordan undersøgelser og studier beskriver sommerhusejere og deres brug af og forhold til eget sommerhus.

2.6 Turismen i de tre stifter

Sommerhusene i Aalborg, Viborg og Ribe stift udgør tilsammen ca. 32 % af alle sommerhusene i Danmark[54]. I det følgende præsenteres grafer, som viser antallet af sommerhuse i de kommuner, hvor de 12 udvalgte sogne ligger. Figur 3 viser antallet af sommerhuse i de forskellige kommuner i de tre stifter.

---

[51] VisitDenmark 2015: Se Link 12 på litteraturlisten
[52] VisitDenmark 2017:
[53] Nielsen 2015
[54] Data er fra Danmarks statistik fra 2018. Se link 13 på litteraturlisten

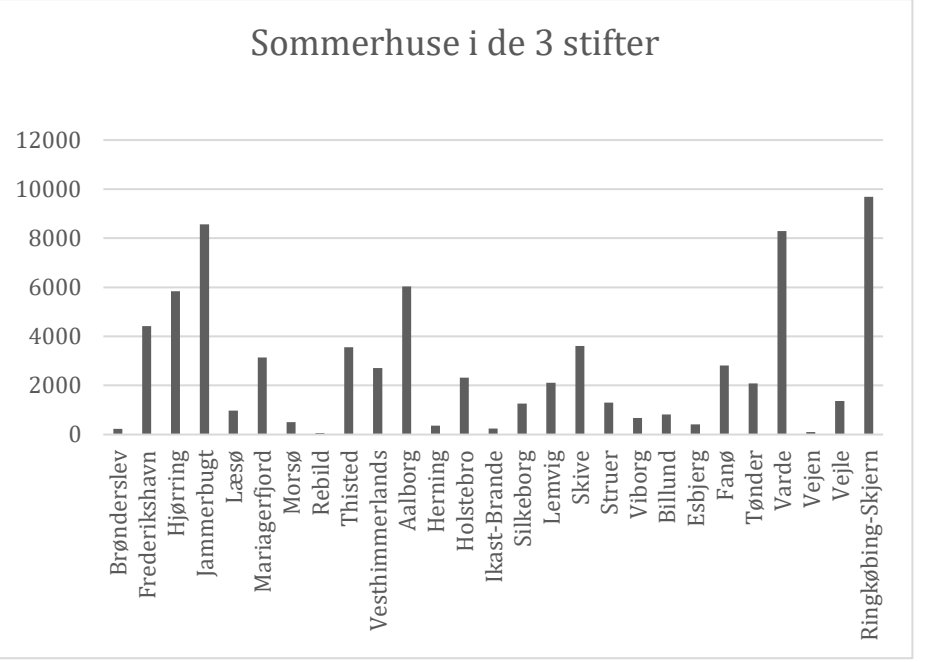

Figur 3[55]

Som det fremgår af figur 3 er det Varde, Ringkøbing-Skjern og Jammerbugt kommune, som har størst andel af feriehuse.

For at give et overblik over antallet af turister i de 12 sogne præsenteres diagrammer, der viser overnatningstallet i feriehuse hen over 2017 for kommunerne, hvor de 12 sogne hører til. Overnatningstallet beskriver hvor mange overnatninger, der har været i eksempelvis en kommune. I dette projekt fokuseres der på overnatningstallet for feriehuse. Overnatningstallet præsenterer således det antal overnatninger, der er foretaget i feriehuse i forskellige kommuner. Det er ikke muligt at indhente overnatningstal på mindre enheder end kommuneplan. Derfor er det ikke muligt at præsentere overnatningstal for de enkelte sogne.

[55] Data er hentet fra Danmarks statistik. Det skal understreges at stifts grænser, provstigrænser og kommuner ikke passer sammen og derfor er der flere kommuner som er beliggende i flere stifter. Således er nogle af sommerhusene vist i denne graf muligvis placeret i henholdsvis Haderslev eller Aarhus stift.

Derfor viser diagrammerne kun feriehuse for at give et mere passende billede. Det må formodes, at hvis hotelovernatningerne for en kommune som Aalborg blev inddraget, ville overnatningstallet være meget højere. Figuren viser udelukkende overnatningstal i udlejningssommerhuse. Derfor er overnatninger i private sommerhuse foretaget af enten ejeren selv eller af gæster, som låner private sommerhuse, ikke talt med. Tallene på figurerne er således kun vejledende for hvor mange overnatninger, der faktisk finder sted i de enkelte kommuner i undersøgelsen.

Udover at præsentere overnatningstal for feriehuse, gives der en kort beskrivelse af tre områder, - et for hvert stift ift. turisme. De tre områder, Skagen, Fur og Hvide Sande giver tre forskellige billeder af, hvordan sommerlandet i dette projekt ser ud. De er udvalgt fordi de tre steder, adskiller sig fra hinanden. Beskrivelserne skal give et bedre indtryk af, hvordan sommerlandet ser ud og vise forskelligheden i sommerlandet.

2.6.1 Aalborg stift

I Aalborg stift er de fire udvalgte sogne Klitmøller, Skagen, Hune og Hals. De ligger i Thisted, Frederikshavn, Jammerbugt og Aalborg kommune. Hals er det eneste sogn i undersøgelsen, som er beliggende på østkysten, og de fleste udenlandske turister er nordmænd. Klitmøller er kendt som ”Cold Hawaii”, og Hune sogn hører sammen med turismen pga. Blokhus, som ligger i sognet. Her præsenteres et overblik over overnatninger i de fire kommuner. Derefter fokuseres der for en kort bemærkning på turismen i Skagen.

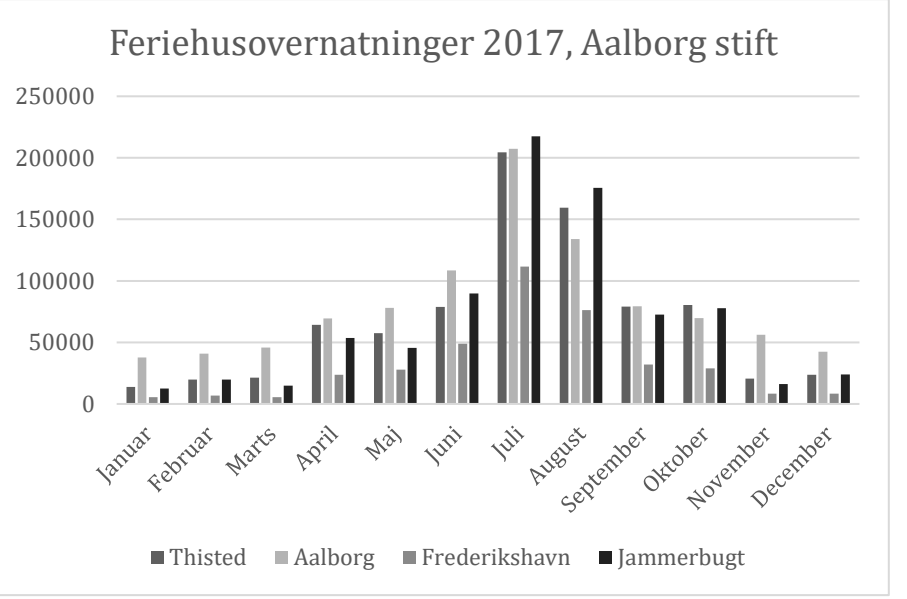

Figur 4[56]

Som det fremgår af figur 4, har især Jammerbugt kommune, Thisted kommune og Aalborg kommune mange turistovernatninger i feriehuse i perioden juni til oktober. Idet diagrammet viser feriehusovernatninger, er der ikke tale om overnatninger i selve Aalborg, men overnatninger i feriehusområderne så som Hals og Hou.

2.6.1.1 Skagen

Det har ikke været muligt at få overnatningstal for alle specifikke sogne i projektet, men i rapporten: "Turismen i tal Frederikshavn kommune 2016" beskrives forholdene i Skagen. I 2016 var der 991.896 overnatninger i Skagen. De fordeler sig på følgende kategorier: Hoteller og feriecentre, campingpladser, vandrerhjem, feriehuse, gæstesejlere og timesharelejligheder[57]. Det interessante er, at i Skagen står

[56] Tallene er hentet via VisitDenmarks hjemmeside fra Danmarks statistik, Tallene er fra 2017. Se Link 7 på litteraturlisten
[57] Turisthus Nord 2017: "Turismen i tal – Frederikshavn kommune": 3

campingpladserne for flest overnatninger, nemlig 326,795 overnatninger i 2016, hvor det overordnet er feriehusovernatninger, som er de mest populære.

Timesharelejligheder har stået for 180.000 overnatninger i 2016. Det er lejligheder, hvor man køber retten til at bruge lejligheden i en eller flere uger hvert år. Således har man faste uger i en årrække, hvor lejligheden benyttes og i de øvrige uger benyttes, lejligheden så af andre timesharelejere. Ifølge den føromtalte rapport er timeshare også kun eksisterende i Skagen og ikke i øvrige byer i Frederikshavn kommune.

En sidste særlig interessant del for turismen i Skagen er, at Skagen er krydstogtdestination. Ifølge rapporten, "Turismen i tal Frederikshavn kommune 2016", har 31 krydstogtskibe anløbet Skagen i 2017, og det forventes, at 42 skibe vil anløbe i 2018[58]. Flere informanter i Skagen nævner krydstogtskibene som særlige for Skagen og som en form for turisme, som giver væsentlige praktiske udfordringer for kirken. Flere informanter påpeger, at næsten alle krydstogtspassagerer ønsker at se kirken:

> *"Det der krydstogt det præger byen mere og mere. Det er sådan et helt puslespil at få det tilpasset kirken, fordi de vil jo gerne ind og besøge kirken og der er mange koncerter der skal øves. Og så har vi bryllupper og begravelser i kirken, så der er run på kirken" (Skagen informant 1).*
>
> *"Næsten alle krydstogtskibegæsterne kommer ind forbi kirken og det virker som horder af mennesker. De har deres egne guider med. I kirken har vi fået krydstogtdatoerne lagt ind i vores kalender så vi kan tilpasse anløbene med kirkens øvrige aktiviteter" (Skagen informant 2).*
>
> *"På den negative side så er det lidt som græshopper, der bare kommer og tager og så går igen" (Skagen informant 3).*

[58] Turisthus Nord 2017: "Turismen i tal – Frederikshavn kommune": 8

I interviewene i Skagen understreger de samtidigt, at det er positivt, at så mange vil se kirken og en informant fortæller, at det giver nogle spændende samtaler, når man taler med krydstogtgæster om kirken:

> *"Man bliver holdt op på, hvad den danske folkekirke er for en størrelse og også ens eget forhold til den pågældende kirke faktisk" (Skagen informant 4).*

I 2016 har Skagen haft besøg af 10.880 gæster fra krydstogtskibe mens tallet i 2018 forventes at ligge på 68.256 krydstogtgæster[59]. Skagen har udover de mange krydstogtskibe også en del endagsturister[60]. Således må det formodes, at antallet af turister og sommergæster i Skagen er højere end de 991.896 overnatninger. Både krydstogtskibene og timesharelejlighederne skaber et anderledes turismebillede end i de andre sogne.

2.6.2 Viborg stift

I Viborg stift ligger sognene Harboøre, Thorning, Fur og Overlade. Sognene ligger i følgende kommuner: Lemvig, Silkeborg, Skive og Vesthimmerland. Harboøre er kendt som et tidligere fiskersogn, som i slutningen af 1800-tallet er blevet præget af to store drukneulykker. Thorning ligger på Hærvejen og har siden 2008 haft et herberg for pilgrimme. Overlade ligger i nærheden af flere sommerhusområder bl.a. Trend og Ertebølle. Her præsenteres et overblik over overnatninger i de fire kommuner, derefter fokuseres der for en kort bemærkning på Fur og turismen på øen.

[59] Turisthus Nord 2017: "Turismen i tal – Frederikshavn kommune": 8
[60] Turisthus Nord 2017: "Turismen i tal – Frederikshavn kommune": 2

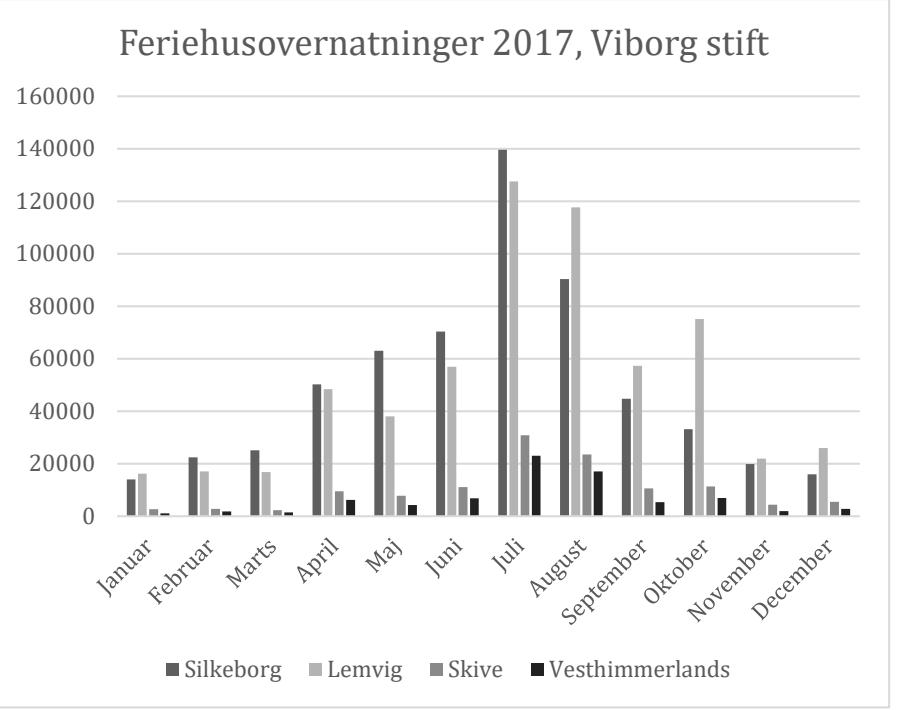

Figur 5[61]

Figur 5 viser, at for Lemvig, Vesthimmerlands og Skive kommuner er sæsonen størst fra april til oktober, dog med juli og august som hovedsæson. Udsvingene for kommunerne kan formentligt forklares ud fra helligdage. Der er væsentligt flere overnatninger i april i forhold til maj, dette skyldes formentligt at påsken i 2017 faldt i april. I 2017 faldt pinsen desuden i juni og dette kan forklare dykket i majs overnatningstal. At der er en stigning igen fra september til oktober, skyldes formentligt efterårsferien.

2.6.2.1 Fur

Ifølge Fur turistinformation får Fur besøg af over 200.000 gæster hvert år[62]. Det har ikke været muligt at finde de præcise overnatningstal for

[61] Tallene er hentet via VisitDenmarks hjemmeside fra Danmarks statistik, Tallene er fra 2017. Se Link 7 på litteraturlisten
[62] Fur & Østsalling Guide 2018: 15

Fur, men overnatning kan finde sted i sommerhuse, på campingpladsen, på flere vandrehjem og B&B[63] samt i egne skibe ved havnen. Øen har flere årlige tilbagevendende turistarrangementer, Muslingedagen og Fur rundt er eksempler på disse[64]. I 2018 anløber nordens største træskibssejlads "Limfjorden rundt" også Fur[65].

Derudover er det værd at bemærke, at befolkningen på Fur vokser, og at der i 2017 flyttede flere til Fur, end der flyttede fra Fur. Det vil altså sige, at der er befolkningstilvækst på øen[66]. På Fur har man lavet en del tiltag for at fremme lysten for tilflyttere til at komme til øen. Der er oprettet en mentorordning, hvor folk der overvejer at flytte til øen, kan få svar på deres spørgsmål. Ligeledes er der arrangeret Træf Fur hvor folk, der overvejer at blive tilflyttere, kan komme til øen og få et overblik over mulighederne[67]. Ifølge turistbureauet er en del af tilflytterne sommerhusejere:

> "*Den største enkeltgruppe af tilflyttere er sommerhusejere, der bliver fastboende. Fordi ferieopholdene på øen har givet sommerhusejerne indsigt i det liv, der leves på øen".*[68] *(Fur & Østsalling Guide 2018).*

På Fur fortæller flere af informanterne, at der er et stærkt sammenhold på øen, og at man hjælper hinanden især om turismemæssige opgaver. Interviewpersonerne fortæller også, at det også er i forhold til at få tilflyttere til at føle sig velkomne og give flere lyst til at flytte til øen. Informanterne fortæller:

---

[63] Bed and Breakfast
[64] Furs hjemmeside, Link 14 på litteraturlisten
[65] Furs hjemmeside, Link 15 på litteraturlisten
[66] Vestergaard 2017: 4
[67] Link 16 & Fur & Østsalling Guide 2018: 15
[68] Fur & Østsalling Guide 2018: 15

"Der er et stærkt ø-sammenhold, hvor man støtter op og hjælper hinanden med de ting der er, velvidende at det i den sidste ende økonomisk gavner Fur at have turister." (Fur informant 1).

"Når folk kommer og får en god oplevelse, det er altså den bedste reklame for Fur." (Fur informant 2).

"Vi kører en kampagne for at få flere til at flytte til Fur. Vi vil gerne blive flere fastboende. Det går jeg tit og snakker med folk om, når de kommer herover og siger: "Det er dejligt her." Så siger jeg: "I skal da flytte hertil" (Fur informant 3).

Ifølge rapporten "Perler i det danske ørige, 27 småøer" var der i 2015 788 indbyggere på Fur, mens der ifølge sammenslutningen af danske småøer i 2018 er 799 beboere på Fur[69].

2.6.3 Ribe stift

I Ribe stift er de fire udvalgte sogne Husby, Hvide Sande, Henne og Rømø. Sognene ligger i kommunerne: Holstebro, Ringkøbing-Skjern, Varde og Tønder. Ifølge Visit Denmarks rapport "Kyst og naturturister 2018" er 72 % af overnatningerne i Vestjylland foretaget af udenlandske gæster[70]. Nærområdet omkring Husby markedsfører sig på at være et sted med fredelige og rolige omgivelser midt i smuk natur[71]. Rømø er pga. dæmningen en landfast ø. Henne har ifølge turistkonsulent i Varde kommune lidt over 1500 sommerhuse[72]. Her præsenteres et overblik over overnatninger i de fire kommuner, derefter fokuseres der for en kort bemærkning på Hvide Sande.

---

[69] Sammenslutningen af Danske Småøer 2015: 33, Link 17 på litteraturlisten
[70] VisitDenmark 2018a: 16
[71] Turistguide Ulfborg – Vemb 2018-2019: 2
[72] Notat fra turistkonsulent 12. april 2018

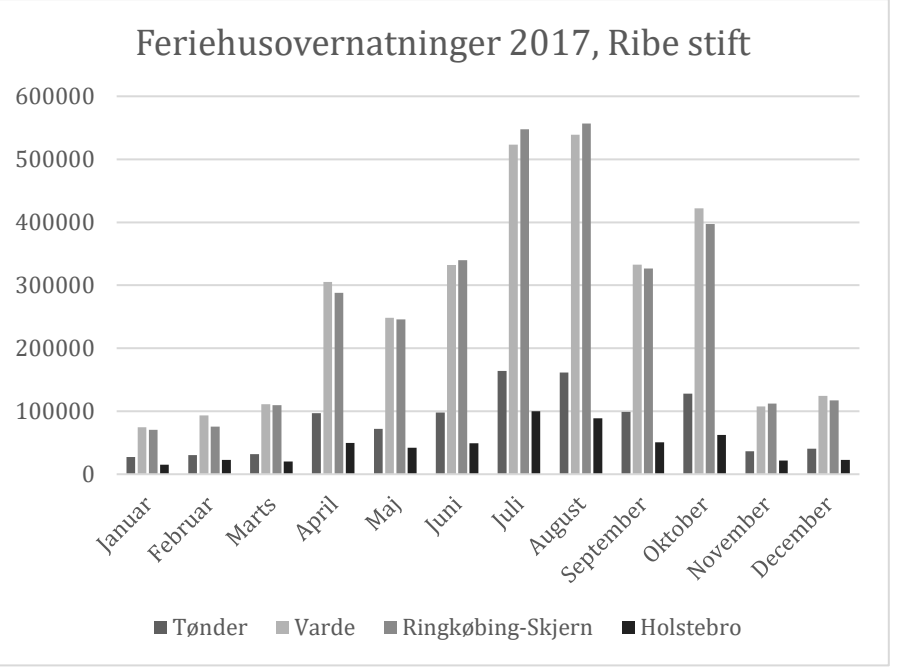

Figur 6[73]

I forhold til figur 6 skal det først siges, at Holstebro provsti hører til Viborg stift og at Holstebro kommune hører til region Midtjylland. Husby ligger dog i Holstebro kommune, men hører til Ribe stift. Derfor er Holstebro medtaget i denne figur, selvom det er lidt misvisende, idet selve kommunen hører til Viborg stift. Ribe stift har kommunerne med de højeste antal overnatninger af alle kommunerne i projektet. Som det fremgår har Varde og Ringkøbing-Skjern kommune en god skuldersæson, dvs. de har relativt mange feriehusovernatninger i april til juni samt september og oktober.

[73] Tallene er hentet via VisitDenmarks hjemmeside fra Danmarks statistik, Tallene er fra 2017. Se Link 7 på litteraturlisten

Camping er også en væsentlig overnatningsform for turister i sommerlandet. For kyst- og naturturister gælder det at de udenlandske gæsters primære overnatningsform er i feriehuse, 73%, mens danske turisters primære overnatningsform er på campingpladser, 41 %[74].

2.6.3.1 Hvide Sande

I Ringkøbing-Skjern kommune er der ca. 10.000 sommerhuse, hvoraf de 7000 befinder sig på Holmsland Klit, hvor Hvide Sande ligger. For hele kommunens overnatninger gælder det, at 83 % foretages i feriehuse, 12 % på campingpladser og 5 % foretages på hotel[75]. Hvide Sande er udvalgt af Videnscenter for Kystturisme som et ud af tyve stærke feriesteder i Danmark[76]. Det beskrives som centrum for turisme i Ringkøbing–Skjern kommune og den med det tydeligste brand[77]. Det beskrives bl.a. at turister siger de har været i Hvide Sande også hvis de har boet i en af de mindre byer i nærheden.

I rapporten "Oplevelsesprofiler for de 20 særlige feriesteder og stærke destinationer i Danmark" beskrives Hvide Sande som et sted med en maskulin identitet og et råt udtryk. Rapporten fokuserer på, at Hvide Sande er et sted, hvor fiskeriet er i centrum og hvor fiskerierhvervet og turismen spiller sammen i en god kombination. Rapporten fremhæver, at fiskeriet skaber en tydelig identitet og giver muligheder for lokale turistoplevelser med fisk[78]. På mange måder væves det daglige arbejdsliv sammen med turismen i Hvide Sande.

I Hvide Sande fremhæver informanterne fiskeriet og vejret som noget, der har betydning for byen. En informant fortæller i en sidebemærkning, at man i Hvide Sande altid har styr på vindretningen[79]. En anden

---

[74] VisitDenmark 2018: 14
[75] Ringkøbing-Skjern kommune 2014: 11
[76] Ringkøbing-Skjern kommune 2014: 18
[77] Ringkøbing-Skjern kommune 2014: 20
[78] Jacobsen et. al 2016: 26-28.
[79] Feltnoter august 2018

informant understreger flere gange, hvordan turismen i Hvide Sande er en del af hverdagen:

> *"Det handler også om, at turismen og dagligdagen går hånd i hånd, det gælder også om, at kirken og turismen går hånd i hånd" (Hvide Sande informant 1).*

Kirken har også valgt at holde gudstjeneste i auktionshallen og binder på den måde også kirken sammen med fiskeriet og turismen.

> *"Grundlovsgudstjenesten opstod som en ide, da Sømandshjemmet havde jubilæum og der opstod en ide om, at man skulle holde gudstjeneste nede i auktionshallen. Folk sidder på fiskekasser rundt om i auktionshallen. Alle byens faner står ved indgangen." (Hvide Sande informant 2).*

I de foregående afsnit er turismens historiske og nutidige betydning blevet beskrevet. I det næste afsnit fokuseres der på sommerhusejere og herefter præsenteres planloven og dens mulige indflydelse på sommerlandet i fremtiden.

2.7 Sommerhusejere

Den typiske sommerhusejer i Danmark er, ifølge Anne-Mette Hjalagers undersøgelse, et par mellem 45 og 65. Det er et par uden hjemmeboende børn og parret ejer ofte også den bolig, de bor i til hverdag[80]. I litteraturen omkring sommerhuse og sommerhusejere beskrives tre ting som særlige vigtige for sommerhusejere; naturen, afslapning samt tid med familie og venner[81].

Naturen er vigtig for sommerhusejere. Dette gælder både ift. husets placering, det må gerne være midt i naturen især meget gerne tæt på

[80] Hjalager 2009: 23, 27, 33.
[81] Vacher 2010: 131, Larsen 2010: II

kyst og strand. Det gælder også i sommerhusets indretning, hvor eksempelvis store vinduespartier skal give indtrykket af at være ude midt i naturen[82]. Naturen bruges også til de aktiviteter, man laver imens man er i sommerhus, går ture, bader etc. Anette Therkelsen med flere har udarbejdet rapporten "Fremtidens feriehus og feriehusområde" om feriehuse og feriehusområder. I deres rapport inddrages Visit Denmarks feriehusundersøgelse fra 2005. Undersøgelsen peger på, at strand og kyst anses som indbegrebet af et feriehus[83].

Et par sommerhusejere i dette projekt fortæller, at naturen har haft stor betydning for deres køb af sommerhuset:

> *"Vi købte sommerhuset, fordi vi gerne ville bruge det til et sted, vi kunne slappe af og komme ud og nyde naturen - komme lidt hjemmefra, - fra arbejde og pligter." (Sommergæst 5).*

Næsten alle sommerhusejerne fortæller, at de går ture, når de er i sommerhuset. Et par fortæller, at en gåtur ned til stranden og vandet, er en fast begivenhed i et sommerhusbesøg for dem:

> *"Der er meget smukt at gå tur nede ved vandet, vi går næsten altid tur nede ved vandet, når vi er der. Vi skal lige ned til vandet og kigge" (Sommergæst 7).*

Naturen er også væsentligt forbundet med den afslapning, sommerhusejere forbinder med at bo i sommerhuset. Gåtur på stranden beskrives som en "tankestation", en pause fra hverdagen[84]. Sommerhuset er et sted, hvor hverdagslivet kan leves, men hvor det alligevel føles anderledes.

I sit feltarbejde omkring sommerhusejere og deres forhold til sommerhuset beskriver antropologen Mark Vacher sommerhuset som et sted

---

[82] Vacher 2010: 131
[83]Therkelsen et. al 2012: 6
[84]Manto og Oxford Research 2014: 14

med en anden socialitet. I sommerhuset er man mindre formel, hvis der kommer gæster på besøg, hjælper de til med opvasken. Der gælder simpelthen andre regler for samvær i sommerhuset[85]. Tid opfattes også anderledes i sommerhuset, der er mere tid og man må gerne bruge tiden på afslapning i stedet for praktiske ting. I dette projekt beskriver flere sommergæster ligeledes en oplevelse af en anden stemning i sommerhuset:

> *"Når man kommer herud, så føler man sig ikke sådan forpligtet på den måde, at man absolut skal lave noget, som når man er der hjemme. Det er lidt mere afslappet. Det er lidt mere legalt at sætte sig hen i en stol og læse i nogen timer." (Sommergæst 11).*

> *"Vi nyder freden og roen og det, at vi ingenting skal, så det er hurtigt fortalt. Det er det et sommerhus er beregnet til." (Sommergæst 25).*

Vacher argumenterer for, at sommerhuset har en særlig tid fordi det, at tage i sommerhus, fungerer som en "særlig begivenhed"[86]. Det skaber en form for cyklisk tid, at tage i sommerhus bliver en form for gentagelse af den samme begivenhed. Der er flere faste ritualer forbundet med sommerhusophold, og dette skaber en forskel fra livet i hverdagsboligen[87]. Flere af sommerhusejerne som blev interviewet i undersøgelsen beretter om gentagelser, når de fortæller om deres tur til sommerhuset. Et par fortæller, at de altid skal forbi fiskehandleren og købe ind, en anden ejer fortæller, at de altid kører ad landevejen til sommerhuset i stedet for at tage motorvejen[88]. Gentagelserne er vigtige for at understrege, at det at være i sommerhuset af flere opfattes som at være i en anden stemning, end når man er i hverdagsboligen.

---

[85] Vacher 2010: 132
[86] Vacher 2010: 133
[87] Vacher 2009: 110
[88] Interview juni 2018

Sommerhuset er et sted, hvor ejeren slapper mere af, det er formentligt også med til at knytte sommerhuset sammen med familie og familiehygge. Det, at have gæster eller familie på besøg, foregår ofte under mere afslappede former. En sommerhusejer bemærker, at når de er i sommerhuset er madlavning og måltider i højere grad et fællesprojekt, end når de er i hverdagsboligen[89]. Familiens betydning ift. sommerhuset er også vigtig ift. tilknytningen til området og sommerhusets betydning. Jacob Kirkegaard Larsen viser, at de vigtigste drivkræfter for at købe et sommerhus, er oplevelser i barndommen, ens opvækst eller familierelationer[90]. Sommerhuset er ofte forbundet med nostalgi, især i de tilfælde hvor huset har været ejet af familien i generationer[91]. Relationen mellem sommerhus og familie bliver også beskrevet af sommerhusejere i undersøgelsen.

> *"Jeg er kommet her som barn og min mor har boet her, min mormor voksede jo op her i det her hus. Min mor har været her som barn også på sommerferie. Jeg har så meget slægtskab i det her hus, der er bare noget helt særligt" (Sommergæst 19).*

> *"Hvis vores børnebørn snakker om hvor er det de har hjemme, så er det her, det er her de ligesom altid har været mest" (Sommergæst 17).*

> *"Når nu vi har det, så synes jeg, det er et led tilbage til noget i vores historie. Altså forbindelse tilbage til det" (Sommergæst 7).*

For sommerhusejere gælder altså, at naturen har en vigtig betydning og bruges mere når man befinder sig i sommerhuset. At være i sommerhus er forbundet med en anderledes stemning og anderledes følelser end i hverdagsboligen. Samtidigt stilles der andre krav til opførsel og normer og familien er tydeligt forbundet med sommerhuset[92]. Dette

---

[89] Interview juli 2018
[90] Larsen 2010: 14
[91] Therkelsen et. al 2012: 5
[92] Larsen 2010: VI, Andersen & Vacher 2009: 24, Vacher 2009: 106

skaber en anderledes måde at handle på og være på for sommerhusejere, når de er i sommerhuset. Dette har betydning for, hvordan de agerer og hvad de har interesse i, når de er i sommerhuset og påvirker således også deres forhold til fx sommerhuskirken.

Mark Vacher undersøger, hvordan sommerhuset opfattes, når pensionister vælger at blive fastboende og således omdanner sommerhuset fra sommerbolig til helårsbolig. Han peger på, at der sker et skifte i både forholdet til naturen, samvær og hverdagen. Hans undersøgelse viser, at når sommerhuset bliver helårsbolig, så bliver det vigtigere at tæmme naturen. Den anderledes socialitet forandres også, og opvasken bliver igen noget, ejerne selv tager sig af, mens gæster slapper af. Vacher pointerer også, at sommerhuset ophører med at være en særlig begivenhed, det er ikke længere gentagelser, men en varig tilstand[93]. De sommerhusejere som vælger at blive fastboende i sommerhuset, ændrer også deres tilstand i lokalområdet fra en form for gæst til at have permanent status i byen. Dette påvirker den lokale by og livet her. I 2017 indføres planloven, som gør det lettere at opnå tilladelse til at bruge sommerhuset som helårsbolig. I det næste afsnit præsenteres planloven og dens mulige betydninger kort.

2.8 Planloven og dens mulige betydning

Planloven udgør den overordnede juridiske og formelle ramme for den fysiske planlægning for arealanvendelse i Danmark[94]. Planloven trådte i kraft 1. januar 1992 og er udformet på baggrund af lovgivning fra 1970'erne. Planloven er blevet ændret og moderniseret flere gange for at sikre en sammenhæng mellem loven og den samfundsmæssige udvikling. I juni 2017 vedtog Folketinget en ændring af planloven, som betonet af daværende erhvervsminister Brian Mikkelsen, har til formål at fjerne vækstbarrierer i den fysiske planlægning og dermed fremme vækst og udvikling i Danmark[95]. Planlovgivningen har således til formål at forene samfundsinteresser, værne om landets natur og miljø,

[93] Vacher 2010: 133
[94] Planloven kan findes i link 18
[95]Folketinget 2017 se link 19 i litteraturlisten

skabe og bevare værdifulde bebyggelser, skabe grundlaget for borgerinddragelse og sikre kvaliteten af de forskellige områder i Danmark – by, land og kyst[96].

Ansvaret for planlægningen af Danmark fordeles mellem Erhvervsministeriet, Miljøministeriet, regionsrådene og landets kommunalbestyrelser i et hierarkisk opdelt system - landsplanlægning, regionsplaner, kommuneplaner og lokalplaner. I planloven inddeles Danmark i forskellige zoner: Byzoner, landzoner, kystnærezoner og sommerhusområder, som alle er underlagt forskellige regler og plantyper[97].

Planlovsændringerne afspejler et ønske om at styrke turismeerhvervet og i dette fjerne vækstbarrierer. Sommerhusejere og turister er med til at styrke det lokale erhverv, understøtte detailhandlen, skabe nye lokale arbejdspladser og fastholde liv og udvikling i lokalsamfundene[98]. Planloven af juni 2017 indeholder lempelser i forhold til ansøgninger om landzonetilladelser ved bebyggelse, ændringer af størrelses- og placeringsbegrænsningerne ved detailhandel og produktionsvirksomheder og en forenkling af planprocesserne; kortere høringsfrister og nye dispensationsmuligheder[99].

Ændringerne i forhold til sommerhusområderne betyder, at sommerhusejerne med den nye planlov kan bruge deres sommerhus ubegrænset til overnatning i 34 uger fremfor 26 uger årligt. Pensionister kan bo i deres sommerhus hele året efter et års ejerskab modsat tidligere otte år. Kommunerne får mulighed for at udlægge nye store kystnære sommerhusområder med op til 6.000 sommerhuse, hvoraf 5.000 ubebyggede grunde skal tilbageføres. Ændringerne af planloven vil betyde, at mange områder i Danmark vil have mulighed for at optimere, forny eller ændre karakter. Tal fra Danmarks Statistik viser hertil, at antallet af helårs beboede sommerhuse er steget med 20 % fra 2010(17.8579) til

---

[96] Miljøministeriet 2012: 8
[97] Planloven, se kapitel 7
[98] Erhvervsstyrelsen 2017, Planloven, se kapitel 2
[99] Erhvervsstyrelsen 2017: 4-5

2017 (21.453), hvilket bevidner om en ændring i sommerhusområderne[100].

Formand for Landdistrikternes Fællesråd, Steffen Damsgaard, forudser i et telefoninterview, at man vil se antallet af helårs beboede sommerhuse og sommerhuse stige yderligere, men betoner, at sommerhusområderne i Danmark er forskellige, og man i den sammenhæng vil se forskellige udviklingsmønstre afhængig af eksempelvis geografi, ejerskab og anvendelse af sommerhus. I forhold til den demografiske udvikling i sommerhusområderne forestiller Damsgaard sig, at man vil se en befolkningstilvækst af pensionister, som benytter sig af lovændringen og flytter ud i sommerhusområderne. Befolkningstilvæksten af pensionister vil være med til at præge udviklingen i områderne eksempelvis i forhold til faciliteter og servicetilbud. Han fremhæver, at pensionister i dag er kendetegnet ved lokal engagement, frivillighed og høj aktivitet og kan herved bidrage positivt til områderne og være med til at skabe mere liv i lokalområdet og omsætning hos de lokale butikker[101]. Men det handler ligeledes om at skabe en god balance i bosætningen mellem helårsboliger og udlejningssommerhuse, da begge bidrager med hver sin værdi til lokalområdet. Kommunen skal ligeledes arbejde aktivt for at understøtte sommerhusområderne og de nye behov, som kan forekomme, eksempelvis i forhold til snerydning og hjemmeservice. Et udviklingsperspektiv er her, at områderne kan få karakter af en lille bydel.

Turismeforsker ved Syddansk Universitet Annemette Hjalager, forestiller sig, at de nye ændringer kan have en positiv udvikling på turismeerhvervet, men påpeger samtidig, at de nye ændringer af planloven vil lægge et pres på sommerhusområderne, som de nødvendigvis ikke er gearet til eksempelvis i forhold til områdernes kloakering og sommerhusenes isolering. Hun betoner i et telefoninterview, at man med den

[100] Nybolig 2017 se link 20 i litteraturlisten
[101] Telefoninterview med Steffen Damsgaard

nye planlovgivning stiller ekstra krav til kommunerne og deres udøvelse af lokalplanerne, hvis sommerhusområderne eksempelvis ikke skal miste deres værdimæssige grundlag[102].

Det forudses dermed, at med 2017-revisionen af planloven vil der på sigt blive flere helårsbeboere i sognene. For kirkerne i sommerlandet betyder det, at de også må indstille sig på, at flere sommergæster flytter permanent ind i sommerhusområderne og dermed kommer til at blive permanente indbyggere i sommersognene.

2.9 Turister

Ifølge Visit Denmark er de største rejsemotiver for kystturister, som holder ferie i Danmark: Naturoplevelser, strand, kyst og hav samt tryghed[103]. Jacob Kirkegaard Larsen viser forskellen mellem danske og udenlandske feriegæsters motiver. De udenlandskes motiver er de samme som ovenstående, mens de danskes motiver er: Familieoplevelser, naturoplevelser og en pause fra hverdagen[104]. Udover disse motiver påpeger Visit Denmark, at oplevelser med de lokale er vigtigt for turister, samt at kulturturisme også fylder en del for dem[105]. Med kulturturisme skal forstås både "interesse for historie og kulturskatte" samt en interesse for lokallivet for "måder at leve livet på" og for "autentiske og unikke oplevelser"[106].

Feriegæster er motiveret af oplevelser i naturen og især på stranden, de ønsker at møde lokalbefolkningen og slappe af med familien. I sin undersøgelse af sommerhusgæster har Mark Vacher også undersøgt deres forhold til naturen, mens de er på ferie. Han påpeger, at ferie er fritid, man har arbejdet sig til at få. Derfor er det væsentligt, at ferien bruges på oplevelser, som adskiller sig fra hverdagen og at ferien også gerne bruges i et andet miljø end hverdagsmiljøet for i højere grad at

---

[102] Telefoninterview med Annemette Hjalager
[103] Videnscenter for kystturisme 2013: 9
[104] Larsen 2010: 38
[105] VisitDenmark 2015b: 15
[106] Jamal, Tazim & Robinson, Mike 2009: 6, VisitDenmark 2015: 15

opnå ferieføelsen[107]. Vacher peger på, at denne ferieføelse især opleves i naturen og at naturen også kan være et sted for spirituelle eller åndelige oplevelser.

Blandt de interviewede i denne undersøgelse peger alle på, at naturen er vigtig for dem når de er på ferie. Adskillige informanter beskriver derudover en oplevelse af en anden stemning på ferie end til hverdag.

> *"Hvis man er derhjemme, så er der nogle praktiske ting, som kalder på en, så bliver det måske mere at fortsætte med det man gør i det daglige. Her der gearer man lige ned og får tid til og reflektere over noget af det, som er vigtigt. Hvad vil vi med os selv og hinanden? Hvad er det for nogle værdisæt? Det er sådan noget, jeg synes, vi bruger tiden på, når vi lige kommer det længere ned." (Sommergæst 18).*

At være på ferie kan således opleves som at være i et andet mode, et feriemode. Sommergæst 4 oplever, at feriemodet kan give et særligt behov:

> *"Man kan også få brug for kirken i ferietiden. Man bliver mere eftertænksom. Jeg kan godt opleve en tomhed på ferien, og så kan det være godt at gå i kirke og høre nogle salmer eller ord, man kan reflektere over" (Sommergæst 4).*

Ferietid er således både et frirum med afslapning og pause fra hverdagen og en periode, som for mange giver anledning til eftertænksomhed og er forbundet med en interesse for og refleksion over kirke, åndelighed og tro. I kapitel 3 uddybes feriestemningens betydning for feriegæsters relation til kirken.

---

[107] Vacher 2011: 49

2.10 Opsamling, turisme, sommerland og sommergæster

Sommerhuse og turisme hører sammen i Danmark. Feriehuse er den foretrukne overnatningsform for udenlandske sommergæster i Danmark. Sommerhusene har en særlig betydning for de danske ejere. Det er et sted, hvor man slapper af, hjælper hinanden med de praktiske opgaver, og det er ofte et sted, som bruges sammen med familien. Det at være i naturen er vigtigt for sommergæsterne og det er et af de største motiver for at tage på ferie. Dette kapitel har været et baggrundskapitel om sommerlandet og har beskrevet sommerlandets befolkning, motiver samt diagrammer over overnatningstal og antal sommerhuse. I det næste kapitel tages der fat i det indsamlede materiale, når sommerlandet undersøges med udgangspunkt i præster, ansatte og menighedsrådsmedlemmers perspektiv.

3. Kirken i sommerlandet

3.1 Introduktion

I dette kapitel fokuseres der på kirken i sommerlandet og de udfordringer og muligheder, som gør sig gældende for sommerlandskirker. Kapitlet starter med et kort oprids af folkekirkens rolle og opgave for at give en bedre forståelse af, hvordan udfordringer og muligheder i projektet skal forstås. Herefter fokuseres der på præsternes oplevelser og forståelser af sommerlandet. Her er udgangspunktet interviews med præsterne, som arbejder i sommerlandet. Derefter er der et afsnit om menighedsrådenes syn på kirken i sommerlandet.

Herefter skifter fokus til først at handle om de kirkelige handlinger og hvordan disse fordeler sig mellem bosiddende i sognet og udensogns boende. Dernæst vendes fokus mod emner, som præster og menighedsråd i løbet af interviewene tager op som værende væsentlige ift. kirken i sommerlandet. Afsnittende omhandler forholdet mellem herboende og gæster ift. menighedsforståelser, forholdet mellem autenticitet og anderledes aktiviteter, opfattelsen af sommergæsterne som del af menigheden og ressourcemangel. Kapitlet afsluttes med en opsummering af de væsentligste udfordringer og muligheder for kirken i sommerlandet.

3.2. Muligheder og udfordringer ift. hvad

Dette afsnit tager udgangspunkt i betænkning 1544 om Folkekirkens styre fra 2014[108]. Betænkningen har arbejdet med en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken. Betænkningen har bl.a. arbejdet med folkekirkens identitet, opgave og pejlemærker. Det er dette arbejde, som denne rapport vil referere til.

[108] Kirkeministeriet 2014

Ifølge betænkningen er folkekirkens opgave som kristen kirke at forkynde evangeliet[109]. Ligeledes er præsters hovedopgaver; at forkynde evangeliet, undervise i evangeliet og kristen tro, samt sjælesorg[110]. I betænkningen står:

> *"Den overordnede opgave – at forkynde evangeliet – er i sit indhold den samme, som den har været i 2000 år. Men kirken skal være kirke i sin tid" (Betænkning 1544, side 149).*

Med dette forstås, at folkekirken også skal være kirke i nutiden[111]. Det vil sige, at organiseringen af den overordnede opgave og måden den udføres på, skal passe ind i de vilkår og rammer, folkekirken befinder sig i. Folkekirkens rolle i sommerlandet er således at forkynde evangeliet til de mennesker, lokale såvel som gæster, som er i området. Folkekirken skal herudover være kirke på en måde, som forholder sig til den kontekst og tid, der præger kirken i sommerlandet.

Herudover er det vigtigt at understrege, at folkekirken har en grundholdning om at være tilstede overalt. Det gælder ift. medlemmerne, folkekirken er en rummelig kirke, alle der er døbt, er således en del af folkekirkens fællesskab. Det gælder ligeledes ift. geografi, det skal være muligt at møde folkekirkens tilbud i hele Danmark[112].

Derudover slår betænkning 1544 fast, at folkekirken er en samlende enhed med mange forskellige sogne. Det anses som væsentligt, at sognene og præsterne har ret til at forkynde og være sogn på forskellige måder[113]. Der er således tale om en enhed, men ikke om en ensretning af kirkerne. For kirker i sommerlandet kan rummeligheden skabe udfordringer og muligheder såsom varetagelsen af sogne, der periodevis er tidoblet i befolkningsantal.

---

[109] Kirkeministeriet 2014: 149
[110] Kirkeministeriet 2014: 72
[111] Kirkeministeriet 2014: 149
[112] Kirkeministeriet 2014: 151, 153, 156
[113] Kirkeministeriet 2014: 156, 159

Udfordringer og muligheder for kirken i sommerlandet vil i denne rapport blive set i lyset af de ovennævnte opgaver. Hvilke udfordringer og muligheder er der for kirken i sommerlandet ift. at forkynde evangeliet, være kirke i sin tid, være til stede overalt og være et rummeligt fællesskab.

3.3 Aktører i sommerlandet

Før der rettes fokus mod, hvordan præster og menighedsrådsmedlemmer oplever det at være kirke i sommerlandet, kommer her en kort beskrivelse af to forskellige aktører, som også er til stede i sommerlandet. Begge aktører refereres der tilbage til i løbet af rapporten, her præsenteres de blot kort.

Evangelische Kirche Deutchland (EKD) sender hvert år præster til udlandet for at yde Urlaubsseelsorge, altså feriesjælesorg til de tyske feriegæster. I 2019 forventes EKD at sende præster til 9 lande i Europa. I Danmark sendes der præster til syv områder: Blåvand og Henne Strand, Hune, Hvide Sande, Marielyst, Nordby, Kongsmark og Poulsker[114]. Præsterne er afsted fra to til seks uger og har til opgave at afholde gudstjeneste en gang om ugen. Derudover er der afhængig af, hvilket sted de sendes til, en forventning om at de tilbyder en aktivitet i løbet af ugen og stiller sig til rådighed for feriemenigheden i forhold til eksempelvis sjælesorg[115]. Præsterne skal selv holde sig med kost og skaffe bolig. Enkelte steder stilles der bolig til rådighed. Halvdelen af den tid præsterne er afsted, får de som særferie. Derudover får de 30 Euro pr dag, de er afsted[116]. De tyske præster samarbejder på forskellig vis med de danske præster. Nogle steder afholder præsterne gudstjenester sammen.

Kirke på kysten er et samarbejde på tværs af fire provstier. Initiativet er startet på sogneplan. Sognene samarbejder med EKD og har en fæl-

[114] EKD 2018: Information
[115] E-mail fra EKD 29.11.2018
[116] EKD 2018: Information

les hjemmeside, hvor de oplyser gudstjenestetider og øvrige arrangementer ved kirkerne[117]. Fire af sognene i projektet er med i Kirke på Kysten. Udover at have en fælles hjemmeside[118] mødes repræsentanter fra hver kirke en gang om året til drøftelser og sparring.

3.4 Præsten i sommerlandet

Præsterne som er blevet interviewet i forbindelse med dette projekt, har forskellige opfattelser af, hvad sommerlandet betyder for dem. Nogle præster opfatter ikke deres sogn som et sommersogn og oplever ikke, at de er særlige i den sammenhæng, mens andre forstår sig selv og sognet som et sommer- eller turistsogn. I dette afsnit beskrives overordnet, hvordan præsterne oplever at være præst i et sommersogn.

For langt de fleste af præsterne i projektet er dét, at de er præst i et område, hvor der kommer mange, som ikke har fast bopæl i sognet, et naturligt vilkår for at være præst i netop deres sogn. Dog varierer det, om de anser dette som noget særligt, og om de oplever det som noget, der fylder meget i deres præstegerning. Det varierer også, hvorvidt de opfatter sig selv som et sommer- og/eller turistsogn.

Præst F fortæller om sit sogn:

> *"Jeg kan bare se, at når der er gudstjeneste i mit sogn, så er det tit, jeg fører ikke statistik med det, men mit bud er, at en søndag der kan der være alt lige fra en fjerdedel af kirkegængerne op til halvdelen og måske nogen gange to tredjedel af kirkegængerne der er sommerhusfolk eller folk udefra" (Præst F).*

Præsten fortæller videre, at han ikke oplever at være et sommer- eller turistsogn. Præsten forklarer:

---

[117] Interview 2018
[118] Se link 21.

> *"Vi er et almindeligt Vesterhavssogn, som har et stort sommerhusområde" (Præst F).*

Halvdelen af de interviewede præster fortæller, at de om sommeren har mange ekstra beboere i deres sogne. Ved en af gudstjenesterne fortæller en præst om, hvordan sognet udvider sig om sommeren og hvordan indbyggertallet tidobles i sommerperioden. I et senere interview påpeger præsten, at der dog også er gæster resten af året: "*Der er altid nye i kirke, som vi ikke lige kender*".[119]

Præst E understreger, hvorledes sognet er præget af gæster hele året.

> "*Vi kalder os ikke sommerkirke, [men] turist. Vi har en sæson kan man sige, der løber fra i hvert fald påske til og med efterårsferien og så kommer jul og nytår, som også er højsæson." (Præst E).*

Præsten forklarer at gæster og tilknytning, er noget både præst og menighedsråd, er bevidst om, har betydning for sognet:

> "*Det er vi som menighedsråd meget bevidst om, at det er den virkelighed, vi står i. Og at vi på den måde går på to ben, dels at vi er et sogn af fastboende, men de fastboende, det er jo også nogen som har sommerhuse andre steder og der er også nogen, som har sommerhus her og som har tilknytning hertil igennem generationer faktisk. Så tilknytning er et meget, meget vigtigt ord i vores identitet som sogn.*" (Præst E).

Et par præster har svært ved at se, hvordan deres sogn passer ind i projektet. De føler ikke, at deres sogn er anderledes om sommeren end om vinteren, og de oplever ikke at have mange gæster. Når de bliver udspurgt i interviewet, beskriver de fleste af dem dog alligevel, hvordan de har sommerhusgæster til flere af deres gudstjenester, eller hvordan de oplever at have mange besøgende.

---

[119] Feltnoter august 2018, Interview juni 2018

En præst beskriver sit sogn således: "*Det er meget sådan et hverdagssogn, vi topper ikke*"[120]. Præsten bemærker flere gange, at sognet ikke har særlig meget at byde ind med i sommerlandsprojektet. Efter en gudstjeneste beskriver præsten sammensætningen af deltagere i gudstjenesten for projektmedarbejderen og forklarer, at der har deltaget 3 par fra sommerhusområder i nærheden af kirken. Præsten siger derefter: "*Men det er jo kendte folk, dem har vi set i kirken før*"[121].

Præst J beskriver sit sogn således:

> "*Vi ser ikke os selv som et sommersogn, men vi ser os selv som et turistsogn, for det er vi jo. Helt åbenlyst." (Præst J)*

Der er således forskel, på hvorledes præsterne oplever, at sommerhusgæster er kendte ansigter og hører med til sognet, samt om de oplever at have så mange gæster, at de oplever det som kendetegnene for sognet eller ej.

Præst G oplever, at en af de særlige ting ved at være præst i et sommersogn er, at præsten oplever sit sogn som en kombination af landsby og storby:

> *"Det der med sommertid og vintertid det er jo et kendetegn, at bo i en by, hvor der ånder fred og alt er stille sådan en januar dag, hvis man går en tur igennem byen og alle man hilser på i supermarkedet, de kender da i hvert fald præsten. Så det er jo en landsby at bo i. Og så som kontrast sådan lige præcis nu hvor vi er i den ypperste højsæson, hvor man nærmest ikke kan cykle igennem gågaden for mennesker. Og hvor der jo ikke er ret mange, jeg kender. Fordi 9/10 af dem som er her, de er altså gæster. Så det er jo et storbyfænomen". (Præst G).*

---

[120] Interview 2018
[121] Feltnoter juli 2018

Præst G beskriver at dette er positivt og giver præsten variation i arbejdslivet. Præst G oplever derudover, at præstens rolle ændrer sig; præsten er kendt af alle i sognet i vintermånederne, mens præsten er mere anonym i sommermånederne.

En del af præsterne oplever, at de har et særligt ansvar overfor gæsterne. For nogle giver det udslag i, at de ønsker at stille sig til rådighed for de sommergæster, der selv opsøger kirken eller præsten. For andre kommer det til udtryk ved, at de ønsker at tilbyde særlige arrangementer for sommergæsterne. Flere af sognene tilbyder eksempelvis morgensang eller aftensang, fortælleaftner, gudstjenester ved stranden og koncerter.

Udover sommerprogrammet har præsterne forskellige forståelser af, hvilken form for ansvar de har overfor sommergæster. En præst oplever primært, at gæsterne kommer til kirken udenfor gudstjenestetiden:

> ”*Der hvor de går mest i kirke, det er til hverdag, når de bliver vist rundt af turistguiden herovre” (Præst B).*

Præst B forklarer senere, at sognets forpligtelse overfor gæsterne, er at stille kirkerummet til rådighed for dem når de besøger sognet:

> *”Min fornemmelse er, at det vi gør for turismen herovre, det er at sørge for, at kirken er pæn og i orden. Sådan at når der kommer turister herovre, altså de lægger jo næsten alle sammen turen forbi kirken.” (Præst B).*

Et par af præsterne mener, at deres opgave er mere end blot at gøre kirken og de kirkelige handlinger tilgængelige for gæsterne. De mener også, at de har et personligt ansvar overfor gæsterne på samme måde, som de har det overfor de bosiddende i sognet:

> *”Jeg har det sådan, jeg er ikke bundet til noget specielt, så for mig er det fuldstændigt lige meget om det er lokale mennesker, jeg*

skal holde gudstjeneste for fx eller om det er turister, danske turister eller tyske turister, det er alle sammen mennesker. For mig er det mennesker der kommer og det er lige meget, om det er turister eller fastboende eller danskere eller tyskere." (Præst H).

"Jeg har jo mine gudstjenester, og jeg står jo til rådighed for sognet som deres præst, og hvis der er nogen sommerhusfolk, der kommer herud og har behov for at tale med en præst eller på anden måde, så står jeg også til rådighed for dem på den måde" (Præst F).

En anden præst understreger også, at han ikke gør forskel på gæster og bosiddende i sognet. Præsten forklarer, at dette også hænger sammen med, at gæsterne forventer, at der ikke bliver gjort forskel på dem:

"Der føler jeg, at det er den samme forpligtelse, jeg har. Når de ringer, og det hænder, der er nogen her, og så ringer de og vil gerne have en snak. Der er de så meget inde i vores bevidsthed, at de hører til, at de er en del af byen, for sådan oplever de det. Det er det byen lever af, det er den her tilknytning, som mange har." (Præst O).

"Det ved vi også fra mange butikker, de har simpelthen faste kunder, som ikke bor her i byen. De kender efterhånden deres størrelser mm. Og det er på samme måde i kirken også. Så vi tager det meget alvorligt det med, at vi er præster også for dem. Fordi det forventer de. Og det er også meget naturligt for os. Det skal man være indstillet på ved at være præst her, så skal man ikke kun være præst for dem, der bor her. Der er en forpligtelse ved at være præst her. Den falder naturligt, for sådan har alle det her i byen." (Præst O).

En tredjedel af præsterne giver udtryk for, at gæsterne forventer at blive genkendt, og at de hører til stedet. Præst L forklarer, at det er vigtigt, at kirken er til stede og byder ind med det, den kan.

> *"Det vi kan byde ind med ift. sommergæsterne, det er det, de efterspørger; møder med det lokale og kulturelle tilbud. Det kan kirken fint tilbyde"* (Præst L).

Præsten understreger at:

> "*Der hvor folk mangler noget, der skal vi være! Vi skal åbne døren, så kirken også er et sted, man som gæst kan føle sig velkommen" (Præst L).*

Præsterne oplever hovedsageligt, at gæsterne skal opfattes som hørende til deres, sogn selvom deres bopæl ikke er i sognet. Herudover oplever flere præster, at det er nødvendigt og naturligt at tilbyde diverse aktiviteter i sommerperioden især målrettet gæster. I de følgende 3 afsnit beskrives 3 perspektiver, som flere af præsterne påpeger, er særlige ved det at være kirke i sommerlandet, nemlig travlhed, administrativt arbejde og anderledes præsteopgaver.

3.4.1 Travlhed og ferie

Særligt præsterne, som identificerer sig med at være præst i et sommer- eller turistsogn, beskriver en glæde ved arbejdet med sommergæsterne. Sommeraktiviteterne bliver beskrevet som sjove og hyggelige, og størstedelen af dem oplever, at de får noget ud af sommergæsterne. Her er tre præsters beskrivelser af det, de får ud af at være præst i sommerlandet:

> "*Jeg synes, det er rigtig sjovt at være præst [her]. Det giver jo også lidt et sus at være storbypræst lige pludselig og være anonym i gadebilledet ligesom alle andre lokale er. Det er en gave, at vi derude på den yderste klitrække kan få hele verden ind. Få luft under vingerne på den måde som kirke og som menighed, det er jo fantastisk" (Præst G).*

"Men ellers er det bare glæde, kan man sige, at der er liv her. Og at folk de er glade for at komme her og elsker stedet. Det er bare på pluskontoen" (Præst P).

"Det er en glæde, at de er der de turister. Især fordi turister er altid glade" (Præst M).

Selvom de nyder at arbejde med sommergæsterne, oplever de citerede præster imidlertid, at de har meget ansvar, og at det er vanskeligt for dem at få sommersæsonen til at gå op med resten af årets arbejde som præst. En af dem udtrykker det således:

"Det er et travlt sted om sommeren, rigtig mange præster de kan slappe af om sommeren, for der er ingen udvalgsmøder og ingen konfirmander. Det kan vi ikke her. Det kan være noget stressende faktisk. Jeg synes, det er hårdt at være præst her" (Præst O).

En anden præst forklarer, at præsterne i sommerlandet er trætte, når det bliver september måned.

"Når andre præster gearer ned, så gearer jeg op. Og det kan kun fungere, fordi jeg har den alder jeg har, og fordi mine børn er flyttet hjemmefra. Det vil være synd for børnefamilier at være præst her om sommeren med alt det arbejde" (Præst L).

Og lige netop det med at arbejde når alle andre holder ferie, er noget flere af præsterne påpeger, er problematisk. Både ift. deres eget ønske om ferie, men også ift. planlægningen af resten af året som præst. Især bliver arbejdet med konfirmander nævnt som problematisk ved at holde ferie udenfor sommerferien.

"Det er jo sådan, at nogen præster gerne vil holde ferie, mens deres børn har skolesommerferie. Det er ikke alle præster, som kan indrette sig efter, hvornår der er mange gæster i området. Og

hvor skal vi flytte ferien hen? Efter sommerferien starter konfirmationsholdene op og nogle forældre klager over, at præsten holder en uges fri der. Og til jul er det helt utænkeligt. Så vi må forsøge at afholde så meget ferie som muligt efter konfirmationerne, men det er svært at nå det hele, især fordi præster skal være på, når alle andre har fri resten af året også" (Præst R).

Der udtrykkes også et forbehold for at lave arrangementer, som ens kollegaer skal afholde, imens man selv holder ferie. Et par præster peger på, at de er usikre på, om arrangementer ved kirken vil blive afholdt, hvis de tager på ferie.

"Hvis jeg så siger, jeg tager ferie der, kan det så blive gennemført? Det er egentligt lidt en stressfaktor også med planlægning af ferie. Vi synes, der er så mange ting, der foregår her så hvornår, kan vi tillade os og holde ferie? Hvis vi rykker det så går det ud over konfirmanderne. Så den mest rolige tid er fra pinse til sommerferien begynder." (Præst O).

En præst understreger, at det som sådan, ikke er noget problem at holde ferie på andre tidspunkter end i sommerferien, men at når man holder ferie på andre tidspunkter end resten af landet, så betyder det, at man får en ret hård start, når man vender tilbage fra ferie, fordi alle andre er i gang på dette tidspunkt. Flere præster påpeger også, at det er vanskeligt at finde afløsere for andet personale i ferietiden.

3.4.2 Administrativt arbejde

En del af præstens generelle funktion er som embedsmand at varetage administrative opgaver. Dette gælder ift. at føre kirkebogen, attester i forbindelse med kirkelige handlinger, registrering af dødsfald mm[122]. Dette hører med til præstembedet, men ift. Sommerlandet oplever nogle af præsterne, at mængden af det administrative arbejde øges lidt.

[122]Kirkeministeriet 2006: 30

Det gælder især ift. udenlandske gæster, som ønsker kirkelige handlinger foretaget ved sommerkirken og det gælder i de tilfælde hvor sommergæster mister livet i Danmark, og dødsfaldet skal registreres. Dette er et aspekt, som en mindre gruppe af de interviewede præster bringer op. For nogle præster fylder det administrative mere end for andre.

Nogle af præsterne forklarer, at de ikke har så mange kirkelige handlinger for udenlandske gæster, så derfor fylder det ikke meget:

> *"Det er jo heller ikke sådan, at de kommer fra Japan hver anden dag, for det kan selvfølgelig godt give lidt ekstra det der med udenlandske attester" (Præst Q).*

> *"Hvis vi foretager en kirkelig handling, hvor der er en ikke-dansker, så skal de have et administrativt cpr.nr. Men vi har ikke ret mange, så det er ikke noget problem" (Præst N).*

Præst N understreger også, at håndbogen[123] er til stor hjælp. Så selvom det tager lidt ekstra tid, så oplever han det ikke som problematisk.
En anden præst forklarer, at han heller ikke oplever det som problematisk at oprette attester og cpr.nr for udenlandske gæster, men at flere kollegaer udtrykker, at de oplever det som vanskeligt og næsten uoverskueligt. Han forklarer at det formentligt skyldes, at det ikke er en hverdagsopgave og derfor kan det være vanskeligt at huske fra gang til gang hvad man skal gøre.

Præsten har lavet en vejledning til registrering af dødsfald for udenlandske personer, som er udsendt til kollegaerne for at afhjælpe det administrative besvær.

Andre præster oplever det administrative som noget, der er meget besværligt og som fylder i sommerlandsarbejdet. Præst G forklarer, at til

[123] Præst N refererer til "Håndbog i personregistrering 2017"

daglig er der en kordegn, som ordner attester mm. Når kordegnen holder ferie, skal præsten derfor håndtere papirarbejdet. Da der i ferierne er mange gæster, kan det blive en byrde for præsten:

> *"Den store stressfaktor lige nu det er at min kordegn er på sommerferie, så det vil sige, at det er mig som kirkebogsførende, som skal føre kirkebogen. Og der er den lille detalje at i og med, at vi går fra 3500 til 35000 beboere herude om sommeren, så sker der jo altså også dødsfald." (Præst G).*

Præst G forklarer, at der både kan være tale om hjertestop eller drukneulykker. Præsten forklarer også, at en del af det administrative arbejde ikke kan laves elektronisk. Præsten forklarer, at kordegnen har givet en god vejledning, men tilføjer:

> *"I praksis er det ikke det store, men det kan godt fylde lidt i hovedet". (Præst G).*

For Præst G er det altså ikke kun det rent tekniske forbundet med eksempelvis et dødsfald, som fylder, men i lige så høj grad tankerne på forhånd om "hvad nu" hvis det sker. Det, der gør udførelsen af opgaven vanskelig er, at noget skal laves elektronisk og andet på papir, samt at opgaven ikke er en rutineopgave. Derudover er det en stressende faktor, at det administrative arbejde helst skal laves hurtigst muligt, da andre instanser er afhængige af arbejdet for at fortsætte.

Det administrative arbejde kræver desuden papirer fra andre myndigheder eller fra personerne, som skal have foretaget en kirkelig handling. Afhængig af om disse myndigheder eller personer har styr på, hvilke dokumenter præsten eller kordegnen skal have, kan der være endnu mere arbejde forbundet med at være administrativ enhed. En kordegn forklarer, at denne bruger mere tid på administrative opgaver med udenlandske par af to årsager:

"Hvert år har vi udenlandske par, som ønsker at blive gift her. I den forbindelse er der mere administrativt arbejde, da de bl.a. skal have administrative personnumre. Det er meget forskelligt, hvor lang tid jeg bruger på det, da nogle par har helt styr på at sende de rigtige papirer, mens andre skal have lidt mere hjælp. Jeg kommunikerer også mere med dem på mail. De udenlandske par har oftest flere spørgsmål om selve vielsen, end danske par, så alt i alt bruger jeg væsentlig mere tid på de vielser." (Kordegn).

Det, at foretage en kirkelig handling for et udenlandsk par, giver således ekstra arbejde i form af ekstra papirarbejde, besvarelse af spørgsmål samt selve arbejdet med at forestå handlingen. Flere præster nævner de kirkelige handlinger som noget, der giver ekstra arbejde for kirketjenere, gravere og organister, men det administrative arbejde forbundet med kirkelige handlinger, især for udenlandske gæster, fylder altså også. Det opleves, at vejledninger til udførslen, eller sparring omkring hvordan opgaven skal løses, er et ønske hos flere af de, der oplever det administrative som en stor belastning.

3.5 Præstens arbejdsopgaver

Præstembedet er et alsidigt job, som indebærer mange forskellige roller og opgaver. En af præsterne i projektet omtaler præstarbejdet som "blækspruttearbejde" og påpeger at præsten ikke kun, har gudstjenesten om søndagen, men også mange andre opgaver i løbet af en uge[124]. Ift. kirken i sommerlandet oplever mange af præsterne i projektet, at de udover deres øvrige opgaver varetager andre opgaver, som de ikke forbinder med det almindelige præstearbejde. En af præsterne udtrykker flere gange, at der er behov for et nyt præstespejl, fordi der i sommerlandet stilles andre krav til præsten, og at der er behov for andre kvalifikationer end i andre embeder.

[124] Interview 2018

Et præstespejl er et ideal for, hvordan præstens arbejde skal udføres. Det er en kombination af præsteløftets indhold og en dækkende stillingsbetegnelse[125]. Det er på mange måder sammenligneligt med præsters kompetenceprofil fra 2017. Kompetenceprofilen er lavet af Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter på opdrag af Kirkeministeriet. I præstespejlet præsenteres seks hovedpunkter for præsters arbejde, som er stort set identiske med de funktioner, kompetenceprofilen beskriver at præster varetager[126]. Kompetenceprofilen beskriver de konkrete funktioner en præst skal varetage og de kompetencer, der bruges til at udføre arbejdet som præst. I dette afsnit bruges kompetenceprofilen til at give en forståelse, af de opgaver og kompetencer præsterne nævner adskiller sig for præster i sommerlandet ift. andre præstestillinger. Først præsenteres kompetenceprofilen. Herefter uddybes kort, hvordan sommerlandskonteksten påvirker udvalgte funktioner, som præsten varetager. Efterfølgende beskrives de opgaver, som gør sig særligt gældende for præster, som arbejder i sommerlandet.

3.5.1 Præsters generelle kompetencer

Præster varetager følgende syv funktioner, når de virker som præst: Menighedsleder, forkynder og formidler, gudstjenesteleder, forvalter af kirkelige handlinger, underviser, sjælesørger og embedsmand og administrator[127]. For at varetage disse funktioner har præsten brug for følgende kompetencer: organisatoriske, samarbejds, professionsetiske, akademiske, læringsmæssige, kreative, sociale og kulturelle[128].

Præster skal forkynde evangeliet, yde sjælesorg og undervise i de kristne værdier og traditioner. Herudover har præsten en vigtig op-

[125]Harbsmeier & Thomsen 2007: 361
[126]Harbsmeier & Thomsen 2007: 362-363, Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter 2017: Præsters kompetenceprofil Se Link 22 på litteraturlisten
[127]Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter 2017: Præsters kompetenceprofil Se Link 13 på litteraturlisten
[128]Se Link 13 på litteraturlisten

gave i sin menighed med at lede og samarbejde om sognets liv og opgaver. Præsten har som nævnt særlige administrative opgaver især i forhold til forvaltning af kirkelige handlinger.

Præster i sommerlandet varetager som alle andre præster de syv funktioner. Måden disse funktioner varetages på afhænger af præstens kompetencer og person. Samtidigt påvirkes funktionerne til dels også af den kontekst de er i. Det, at forkynde i sommerlandet, kan være anderledes end forkyndelse andre steder. Derudover oplever nogle præster i sommerlandet at de udover de ovenstående syv funktioner, også varetager andre funktioner og opgaver. I de følgende afsnit beskrives først, hvordan sommerlandet påvirker forkyndelse og sjælesorgsarbejdet for præsten. Derefter præsenteres nogle øvrige opgaver, som præsterne oplever kommer oven i de syv andre funktioner.

3.5.1.2 Forkyndelse

Ifølge betænkning 1544 er præsters hovedopgave, som nævnt, at forkynde evangeliet. Ift. sommerlandet udtrykker præsterne både, at sommerlandet giver nye muligheder for forkyndelse, men også at forkyndelsen vanskeliggøres af udskiftningen i sommerlandets menighed. Flere præster fortæller, at sommerlandet og sommeraktiviteterne giver mulighed for at forkynde på andre måder. En præst forklarer sit forhold til det at forkynde:

> *"Jeg ser dybest set ikke på om jeg, skal have sagt et godt ord om Jesus til en tysker eller til en fra Svendborg eller til en fra mit sogn. Det vil jeg ikke skelne imellem. Jeg tror, at mit arbejde er det samme uanset, hvem jeg møder. Derfor ser jeg også sådan noget som rundvisninger, af turister, det kan godt være, de har oplevelsen af, at de kommer og får et historisk foredrag. Og det gør de også, men de får også en forkyndelse. Fordi man kan forkynde meget, i det man taler om krucifikset i kirken, man kan væve ting meget sammen." (Præst J).*

Over halvdelen af præsterne afholder udendørsgudstjenester eller aftensang på en fast ugedag henover sommeren. En præst forklarer, at denne afholder friluftsgudstjenester hen over sommeren, fordi det giver mulighed for at nå nogle, som ikke er så kirkevante[129]. Præsten oplever dog, at stranden gør menigheden mere sårbar. Derfor mener han, at man skal være mere varsom med hvordan man forkynder her:

> *"Det er jo ikke en sammenhæng, hvor man laver dundertaler om det ene eller det andet. Det skal jo ikke være sådan en provokerende prædiken. Det er i virkeligheden mere det der elementære liv, der kommer til udtryk her. Den frie luft gør, at vi er sårbare og derfor skal forkyndelsen også være varsom og må ikke være alt for provokerende." (Præst C).*

Præst O oplever, at sommerlandets aktiviteter overskygger forkyndelsen lidt. Præsten uddyber:

> *"Det er nemt nok at lave aktiviteter, folk synes er dejlige. Kunsten i alt det her er at få evangeliet i centrum. At de oplever, at her er der noget, der er godt for os og være en del af." (Præst O).*

Præsten oplever også, at det er vanskeligt at bygge videre på forkyndelsesarbejdet i gudstjenesterne. Han påpeger at man pga. udskiftningen i menigheden, ikke har mulighed for at bygge videre på tidligere prædikener.

Præst Q påpeger, at det at gæsterne i sommerlandet ofte er på ferie, gør det vanskeligt at forkynde, fordi præsten oplever, at det ikke er kirken, folk interesserer sig mest for i ferietiden.

> *"Jeg synes måske, folk har et andet fokus om sommeren end kirken. I det store og hele. Det er ikke det strikte kirkelige, de går efter, bortset fra den der sådan søndagsmenighed – så kæmpestor*

[129] Interview august 2018

er den jo heller ikke, det er ikke sådan, at de vælter ind i hundredvis. De fleste mennesker der kommer her, vil bare hygge sig, spise godt, nyde havnen. De er jo ikke sådan i kirke-mode på den måde, så det er jo også noget med at ramme dem, der hvor de er." (Præst Q).

Præst Q understreger, at det alligevel er vigtigt, at kirken prioriterer at være til stede i sommerlandet for feriegæsterne. Præst Q oplever det ikke som umuligt at nå feriegæsterne, men pointerer at der er flere tilbud til feriegæsterne og at man skal tage højde for feriestemningen, når man tilrettelægger kirkens tilbud.

Andre præster udtrykker også, at feriestemningen er en mulighed for forkyndelse, især overfor personer som kirken måske ellers har vanskeligt ved at nå. Både ved at tilbyde anderledes aktiviteter såsom aftensang eller friluftsgudstjenester, men også fordi præsterne oplever, at folk som er på ferie, er åbne på en anden måde end til hverdag. Adskillige præster udtrykker, at deres oplevelse er, at flere folk har bedre tid til at gå i kirke, når de er på ferie end i hverdagen.

"Der er nogen, der forbinder det med ferie, at så kan man gøre noget andet, end det man plejer. Og der kan det at gå i kirke være en del af det. Man skal heller ikke stå til ansvar overfor naboen, hvorfor man nu pludselig er i kirke. Fordi det betyder faktisk meget, at derhjemme skal man have en undskyldning for at gå i kirke." (Præst O).

"Jeg tror også, det er det, der er med til at gøre, at nogen turister som slet ikke er kirkevante, de tænker "Her har jeg jo chancen, der er ikke en eneste, der kender mig, lad mig gå ind og se hvad det er, og det er sådan en dejlig blank indstilling, hvor man bare er lydhør og kan tage imod og hvis man så lige kan blive ramt af evangeliet, så er det jo vidunderligt" (Præst G).

Præsterne oplever, at det at forkynde i sommerlandet vanskeliggøres af, at folk er på ferie i kortere tid, og at der ikke kan bygges videre på forkyndelse fra søndag til søndag. Samtidigt oplever langt de fleste af præsterne, at ferietiden muliggør deltagelse i kirkens arrangementer for personer, som ikke bruger kirken i hverdagen. Præsterne oplever derudover, at feriestemningen åbner op for nye tanker om liv, væren og Gud således at forkyndelsen, hvis den tilpasses feriestemningen, kan nå bredere ind, også hos feriemenigheden.

Feriestemningen, åbenheden og tidsaspektet påvirker forkyndelsen i sommerlandet. I det næste afsnit beskrives det, hvordan sjælesorg påvirkes af sommerlandskonteksten.

3.5.1.3 Sjælesorg

Ifølge præsternes kompetenceprofil skal præsten stå til rådighed som sjælesørger for samtaler med personer, som har behov for en samtale[130]. For præsterne i sommerlandet opleves behovet for sjælesorg blandt sommergæster meget forskelligt. Nogle præster oplever ikke, at der er behov blandt feriegæsterne for sjælesorgssamtaler. Andre oplever, at der er potentielle situationer, hvor sjælesorg kan være nødvendig fx i forbindelse med pludselige dødsfald. Andre præster igen oplever, at sjælesorg er et stort behov hos feriegæsterne.

Præst L forklarer, at han tager højde for et evt. behov for sjælesorg.

> *"Jeg mener, at hvis folk har brug for nogen at snakke med, så skal vi også kunne være der. Jeg har lavet en aftale med de tyske præster om, at jeg kan kontakte dem, hvis jeg møder tyskere, som har behov for en samtale. Jeg har også lavet en aftale med politiet om, at hvis der opstår pludselige dødsfald eller drukneulykker, så ved de, at der er nogen, som er parate til at tage en snak og være der med folk, som har mistet så pludseligt". (Præst L).*

---

[130] Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter 2017: Præsters kompetenceprofil Se Link 22 på litteraturlisten

Præst H oplever et stort behov for sjælesorg. Præsten oplever, at behovet er stort, fordi, folk er på ferie og derfor er sikret anonymitet fra deres hverdag. Præsten fortæller om de udenlandske gæster:

> *"Der er rigtig meget sjælesorg faktisk. Efter gudstjenesten. Det er noget, jeg har stor glæde af. Det er noget jeg har tænkt rigtig meget over. Jeg tror, det er fordi, når de taler med mig om noget, så ved de at det er absolut hundred procent anonymt. Fordi jeg kender ikke deres nabo, jeg kender ikke deres familie… Deres præst derhjemme kan også sige, det er 100 procent anonymt og at han har tavshedspligt, men man ved jo alligevel, han kender jo dem, som man taler om. Her er det virkeligt absolut ud af landet. Der hvor man er på ferie, der kan man virkelig tale om de ting." (Præst H).*

En af præsterne fortæller, at han har talt med de tyske præster, som har været i sognet[131]. De har oplevet to forskellige behov, den ene præst har ikke haft sjælesorgssamtaler, mens den anden har haft mange. Præsten pointerer, at nogen på ferie fokuserer på glæden og feriestemningen og derfor ikke har behov for samtaler, mens andre oplever eftertænksomhed og så kan et samtalebehov opstå.

Et par præster peger også på, at det at være på ferie kan give nogle spændinger, hvis ferien ikke lever op til det, man ønsker. En præst forklarer:

> *"Når man har tid og ro, så kan man enten have en generel eftertænksomhed og få tanker som man måske har brug for at tale med en præst om, eller man har behov for noget aflæsning. En familieferie kan godt blive "grim", der kan være gnidninger og gå hul på gamle sår. Så har man brug for en at tale med". (Præst L).*

Præst E oplever, at der er behov for sjælesorg blandt sommergæster, men påpeger at samtalerne har en anden karakter.

---

[131] Interview august 2018

"Det er jo en sjælesorgssamtale, som tager udgangspunkt i noget andet end fx et dødsfald. Det er mere stemningen eller situationen, der indbyder og en større åbenhed både overfor sit eget liv og overfor Gud og kristendom og kirke." (Præst E).

Præsten fortæller videre, at udfordringen ved sjælesorgssamtaler i sommerlandet er at komme i situationer, hvor samtalerne kan foregå.

"Der er ikke nogen, som kommer her til og går hen og ringer på præstens dør. Det er et vældig pænt hus og der bor en præst her, men det er mig, som skal være opsøgende, udadvendt. … Jeg siger opsøgende i den forstand at der er ikke en bedemand, der ringer og så har vi en sjælesorgssituation, jeg skal bevæge mig derhen, hvor den er. Det udfordrer til, at man som præst stiller sig derhen, hvor samtalen kan finde sted." (Præst E).

Tre præster påpeger, at behovet for samtale opstår efter en gudstjeneste eller aftensang. I et sogn skiftes præsterne og kirkesangeren til at afholde aftensang. Præsten har skrevet en form for guide til de, der afholder aftensang. I denne guide står der:

"*Vær opmærksom på, at nogle kan have brug for en samtale, hvis andagten eller andet har sat deres indre i brand*[132]*".*

Præsten har flere gange oplevet, at folk er kommet forbi næste morgen og har haft brug for en snak på baggrund af aftensangen dagen før.
De fleste af præsterne oplever ikke, at sjælesorgen blandt feriegæster er det, som fylder mest ved at være præst i sommerlandet. Hvor sjælesorg ofte kan opstå i forbindelse med dødsfald, oplever præsterne, at sjælesorgen i sommerlandet har en anden karakter. De fleste præster er opmærksomme på, at feriestemningen kan give anledning til sjæle-

[132] Dokument om aftensang ved sognet

sorgsamtaler. Det, der formentligt kendetegner sjælesorgen i sommerlandet mest, er, at præsten i højere grad selv skal skabe rum for og stille sig til rådighed for samtalerne.

3.5.2 Særlige opgaver for præster i sommerlandet

Flere af præsterne i sommerlandet oplever travlhed, og at de har flere og anderledes opgaver tilknyttet præsterollen, end de oplever, at præster i andre sogne har. I dette afsnit beskrives nogle af de opgaver, som gør sig gældende, og de forudsætninger som præsterne peger på, er vigtige for at være præst i sommerlandet.

3.5.2.1 Annoncering

Den opgave som virker til at skabe mest arbejdsbyrde for præsterne, er formidling af aktiviteterne. Flere af præsterne fortæller, at det er vanskeligt at sikre, at feriegæsterne får viden om de aktiviteter, der er i kirken. Præst C forklarer, hvorfor markedsføring er særlig vanskelig i sommersogne:

> "*Det er lidt svært at finde ud af, hvordan man kommunikerer, … eller hvordan offentliggør man, at man har nogen arrangementer, hvor alle folk er velkomne, det kan være svært nok i et normalt sogn, men når altså feriemenigheden, der ved man ikke, hvor de bor henne og man ved ikke, hvordan man skal få kontakt til dem." (Præst C).*

En anden årsag som gør markedsføring vanskelig i sommersogne, er konkurrencen med andre tilbud. En præst forklarer:

> *"Vi bliver en del af sådan et stort sommermarked, der er mange aktører her om sommeren. Alle skal tjene penge, arrangere events, man bliver i langt højere grad en del af det. Det er måske lidt nyt for os som kirke, vi er vant til, at tingene kører, mere så er det jul, så er det påske og de kommer nok dem, der plejer at komme, vi er ikke så markedsorienteret" (Præst Q).*

Præsten oplever, at det er nødvendigt at gøre en særlig indsats for at få budskabet ud. Det kræver mere planlægning og overblik at få informationer om arrangementer ud:

> *"Det er også noget med at huske at få tingene arrangeret i så god tid, at de kan komme i de trykte turistbrochurer. Det er lidt udfordrende for personalet at tænke det med." (Præst Q).*

Fem præster kommenterer, at netop det med at få arrangementerne i turistbrochurer er nødvendigt, men at dette kræver en ekstra indsats. Præst H fortæller:

> *"Hvis man kigger på turisthjemmesiden, så ligger der rigtig mange ting, som man kan opleve og hvor man kan tage hen. Der er ingenting fra kirken, absolut ingenting, men vi har jo en masse ting, de ligger bare ikke derinde. Jeg kan godt mærke, at mine kollegaer er opmærksomme på det efterhånden, hvis jeg siger det, men de har snart glemt det igen næste gang når de skal tage det ekstra skridt og ligge det ind, og det kræver lidt ekstra og gøre det og "så er det måske heller ikke så vigtigt". (Præst H).*

Et par præster oplever, at det er svært at få lov til at dele aktiviteter i turistbrochurerne. Nogle turistbrochurer medtager fx ikke de almindelige gudstjenester, men vil kun tage særlige aktiviteter med. Andre turistbureauer sorterer i hvilke typer arrangementer, der kommer op for at sikre variation i tilbuddene. I nogle sogne foreligger der samarbejde med turistbureauerne. I Skagen fx medtages alle arrangementerne ved kirken i turistguiden.

Udover at forsøge at gøre arrangementerne synlige igennem turistbureauernes kanaler griber præsterne markedsføringsopgaven an på vidt forskellige måder. I de fleste sogne bruger præsterne tid på at printe og uddele plakater og foldere med sommerens program. I nogle sogne står der beachflag udenfor kirkerne med tidspunktet for søndagens

gudstjeneste. I andre sogne er der foldere, som bliver uddelt i sommerhusområderne, og i andre sogne er der plakater foran kirkerne, i lygtepæle og på opslagstavler. En præst fortæller, hvordan han året før greb markedsføringen an:

> *"Sidste år der var jeg rundt i en radius af 30 km fra mit sogn. Så var det alt, hvad der hed kirker, pizzeriaer, bagere, købmænd, campingpladser. Jeg er så dum at tro, at alle gør som jeg, hvis jeg er på ferie et eller andet sted, så går jeg hen og ser: "Sker der noget her" (Præst S).*

En større gruppe af de interviewede præster udtrykker bekymring for, om de kommer godt nok ud med annonceringen af deres aktiviteter, og om de griber opgaven an på den bedst mulige måde. Disse præster udtrykker også, at de har følelsen af, at de er ene om opgaven med annoncering. Enten fordi de påtager sig at annoncere for de tyske præster fra EKD, eller fordi deres kollegaer ikke har samme forståelse for nødvendigheden for at annoncere. En af præsterne understreger, at det er nødvendigt, at der kommer volumen på annonceringen. Præsten oplever, at Kirke på Kysten giver mulighed for at skrue op for volumen, fordi kirkerne derigennem har en fælles platform for annoncering[133].
I de sogne, hvor der er mange udenlandske gæster, oplever nogle af præsterne, at det er nødvendigt at kommunikere på fremmedsprog. En præst påpeger, at det er nødvendigt med en hjemmeside kun på tysk. Præsten mener ikke, at tyske gæster kan finde hurtigt nok frem til informationerne på en dansk hjemmeside. Et par af præsterne drømmer om en fælles platform, hvor kirkerne kan reklamere for deres aktiviteter.

> "*Det kunne også være godt, hvis man har fx én, fx under et tag som kirken i sommerlandet og man bare skal sende en mail til én og sige "Det her har vi læg det ud" og der er en, der sidder og lægger det ud for alle og koordinerer det, det kunne være så*

[133] Interview juli 2018

smart. For viljen er der, det er der ingen tvivl om, men det er bare tid og lige at huske og gøre det". (Præst H).

Markedsføring og annoncering fylder en del for sommerlandspræsterne. Det tager tid at lave plakater, sommerfoldere mm. og det tager tid at distribuere det. Herudover fylder det for flere af præsterne, at de er usikre på, hvordan de bedst får budskabet ud, og om de når langt nok ud med budskabet om kirkens aktiviteter i sommerlandet. Det, at være præst i sommerlandet, opleves af flere præster som noget, der kræver ekstra kompetencer indenfor kommunikation og markedsføring. Nogle af præsterne føler, at de mangler information om, hvordan de skal gribe annoncering an.

3.5.2.2 Sprog

At være præst i sommerlandet betyder flere steder, at ens menighed ikke kun består af danskere på ferie, men også i høj grad af nordmænd og tyskere. Som vist tidligere er der i visse områder flere tyske feriegæster end danske. Dette påvirker præstembedet for de præster, som ønsker at rumme de tyske feriegæster.

Fire sogne i projektet har hver sommer besøg af tyske præster fra EKD. Flere af præsterne i disse områder overlader derfor de tyske feriegæster til de tyske præster. Andre steder samarbejder den danske og den tyske præst. Et sted laver præsterne fælles dansk–tyske gudstjenester. Flere af præsterne påpeger, at selvom der er tyske gudstjenester med de tyske præster, er der også tyskere, som deltager i de danske gudstjenester. Der er et ønske fra flere af de danske præster om, at disse gæster også får mulighed for at forstå hvad der foregår.

Nogle præster imødekommer dette ved at have foldere med liturgien på tysk, så gæsterne kan følge med i gudstjenestens forløb. Andre præster oversætter dele af gudstjenesten og andre får gudstjenesten simultantolket.

Adskillige præster fortæller, at de personligt sagtens kan begå sig på dansk og tysk.

> *"Vi har ikke deciderede tyske gudstjenester her, men det forhindrer ikke tyskere i at komme til gudstjenesterne og bruge kirken. For mig vil det ikke være et problem at lave gudstjeneste på tysk. Slet ikke." (Præst M).*

> *"Jeg har evnen til at springe fra dansk til tysk til engelsk og tilbage igen relativt ukompliceret. Det benytter jeg mig af." (Præst C).*

To præster forklarer, at de mener det danske skal fylde mest, både ift. liturgien og ift. sproget. I Hvide Sande hvor de simultantolker prædikenen, er de blevet frarådet at oversætte det hele da nogen mente, det ville blive for meget for de danske gæster. Balancen mellem det tyske og danske sprog er noget, som ligger nogle præster meget på sinde. Præst C fortæller om sine overvejelser angående sprog:

> *"Det er faktisk også noget, jeg har oplevet, … Der må ikke være lige meget dansk og tysk, det skal klart være en dansk overvægt. Og det skal det fordi danskerne, vi skal ikke føle os som fremmede i vores eget land. Det skaber en modvilje. Og der har været nogen gange, hvor jeg har oversat 1:1, og der kunne jeg ligesom fornemme på menigheden, at jeg havde sagt for meget på tysk. Og samtidigt dem som kommer som er tyskere, bare det at de får lidt på deres eget sprog gør, at de føler sig set og imødekommet, det behøver ikke at være fuldt, fordi for dem er det også fint at komme, de er i et fremmed land, andetheden betyder også noget for dem." (Præst C).*

Flere af præsterne forklarer, at de sagtens kan begå sig nogenlunde på tysk i en samtale, men at det er noget andet at stå med en prædiken eller en vielse på tysk. Én af præsterne hjælper ofte mange kollegaer med at oversætte prædikener eller bønner til tysk.

Selvom det er et fåtal af præsterne, som afholder gudstjenester udelukkende på tysk, er der flere af præsterne, der oplever at et vist grundniveau af tysk, er en fordel i deres sogn pga. de mange sommergæster. De oplever, at de tyske gæster også deltager i koncerter og de danske gudstjenester. En af præsterne forklarer, at det er naturligt for de fleste i sognet at tale tysk, især fordi turismen udgør en stor del af økonomien i sognet og sikrer butikslivets overlevelser mm. Præsten forklarer:

> *"Det at man taler flere sprog, det betyder rent faktisk noget for det at være præst her. Det synes jeg er en berigelse og det passer godt til mig". (Præst E).*

Tysk er ikke det eneste sprog i sommerlandet, et par præster fortæller, at de også har kirkelige handlinger på engelsk. Men tysk og de tyske gæster fylder meget i flere af sommerlandssognene. Det, at man som præst kan begå sig nogenlunde på flere sprog, bliver understreget som vigtigt af flere præster. For at være præst i sommerlandet er sproglige kompetencer en stor fordel. Især fordi det at beherske flere sprog er en nødvendighed for at udfylde rollen som sjælesørger, når man skal forestå kirkelige handlinger på andre sprog, og til dels også når man skal lede gudstjenester.

3.5.2.3 Øvrige sommerlandsopgaver

I dette afsnit gives eksempler på øvrige opgaver i sommerlandet, som nogle præster oplever, at de skal varetage. Et par af præsterne forklarer, at de har en del koordinerende arbejde med enten de tyske præster i EKD eller med danske præstekollegaer. Det drejer sig ofte om annoncering og planlægning af aktiviteter. I tre sogne medtages de tyske præsters aktiviteter i sognets sommerprogram. En præst forklarer, at denne påtager sig at annoncere for de tyske præsters aktiviteter, fordi de ikke selv har ordentlig mulighed for at annoncere inden de ankommer. Præst L fortæller om samarbejdet:

"Jeg får lidt ekstra opgaver, men de fratager mig også opgaver". (Præst L).

De tre præster, som inddrager de tyske præster i deres sommerprogram, fortæller at de gerne vil have et bedre samarbejde med EKD, så der kan skabes et godt match mellem de tyske præster, der kommer til området og sognets øvrige arbejde. De bemærker desuden, at det at samarbejde med tyskerne er noget nyt, men at det på sigt vil være til gavn for alle.

Flere af præsterne oplever også, at de er hovedansvarlige for forskellige aktiviteter i sommerlandet. Der er ofte opgaver med koordinering, planlægning og aftaler, som skal indgås mm. En præst fortæller om kirkens café, som kræver overblik, koordinering, indkøb mm. En anden præst fortæller i en telefonsamtale, at præsten oplever, at sommerlandspræstearbejdet også består i at tage godt imod musikerne, der giver koncert, koordinere ferieafløsere og være tovholder på kirkens mange arrangementer.

Præst O oplever, at der er tendens i sognet til, at antallet af aktiviteter øges år for år. Præst O oplever, at både gæster og lokale forventer at tidligere arrangementer, er en fast del af sommerens aktiviteter. Præsten udtrykker bekymring for dette:

"Når man laver et nyt arrangement, det er rigtig fint, men når det så betyder, man skal lukke noget andet, det er rigtig svært. For folk siger "det er rigtig godt, hvorfor bliver vi ikke ved med det". Så det bliver nemt sådan, så bygger vi bare ovenpå og det holder jo ikke. Jeg synes egentligt, vi har lige godt og vel nået grænsen. Så på den måde så slider det noget. Det er den største udfordring, for man har heller ikke lyst til at skuffe folk. De kommer jo op og har en forventning om, at så sker de her ting. Og når folk så kommer og er rigtig glade for det, så er det rigtig svært og sige, "det gør vi ikke i år"." (Præst O).

Præstembedet er i forvejen et bredt embede, som indeholder mange forskelligartede opgaver og funktioner. I sommerlandet varierer mængden af aktiviteter og typer af aktiviteter, men flere præster peger på at planlægningen, koordineringen og afholdelsen af aktiviteter i løbet af sommeren, er noget der tager mange kræfter og noget de bruger meget tid på. De føler, at det er noget, der også hører til deres opgave som præst.

En præst udtrykker, som nævnt, et ønske om, at der bør laves et nyt præstespejl for præster i sommerlandet. Dette præstespejl, eller denne kompetenceprofil for en sommerlands præst bør rumme de opgaver, der adskiller sig fra det almindelige præstembede og tilpasser de øvrige opgaver hertil. Det opleves, at et nyt præstespejl er nødvendigt, fordi præsterne i sommerlandet oplever så stor travlhed. Travlheden kommer, som nævnt, til udtryk hos flere af præsterne, som giver udtryk for, at sommerlandsarbejdet kommer oven i det øvrige præstearbejde. De oplever, at de ikke kan leve op til de forpligtelser, de føler, de har generelt som præst og ift. sommerlandet. En præst beretter:

> *"Når vi kigger på det der med at lave forskellige tiltag, uanset om vi kigger på medlemspleje, missionsvirksomhed eller kirkelig omsorg for turister her og der og alle steder fra, så skal man passe på, at man ikke tænker på præsten som ham, der hygger sig hjemme i præstegården og så holder gudstjeneste om søndagen. Man skal huske, at det er jo et blæksprutte job. Hvor vi faktisk har rigeligt at bestille. Og hvis vi skal tage nye opgaver ind, så er der noget andet, der skal tages fra, for ellers brænder vi sammen." (Præst N).*

Det opleves således, at der mangler beskrivelse af kompetencer og arbejdsopgaver og en afstemning af, hvad sommerlandspræsten skal prioritere og arbejde med. Der udtrykkes et ønske om, at præsternes funktioner og kompetencer ses i lyset af de øvrige opgaver, sommerlandskonteksten giver præsterne. I dette afsnit er sommerlandet blevet

præsenteret fra præsternes side. I det næste afsnit præsenteres menighedsrådenes oplevelse af at være sommerlandssogn.

3.6 Menighedsråd om at være sommerlands kirke

Flere af præsterne er enige om at det at være sogne, hvor der er mange sommergæster, har en betydning for sognene. Blandt meningsrådene er der imidlertid ikke samme konsensus. Nogle menighedsråd oplever ikke, at sommergæsterne har betydning for deres sogn eller, at de som menighedsråd har en særlig forpligtelse overfor sommergæsterne. Andre menighedsråd betragter sommergæsterne som del af deres sogn og oplever sig selv som et sommerlands- eller turistsogn.

De fleste menighedsrådsmedlemmer italesætter, at der kommer sommergæster, men de mener ikke, det har betydning for deres sogn.

> *"Vi dyrker ikke meget det sommerlige her, det synes jeg ikke" (Menighedsråd VIII).*

> *"Jeg synes ikke vi behøver og lefle specielt for dem, de er velkommen til at komme og se vores kultur som vi gør det" (Menighedsråd XII).*

> *"Men hvor stor forpligtelse vi har overfor dem, der bor i sommerhus i en uge eller fjorten dage eller hvor længe de nu gør her i sognet … Jeg synes, vi har en forpligtelse til og fortælle dem på en eller anden måde, at der findes en kirke og hvornår der er gudstjeneste, men så ved jeg heller ikke rigtigt om jeg synes forpligtelsen, den rækker meget længere. Jeg mener ikke sådan direkte vi skal ud og besøge dem," (Menighedsråd IX).*

Andre menighedsråd anser sommergæsterne som vigtige og som nogen, de som menighedsråd har en forpligtelse overfor.

"I og med at der er så mange turister herovre, og at mange af dem i hvert fald har behov for også at komme til kirkelige handlinger, komme til gudstjenester, komme i kirken for den sags skyld i det hele taget det der med og finde fred og ro og have tid til og reflektere, det har folk jo typisk når de har ferie. Det prøver vi på og bygge en hel del op omkring om sommeren." (Menighedsråd XIII).

"Der er rigtig mange af dem, der sidder der, der er turister eller gæster, som kommer til morgensang. Så det er vi da både vant til og glade for" (Menighedsråd XI).

Flere af sognene oplever, at turismen er den vigtigste indtægtskilde for området. Flere steder fortæller de, at købmanden kun kan overleve pga. sommergæsterne, eller hvordan deres butiksudbud er stort, fordi der hvert år kommer mange turister. Flere af menighedsrådene beskriver sommergæsterne, travlheden og de mange mennesker om sommeren som noget naturligt og hverdagsagtigt. I disse sogne beskriver menighedsrådene især en opmærksomhed på sommergæsterne og i flere af disse sogne beskriver de også en forpligtelse, da turisterne er med til at sikre lokalsamfundets overlevelse:

"Vi har heldigvis en fælles interesse for, at [sognet] kan blive et attraktivt sted at være. Og det er vi meget opmærksomme på. … Derfor er alle enige om, vi skal gøre noget aktivt for at fortælle om [stedet]." (Menighedsråd IV).

Menighedsrådsmedlemmet uddyber efterfølgende, at turisterne også sikrer sognets og kirkens overlevelse:

"Jeg siger, det er jo simpelthen en nødvendighed: Hvis vi vil overleve som kirke, så kan vi ikke være lukket, hvor vi nærmest ikke vil have andre til at komme. Vi er nødt til, at skulle ud med budskabet … dem vi selvfølgelig gerne vil have er alle tilflytterne, turisterne," (Menighedsråd IV).

I et andet sogn beskriver menighedsrådet først, hvordan de ser sommergæsterne som deres forpligtelse.

> *"Det er jo klart, det er en kæmpe ressource at vi har, det er en ressource vi har en eller anden forpligtelse til, sådan som jeg ser det til også at bruge" (Menighedsråd III).*

Et medlem af menighedsrådet beskriver derefter, hvordan de samarbejder med andre i byen om aktiviteter for turisterne:

> *"Jeg synes, det er dejligt, man har et fælles projekt, borgerforeningen, kirken, turistforeningen, udlejningsbureauerne, at man trækker på samme hammel. Udlejningsbureauerne er selvfølgelig interesseret i, at man kan tilbyde deres kunder forskellige oplevelser, når de kommer her op, og vi er selvfølgelig interesseret i at få kunder i butikken," (Menighedsråd III).*

I menighedsråd X beskriver de også glæden ved at have sommergæster. De oplever ligeledes sommergæsterne som grundlag for sognets videre eksistens.

> "*Vi må jo erkende, at vi ligger i et område, hvor hvis vi ikke havde turisterne, så måtte kirken på et tidspunkt lukke. Og på den måde er vi jo rigtig glade for, at der er turister, som er med til og holde vores kirke i live." (Menighedsråd X).*

Flere af menighedsrådene har indskrevet sommergæsterne i deres vision. Her er eksempler fra to af sognene:

> *"Visionen for kirken …. tiltrækker og opsøger, ikke alene sognets indbyggere, men også de mange der årligt gæster…"*[134]

[134] Vision for sogn 1

"at der også gives kirkebesøgende gæster gode muligheder for deltagelse i gudstjenester og koncerter…"[135]

En af visionerne beskriver desuden et ønske om at tilbyde gudstjenester på andre sprog. Et menighedsråd har derudover vedtaget, at sommeraktiviteterne er så vigtig en del af deres sogneliv, at de har skrevet sommerarbejdet ind i stillingsbeskrivelsen for flere af de ansatte ved kirken.

I et menighedsråd har de haft store overvejelser om forholdet mellem de lokale sognebørn og sommergæsterne. Et medlem forklarer, at da de første gang indskrev sommergæsterne i visionen, følte de, at sommergæsterne fik mere vægt end menigheden bosiddende i sognet, og det har givet bekymring. En stor del af menighedsrådene er opmærksomme på forholdet ml. lokale, det vil sige personer bosiddende i sognet, og sommergæsterne. I de fleste sogne opleves forholdet mellem lokale og sommergæster som uproblematisk og naturligt. Et menighedsrådsmedlem beskriver, hvorledes sommergæsterne indgår i menigheden:

"Der er faste turister og faste kirkegængere, der var nogen faktisk, jeg troede, de boede her, men det gjorde de ikke." (Menighedsråd X).

I et andet menighedsråd fortæller de:

"Vi opfatter også mange af sommerhusejerne som en del af sognet faktisk. Selvom de ikke har løst sognebånd," (Menighedsråd XIII).

Menighedsråd III oplever, at de lokale i menigheden er lidt forbeholdne overfor gæsterne, men i menighedsrådet forsøger de at skabe et godt forhold mellem gæsterne og de lokale. De opfordrer de lokale til også at deltage i sommeraktiviteterne.

---

[135] Vision for sogn 2

"Det er vigtigt at man har de lokale med, at den lokale menighed føler sig godt tilpas og at man kan se at det både er en opgave, men at det også er en gave. … Det synes jeg, også er vigtigt, at de lokale også kommer og får det der sus. Jeg har tit sagt "Jamen kom og mærk, hvor godt det er og være sammen omkring det, "Jamen det er kun for turister" "NEJ, det er for os alle sammen"" (Menighedsråd III).

I andre menighedsråd beskriver de, at sommergæsterne altid er velkomne, men et par af disse lægger vægt på, at det er de lokale, de er forpligtet på som menighedsråd. Et medlem af menighedsråd IX forklarer om sognets beboere:

"Det er klart, jeg synes det er der, den største forpligtelse ligger. Det er også der, vi bruger vores energi. Og det skal det da også være. … Jeg føler, vi er forpligtet på dem, der selv opsøger kirken, der skal vi forsøge, at det bliver en god oplevelse for dem. Men hvor meget vi så er forpligtet, ift. dem der nu lejer et sommerhus i en uge eller fjorten dage, den forpligtelse, den kan ikke holde mig vågen om natten, lad mig sige det sådan." (Menighedsråd IX).

Hvor præsterne næsten alle sammen beskriver, at de føler en form for forpligtelse eller et ansvar overfor sommergæsterne, varierer det altså mere med menighedsrådene. I nogle sogne er både menighedsråd og præster enige om, at sommergæsterne er vigtige. I andre sogne beskriver præsten oplevelserne med disse udfordringer, mens menighedsrådene ikke oplever, at det er noget, som fylder. I to sogne beskriver menighedsrådene et ønske om, at der bliver gjort mere for sommergæsterne, end der gøres på nuværende tidspunkt.

Der er også forskel på, hvor meget menighedsrådene selv engagerer sig i sommeraktiviteterne. Et menighedsrådsmedlem føler, at det er menighedsrådets opgave at lave aktiviteter for sommergæster:

"Fordi vi når nogen mennesker, som måske ikke som af sig selv vil søge kirken. … Så det er en god og naturlig måde at få kirken ud blandt folk på, synes jeg. Det er jo også menighedsrådets opgave, det står jo i menighedsrådets løfte, det vi skriver under på, at vi under alle forhold skal virke for at skabe gode rammer for evangeliets udbredelse og det er jo en af måderne at gøre det på". (Menighedsråd II).

Et andet menighedsråd oplever ikke, at der er udfordringer med sommergæsterne, men de forklarer, at det heller ikke er dem, som har kontakten:

"*Fra vores side der har vi ikke de store udfordringer, men jeg tror, det er præsten, der har udfordringer, fordi det er præsten, der har kontakterne til alle vores turister, og det kan jo være et dødsfald, samarbejde med andre præster, vi er ligesom I vores egen lille verden. Vi skal støtte op om præsten, men det er præsten, der sidder inde med udfordringerne." (Menighedsråd X).*

Menighedsrådene i sommerlandet er således mere spredte i deres forståelser af sommerlandet ift. opgaver, behov og forpligtelser end præsterne. De fleste menighedsråd virker dog også til at se gæster i sognet som så naturlig en del af sognelivet, at de ikke opfatter det som noget særligt for deres sogn. I løbet af interviewene udtrykker flere menighedsrådsmedlemmer dog, at de sætter pris på gæsterne og at gæsterne er glade for stedet.

"Jeg synes, det bedste ved turister generelt det er, når de kommer i kirken, og de selvfølgelig er interesseret i det. De kommer jo ikke bare for at sidde og sige "Hvad er det for noget" eller for at finde fejl. De kommer for at opleve det, og det virker som om, de er glade for oplevelsen." (Menighedsråd X).

"Jamen man bliver da sådan lidt høj over, at vi kan være så mange forskellige sammen, det er da dejligt, og det er også dejligt, at se der er nogen, der kommer igen. Og det er der jo virkelig mange, der gør". (Menighedsråd III).

I dette afsnit er menighedsrådenes oplevelser af at være kirke i sommerlandet beskrevet. Næste afsnit omhandler kirkelige handlinger og herefter refereres der til emner, som både menighedsrådsmedlemmer, præster og øvrige ansatte påpeger, der er væsentlige for det at være kirke i sommerlandet.

3.7 Kirkelige handlinger

Langt de fleste af præsterne i projektet beskriver igennem interviewene, hvordan de har kirkelige handlinger for sommergæster. De oplever udenlandske par, som ønsker kirkelige velsignelser, par som vil have deres barn døbt ved sommerhuskirken, og personer som ønsker deres urne nedsat ved sommerhuskirken. Derfor bliver disse kirkelige handlinger inddraget i rapporten. I dette afsnit beskrives først, hvorledes præster og menighedsråd forholder sig til forespørgsler om kirkelige handlinger for folk, der ikke er bosat i sognene. Herefter præsenteres procentfordelinger på kirkelige handlinger i sognene for personer med bopæl i og personer uden bopæl i sognet. Afsnittet afsluttes med en uddybning af sognenes forhold til de kirkelige handlinger og til tilknytningskravet.

Som medlem af den danske folkekirke har man ret til at få foretaget kirkelige handlinger i det sogn, hvor man bor. På kirkeministeriets hjemmeside beskrives det, hvorledes man også har ret til kirkelig betjening i andre sogne, hvis man har særlig tilknytning til sognet:

"Ud over at have ret til kirkelig betjening i det sogn, hvor du bor, har du som medlem af folkekirken også ret til kirkelig betjening i en kirke i et andet sogn, hvis du har en særlig tilknytning til sognet. Særlig tilknytning foreligger altid, hvis du:

- *tidligere har haft bopæl i sognet. Dette gælder, uanset hvor længe du har boet i sognet.*
- *har nære pårørende, der bor i sognet (her tænkes på forældre, søskende eller børn)*
- *for så vidt angår begravelse og bisættelse, har forældre, ægtefælle, søskende eller børn begravet på en kirkegård i sognet."*[136]

De ovenstående tilfælde giver altid medlemmet ret til en kirkelig handling i et andet sogn. Derudover kan der være tilfælde, hvor præsten kan give tilladelse:

> *"I andre tilfælde er det præsten, der afgør, om du har en særlig tilknytning. Det afhænger af præstens skøn, om du kan få foretaget en kirkelig handling i en kirke uden for det sogn, hvor du bor*[137]*."*

Præster skønner altså således i tvivlstilfælde, om personer har ret til at få foretaget en kirkelig handling fx ved deres sommerhus. Dette forholder præster og menighedsråd sig til på forskelligvis i sommerlandet. Nogle sogne tager imod alle, men kræver betaling for dem, der ikke har en tilknytning. Andre siger ja til næsten alle og kræver ingen betaling. Over en tredjedel af menighedsrådene har taget beslutninger om, hvorvidt der skal tages betaling for handlinger for folk, som ikke er bosiddende i sognet. Et af sognene beskriver deres regler på kirkens hjemmeside. De beskriver, at udover de ovenstående regler fra kirkeministeriet, så kan man også få foretaget en handling, hvis man fx ejer et sommerhus i sognet eller er turist i det.

I et andet sogn har man udarbejdet et notat, der beskriver hvem, der skal betale for en kirkelig handling, og hvordan tilknytning her skal forstås. Her beskrives det, at "sommerbolig i sognet" giver tilknytning og dermed ret. Her beskrives det desuden at:

---

[136] Se Kirkeministeriets hjemmeside, Link 23 på litteraturlisten

[137] Se Kirkeministeriets hjemmeside, Link 23 på litteraturlisten

"Det er helt op til den enkelte præst at afgøre, hvorvidt man vil sige ja eller nej til en handling, hvor der ikke er særlig tilknytning". (Notat om kirkelige handlinger)

Et tredje sogn har, efter en sommer med mange kirkelige handlinger for personer uden særlig tilknytning, valgt at indføre betaling for folk uden tilknytning. Præsten fortæller:

"Hvis der bare er én enkelt en sommer, så gør vi det ikke. Men det er meget rart at have mulighed for det fordi, hvis det virkelig bliver meget, så har vi jo et problem med kirkebetjeningen og så skal vi til, de skal have en højere normering og det skal vi have nogle penge kradset ind til. I det tilfælde hvor det er danske kirkegængere, så kan det være lige meget for de betaler jo kirkeskat et andet sted. Så på den måde kan det jo være hip som hap, om det er nogen, der bor her eller nogen, der ikke bor her" (Præst N).

De fleste sogne oplever forespørgsler på kirkelige handlinger for folk, som ikke er bosiddende i sognet. Langt de fleste af præsterne fortæller, at de siger ja til de fleste henvendelser.

3.7.1 Kirkelige handlinger for folk bosiddende i og udenfor sognet

I det følgende præsenteres et overblik over kirkelige handlinger i forhold til handlinger for personer med bopæl i og udenfor sognet. Alle præster i projektet er blevet bedt om at aflevere oversigt over antallet af de kirkelige handlinger dåb, vielser eller kirkelige velsignelser samt begravelse og bisættelse for de sidste 4 år. Præsterne er blevet bedt om at redegøre, for hvor mange handlinger der er foretaget for folk med bopæl i sognet, og for dem med bopæl udenfor sognet. En præst har indleveret antallet af kirkelige handlinger for hele sit pastorat, hvil-

ket dækker over tre sogne. Tre andre, som har flere sogne i deres pastorat, har indsendt tallene separat for hvert pastorat. I alt er der indhentet tal fra 14 sogne.

Tallene er herefter lagt sammen, så de danner et samlet antal dåb, vielser og begravelser for alle sognene. Herefter er procenten udregnet. I de tilfælde hvor det er muligt, er præsternes tal blevet sammenlignet med tal fra sogn.dk for at sikre datagrundlaget. Opgørelsen for tallene for de enkelte handlinger fordelt på sogne og år kan findes i bilag 3. Det bør understreges, at kirkelige handlinger for udensogns boende ikke er ensbetydende med, at der udelukkende er tale om kirkelige handlinger for sommergæster. Der kan, som beskrevet tidligere være andre årsager til at medlemmer vælger et andet sogn end deres bopælssogn til deres kirkelige handlinger. Især gælder det for begravelse og bisættelser at ældre, som flytter på plejehjem beliggende udenfor sognet, vil tælle som udensogns handlinger, selvom det er deres gamle sogn, de skal bisættes fra.

Det er således vigtigt at understrege, at procentsatserne ikke viser forholdet mellem sommerlandsgæster og fastboende i sognet, men forholdet mellem udensognshandlinger og handlinger for personer bosiddende i sognet. Disse tal er dog medtaget i denne rapport, da det er indtrykket gennem interviews, at sommersognene har et relativt stort antal kirkelige handlinger for sommergæster. Dette peger i retning af at kirkelige handlinger for medlemmer med udensognsbopæl, er et væsentligt aspekt for kirken i sommerlandet. I de kommende afsnit beskrives præster, ansatte og menighedsrådsmedlemmers opfattelse af de kirkelige handlinger dåb, vielse og kirkelige velsignelser samt begravelse og bisættelse. Tallene er udtryk for antallet af kirkelige handlinger i de 12 sogne, som indgår i denne undersøgelse og er derfor ikke landsdækkende. Det er dog indtrykket, at andre sommerlandssogne i resten af Danmark vil have lignende tal og oplevelser ift. de kirkelige handlinger.

3.7.1.1 Dåb

Dåb er en handling som flere af præsterne nævner, at de forestår for folk med sommerhuse. En af præsterne fortæller:

> *"Jeg har ikke så mange dåb, men jeg vil skyde på, at halvdelen af de barnedåb vi har, det er folk udefra". (Præst F).*

En anden præst fortæller, at præsten har døbt en del børn, hvor familierne er bosiddende i udlandet og kommer hjem til sognet for at få deres børn døbt i Danmark.

En ansat ved en af kirkerne fortæller at dåb for sommergæster fylder meget for dem. Den ansatte oplever, at sommergæsterne føler, at sommerhuset er et hjem for dem, og derfor ønsker de at få foretaget kirkelige handlinger såsom dåb der. Den ansatte fortæller:

> "V*i har altid en ekstra dåbsdag hver måned for ikke at sidde med fire fem dåb til hver eneste højmesse." (Ansat 2)*

En frivillig ved én af kirkerne oplever også, at dåb er noget, sommergæster ønsker at få foretaget ved sommerkirken. Den frivillige reflekterer over dåb og tilknytning:

> *"Vi har sommergæster, som synes, det er den mest vidunderlige kirke. De har måske mødt deres ægtefælle her, og de blev viet her, så skal deres børn også døbes her. Og det lægger et pres på kirken, fordi vi kan jo godt se, at det er relevant for de mennesker, der føler, at de har en tilknytning, så kan det godt være, de kun har været her en gang, men det, det drejer sig om, er jo de følelser, man har med en tilknytning til dette eller hint her i sognet" (Frivillig 4).*

Præst Q forklarer, at de kirkelige handlinger giver en mulighed for at lære sommergæsterne bedre at kende. Præsten fortæller om sommergæsterne:

"Når man lige lærer dem at kende og finder ud af, hvordan det hænger sammen, så synes jeg det er dejligt, det er lige så godt som den faste menighed, og de giver en god variation. Og nogen kender man jo så fordi de bruger sommerhuset som slægtsgård, man har døbt deres børn eller konfirmeret dem." (Præst Q).

Dåb for folk bosiddende udenfor sognet udgør 47 % af alle dåb i sognene i den fireårige periode der er indsamlet data på.

3.7.1.2 Vielser og kirkelige velsignelser

Flere af præsterne fortæller, at de har mange kirkelige velsignelser for udenlandske gæster, som ønsker, at det skal foregå der, hvor de har været på ferie sammen. Vielserne er den kirkelige handling, hvor præsterne er mest fokuseret på tilknytning. Præst G fortæller:

"Vi siger ikke ja, hvis det bare er fordi, de har været på en god restaurant her i byen" (Præst G).

Andre præster fortæller, at sommergæsterne giver dem mulighed for at få kirkelige handlinger som de ellers ikke, vil få så mange af. Flere af sognene har næsten ikke, eller har overhovedet ikke haft vielser for personer bosiddende i sognet i perioden[138]. Præst F fortæller:

"Jeg oplever, at jeg som præst kan gå ind i den virkelighed, det er ikke at skelne alt for grundigt mellem, hvem der hører til og hvem der ikke hører til, men sige: "okay nu er der nogen, der vil giftes, de vil faktisk bruge vores kirke lad os glæde os over det og så gøre noget for andre, som kan glæde dem" selvom vi et eller andet sted godt på papiret havde ret til at sige nej tak til det, men nu har vi ikke særlig mange vielser i forvejen, så lad os da gøre det på den måde" (Præst F).

[138] Se bilag 3

En ansat ved en af kirkerne gør klart, at vielser er en del af livet som sommerkirke:

> *"Det at vi er i et sommerland, det betyder jo også, at vi har et overtal af dåb og et overtal af vielser. Der er rigtig mange, der kommer hjem, forstået på den måde at det er her, vi har sommerhus og her, vi plejer at have vores sommerferie, så det er også her, vi skal giftes (Ansat 2).*

Et medlem af menighedsråd I oplever også, at sommerhusgæster ønsker at blive gift ved sommerhuset. Medlemmet fortæller:

> *"Vi har jo bryllupper af folk, der kommer langvejsfra, der på et eller andet tidspunkt har været i sommerhus heroppe eller sådan et eller andet, og så finder de ud af, at de vil egentligt gerne giftes heroppe" (Menighedsråd I).*

I indsamlingen af de kirkelige handlinger har en præst kommenteret når en udensognshandling med sikkerhed, kunne føres tilbage til en sommerhusejer. For 2016 beskriver denne præst, at der har været 2 vielser, en for et par bosiddende i sognet og en udensognshandling som præsten kommenterer, er sommerhusrelateret[139].

I alt udgør vielser og kirkelige velsignelser for folk bosiddende udenfor sognet 69 % af alle vielser og kirkelige velsignelser i sognene, i den fireårige periode der er indsamlet data på.

3.7.1.3 begravelser og bisættelser

De fleste præster oplever ikke at begravelser, er den kirkelige handling, der kommer flest af i forbindelse med sommerlandet. Dog fortæller to præster, at begravelser og bisættelser er kirkelige handlinger, som der kommer flere og flere af. Projektmedarbejderen havde følgende oplevelse:

---

[139] Notat fra præst i forbindelse med indsamlingen af kirkelige handlinger

"Præsten spurgte om jeg havde set kirken. Jeg svarede, at det havde jeg endnu ikke. Han tilbød at gå med over og vise mig kirken, hvilket jeg sagde ja til. På vej over til kirken gik vi ind over kirkegården. Præsten begyndte at pege på forskellige grave. Han udpegede en seks syv stykker for mig, mens vi gik hen til kirken og fortalte: "Dem har jeg ikke begravet, de bad om at få deres urner ned her, fordi de har haft sommerhus herude". Han fortalte at der sikkert var flere, og at jeg kunne spørge graveren, han havde det præcise overblik." (Feltnote juni 2018).

Det er både præster og menighedsrådsmedlemmer, som fortæller om sommergæster, som ønsker at blive stedt til hvile ved sommerkirken:

"Her for nylig der kom der et ægtepar, som har haft sommerhus i mange, mange år. De vil gerne i fællesgraven, det var der de havde tilhørsforhold, og det kan vi jo sagtens give dem tilladelse til. Selvom de reelt bor i Aarhus. De har snakket med deres børn og sagt "når vi nu engang dør hvor synes I, vi skal stedes til hvile", og de havde sagt" [sognets navn], det kan der ikke være nogen tvivl om."" (Menighedsråd V).

"Der er mange, der har haft sommerhus herude, for nogen er det måske igennem generationer, for andre er det i kortere tid, men de føler sig knyttet til stedet herude på en eller anden måde. Så siger de, må vi få vores urne eller kiste i jorden herovre? Og det plejer vi at sige ja til, vi har god plads på kirkegården" (Præst F).

Det, at sommerhuset opleves som et fast sted i en omskiftelig tilværelse, understreges også af et menighedsrådsmedlem. Medlemmet fortæller:

"Man ser jo mange, der bliver begravet, fordi de synes, de hører mere til her, det kan være folk, der er flyttet arbejdsmæssigt meget rundt, og så har de haft et sommerhus i den tid, det har så været deres faste sted". (Menighedsråd XIII).

En graver ved en af kirkerne fortæller også, at ønsket om at blive begravet ved sommerkirken formentligt vil stige efter, at planloven er trådt i kraft. Graveren fortæller at de har en del sommerhusejere som er begravet ved kirken.

> *"Der vil formentligt blive flere efterhånden, som der er blevet åbnet for, at folk kan flytte tidligere i sommerhus, men det er jo nyt endnu. Jeg er sikker på, at der må komme flere begravelser i den sammenhæng, fordi de jo har holdt af deres sommerhusområde og måske har større tilknytning til naturen omkring sommerhusområdet, end de måske har haft derhjemme". (Graver).*

I indsamlingen af de kirkelige handlinger har en præst kommenteret når en udensognshandling med sikkerhed, kunne føres tilbage til en sommerhusejer. For 2016 beskriver denne præst, at denne har forestået 7 begravelser eller bisættelser. De fire har været for personer bosiddende i sognet, mens de tre har været for personer bosiddende udenfor sognet, og ud af de tre har to tilknytning til sommerhusområdet i sognet[140].

I alt udgør begravelser og bisættelser for personer bosiddende udenfor sognet 18 % af alle begravelser og bisættelser i sognene i den fireårige periode der er indsamlet data på.

3.7.2 Konfirmation

Det er i løbet af projektet blevet klart, at konfirmationer også har en betydning for sommerlandet. Flere af præsterne fortæller nemlig, at de har konfirmander, som ikke bor i sognet. Præsterne beretter, at de har haft konfirmander, som er bosat med deres familier i udlandet og så kommer hjem til Danmark for at få deres børn konfirmeret og fejre konfirmationen i Danmark.

---

[140] Notat fra præst i forbindelse med indsamlingen af kirkelige handlinger

"Nu på lørdag skal jeg have konfirmation og det er en familie, som bor i udlandet, men som har tilknytning hertil, det er så deres tredje barn, der skal konfirmeres her. Så dem har jeg også nogen af". (Præst P).

"Jeg har flere gange haft en konfirmation her om sommeren." (Præst M).

Præsterne fortæller, at konfirmationsundervisningen oftest foregår online, med evt. møder mellem præst og konfirmand undervejs, hvis det er muligt. En præst fortæller, at denne har haft konfirmander med bopæl i tre forskellige lande i sin ansætte i sognet. Præsten forklarer, at konfirmandundervisningen typisk er foregået ved den danske kirke i udlandet, mens selve konfirmationen er foregået hos præsten i sommersognet[141].

Der findes ikke nogen samlet oversigt over konfirmationer for konfirmander bosat udenfor sognet. Det forekommer tankevækkende at der blandt de interviewede præster, forekommer flere eksempler på konfirmationer bosiddende i udlandet. Flere præster i undersøgelsen fremhæver desuden disse konfirmationer som signifikante for sommerlandet.

3.7.3 forholdet til kirkelige handlinger for personer med bopæl uden for sognet

Præsterne forholder sig hovedsageligt positivt til de mange forespørgsler på kirkelige handlinger. Flere af dem peger på, at disse handlinger tager nogle ekstra ressourcer, da disse ikke er medregnet i kirkens normering, men de fleste er positive overfor forespørgslerne. Et par af præsterne påpeger, at de oplever tilknytningskravet som problematisk. En præst finder det problematisk, at det er den enkelte præsts skøn om der er tale om tilknytning eller ej. Dette betyder, at sogne som

[141] Interview juni 2018 og notat fra præst

ligger i sommerlandet, kan tolke reglerne på forskellig vis. Præsten understreger også, at han oplever, at medlemmer af folkekirken har vanskeligt ved at forstå, hvorfor deres medlemskab ikke giver dem ret til at få foretaget en kirkelig handling i hele landet.

Præst L påpeger, at der bør gælde de samme regler uanset nationalitet.

> *"Jeg har det sådan, at hvis vi siger ja til de danske, der kommer, så skal vi også gøre det for de tyske, der kommer her". (Præst L).*

Præst G pointerer, at tilknytningskravet kan give en social skævvridning:

> *"Nogle gange er det lidt et dilemma, synes jeg … at hvis man ejer sommerhus, så er man med, men hvis man lejer sommerhus, så er man ikke. Hvad så hvis man ikke har råd til at købe et sommerhus, men egentligt er kommet herude fast på en campingplads?" (Præst G).*

Et par præster giver udtryk for, at det vil være godt, hvis der er fælles retningslinjer i provstierne for tilknytningskravet og skønsmæssige spørgsmål.

> *"Jeg tænker, at det er en tilknytning, at man kommer som sommerhusgæst eller barn af nogen sommerhusgæster, vi skelner ikke. Og det kan godt irritere mig, med dem der gør. Jeg kan ikke forstå, at man ikke internt i provstierne kan ordne det. Hvis man nu har en skøn middelalderkirke, der ligger ved vandet, eller som mange gerne vil vies i og man så siger, det kan ikke lade sig gøre. Det er kun, hvis du har en tilknytning. Hvorfor ikke bare sige "come as you are" og så skaffe nogen præster inde fra byen der kan hjælpe lidt om sommeren?" (Præst Q).*

Præst F fortæller, at han er glad for de ekstra kirkelige handlinger og oplever, at kirken kan få gavn af at sige ja til handlingerne.

"Man kan altid godt mærke på dem, synes jeg at de godt ved, at det ikke er noget, de har ret til … De vil gerne høre, om det kan lade sig gøre, og de bliver jo altid glade, når de hører, at det kan sagtens lade sig gøre på den måde, og man kan mærke på mange sommerhus folk jamen en taknemmelighed over, at de får lov til at være en del af menigheden her … man kan mærke på dem, at det også betyder noget for dem … der er ikke nogen grund til at sige nej til det, fordi de holder også af kirken herude, de holder også af stedet herude" (Præst F).

"Jeg tror, vi vinder som folkekirke mere ved at sige ja til folk, ikke nødvendigvis ja til alle folks mærkelige ønsker, men så længe de gerne vil have en ordentligt vielse eller en barnedåb og gør det ud af en glæde til stedet, så kan jeg slet ikke se nogen grund til, at vi skal sige nej til dem på den måde" (Præst F).

Kirken i sommerlandet betjener igennem de kirkelige handlinger flere personer end de, som bor i sognet. Det giver ekstra arbejde, men det giver også typer af kirkelige handlinger, som sognene måske ikke har mange af, og som præsterne dermed sætter anderledes pris på. Det, at sige ja til forespørgsler fra personer, som ikke er bosiddende i sognet, opleves af de fleste af præsterne som en naturlig ting og som noget, der virker positivt og som kan være til gavn for ikke blot det enkelte sogn, men måske også for folkekirken generelt.

3.8 Ressourcemangel og behov

En af de væsentligste udfordringer som bliver gentaget fra både præster og menighedsråd er, at det er udfordrende at være kirke i sommerlandet pga. de ressourcer, sognene har til rådighed. Flere af præsterne føler, at de har meget travlt. En enkelt beskriver, at det kan være stressende[142], og de føler, at de ikke har tid til at leve op til alle deres opgaver – både i forhold til den menighed, som er bosat i sognet, men også i forhold til sommergæsterne. Præsterne fortæller:

[142] Interview juli 2018

"Når vi har så mange aktiviteter, kan det nemt blive "nu kører aktiviteterne bare, og jeg mangler noget; at have tid til det at gå ud og sætte mig ned og så snakke med mennesker. Også om de glæder og sorger de har. Fordi så når man jo at tale og bede sammen med folk. Det mangler jeg faktisk som præst og savner jeg. Fordi jeg tror, det gør en forskel for folk." (Præst O).

"Jeg har dårlig samvittighed overfor mine sognebørn. Jeg har ikke tid, til at lave så mange besøg som jeg gerne vil. Sommerlandsarbejdet koster besøg hos mine sognebørn. Jeg føler, at jeg svigter dem" (Præst A).

"Det er ikke muligt at lave opsøgende arbejde, når der er så mange mennesker, så skal vi være nogle flere." (Præst G).

Flere af præsterne peger på, at det daglige præstearbejde, som flere omtaler som rugbrødsarbejdet, enten fylder for meget, så de ikke har energi til sommerlandsarbejdet, eller at de er bange for, de ville mangle energi til rugbrødsarbejdet, hvis de starter aktiviteter for sommerlandet.

"Der skal altså også være energi til de der ganske almindelige rugbrød med leverpostejs gudstjenester" (Præst B)

Præst B er bekymret ikke blot for sin egen arbejdsbyrde, men også for menighedsrådet. Præsten mener, at hvis man starter for mange sommerlandsaktiviteter, kan det få nogen til at køre sur i menighedsrådsarbejdet.

"Det skal nødig være sådan, at folk i menighedsrådet føler at nu, er de ved at være løbet tør for energi, og så orker de det ikke mere og så går de ud og så kommer der nogen andre ind, det duer ikke. Man må ikke køre hinanden træt i hvert fald". (Præst B)

Flere, både præster og menighedsrådsmedlemmer oplever, at der er behov for flere præster til at dække sognet, især med de mange sommergæster der kommer.

> *"Det er simpelthen ikke fair at kigge på befolkningstallet. Der er basis for at sige, at der er brug for flere præsteressourcer her, også flere end det faste befolkningstal viser." (Præst O)*

> *"Jeg synes, det er ærgerligt, at vi ikke kan få flere præster til alle de mennesker, der kommer her. Så kunne vi skabe mere liv og jeg tror, vi kan være med til at nuancere billedet af kirken. Hvis vi havde ressourcerne til at gøre det" (Præst A)*

> *"Vores opfattelse er, at der er stærkt behov for en kirke i sådan et turistland. … Derfor er jeg absolut også af den mening, at det vil blive meget fattigt, hvis der ikke var en kirke, som var betjent hver søndag og i andre sammenhænge i øvrigt. Det vi argumenterer for, det er, at præstestillingen under ingen omstændigheder, må blive mindre. … Hvis en stor del af de 30000 mennesker der bor her om sommeren har et eller andet behov for at bruge kirken, så er det primært præsten, der bliver trukket på. Så når man skal se på, hvor stor en præstestilling vi skal have, så skal man i høj grad tage højde for, at der bor 30000 mennesker her om sommeren." (Menighedsråd XIII)*

Også ift. de økonomiske ressourcer peger et par menighedsrådene på, at de ikke har nok økonomiske ressourcer, til at varetage arbejdet med at være kirke i sommerlandet:

> *"Vi kommer ingen vegne uden penge. Hvis de forskellige stifter gerne vil have noget, der hedder Kirke på Kysten, så kræver det jo nogen midler, og det har vi haft svært ved at se, at de var villige til. Økonomien med turistkirke og kirke i sommerlandet, vi føler,*

at det bliver en kamp for os at få pengene, fordi vi synes, at provstiet og dem vi henvender os til der, de er simpelthen så negative" (Menighedsråd XIII).

"Vi har jo ikke sådan nogen ekstra midler, vi kan jo ikke sådan bare gå ud og sige, nu holder vi tre gudstjenester, fordi vi har jo ikke budget til sådan noget". (Menighedsråd XII).

I et par af sognene beskriver de, at de ikke har sommerlandsaktiviteter, fordi de føler, at de vil tage ressourcerne, præstestilling såvel som økonomisk, fra den lokale menighed. De oplever ikke, at kunne få begge dele til at løbe rundt med de ressourcer, de har til rådighed. I et af sognene udtrykker de usikkerhed om, hvorvidt de overhovedet må lave den slags aktiviteter.

"Det er det, jeg selv tænker, jeg vil hellere lave noget for mine egne folk, end jeg vil lave for nogen, der kommer udefra, men det giver mere mening for mig og puste nogen penge i mit eget sogn og mine egne folk end at lave en koncert for sommerhusgæster, som ikke hører til." (Præst K).

"Det der er mit fokus, det er jo den daglige menighed og sygebesøg og den del af befolkningen, som er her hele tiden så vidt muligt at tage sig af, det er der mit fokus ligger, der er nok at lave." (Præst B).

"Det der vil gøre en forskel for mig, og det tror jeg også fra menighedsrådet, det er og høre vores foresatte provsti og stift og dybest set kirkeministeriet sige at de af jer, som er beliggende steder, hvor der er mange turister … En del af jeres opgave som kirke og en del af det vi tildeler ressourcer til, det er, at I også skal være kirke for dem, og I skal lave noget for dem. I min optik vil det være en blankocheck, som gør at vi kan bruge lignings-midler, og vi kan oversætte materialer til tysk eller et eller andet. Men nu vil det jo være sådan, at hvis vi skulle gøre det, så synes

jeg faktisk, det er et godt spørgsmål hvorfor? Kan vi tillade os for sognebørnenes midler til at drive kirke for, at vi giver os til at lave engelske og tyske publikationer? Det synes jeg sådan set, er et fair spørgsmål." (Præst J).

Flere af præsterne peger også på, at det at sommerlandet foregår om sommeren, sætter ressourcemæssige udfordringer, fordi deres kollegaer holder ferie. Dette giver udfordringer, fordi præsterne enten er alene om et sogn, de normalt er flere om at betjene, eller fordi præsterne skal dække kollegaers sogne og således får flere sogne, end de har til hverdag. Nogle steder finder de løsninger på det. En præst forklarer, at han har indgået den aftale med sine kollegaer, at han ikke tager almindelige gudstjenester i kollegaernes sogne om sommeren. I stedet har præsten hver søndag gudstjeneste i begge sine sogne om sommeren. Præsten skal dog stadig dække kirkelige handlinger under kollegaernes ferie. Præsten fortæller, at ordningen kun kan fungere, hvis man har gode kollegaer.

Andre præster udtrykker, at de godt kan få det til at løbe rundt med at passe kollegaernes sogne, men at det øger travlheden. Præst P fortæller, at man trænger til ferie, når man har passet de andres sogne:

"Nu har vi fået det sådan, så vi er to på arbejde og så er der to på ferie. Det sørger jeg for at styre, så det kommer til at fungere. Så man har prøvet at være alene en uge, det duer ikke. " (Præst P).

Præst N fortæller om at lave aktiviteter i sommerlandet, mens kollegaen holder fri:

"To tredjedel af sommeren der kører vi jo på halv kraft, fordi vi afvikler ferie og folk dør jo stadigvæk og vi har bryllupper i sommerens løb, så det har vi simpelthen brug for ressourcer udefra, hvis det skal kunne realiseres." (Præst N).

3.8.1 Der er så meget vi gerne vil men vi har ikke krudtet til det

Flere præster og menighedsrådsmedlemmer har mange ideer til, hvad man kan gøre for sommergæsterne. Flere giver udtryk for, at de kan se, at deres sogn kan få noget ud af at lave noget for sommergæsterne. Samtidigt udtrykker flere også, at de ikke har overskuddet, ressourcerne eller tiden til at gøre det.

Et menighedsråd påpeger at sommergæsterne, for dem var mulige "kunder" for kirkens budskab. Menighedsrådet fortæller, at de har forsøgt at få deres ene præstestilling opnormeret med udgangspunkt i sommergæsterne:

> *"Det er folk, som skal betjenes på flere forskellige niveauer. Det er nogen, der kommer i kirken, hvor der er et potentielt marked. Det her skal vi jo lave, inden for det vi har, både ressourcemæssigt, økonomisk og præstebetjeningen. Det skal laves, indenfor de rammer vi har i vores nuværende lille sogn. Og det er selvfølgelig en udfordring." (Menighedsråd III).*

Der gives udtryk for, at sommergæsterne ses som en potentiel ressource for sognet. Men dette vil kræve ressourcer, som præsterne ikke har. Præst N uddyber dette i sit interview:

> *"Det vil kræve ekstra pastorale ressourcer. Vi arbejder så rigeligt, også om sommeren. Derfor vil det kræve ekstra ressourcer, hvis vi skal udnytte de ressourcer. Det vil tage tid og kræfter og opbygge noget, som fungerer." (Præst N).*

Tre præster udtrykker også, at der er brug for flere frivillige kræfter til at løse opgaverne, men at visse opgaver vil falde tilbage på præsterne selv. En præst oplever, at han vil skulle bruge flere kræfter på at koordinere den frivillige indsats for en sommeraktivitet og derfor påtager sig opgaven alene. En anden præst fortæller, at han har givet udtryk for at sognets sommeraktivitet, er en god ide, men at præsten ikke har

overskud til mere. Præsten forklarer, at der er en del virkelig gode frivillige, som lægger mange kræfter i aktiviteten, men alligevel er der opgaver, som i sidste ende lander på præstens bord[143].

Præster og frivillige ved kirkerne har nogle gange forskelligt syn på, hvornår en opgave bliver for meget. Præst P fortæller om en gudstjeneste, præsten har sagt nej til, fordi der ikke har været overskud til mere.

> *"Vi blev spurgt, om vi ville lave noget ude på campingpladsen faktisk sidste år, men det sagde jeg nej til, fordi jeg kunne ikke lige overskue mere og jeg tror heller ikke, jeg ved ikke lige, hvad de egentligt havde tænkt, at vi skulle holde en friluftsgudstjeneste derude, jeg fik ikke sådan snakket ordentligt med dem, hvad de forestillede sig omkring det, for ellers ideen og tanken omkring det var jo fin nok. Men det blev ikke til noget." (Præst P).*

En frivillig i sognet fortæller, at det er ærgerligt, at præsten ikke har overskud til dette. Den frivillige mener ikke, det vil tage mange ressourcer, men peger på, at præsten har meget at se til. Den frivillige fortæller:

> *"Det er ærgerligt, at der blev sagt nej, fordi der ikke var kapacitet til det. I sådan et tilfælde burde man have nogle emerituspræster, man kan indkalde. Det er på de tidspunkter, hvor folk brænder for noget, at man skal slå til. Det kniber med opmærksomheden omkring det ressourcemæssige. Der er en stor arbejdsbelastning her om sommeren" (Frivillig 1).*

Et par præster fortæller, hvordan de har fået ideer fra turistkontorerne til mulige sommeraktiviteter. De kan sagtens se behovet for denne aktivitet, men endte med at sige nej pga. manglende overskud. Præst N fortæller, hvordan der har været arrangeret pilgrimsvandringer i sognet.

---

[143] Feltnoter fra maj og august 2018.

"Så fik vi en melding om en dag, at der var en, der havde været inde på turistkontoret og spurgt, hvornår der var pilgrimsvandring, og de vidste så, at vi havde det. Men der var jo en i juni og så en igen i september." (Præst N).

Præst N fortsætter med at fortælle, hvordan dette giver præsten et ønske om, at kunne tilbyde flere pilgrimsvandringer:

"Ja det skulle vi. Vi skulle jo faktisk være et lille team af præster, en større gruppe og så skulle vi have en pilgrimsvandring hver eneste lørdag, når turister ligefrem kommer og spørger efter dem." (Præst N).

Præst P fortæller om julegudstjenester:

"Forrige år ringede de fra turistkontoret og spurgte, om der var noget julegudstjeneste på tysk, det har der faktisk også været her, men vi har simpelthen ikke krudt til det, at få det op og stå." (Præst P).

Både præst N og P ser mulighederne og ideen med disse aktiviteter, men de kan ikke få det til at hænge sammen med deres øvrige arbejdsbyrde. Præst N fortæller videre:

"På den måde kunne man jo godt gøre nogen ting, som både falder i tråd med de mange mennesker, der efterspørger og er en gedigen kristen samværsform eller gudstjenesteform eller hvad vi nu skal kalde det. Men det er svært at lave sammen med alt det vi også skal fordi det skal vi jo. Og det er jo ikke fordi, det er forkert at gøre alt det vi skal, det er jo nyttigt og godt at holde gudstjenester og dåb og konfirmationer, begravelser og vielser." (Præst N).

Flere af præsterne udtrykker, at de vil ønske, at de kan gøre mere, fordi de oplever et behov for kirkens tilbud i sommerlandet. En stor del udtrykker, som tidligere nævnt, en stor glæde ved at være kirke blandt alle sommergæsterne. To præster fortæller, hvor glade de er for, at der er liv i kirken og at der kommer mange gæster:

> *"Man glæder sig bare altid over, at der kommer nogen, jeg har gudstjenester før, hvor der ikke kom nogen, hvor der var messefald, det er lidt opslidende i længden, så uanset hvem der er der, så bliver jeg bare glad over, at der er nogen til gudstjeneste." (Præst P).*
>
> *"Det er en levende kirke, folk bruger kirken. Og det er det, der gør, at man kan leve med at have travlt" (Præst A).*

En anden præst fortæller om en oplevelse, hvor det ikke var antallet af deltagere, der var afgørende. Oplevelsen har gjort travlheden ligegyldig og understreget for præsten personligt, at der er behov for kirkens tilstedeværelse i sommerlandet. Præst H fortæller:

> *"Den største oplevelse jeg har haft faktisk, det var en søndag, hvor jeg havde haft en gudstjeneste kl. 9, jeg havde haft en gudstjeneste kl. 10:30, jeg havde haft en gudstjeneste kl. 14. Der var en dåb med vielse i den ene gudstjeneste, to dåb i den anden gudstjeneste. Og jeg havde en aftengudstjeneste på tysk kl. 19. Og jeg var simpelthen færdig med mig og verden. Jeg var simpelthen træt, rigtig træt. Og jeg tænkte: "Jeg har haft tre højmesser, jeg har døbt tre børn, jeg har viet et par, og nu skal jeg have tysk gudstjeneste. Gud lad der komme rigtig mange i kirke, eller lad der ikke komme nogen som helst. Men det jeg absolut ikke vil, det er at der kommer en eller to. Hvad skete der? Der kom et ægtepar, de var de eneste to, der kom. Og jeg tænkte: "det her, det magter jeg ikke". Og jeg så de to … og jeg tænkte: "de glæder sig til gudstjeneste. Selvom der kun er de to, de glæder sig. Så de skal*

have den gudstjeneste, de glæder sig til". Så jeg holdt en gudstjeneste kun for de to. Og jeg kunne mærke i løbet af gudstjenesten, de to de følte sig så værdsat. At der var en præst og en organist og en kirkesanger og en graver og de holdt gudstjeneste kun for dem. Og da jeg gik hen til dem, inden jeg indsatte nadveren, ville jeg lige vide, om de to overhovedet ville til nadver ... Så jeg gik lige ind efter salmen og sagde "Jeg vil faktisk rigtig gerne holde nadver med jer nu, men jeg vil lige høre, om I også gerne vil." De kiggede på mig og så begyndte han, der løb tårer ned, han var så rørt. Og sagde "det vil vi gerne, hvis du vil gøre det for os" "Ja det vil jeg gerne" sagde jeg. Og så holdt jeg nadver kun for de to. Og det var så rørende, så jeg kørte væk derfra og tænkte, jeg har holdt så mange gudstjenester i dag, men den her det var den bedste." (Præst H).

Afsnit 3.7.1 viser, at nogle præster oplever, at de ikke har overskuddet til at gøre det, de gerne vil for sommergæsterne. Andre oplever, at opgaverne forbundet med at være sommerlandssogn tager tid og ressourcer fra de, der bor i sognet. Flere præster beskriver en følelse af at svigte sine sognebørn. Og andre præster beskriver trætheden, ressourcemanglen og travlheden som noget de udelukkende overkommer pga. de glæder, sommerlandet også fører med sig, som nadverhistorien her beskriver. Der er således et opråb fra sommerlandspræster og menighedsråd om hjælp til at overkomme opgaverne og dermed nå længere ud med kirkens budskab. I næste afsnit fokuseres der på forholdet til de ekstra sognebørn og kirkernes oplevelse af, hvad disse sognebørn ønsker sig af kirken.

3.9 Flere menigheder?

Sommergæsterne bliver, som beskrevet kort tidligere, opfattet på forskellige måder i de forskellige sogne. Der er forskel på, hvor adskilt de bliver beskrevet fra den lokale, bosiddende menighed. I et par sogne opfattes sommergæsterne tydeligt som gæster:

"Menigheden lever sådan set sit eget liv og så kommer de andre som gæster" (Præst B)

"Men de der sommerhusbeboere, de er jo et flygtigt folkefærd, altså forstået på den måde at de er der en uge eller to, for de skifter jo rigtig mange sommerhuse hver uge," (Menighedsråd IX).

Det er ikke, fordi gæsterne bliver beskrevet med negative termer eller irritation, men både Præst B og menighedsrådsmedlemmet understreger på hver sin måde, at der er forskel i tilhørsforholdet. Denne beskrivelse af turisterne ligger i forlængelse af turistforskeren Chris Ryans studier af, hvordan turister bliver opfattet. Han skriver:

"Turisten er ikke bare en fremmed, men en midlertidig fremmed. Til en højere eller mindre grad er de en gæst, men en upersonlig gæst"[144]

Det at omtale sommergæsterne som netop gæster indikerer, at de ikke opfattes som medlemmer af menigheden, men midlertidige gæster som er tilstede for en kortere stund.

I andre sogne beskriver præsterne sommergæsterne som tilhørende deres helt egen kategori. Nogle præster omtaler dem som "sommerhusmenigheden". Andre præster har diverse kaldenavne for gruppen. Præst F omtaler dem som "usynlige sognebørn" og beskriver, hvordan denne oplever, at de har et dobbelt tilknytningsforhold:

"Der er også sommerhusfolk, der, når de så er hjemme i deres hus i Aarhus eller København, beder om at få tilsendt kirkebladet pr mail eller pr post, og det er jo fordi de på en eller anden måde føler et, hvad skal man sige, en slags dobbeltstatsborgerskab hvis du forstår, hvad jeg mener" (Præst F)

---

[144]Ryan 2003: 111, (projektmedarbejderens oversættelse).

En anden præst omtaler dem som sin "satellitmenighed":

> *"Jeg kalder det satellitmenigheden, der er mange satellitsognebørn, som er her, som har en tilknytning, det navn har de fået, som ville møde op, hvis kirken skal lukkes, så vil de møde op her udefra og sige "hov hov, det kan I bare lige vove på, om de så kom fra Californien, Vejen, Schweitz eller Tyskland, så ville de alle sammen stille op herude og sige "Nej", selvom de ikke bor her". (Præst P)*

Ved et arrangement ved kirken oplever projektmedarbejderen, hvordan præsten også bruger betegnelsen satellitsognebørn overfor disse:

> *"Jeg kom til at stå ved siden af præsten på vej ud af kirken. Vi hilste og hun spurgte til, hvordan det gik med projektet. Der begyndte at komme en del hen og hilse på præsten. Præsten begyndte at forklare, hvem de forskellige var. "Der er den tyske præst og hans kone" og "her er et af mine satellitsognebørn" hun smilede til manden og han smilede stort igen og hilste venligt på hende. Præsten introducerede mig for manden og han fortalte, at de kom i kirken hver gang, de var i sommerhus." (Feltnoter, juli 2018).*

Her omtales gæsterne altså med andre kaldenavne. De får en anden titel end de lokale sognebørn, men relationen og tilknytningen understreges, de hører med:

> *"Så man kan sige at turisterne i sommerhusområdet, det er en del af vores menighed selvom den ikke ifølge papirer, hører ind over, den er ikke talt med i vores opgørelse, men det er en stor del af vores menighed alligevel". (Graver 1)*

> *"Jeg plejer at sige jamen jeg er præst for hele landet. Fordi de kommer jo her fra hele landet. Så det er lidt hyggeligt, næsten*

hver søndag møder vi folk, som vi kender fra forskellige andre sammenhænge. (Præst O)

Flere steder beskriver de, hvordan de oplever, at sommergæsterne også føler en særlig tilknytning til stedet. Præst P fortæller, at hun oplever, at hendes satellitmenighed vil kæmpe for kirken, hvis der blev tale om at lukke den. Et menighedsrådsmedlem fortæller, at de har oplevet, at en sommergæst har ønsket at donere en gave til kirken. Sommergæsterne bliver en del af menighederne på forskellig vis. En af præsterne forklarer, at sognets tiltag med turistgudstjenester er et forsøg på at mindske skellet mellem turist og lokal.

"Vi har også snakket om at ordet turistkirke, der er jo noget os og dem i det, det kommer vi jo ikke udenom, at der er nogen, der bor her og der er nogen, der er turister og man kan sige det at være kirke, det handler jo om det modsatte. Det handler om enhed, at der er jo alle mulige skel i blandt os som netop i kirken, går op i en højere enhed. Og på den måde skulle det skel, mellem om man nu er turist eller lokal, gerne forsvinde. Det er i hvert fald det, der er meningen med det." (Præst G).

Flere præster fortæller at sommerhusejerne giver dem en fornemmelse af årets gang. De beskriver det som hyggeligt at gense sommerhusejerne, når de begynder at komme ved sommerhuskirken igen. Præst C sammenligner det i sit interview med at tage varsel efter gæssene[145].

I over en tredjedel af sognene beskriver menighedsrådene, hvordan de hygger sig med at drikke kaffe med sommergæsterne og få sig en lille sludder. Et menighedsrådsmedlem har kørt projektmedarbejderen rundt i et sommerhusområde og har fortalt om hvem der boede fast i sognet, hvem der havde sommerhus og hvor længe de havde haft det. I

[145] Interview præst C

et andet sogn opleves gensynsglæden mellem sommerhusejere og menigheden i forbindelse med et arrangement ved en af kirkerne:

> *"Allerede inde i kirken fornemmede jeg, at mange kendte hinanden og hilste på hinanden. Der var hyggesnak, lige indtil organisten begyndte at spille. Da vi gik ud af kirken, blev der hilst hjerteligt rundt omkring mig. Jeg hørte folk der hilste på dansk og tysk, og flere steder blev der sagt "dejligt at se jer igen" og "længe siden". En større flok, hvoraf mindst to var tyskere, samledes ved et bord og begyndte at spise fælles morgenmad under snak og latter" (Feltnoter juli 2018).*

I et par sogne sætter menighedsrådene og præster velkomst af nye højt. I et sogn har de til turistarrangementer frivillige, som bliver kaldt "Social guides", som byder gæster velkomne, når de kommer til kirken og hjælper dem med at finde på plads.[146]

I en anden kirke begynder velkomsten allerede et stykke fra kirken. Projektmedarbejderen havde følgende oplevelse et sted:

> *"Jeg var kommet i god tid og sad i solen på en bænk på kirkegården og slappede af. Der var begyndt at komme liv henne ved kirken, så jeg besluttede at gå indenfor. Jeg rejste mig, samlede mine ting og gik hen imod kirken. I det jeg gik hen imod stien, som førte op til kirken, kom en kvinde gående ind igennem kirkegårdslågen med retning mod kirken. Hun var et par skridt foran mig. Da hun fornemmede, hvor jeg var på vej hen, stoppede hun op og rakte hånden frem imod mig med et smil, imens hun sagde "Velkommen hertil, er du på ferie her?"" (Feltnoter juli 2018).*

En tredjedel af menighedsrådene har medlemmer, som er sommerhusejere og er flyttet til sognet og bor fast i deres sommerhus. I et menighedsråd fortæller formanden, at de også har haft et medlem, som har

[146] Feltnoter august 2018

løst sognebånd til sommerhuskirken og var blevet valgt ind, selvom personen har bopæl et stykke fra kirken. De menighedsråd som har sommerhusejere i rådet, oplever det ikke som et problem og er åbne overfor flere medlemmer med sommerhuset som tilknytning til sognet. I to menighedsråd, hvor der endnu ikke er sommerhusejere med i menighedsrådet, udtrykker de en positiv holdning overfor det:

> *"Det kan jeg ikke se noget forkert i. Det vil jeg da synes var flot" (Menighedsråd X).*

En menighedsrådsformand fortæller, at de i menighedsrådet er meget opmærksomme på sommerhustilflyttere:

> *"Der er en del pensionister, når de stopper på arbejde så flytter de derop. Og der gør vi så en del i faktisk at forsøge at få fat i dem. På en eller anden måde, "jamen har i lyst til og være med i noget af det kirkelige arbejde"". (Menighedsråd V).*

Et andet menighedsrådsmedlem fortæller, at hun er flyttet permanent i sit sommerhus og da hun gjorde det, havde hun set kirken som en mulighed for at opbygge sit netværk. Derigennem er hun blevet engageret og siden kommet med i menighedsrådet:

> *"Det er klart, når man flytter så langt væk, fra hvor man kommer fra, så tænker man, hvordan kommer jeg nu til at lære nogen at kende. Og så var det nærliggende for mig, at jeg involverede mig lidt i, hvad foregår der i kirken, det kigger jeg lidt på og deltager i lidt der." (Menighedsråd XI).*

I et par kirker bliver sommergæsterne inddraget på forskellig vis. I en kirke er en sommerhusejer blevet kontaktet om at holde foredrag til en sogneaften. I en anden kirke hjælper en sommergæst til som organistafløser henover sommeren, når han alligevel er på ferie i området. Han

har også tilbudt at spille musik med et par andre gæster ved et arrangement i kirken.[147]

Selvom der i flere sogne bliver redegjort for forskellige menigheder, og sommergæsterne bliver omtalt på forskellige måder, bliver de i praksis, i de fleste kirker budt velkommen og behandlet som medlemmer af sognets menighed. De fleste steder er de en del af menigheden for den kortere eller længere periode, de er i sognet. Så opdelingen i flere menigheder fungerer mere på et teoretisk plan for overskuelighedens skyld, i praksis oplevedes der en meget lille forskel i integrationen af sommergæster og lokal menighed.

3.10 Kirken mellem autenticitet og "cirkus"

Når menighedsrådene og præsterne fortæller om deres oplevelser af turisme, sommerland og sommerhusgæster, er der flere, der udtrykker en skepsis imod at blive alt for turistprægede. Flere sogne bruger Søndervig som et eksempel på, hvordan de ikke ønsker at deres sogn og lokalområde skal blive[148]. Flere af informanterne beskriver også en oplevelse af, at turisme og penge hænger sammen og det ønsker de ikke for kirken.

> *"Når man taler turisme, så kan det jo handle om at få penge i kassen og det synes jeg, det er jo egentligt ikke kirkens opgave at medvirke til. Kirken det er en institution, der skal høre til og hvis det var det, [at få penge i kassen] vi skulle være med til, det vil i hvert fald være noget fjernt fra mig" (Menighedsråd XII)*

Andre virker til at opfatte deltagelse i sommerlandet som ensbetydende med store arrangementer og aktiviteter. Flere udtrykker meget klart, at de ikke vil deltage i store arrangementer og aktiviteter:

---

[147] Feltnoter juli 2018.
[148] Feltnoter juni og juli 2018

"Vi skal ikke til lige pludselig og stå på hovedet og lave alle mulige ting for at tiltrække nogen, der er her, hvis de vil bruge det der, så er er de velkomne," (Præst F).

"Jeg tror også, jeg vil ha det sådan, at [hvis] der var nogen, der sagde: "bare kom med ideer, vi skal nok betale", så ved jeg ikke om jeg sådan synes, det skal ændre sig væsentligt alligevel. For jeg synes egentligt, at det skal falde ind i, at vi skal prøve og være autentiske. Men derfor skal vi da udvikle os, det er ikke, det jeg går imod, men jeg synes ikke, vi skal gå hen og blive sådan lidt cirkusagtige." (Menighedsråd XII).

I disse sogne gør de det klart, at de ikke føler, at alle aktiviteter passer ind i deres sogn og på den måde, de er menighed på.

I tre sogne udtrykker de ønske om, at de gerne vil høre, hvad sommergæsterne ønsker sig af kirken, og at de gerne vil vide, om deres sommerprogram bliver vel modtaget af gæsterne. I et par sogne gætter man på, hvad sommergæsterne ønsker af kirken. En påpeger, at sommergæsterne nok heller ikke er interesserede i alle aktiviteter.

"Jeg tænker egentligt også som turist, der ville jeg hellere komme og opleve det lokale end, jeg ville have noget specielt for turister" (Menighedsråd XII).

Flere steder virker det til, at sognene er bekymrede for at blive pålagt en identitet som sommersogn, hvilket vil ændrer deres måde at være kirke på. De udtrykker, at de er lydhøre og har interesse i, hvad sommergæsterne ønsker. Dog vil de tage forbehold for, hvordan ønskerne passer ind i deres sogn. En menighedsrådsformand siger:

"Men vi har noget, der fungerer rigtig godt, synes jeg så derfra og trække noget ned over hovedet på nogen, det synes jeg måske ikke, vi skal gøre, men hvis der er et bredt ønske om, at noget skal

gøres anderledes, så vil vi selvfølgelig tage det op" (Menighedsråd XII).

Det er således vigtigt for menighedsrådene og præsterne, at sommerlandsarbejdet kan formes efter sognenes egen identitet og måde at være kirke på. De steder, hvor det opleves at sommerlandsarbejdet kræver en ensretning eller forandring af dem og deres måde at være kirke på, forholder de sig forbeholdent til projektet. Bevarelsen af forskelligheder, selvbestemmelse og identitet har været vigtigt for to præster ift. Kirke på Kysten. De fortæller:

"Det er vigtigt, at det hedder Kirke på Kysten. Det er vigtigt fordi vi er meget forskellige, vi er ikke én kirke, men forskellige kirker og det er vigtigt at udtrykke" (Præst L).

"Det gode ved Kirke på Kysten det er, at vi er så forskellige og vi gør det hver især på den måde som vi nu gør, men Kirke på Kysten er ikke ment, så skal vi alle sammen gøre det samme, det er fordi hver især af de menighedsråd her, de sidder og skal administrere nogen ting og have noget økonomi og organisation omkring det" (Præst E).

Det at være tro mod sognets identitet og måder at gøre tingene på er vigtigt. At være kirke i sommerlandet er også at være forskellig. I betænkning 1544 fremhæves det som nævnt, at der er forskellige måder at være kirke på, men at de mange sogne er samlet under en enhed, folkekirken[149]. De interviewede præster og menighedsrådsmedlemmer giver udtryk for, at der er forskel på hvilke typer aktiviteter, der føles som passende for deres sogn. Det, der for nogen sogne vil føles som "cirkus" eller som at stå på hovedet for gæsterne, kan for andre sogne være anderledes passende. Ligesom der er forskellige måder at være kirke på, er der også forskelle på sommergæster og derfor kan aktivite-

[149] Kirkeministeriet 2014: 156

ter heller ikke nødvendigvis tilrettelægges og ensrettes. Ifølge de interviewede er det vigtigt, at menighedsråd og præster oplever, at der er plads til at engagere sig, relatere til og lave aktiviteter for sommergæster på måder, der er tro mod det enkelte sogns identitet og måde at være kirke på. Samtidigt udtrykker flere menighedsråd og præster, at de har et ønske om at vide, hvad sommergæsterne ønsker sig af kirken. Dette vil være fokus for næste kapitel, som har sommergæsterne som sit fokus. I det følgende afrundes dette kapitel med tre opsamlinger.

3.11 Udfordringerne

Igennem kapitel 2 er der gennemgået en række udfordringer, som kirkerne i sommerlandet står overfor. I dette afsnit bliver de samlet, så den interesserede læser kan få en oversigt over dem.

Udfordringerne for kirken i sommerlandet er, at de mange sommergæster giver et øget antal indbyggere i sognene i store perioder af året. Dette medfører potentielt ekstra opgaver ift. administration, rengøring og kirkelige handlinger. Samtidigt tilføres kirkerne ikke ekstra personale eller økonomiske ressourcer til at løfte de ekstra opgaver. Mange sogne oplever derfor, at det holder hårdt økonomisk og personalemæssigt at være tilstede.

Det er udfordrende at være kirke i en omskiftelig kontekst. Nogle præster oplever, at feriestemningen sætter begrænsninger for, hvordan og hvad man kan forkynde.

En anden udfordring er de anderledes typer opgaver, som følger med sommerlandet, der er udfordringer med sproget ift. tyske sommergæster og opgaver såsom annoncering og markedsføring af begivenheder, som kan være opslidende at håndtere.

Derudover er det en udfordring at være kirke i sommerlandet netop fordi, det foregår i sommer og ferietiden. Det er vanskeligt med ferieafvikling i kirker i forvejen, da jul og påske er ferietider, hvor kirkeperso-

nalet er på arbejde. Hvis kirken skal være aktiv i sommerferien, mindsker det tidspunktet for, hvornår præster og personale kan holde ferie. Dette forstærkes ekstra for det personale, der fx har børn i skolealderen og derfor ønsker at holde ferie samtidigt med børnene. Ferietiden udgør også en udfordring ift. at finde afløsere, da mange holder ferie i løbet af sommerferien. Afslutningsvis udgør det en udfordring for personalet, at hvis ferien afvikles udenfor den normale ferietid, så opleves det som en meget hård start for præsterne at vende tilbage fra ferie, fordi resten af landet er i fuld gang på dette tidspunkt. Således ender feriens pusterum ret brat, når personalet vender tilbage fra ferie.

3.12 Mulighederne

I det forrige afsnit blev de gennemgåede udfordringer samlet. I dette afsnit bliver mulighederne for kirkerne i sommerlandet samlet.

At være kirke i sommerlandet betyder, at sognet tilføjes liv, mennesker og aktiviteter i en ellers mindre travl periode. Tilførslen af sommergæster med tilknytning til området og kirken sikrer kirkerne et større overlevelsesgrundlag. De mange sommergæster sikrer imod messefald og giver et stærkere grundlag for bevarelse af præstenormeringen.

De ekstra mennesker giver ekstra kirkelige handlinger, som giver præsterne opgaver de på baggrund af befolkningssammensætningen i sognet ellers, ikke ville have.

Ferietiden opleves derudover at give mulighed for at nå ud til andre grupper af personer med evangeliet end til daglig. Flere præster oplever, at feriegæsterne er i et andet mode og tager imod evangeliet på en anden måde end til daglig.

Flere af sognene beskriver, hvordan deres lokalområde er afhængig af turisterne for at overleve, fx ift. indkøbsmuligheder. Flere af sognene udtrykker en oplevelse af at bidrage og være sammen med lokalområdet for at sikre områdets overlevelse; sommergæsterne er et fælles projekt.

At være kirke i sommerlandet opleves også af nogle som muligheden for at være præst og kirke i en landsby, som transformeres til en storby. Kombinationen af storby og landsby giver anderledes og varierede opgaver og muligheder samt følelsen, af at kunne være mere anonym samtidigt med, at man oplever landsbyens sammenhold.

3.13 Opsamling

I dette kapitel har fokus været på kirken i sommerlandet set ud fra ansatte, præster og menighedsrådsmedlemmers perspektiv. Folkekirkens opgave er at være en rummelig kirke, som er kirke i sin tid. For sommerlandssogne betyder det, at de skal forholde sig til de anderledes vilkår, de har og være kirke på disse vilkår.

Præsterne i sommerlandet er presset, mange føler, at sommerlandsopgaverne kommer oven i det almindelige præstearbejde og det opleves som vanskeligt at følge med alle disse opgaver. Flere præster giver derudover udtryk for, at de er i tvivl, om de løfter opgaverne godt nok så, som annoncering af aktiviteter eller samtaler med gæster såvel som lokale.

Præsterne oplever, at de ud over de almindelige præstekompetencer, skal kunne begå sig sprogligt og have kompetencer indenfor markedsføring og annoncering. Flere præster udtrykker at en klar udmelding fra deres foresatte om, hvad de skal prioritere, vil være værdsat.

Det opleves, at der er ressourcemæssige udfordringer både ift. ansatte og ift. økonomi til at afholde arrangementer og annoncering.

Både forkyndelsen og sjælesorgsarbejdet påvirkes af sommerlandskonteksten. Adskillige præster beskriver en erfaring af, at feriestemningen gør det muligt at nå en anden målgruppe end til hverdag.

Der er behov for en opmærksomhed på det administrative arbejde, der følger med sommerlandet eksempelvis i forbindelse med kirkelige

handlinger for udenlandske gæster. Det administrative arbejde kan til dels lettes ved tydelige anvisninger af, hvilke procedurer der skal følges.

For præster, menighedsråd og ansatte udtrykkes der flere steder en opdeling mellem de lokale i sognet og sommermenigheden. Det opleves dog, at denne opdeling mest er på det sproglige plan. De fleste steder indgår sommergæsterne på lige vilkår med de lokale og danner en fælles menighed.

Der udtrykkes et ønske om og et behov for at sommerlandet, ikke betyder en ensretning af måden man er kirke på, men at sognene kan bevare deres identitet og måde at være kirke på.

Det er ikke alle præster og menighedsrådsmedlemmer, der ser deres sogn som et sommersogn. Og selvom mange peger på udfordringer og travlhed ved sommerlandet, udtrykkes der også en stor glæde og mange muligheder ved at have sommergæster og være kirke i sommerlandet.

I dette kapitel er kirken i sommerlandet beskrevet. I næste kapitel fokuseres der på sommergæsternes perspektiv. Hvordan relaterer de til kirken, hvad har betydning for dem ift. brugen af kirken og hvad drømmer de om, at kirken tilbyder dem?

4. Sommerlandets befolkning

4.1 Introduktion

Dette kapitel fokuserer på sommerlandets befolkning, sommergæsterne. Igennem interviews med turistchefer, sommerhusejere, vandrer og sommergæster er det undersøgt, om og hvordan disse forholder sig til kirken, hvad de anser som vigtigt og hvordan de bruger kirken, når de er på ferie i sommerlandet. Hovedparten af de interviewede sommerhusejere har været par i alderen 50+ med voksne børn. Der er også foretaget interviews med unge, både sommerhusejere og sommergæster samt sommerhusejere over 65. Der er lavet interviews med danske og tyske sommergæster samt én dansk sommerhusejer med bopæl i udlandet. Over halvdelen af sommerhusejerne har haft sommerhuset i mindste 10 år.

Dette kapitel starter med en præsentation af, hvad sommerhuset betyder for sommerhusejerne. Herefter undersøges sommergæsternes relation til sommerkirken. Først undersøges deres brug af kirken; kommer sommergæsterne i kirken? Deltager de i aktiviteter i kirken? Herefter fokuseres der på de kirkelige handlinger; hvad er sommergæsternes overvejelser omkring at få foretaget kirkelige handlinger ved sommerkirken? Herefter undersøges, hvordan sommergæsterne bruger kirkernes tilbud? Hvordan bliver de opmærksomme på arrangementer? Hvilke ønsker har de til sommerhuskirken. Det undersøges også, hvorvidt sommergæster har interesse i at være frivillige ved sommerhuskirken. Kapitlet slutter af med at undersøge, hvad sommergæsternes forhold er til sommerkirken; Hvad betyder den for dem?

4.2 Sommerhusets betydning

I tidligere undersøgelser om sommerhuse understreges det, at sommerhuset ofte er et sted med særlig betydning for sommerhusejerne[150]. Dette opleves også igennem interviewene med sommerhusejerne. Flere sommerhusejere viser deres sommerhus frem med stolthed og taler i begejstrede vendinger om sommerhuset. Over halvdelen af sommerhusejerne lyser op, når de fortæller om sommerhuset. Et par fortæller, at de har overvejet at sælge deres hus og flytte i sommerhuset, men at afstanden til deres børn vil være for stor og derfor regner de ikke med at gøre det.

> *"Imens kaffen løber igennem, får jeg en rundvisning i sommerhuset. Parret fortæller, at de har bygget et ekstra værelse i sommerhuset, dette er til børnebørnene. De fortæller, at de er meget glade for sommerhuset og for området. "Vi har stort set boet herude i en måned nu. Vi har kun været hjemme og vande blomster" fortæller de, idet vi sætter os på terrassen for at drikke kaffe". (Feltnoter maj 2018).*

> *"Jeg skulle egentligt have interviewet parret for to uger siden i deres sommerhus, men de blev pludseligt forhindret. Derfor foregik interviewet i deres private bolig. Over en kop kaffe ved deres køkkenbord fortalte de, at de var meget glade for sommerhuset. Pludselig udbrød den ene informant: "Ej det er ærgerligt, du ikke har været henne og se det". Hun begyndte at lede efter billeder af huset og viste mig billeder af køkkenet og stuen. Hun fortalte: "Vi prøver jo på, at det ikke skal ligne det herhjemme, men at det er noget andet. Sådan med lidt farver på, og det herhjemme må også godt bruges, men det kan bruges på en anden måde, kan man ikke sige det?" (Feltnoter juli 2018).*

---

[150] Se eksempelvis: Bech-Danielsen & Gram-Hansen 2010, Larsen 2010, McIntyre 2006, Vacher 2009, 2010

Sommerhusejerne i beskrivelserne ovenover beskriver både en stolthed og glæde ved sommerhuset, samt at familiens brug af sommerhuset er anderledes end deres brug af privatboligen. Sommerhuset beskrives også i undersøgelser som et sted med en anden stemning og som tidligere beskrevet med en anden socialitet[151]. Arkitekt Claus Bech-Danielsen og seniorforsker Kirsten Gram-Hansen fortæller, at sommerhuset tidligere har været et tegn på overskud og et sted for rekreation[152]. I en bog om sommerhuse og turisme beskrives sommerhuset som et sted for leg og en pause fra livets realiteter[153]. Sommergæsterne i projektet beskriver også sommerhuset som et sted med særlig stemning og pause fra hverdagslivet.

Sommergæst 20 fortæller, hvordan stemningen i sommerhuset gør, at de praktiske opgaver udskydes:

> *"Der er sådan, der er en anden ro, der falder et eller andet over en. Jeg har været nødt til at lave en plan for mig selv, for ellers får jeg ikke lavet noget. Sådan at jeg ikke skal gøre rent over det hele på en gang… Så nu har jeg lavet en plan, så jeg gør lidt hver uge, for man vil jo også gerne slappe af, når man er der og hygge sig, men så meget slapper vi af så alle de der gøremål, de bliver tilsidesat." (Sommergæst 20).*

Sommerhusejerne bruger ord som: afslapning, ro og fri når de beskriver, hvad sommerhuset betyder for dem eller hvad de bruger sommerhuset til.

> *"Vi har fri her, vi risikerer ikke, at der er nogen, der kommer rendende hele tiden. Vi er frie, vi tager det stille og roligt her, slapper af, lader op, og så kan vi tage hjem igen. Det er et fristed vi har … Hvis vi er her to dage, det føles som fjorten dages ferie" (Sommergæst 21).*

---

[151] Vacher 2009: 106.
[152] Bech-Danielsen & Gram-Hansen 2010: 127
[153] McIntyre 2006: 13

> *"Det er helt klart et sted, hvor vi siger, der sænker vi skuldrene, altså når vi kommer derud. Så sker der et eller andet ved, at man er væk fra sin hverdag". (Sommergæst 2).*

Sommergæst 10 fortæller, at de med vilje fik bygget huset mindre end deres families størrelse, fordi det således blev mere hyggeligt og intimt. Sommergæsten fortæller også, at sommerhuset er et sted, hvor de slapper mere af, både mentalt og ift. gæster:

> *"Vi bliver lidt trætte, når vi kommer herop, og det må være noget mentalt med, at vi slapper af. Vi er også mere fælles op opgaverne her. Der er lidt mindre værtsrolle, det er det gode i det" (Sommergæst 10).*

For sommergæst 10 bruges sommerhuset primært med familien. Og netop det, at sommerhuset er et sted, der oftest forbindes med familie, er væsentligt for, hvordan sommerhuset opleves og forstås. Sommerhuset omtales som slægtsgården. Der peges også på, at hvor hverdagsboligen oftest er mere omskiftelig, er sommerhuset en konstant, det stabile sted[154]. Over en fjerdedel af sommergæsterne peger på, at familien har en betydning for deres tilknytning til sommerhuset. En sommergæst fortæller, at både hans forældre og bedsteforældre havde haft sommerhus i området og at det var grunden til, at de havde købt sommerhus i området. En anden sommergæst beskriver, hvordan hans kone som barn har fået øje på sommerhuset under en sommerferie og sagt "*det hus vil hun gerne eje engang*". Sommerhusejeren forklarer, at de har købt netop det sommerhus, kort før de er blevet gift.[155]

Fire sommergæster fortæller, at deres sommerhus har været i familien eje i over 40 år. En af disse gæster beskriver relationen mellem slægten og sommerhuset:

---

[154] McIntyre 2006: 13, Bech-Danielsen & Gram-Hansen 2010: 128
[155] Interview 2018.

"Jeg har så meget slægtskab i det her hus, der er bare noget helt særligt" (Sommergæst 19).

Sommergæsten beskriver, hvordan gæsten som barn har holdt ferie i sommerhuset og bruger de oplevelser som basis for aktiviteter med sine egne børn:

"Det er jo lidt at komme tilbage til rødderne og da børnene var små, var det noget med at vise de ting, jeg selv har været vant til og se." (Sommergæst 19).

Et par fortæller om sommerhuset og familiens tilknytning:

Sommergæst 22a: "Det er et helt fantastisk sted. Det ligger ude i klitterne og det er noget helt specielt. Og så tænker jeg også at det betyder noget, at min kones tilknytning går langt tilbage, det betyder noget."
Sommergæst 22b:"Netop det at jeg er kommet der som barn, det betyder, at det er et særligt sted. Det lugter på en særlig måde, det dufter på en særlig måde, når man stiger ud af bilen og det betyder noget" (Sommergæst 22).

En sommergæst som er bosiddende i udlandet fortæller, at de har købt sommerhuset for at bevare tilknytningen til Danmark især for deres børns skyld. Gæsten fortæller, at de bruger deres ophold i sommerhuset sammen med familien, så de har deres eget sted, men kan besøge eller få besøg af familie og venner, når de er i Danmark.

"Vi drømte om at få vores eget også, fordi det var meget vigtigt for os, at vores børn fik den der danske opvækst. Jeg tror, der har været én sommer, hvor vi ikke har været i sommerhuset, ellers har vi været der i sommerferien og i alle ferier siden da." (Sommergæst 14).

For denne sommergæst bruges sommerhuset både som tilknytning til Danmark, som feriested og som mødested for familie og venner i Danmark.

I to undersøgelser af sommerhuse og deres brug udført af henholdsvis Bech-Danielsen & Gram-Hansen og McIntyre, bruges begreberne "sjæl" og "emotionelt hjem" som beskrivelse af sommerhusenes betydning for sommergæsterne[156]. Hjem er også et ord, adskillige sommergæster i undersøgelsen bruger om deres sommerhus. Som tidligere nævnt har én sommergæst beskrevet sommerhuset som det sted, børnebørnene føler sig hjemme, og en anden gæst har beskrevet det som et led tilbage i familiens historie. Andre beskriver decideret sommerhuset som deres hjem:

> *"Jamen det er et fristed, et sted hvor, jamen vi betragter det lidt som at komme hjem … Det er et fedt sted. Vi har meget mere hjemmefølelse her end i [bopælsbyen], selvom vi har boet der i fem år". (Sommergæst 8).*

> *"Sommerhuset betyder meget for mig, vi tager hjem i sommerhuset. Det er at komme hjem. Men når vi tager til [bopælen i udlandet], så tager vi også hjem, forstår du? Vi er hjemme, når vi er her, men også når vi er i udlandet. Det er vigtigt for os at have denne base i Danmark. Vi finder roen her." (Sommergæst 14).*

Sommergæst 11 fortæller tidligt i interviewet, at de har købt sommerhuset som en form for pensionsinvestering. De forklarer, at dette betyder, at de på et tidspunkt skal sælge huset. Sommergæst 11 fortæller om følelserne forbundet med det:

> *"Man kommer jo til at holde af stedet. Vi får også altid ondt i maven, når vi tænker på at, vi har snakket om, at det skal være sådan en pensionsopsparing, og på et tidspunkt så skal vi jo af med*

[156] Bech-Danielsen & Gram-Hansen 2010: 129, McIntyre 2006: 13,

det. Der er ikke nogen, som på den måde vil overtage det, så kan jeg godt få helt ondt i maven … Vi har jo heller ikke haft stedet altid, men man kommer jo til at holde af stedet her, det er et ekstra hjem." (Sommergæst 11).

Sommerhuset er for sommergæsterne ikke blot et opholdssted, når de er på ferie, men et sted som de fleste er stærkt knyttet til og et sted, som rummer gode oplevelser, familiehygge og minder.

Professor i turisme og samfundsudvikling, Norman Mcintyre bruger begrebet "emotionel geografi" som et koncept om tilhørsforhold. Han beskriver emotionel geografi som de stærke følelser, der knytter sig til specifikke steder. Emotionel geografi handler desuden for ham også om, hvor personer oplever, at deres identitet stemmer bedst overens med de fysiske rammer[157]. McIntyre skriver:

"Hvor er ens emotionelle hjem? For mange, virker det til at den anden bolig [fx sommerhuset] spiller denne rolle, opretholder tradition, stabilitet og familiebånd på en måde som det primære hjem [hverdagsboligen] har mistet evnen til at gøre"[158].

Emotionel geografi knytter således identitet og følelser sammen med et fysisk, konkret sted. Ved at bruge begrebet emotionel geografi kan man undersøge, hvilke følelser og identitetsbeskrivelser sommergæsterne knytter sammen med sommerhuset. I dette projekt udtrykker langt størsteparten af sommergæsterne, at deres følelsesmæssige tilknytning til sommerhuset er høj. Dette vises igennem beskrivelser såsom "hjemmefølelse", "base" og at "komme tilbage til rødderne". Beskrivelsen af at få ondt i maven ved tanken om at skulle af med sommerhuset, viser også, at den følelsesmæssige tilknytning er høj. Det er således vigtigt at forstå, at sommerhuset er et sted med særlige følelser tilknyttet. Dette får også betydning for sommergæsternes relation til

---

[157] McIntyre 2006: 13.
[158] McIntyre 2006: 13, projektmedarbejderens oversættelse

og brug af kirken nær sommerhuset. Dette vil yderligere blive beskrevet i næste afsnit.

4.3 Brug af sommerkirken

Dette projekt undersøger, hvilket forhold sommergæster har til kirken og hvad de ønsker af kirken. Alle sommergæster er derfor i interviewene blevet spurgt, om de bruger kirken og hvordan de evt. bruger den. Det har vist sig, at brugen af kirken er meget forskellig. Der er gæster, som slet ikke bruger kirken, når de er i sommerhuset. Der er en stor gruppe, som primært opsøger kirken for at se kirkerummet eller for at deltage i koncerter, og så er der en stor gruppe, som primært opsøger kirken for at deltage i gudstjenesten.

For de sommergæster som ikke bruger kirken, når de er i sommerhuset, har tre af dem det tilfælles, at de oplever at kirke og ferie, ikke hænger sammen for dem. De, der ikke bruger kirken, fortæller:

> *"Jeg tager ikke i sommerhus for at gå i kirke" (Sommergæst 9).*

> *"Jeg er ivrig kirkegænger herhjemme, men ikke så meget når vi er nede i sommerhuset. Når vi er dernede, så er det ligesom, så har vi ferie jo. Så sover man længe og daser rundt og sådan noget ikke?" (Sommergæst 24).*

Sommergæst 15 oplever heller ikke, at kirke og sommerhus hænger sammen. Gæsten beskriver, at når de tager på ferie i udlandet, så vil de gerne gå i kirke: "*For at opleve en anden gudstjeneste*", men et besøg i sommerhuset indebærer ikke at gå i kirke:

> *"Vi går ikke i kirke, når vi er i sommerhus. Og det er ikke engang sådan noget, vi overvejer. Det har heller ikke været en beslutning, at det gør vi ikke. Nej det er ikke sådan bevidst, men det er ikke en del af at være i sommerhus." (Sommergæst 15).*

Hovedparten af sommergæsterne besøger gerne kirker, når de er på ferie for at se kirkebygningen. Flere fortæller, at "*vi har selvfølgelig set kirken*" når der spørges til kirken i sommerhuset. Sommergæst 22 fortæller:

> *"Det er lidt nysgerrighed, det er noget med at få et område ind under huden og kirker, dem er der som regel kun en af i hver by, … det er noget, man gerne vil se, tænker jeg. Vi går tit ind og ser kirker, når vi er i andre byer." (Sommergæst 22).*

Sommergæst 22 fortæller også at det at se kirker, er noget hun husker fra sin barndomsferier i sommerhuset:

> *"Da jeg var barn, og vi holdt sommerferie deroppe, der var der ikke nær så mange attraktioner, aktiviteter som børnefamilier kunne tage deres børn med til. Så min fars og mors joke var altid, at hvis det var regnvejr, så skulle vi ud og se på kirker, det var ligesom det, der var og se på. Det var ikke fordi, vi synes, det var særligt interessant, men min far og mor synes, det var interessant." (Sommergæst 22).*

Koncerter er også noget, sommergæsterne gerne bruger kirken til. Det er også en af de aktiviteter, der går igen i de fleste af kirkernes sommerprogram.

> *"Vi finder også altid stor glæde i sommerkoncerterne, som foregår i kirkerne. Der tager vi også hen mindst en gang" (Sommergæst 13).*

Ved et par interviews starter informanterne ud med at fortælle, at de ikke bruger kirken i sommerlandet. Men igennem interviewene fremgår det dog, at kirkerne alligevel spiller en rolle for sommergæsterne. Da et par bliver spurgt, om de bruger kirken, svarer de først: *"Nej, det har vi ikke gjort. Ikke som kirke."*

Men så begynder de at fortælle videre:

"men vi går ind og kigger i kirkerne, vi har set kirken i nærheden, den er meget speciel. Koncerter kan vi sagtens høre i kirker jo. Vi går også ind og kigger i en kirke, hvis den sådan ser spændende ud. Der er jo så mange kirker, det er sådan landemærker i naturen … Vi glæder os over, når solen skinner på dem, så lyser de hvidt. Og når vi er ude og skal orientere os om, hvor de forskellige byer ligger, så er det kirkerne, vi orienterer os efter. Men det er jo ikke at bruge dem, men man lægger mærke til kirkerne". (Interview 42).

Her opleves der en forskel mellem at bruge kirken som kirke, det vil sige at gå i kirke eller gå til gudstjeneste, og så til at bruge kirken til koncerter, eller som spændende landemærker. Denne forskel understreges af parret som vigtigt. Og det at kirkerne bruges på disse forskellige måder, er væsentlig for kirken i sommerlandet. Begge måder at bruge kirken på opleves og beskrives, som et behov gæsterne har. Kirken i sommerlandet skal således ikke kun ses som et sted for gudstjeneste, men også et sted med kulturhistorisk interesse. Dette uddybes yderligere i kapitel fem.

En del af sommergæsterne fortæller, at de deltager i gudstjenester ved sommerkirken. For nogen er det at gå til gudstjeneste noget, som indimellem fravælges, som sommergæst 2 beskriver her:

"Vi tjekker i hvert fald altid gudstjenestetidspunktet, så har vi det og måle efter. Der kan da være en søndag, hvor det er rart at sove længe, men det er egentligt ikke så tit, at vi gør det". (Sommergæst 2).

For andre er det at gå i kirke, når de er i sommerhuset, slet ikke noget de overvejer, det er bare noget de gør.

"Det er ikke sådan, at vi overvejer, inden vi skal afsted, om vi skal i kirke, det er bare sådan en del af, det er søndag, så skal vi i kirke. Det er nok sådan vores DNA" (Sommergæst 18).

> *"Efter gudstjenesten falder jeg i snak med en tysk familie ude foran kirken. Vi snakker kort om projektet og manden fortæller mig: "Det er vigtigt for mig at komme i kirke, og det er vigtigt for mig at tage mine børn med i kirke, så de kan få en introduktion til det kristne liv". Hans kone fortæller, at de kørte forbi kirken dagen før for at finde ud af gudstjeneste tidspunktet. Hun fortæller: "Jeg går også i kirke derhjemme. Jeg kan godt lide at være en del af det kristne fællesskab og komme i kirken." (Feltnoter juli 2018).*

For disse sommergæster er det at deltage i gudstjeneste så stor en del af deres tilværelse, at det for dem ikke betyder noget, om de har ferie eller ej, gudstjenesten er en naturlig del. Et par sommergæster fortæller at de ind imellem går i kirke, når de er ved sommerhuset. Sommergæst 8 beskriver det således:

> *"Vi er kristne, men vi er den der slags kristne, som mest går i kirke, når det er sådan en højtid. Så vi er altid i kirke herude, når vi er her i påsken og til jul, og i ny og næ så bruger vi det også spontant, når vi er herude". (Sommergæst 8).*

Sommergæsternes brug af kirken er således meget forskellig alt afhængig af, hvilken sommergæst der spørges. Hovedparten af de adspurgte i dette projekt, bruger kirken, når de er på ferie. Der er dog forskel på, om det er gudstjeneste eller andre aktiviteter, kirken bruges til. Dette vendes der tilbage til i kapitel fem. I det næste afsnit er fokus på, hvordan sommergæsterne bruger kirken i forbindelse med kirkelige handlinger.

4.4 Sommergæster om kirkelige handlinger

I dette afsnit fokuseres der på, hvorfor sommergæsterne vælger at bruge sommerkirken som stedet for deres kirkelige handlinger. Disse begrundelser er personlige og repræsenterer et nedslag i den enkelte sommergæsts liv. Derfor præsenteres historierne om dåb, vielse og

konfirmation ved sommerlandskirken også som personlige fortællinger. I det kommende fortæller et ægtepar, en familie og to enkelt personer om deres overvejelser og oplevelser med at få foretaget en kirkelig handling ved sommerhuset. Af anonymiseringshensyn refereres her udelukkende til et interview og ikke som tidligere med sommergæstnummer.

Efter de personlige beretninger bredes paletten ud og andre sommergæsters overvejelser omkring at vælge sommerkirken som ramme for en kirkelige handling præsenteres. Afsnittet ender med en uddybning af, hvad disse fortællinger og oplevelser kan sige om, hvordan kirkelige handlinger spiller ind på forholdet til sommerkirken.

4.4.1 Fortælling 1[159]

Første fortælling bliver fortalt af et ægtepar. Parret har flere voksne børn og syv børnebørn. De har et hus i en større by, hvor de har boet i over 30 år. Deres sommerhus ligger en halv times kørsel fra bopælen. Parret har haft sommerhuset i 22 år. De beskriver deres hus som et *familiehus,* hvor man kan lege og hygge. De har både fejret jul, nytår og påske i sommerhuset. Parret har været til bryllup i et sommerhus i nærheden, hvor deres eget hus dannede ramme om flere af bryllupsforberedelserne.

Parret fortæller, at fem ud af syv børnebørn er døbt ved sommerhuskirken. Det er et af deres børn, som er kommet hjem og har sagt: "*Kan vi ikke få vores barn døbt ved sommerhuset og så holde festen i sommerhuset? Der er så dejligt derude*". Familien har fået tilladelse af præsten til, at barnet må døbes der. Den første barnedåb har været så god en oplevelse, at fire andre børnebørn efterfølgende er døbt ved sommerhuskirken. Barnedåbene har fundet sted ved en lørdagsdåb og det har betydning for familien. Parret fortæller:

[159] Interview august 2018

"Det er dejligt at det er en lørdagsdåb, for så bliver det ikke så langt for børnene. Det betyder også at man så har søndagen sammen i sommerhuset bagefter. Præsten sørger også for at lørdagsdåben er mere på børnenes niveau, og det er rigtig dejligt."

Parret oplever, at koblingen mellem sommerhus og barnedåb skaber en god ramme om barnedåben, som de synes er værdifuld for dem. Kvinden fortæller:

"Det hele passer sammen. Man går fra kirkens hvælvinger ud under himlens hvælvinger. Jeg synes, man trækker højtideligheden fra kirken med ud under himlen. Dåben bliver mere levende, når den trækkes ud under fyrretræerne."

Hun fortæller videre, at hun har oplevet, at både børn og voksne sidder og reflekterer lidt over dåben efterfølgende ude i sommerhuset. Det oplever hun som positivt. Parret beskriver også, hvordan de oplever at barnedåbene har haft en anden stemning:

"Der er en anden stemning. Både i kirken og i sommerhuset der foregår det under mere afslappende former. Der er skabt nogle mere enkle rammer. Der er plads til, at børnene kan lege, og vi kan bruge hele dagen udenfor. Det er en gave, at vi kan få denne oplevelse med deres dåb."

Parret fortæller, at selvom deres egne børn er døbt og konfirmeret ved kirken ved hverdagsboligen, er det sommerhuskirken, de har stærkest tilknytning til:

"Kirken ved sommerhuset har fået særlig betydning for os. Det er vores familiekirke. Vi har mange minder og traditioner knyttet til kirken."

Parret slutter af med at fortælle, at de overvejer om det er ved sommerhuskirken, de skal begraves.

"Her er vi tæt på naturen og havet, og vi elsker at være herude".

4.4.2 Fortælling 2[160]

Fortælling 2 handler om en ung mand sidst i tyverne. Han har haft sommerhuset i et par år og har valgt området, fordi hans familie har haft sommerhus her i mere end 50 år. Hans forældre og bedsteforældre har stadig sommerhus i nærheden. Han er bosiddende i en storby mere end tre timers kørsel fra sommerhuset. Han er gift og har endnu ingen børn. Han og hans kone lejer sommerhuset ud og bruger det selv en fire – fem gange om året, gerne en uge i sommerferien og ellers ved højtiderne.

Han er blevet gift ved sommerhuskirken. De har valgt at blive gift ved sommerhuset fordi:

> *"Det var til dels, fordi vi havde en rigtig god følelse med det, det føles som et andet hjem for os"*

Manden forklarer, at hans hustrus familie også har sommerhus i nærheden. Da de begynder at planlægge brylluppet, har de undersøgt prisniveauet i forskellige byer, som har betydning for dem; både i den by hvor de har bopæl, i de byer hvor de er vokset op og ved sommerhuset. De har opdaget, at prisniveauet er ca. det samme alle steder. De oplever også, at sommerhuset vil give flere familiemedlemmer mulighed for at deltage. Derfor falder deres valg på sommerhuset:

> *"Så det var en måde ligesom at sætte trumf på og ligesom have en tilknytning og noget at glæde sig over, hver eneste gang vi kørte forbi. Hver gang vi kører forbi kirken, så tænker vi på vores bryllup."*

Han fortæller, at de har haft en dejlig bryllupsfest med reception i klitterne og en god oplevelse med præsten. Han pointerer at de *"jo ikke*

---

[160] Interview juli 2018

havde valgt præsten, men stedet", men at de havde en god oplevelse med præsten.

Når parret er blevet gift ved sommerhuskirken, kan de også vælge at få deres eventuelle børn døbt ved sommerhuskirken. Om det ræsonnerer han:

> *"Det kunne også være, at vi valgte at gøre det [holde barnedåben] et af de andre steder, hvor vi ligesom har en hjørnesten. For ligesom også at knytte noget til der. Det kunne også sagtens være, at det blev ved vores [bopæl i byen], bare fordi det var super praktisk. Men sommerhuset er bestemt en mulighed, helt sikkert. Hvis vi får lov."*

4.4.3 Fortælling 3[161]

I fortælling 3 er det en tysk familie bestående af et yngre par, mandens forældre og kvindens mor, som er hovedpersonerne. Mandens forældre har været på bryllupsrejse i Danmark og har siden da holdt ferie i Danmark 28 gange. De har holdt ferie i den samme by i Danmark siden 2010. Det yngre par er blevet gift tre dage tidligere i Danmark. De fortæller, at i Tyskland skal man giftes borgerligt, og så kan man vælge den kirkelige velsignelse bagefter. Parret har ønsket, at deres bryllupsfest ikke skulle være overstået på en uges tid. Den yngre kvinde fortæller om sine overvejelser omkring at blive gift i Danmark:

> *"Jeg ville have en kirke, som vi har et godt forhold til. Jeg synes, det er smukt, at vi her har holdt ferie sammen og er gået til koncerter i kirken sammen. Vi har overvejet, at hvis vi skulle kirkeligt vies, så skulle det være en kirke, vi har et godt forhold til og som har noget med vores forhold at gøre. Og til den historie hører, at vi tilbragte en del af vores første sommerferie sammen her. Det synes jeg er smukt, det passer ja"*

[161] Interview juli 2018

Familien fortæller, at de ikke har været sikre på, om de kunne blive viet i Danmark, men at den danske præst har været meget venlig og hurtig til at besvare deres spørgsmål. De forklarer:

> *"Tilknytningen og forholdet til kirken er også sådan, at vi egentligt bor i Tyskland og har boet der i tre år, men vi hører endnu ikke til en kirke. Og der er endnu ikke en præst, som kender os. Præsten i Danmark kender os bedre, end præsten i Tyskland gør"*

De fortæller, at vielsen er blevet holdt på tysk med dansk liturgi, og det er vigtigt for dem. Brudgommen fortæller:

> *"Det var et skønt bryllup. Jeg synes, det var rigtig skønt, at præsten hele tiden har sagt "Jeg laver ritualet på den danske måde". Det var vigtigt for os, at vi her i Danmark holder et dansk/tysk bryllup og ikke et tysk bryllup i Danmark. Og det var godt. Vi sang også en dansk salme".*

Hele familien understreger, at brylluppet har været dejligt, og at de har været glade for, at det blev en autentisk dansk oplevelse. Deres oplevelse af festen har også været, at den blev mere afslappet, fordi festen er blevet holdt, imens de har været på ferie i et sommerhus.

4.4.4 Fortælling 4[162]

I fortælling fire er det en kvinde med bopæl i udlandet, som fortæller. Hun er gift og har to børn. Familien har haft sommerhus i Danmark i tyve år. De har holdt sommerferie i sommerhuset næsten hvert eneste år efter købet af sommerhuset. Derudover bruges sommerhuset også i andre ferier og i forlængede weekender.

Hendes børn er konfirmeret ved sommerhuskirken, og hun fortæller, at konfirmationen har givet dem et forhold til denne kirke:

---

[162] Interview juli 2018

"Det havde vi egentligt ikke tidligere, vi er kristne, og vores børn er døbt i Danmark, og så kom tiden, hvor de skulle konfirmeres, og det synes vi, det passede os bedst i Danmark. Så kontaktede vi kirken der, hvor vi har sommerhus. Så kom vi til at snakke med præsten, og hun var meget åben. Vores datter havde sine konfirmandtimer online, og vi besøgte præsten, når vi var hjemme. Så blev hun konfirmeret en pinselørdag. Hun måtte selv vælge, om hun ville konfirmeres sammen med den lokale klasse, eller om hun ville konfirmeres alene. Og på den måde kom vi til at lære præsten og præstefamilien bedre at kende. Og så har det altid været sådan, at når vi kom hjem så, så har vi bare fået en dejlig tilgang til kirken igennem præsten. Og når vi er her i sommerhuset, så er det sådan, at hvis det er den specifikke præst, som har gudstjenesten, så vil vi gerne i kirke"

Hun fortæller, at konfirmationen har været en rigtig god dag. De har haft inviteret familien og danske og tyske venner. Til gudstjenesten har der været trykt en lille folder om forløbet i gudstjenesten på tysk, så de tyske gæster kunne følge med i forløbet. Hun fortæller også, at præsten har hilst på de tyske gæster ved gudstjenestens begyndelse.

4.4.5 Øvrige sommergæster om kirkelige handlinger

De fire ovenstående fortællinger præsenterer fire forskellige historier omkring forholdet til et sommerhus og et sted, samt oplevelsen af en eller flere specifikke kirkelige handlinger ved sommerhuset. Der er andre sommergæster i dette projekt, som fortæller om kirkelige handlinger ved sommerhuset. Et par fortæller, at deres børn formentligt ikke vil bruge sommerhuskirken ved kirkelige handlinger, men at dette skyldes, at familien kun har haft sommerhuset i et par år.

"Hvis vi havde haft sommerhuset hele deres opvækst, så kan jeg sagtens se det for mig, at de vælger fx at blive gift ved sommerhuskirken" (Sommergæst 2).

Især vielser er noget, flere sommergæster har historier om med sommerhuset. Sommergæst 22 fortæller:

> *"Jeg har en kollega, som er blevet viet ved sommerhuskirken, fordi hendes forældre har haft sommerhus der altid" (Sommergæst 22).*

Sommergæst 15 fortæller, at de er gift ved en kirke tæt på hendes forældres sommerhus. De har oplevelsen af, at kirkens størrelse dannede en god ramme om brylluppet:

> *"Det var ikke en kirke, vi havde speciel tilknytning til. Nu har vi den tilknytning, at det var der, vi blev gift, så nu har vi været forbi og kigge til den et par gange. Men det var ikke en kirke, vi havde nogen tilknytning til på forhånd" (Sommergæst 15).*

Sommergæst 19 forklarer, at sommerhuset også har været i spil, da hun skulle giftes. For hende er det dog overvejelser omkring det praktiske, som gør, at sommerhuset er blevet fravalgt i forbindelse med kirkelige handlinger:

> *"Jeg kunne godt se det ske, men udfordringen er også, hvor er hele ens familie henne og hvor er ens venner henne, hvis man så pludselig begynder og holde en konfirmation ved sommerhuset, så skal alle folk hertil og overnatte og alt muligt. Så det er mere derfor, jeg ikke kan se det." (Sommergæst 19).*

I løbet af projektet har tre sommergæster fortalt, at de overvejer, om det skal være ved sommerhuskirken, at de skal begraves. En sommergæst beskriver sine overvejelser angående valg af kirkegård, da gæsten mistede sin ægtefælle:

> *"Jeg tænker, at det skal være et sted, hvor vi har tilknytning, og det eneste andet sted jeg kunne se, det var herude" (Sommergæst 6).*

Sommergæsten fortæller, at valget faldt på kirken ved hjemmeboligen, da det havde betydning. at der ikke skulle køres langt for at besøge gravstedet. Et andet par beskriver i et interview lignende overvejelser:

> *A: ""Jeg har faktisk også sommetider tænkt på, var det her, vi skulle begraves i stedet for derhjemme, det har jeg faktisk tænkt på nogen gange"*
> *B: "Jeg vil da ikke ligge og køre herud" (De griner begge to).*
> *A: "Nej så kan du lade være."" (Interview 30).*

4.4.6 Kirkelige handlinger: Et spørgsmål om praktik og tilknytning?

Der er således forskellige historier om, hvorfor sommerkirken vælges som ramme for de kirkelige handlinger. Fælles for flere af historierne er, at gæsterne inden den kirkelige handling har haft overvejelser omkring det praktiske. Overvejelserne har både drejet sig om hvor let/svært, det vil være for gæster at deltage, samt prisforskelle og forventninger om mindre formelle rammer om festen. I forhold til det at skulle stedes til hvile ved sommerhuskirken, er det også praktiske forhold for den efterladte, som er væsentlige ift. valg af gravplads.

Fælles for flere historier er også en oplevelse af, at sommerhuset og sommerhuskirken skaber de bedste rammer sammen for den handling, de enkelte gæster ønsker. Gæsterne oplever at festerne, efter den kirkelige handling, bliver mere afslappende, levende og autentiske ved at finde sted ved sommerhuset. Det opleves også, at festen skaber en god sammenhæng mellem ferieminder og den kirkelige handling.

Fælles for næsten alle beretningerne om kirkelige handlinger er at tilknytning er væsentlig. Sommergæsterne beskriver en tilknytning til stedet, sommerhuset eller kirken, som er afgørende for, at sommerkirken vælges til handlingen. Gæsterne beskriver samtidigt, at den kirkelige handling efterfølgende har været med til at gøre kirken til deres

kirke. Kirken forvandles efter en kirkelig handling fra at være sommerkirken til at blive "vores bryllupskirke" eller som i fortælling 1 "familiekirken". Dette virker til at skabe en større tilknytning, ikke blot til sommerhuset eller området, men til sommerkirken. Den emotionelle geografi kommer således til at omfatte både sommerhuset og også sommerhuskirken.

Kirkelige handlinger for udensognsboende er således med til at skabe et bånd til kirken, en relation som har potentialet til at vokse sig større og således kan få betydning for kirken fremover. I de kommende afsnit fokuseres der på, hvad der måske også har en betydning for relationen mellem sommergæster og sommerkirken. Først beskrives det, hvordan sommergæsterne opdager, hvad der foregår ved kirkerne. Herefter undersøges det, hvad de drømmer om, at kirken tilbyder dem.

4.5 Hvordan finder man informationer – sommergæsterne om annoncering etc.

Som nævnt fortæller flere af præsterne, at det er vanskeligt at nå ud til sommergæsterne med informationer om deres arrangementer. Dette afsnit beskriver, hvordan sommergæsterne finder viden om aktiviteter i området, når de er på ferie. En stor del af sommergæsterne holder sig opdateret omkring arrangementer i lokalområdet og i kirken ved hjælp af turistbrochurer eller turistaviser og opslag.

En sommergæst fortæller, at de altid tager forbi campingpladsen og henter brochurer, når de tager i sommerhus. Sommergæst 18 har forberedt sig hjemmefra ved hjælp af turistbrochurer:

> *"Inden vi tog afsted, der havde vi i vores lokale Rema, taget en meget fin og omfattede brochure om stedet. Og den har vi da sådan kigget lidt igennem på vej herover." (Sommergæst 18).*

Sommergæst 12 vælger turistaviser som sit foretrukne medie til at få informationer om aktiviteter:

"Jeg finder informationer i turistavisen. Og det er simpelthen typisk der, man kigger tror jeg, som turist. Den lægger rundt omkring hos købmanden, og man hiver den med hjem og det der står deri, det er det, man finder typisk tror jeg, og så bruger man faktisk ikke nettet så meget, når man er deroppe, det gør vi ikke i hvert fald" (Sommergæst 12)

Sommergæst 23 fortæller, at de ikke bruger internettet til at finde informationer om arrangementer, fordi internettet ved sommerhuset er så dårligt.

Fire sommerhusejere fortæller derimod, at de bruger internettet til at finde informationer. Sommergæst 25 fortæller, at nu bruger de internettet til at finde gudstjenestetider og andre arrangementer, men at de tidligere har været afhængige af kirkekontoret og kirkebladet:

"Inden vi havde en Ipad, vi tog med derop, så sørgede vi for at få kirkebladet med. Sommetider kan jeg huske, jeg ringede til kordegnen for at spørge, hvornår der var gudstjeneste." (Sommergæst 25).

Sommergæsten understreger dog, at de stadigvæk er glade for kirkebladet, fordi den sikrer dem et overblik over alle aktiviteter:

"Men jeg synes stadigvæk, kirkebladet er rart at have, der kan man læse, hvad der foregår, for det er ikke altid, vi tænker at slå op under koncerter, eller det og det, her får vi sådan et all around overblik over, hvad der foregår" (Sommergæst 25).

Andre sommergæster er også meget glade for kirkebladet. Sommergæst 2 fortæller, at de altid tager kirkebladet og hænger det op i sommerhuset, så husets andre gæster også kan få glæde af det. Sommergæst 21 er også meget glad for kirkebladet. De har lavet en aftale med kirken:

"Vi har fået lavet den aftale med kirken her, at de sender et program hjem til os. Sådan at vi hjemme allerede kan se, når vi kører herned, at vi skal regne med, at skulle i den eller den kirke i pastoratet." (Sommergæst 21).

En anden sommergæst fortæller, at hun typisk bruger internettet til at finde informationer, men at hun også gerne tager hen til kirken for at finde gudstjenestetidspunkter:

"Jeg går typisk ind på kirkens hjemmeside. Nogle gange har jeg også cyklet forbi kirken, der står det også. Og præsten udleverede jo ligefrem materiale om sommerprogrammet. [ved gudstjenesten] " (Sommergæst 19).

Gæsterne udtrykker generelt stor glæde ved trykte informationer, om det er kirkens sommerprogram eller turistavisen. Det de især beskriver som positivt ved disse materialer, er at alle aktiviteter, er samlet i dem. Dette virker til at gøre det nemt og overskueligt for gæsterne at beslutte sig for at deltage. Et par gæster peger også på plakater som en god måde at opdage arrangementer på:

"Vi så en plakat der, hvor vi spiste frokost tidligere på dagen, og så bestemte vi, at det ville vi gerne deltage i" (Sommergæst 26).

Plakater, turistaviser og internettet er de medier, gæsterne bruger til at lede efter informationer. Derudover opleves det også, at faste tidspunkter og ugedage er med til at gøre det nemmere for gæster at deltage. Især hvis ugedagen og tidspunktet fastholdes fra år til år. Et par sommergæster fortæller, at der altid er gudstjeneste ved den tilsandede kirke torsdag aften, hele sommeren. *"Sådan har det altid været"* fortæller de[163]. Det faste tidspunkt og den faste ugedag år for år, gør det både let for gæster at huske og let for eksempelvis turistbureauer at fortælle sommergæster, hvilke arrangementer de kan deltage i. Når

[163] Feltnoter august 2018

arrangementer altid ligger på en fast ugedag, serveres informationerne nærmest for gæsterne. Informationer skal være overskuelige og lettilgængelige, ellers opdages de ikke af sommergæsterne. Dette beskrives nærmere i næste afsnit.

4.5.1 Let adgang til informationerne er vigtig

Flere sommergæster påpeger, at adgangen til informationer skal være nem. Flere gæster understreger, at det er nemt at slå op på internettet eller at smutte forbi kirken, men at deres oplevelse er, at hvis andre gæster skal gøre en indsats for at få fat i informationerne, så vil en del springe over. Sommergæst 20 fortæller:

> *"Jeg tror måske, at det man kunne [gøre], det var at være lidt mere udadvendt, være lidt mere fortællende om hvad det er der sker, for jeg ved ikke, hvor det er, jeg skal finde det henne. Så skal jeg have kirkebladet, det får vi ikke oppe i sommerhuset. Så på den vis er jeg lidt sat bagud der. De burde ligge kirkebladet sammen med avisen". (Sommergæst 20).*

Sommergæst 21 sikrer sig, at de selv har informationerne om kirkens aktiviteter, men påpeger, at der skal mere til, for at øvrige sommergæster opdager, hvad der foregår ved kirken:

> "*Hvis du er herude, du kan jo ikke se det nogen steder, hvad der er af gudstjenester kl. hvad og hvad. Så derfor skal du jo hen og finde kirken og finde ud af, hvornår der er gudstjeneste, og det får folk jo ikke gjort. Turister gør ikke… At man får kirkens budskab ud i områderne, med det mener jeg gudstjenestetider og sådan noget, gør opmærksom på, at der er en kirke. Det kan man jo gøre med at have nogle brochurer fx til at ligge ved sommerhusudlejningsbureauerne. Benytte de opslagstavler der er." (Sommerhus 21)*

Sommergæst 22 mener også, at informationerne om kirkens aktiviteter skal være synlige flere steder. Sommergæsten påpeger, at turistaviser

og brochurer er det medie, hvor gæster opdager, hvilke arrangementer der i det hele taget findes:

> *"Tænk hvis man kunne dele løbesedler ud i et sommerhusområde og sige "Det her har vi på programmet på søndag, kom og vær med. Og så en rubrik hvor der står det samme på tysk." (Sommerhus 22).*

> *"Jeg synes egentligt i bund og grund, at det skal være alle steder, hvor det overhovedet kunne være. For når vi tager på ferie, så får vi en eller anden turistbrochure "hvad sker der her", og så kigger vi i den og hvis ikke kirken er der, og man kun er der en uge fx, også for folk, der ikke kommer der fast jo, så når man slet ikke til at tænke over: "hold da op, der er et sangarrangement"" (Sommerhus 22).*

Sommergæst 22 peger på, at ikke alle aktiviteter en kirke udbyder, er alment kendte. Hvis ikke gæsterne ved, at kirker kan finde på at tilbyde koncerter, så opsøger de ikke kirken, for at se om koncerter tilbydes. Derfor er det, hvis man ønsker at nå sommergæsterne, nødvendigt at informere bredt om kirkens aktiviteter, også de der måske opleves som naturlige, at kirken tilbyder.

Turistbureauerne og udlejningsbureauerne er positive overfor at have materiale fra kirkerne liggende. En turistansat fortæller:

> *"Vi får Kirkebladet hver måned og om sommeren, har vi den flotte sommerkirkebrochure liggende. " (Turistansat 2).*

I et andet turistkontor har de en mappe liggende med foldere om aktiviteter, der foregår denne uge. Flere af kirkens aktiviteter er præsenteret i denne mappe. Den turistansatte fortæller:

> *"Vi har også et eksemplar af kirkebladet liggende, men vi vil faktisk gerne have nogle flere så de af vores gæster, som ønsker det, kan tage et eksemplar med" (Turistansat 3).*

I et sommerhusudlejningsbureau kendte den ansatte ikke til kirkens arrangementer og det var hun ærgerlig over:

> *"Da vi startede samtalen om kirkens rolle i sommerlandet, fortalte hun, at hun ikke kender til ret mange arrangementer ved kirken. Hun spørger mig, om jeg ved, hvad der foregår ved kirken. Jeg fortæller, at der så vidt jeg ved, både er koncerter og morgensang. Så udbryder hun: "Øv! Det skal vi da vide sådan noget, det vil vi gerne fortælle vores kunder, når de kommer og spørger, hvad de skal lave". (Feltnoter juni 2018).*

Senere i samtalen fortæller sommerhusudlejeren, at de ikke har mange foldere liggende til gæsterne, både fordi de ikke vil tage arbejdet fra turistkontoret, og fordi de ikke har plads. Men hun fortæller, at hun gerne vil have foldere liggende om morgensang ved kirken. Hun meddeler, at jul er en højsæson for sommerhuse. Til jul plejer de, fortæller hun, at skrive tidspunktet for julegudstjenesten på gæsternes papirer, når de kommer for at hente nøglerne.

En stor del af sommergæsterne finder informationer om aktiviteter i området gennem turistbrochurer og aviser. Hovedparten af gæsterne fortæller, at de nok skal finde informationer om eksempelvis gudstjenestetidspunkter ved enten at køre forbi kirken eller tjekke nettet. Flere understreger dog, at de oplever, at kirken skal være bredere i sin kommunikation, hvis kirken ønsker at komme i kontakt med de sommergæster, som ikke nødvendigvis af sig selv tjekker kirkens hjemmeside. Her peger flere sommergæster på turistkontorerne og turistaviserne som muligheder.

4.6 Ønsker til kirken

Dette projekt handler om at afdække sommergæsternes forventninger til kirken. Derfor er alle sommergæster, som er blevet interviewet, blevet spurgt hvad de ønsker, at kirken tilbyder dem, hvis de kunne vælge helt frit. Alle ønskerne er samlet og opstillet i kategorier og kan ses i bilag 3. I dette afsnit præsenteres fire ønsker, som mindst 3 sommergæster har givet udtryk for. Disse ønsker, er samlet af flere lignende ønsker udtrykt i andre interviews. De fire ønsker er: Arrangementer på hverdage, musik- og sangaktiviteter, aktiviteter og gudstjenester i naturen samt aktiviteter for børn.

4.6.1 Arrangementer på hverdage

Dette ønske bliver foreslået både af sommergæster, som beskriver, at de bruger kirken meget, og af sommergæster som fortæller, at de bruger kirken i mindre grad. Tre ud af fire af de gæster som har ønsket hverdagsaktiviteter, ønsker dem på hverdagsaftner. Sommergæst 28 fortæller, at det er ligegyldigt, om gudstjenesten ligger en hverdag eller en søndag:

> *"Det er vigtigt for os at tage til gudstjeneste. For os er det ligegyldigt, om det er en søndag eller i løbet af ugen, at der er gudstjeneste." (Sommergæst 28).*

Sommergæst 4 og sommergæst 20 ønsker hverdagsaktiviteter, fordi søndagen ikke passer til deres rytme.

> *"For mig, det at jeg ikke kommer i kirken, det handler også om, at jeg arbejder hver anden weekend. Så har jeg én søndag, hver anden søndag, jeg kan bruge på det, og det tror jeg bare ikke, jeg prioriterer. Men hvis nu det var, at det var en torsdag aften måske, hvis jeg så var deroppe". (Sommergæst 20).*

> *A: "Jeg kan godt blive irriteret over, at gudstjenester kun ligger om søndagen. Jeg synes, det vil være dejligt, hvis man også kan*

komme i hverdagen, for nogen gange laver man jo andre ting om søndagen"
B: "Det er jo et spørgsmål om prioritering fra din side?"
A: "Ja det er det. Men jeg synes, det der med hviledag om søndagen, det er lidt forældet. Søndag er jo ikke nødvendigvis alles hviledag længere, med folk der arbejder om søndagen og sådan. Jeg synes, det vil være dejligt med en morgengudstjeneste eller aftengudstjeneste på en hverdag" (Interview 23).

Udover at søndag kan være en dag, hvor man har andre planer, pointerer to gæster, at søndag ikke passer godt ind i sommerhuslejeres planer, fordi lørdag er skiftedag. De fleste sommerhuse udlejes fra lørdag til lørdag og gæsterne pointerer, at de færreste når at opdage, hvornår der er gudstjeneste, hvis de ankommer lørdag, og gudstjenesten er søndag morgen.

"Vi, der bor i vores ejet sommerhus, kan jo bruge kirken hele tiden, men lørdag er skiftedag, så det er jo ikke sikkert folk lige får styr på, hvornår der er gudstjeneste om søndagen. Så hvis man kunne tilbyde den menighed, som kommer i små perioder et tilbud midt i ugen, det behøver for min skyld ikke og være en højmesse, men en lille andagt og så noget fællessang sådan at man kan få en kirkelig oplevelse og få tilknytning til kirken." (Sommergæst 3).

"Vi er her jo altid fra lørdag til lørdag, når vi er herude. Så det er kun, når vi er her i sådan en lang periode eller til højtider, at vi har muligheden for at gå rigtigt i kirke. Fordi at når vi kommer en lørdag, og vi har rejst hele vejen [fra bopælen], så er vi rigtig, rigtig trætte og så er søndagen jo første chance for at sove længe, så vi kommer næsten aldrig i kirke den søndag, og så tager vi jo afsted igen lørdagen efter". (Sommergæst 8).

To af de øvrige sommergæster fortæller i løbet af deres interview, at det at deltage i arrangementer når man er i sommerhus, afhænger af

tidspunktet, og hvad man ellers har brugt dagen på. Sommergæst 18 fortæller om et arrangement, de overvejer at deltage i:

> *"Det er da noget af det, vi godt kan lide, når der er nogen tilbud. Man kan jo godt bare lave ingenting, men det er da også rart lige og være aktiv på og komme afsted, det prioriterer vi gerne. Det der med at det ligger lige der fra fem til halv seks, det passer jo fint med, at så kan man gå hjem og have en lang aften alligevel. " (Sommergæst 18).*

Sommergæst 18 understreger, at tidsrammen for en aktivitet betyder noget for deres deltagelse i arrangementer. Det skal være en "overskuelig" tidsramme fortæller sommergæsten.

Sommergæsterne ønsker altså både gudstjenester og andre aktiviteter på hverdage. De oplever, at dette øger fleksibiliteten for deltagelse i arrangementer. Herudover påpeger et par af gæsterne at deltagelse også afhænger af tidshorisonten og af andre feriebehov såsom at sove længe eller at tage til Vesterhavet.

4.6.2 Musik og sang aktiviteter

Over halvdelen af de interviewede sommergæster ønsker, at kirken tilbyder arrangementer med musik. Der nævnes både koncerter, morgen- og aftensang, mulighed for at spille på kirkens orgel og sangaftner som mulige aktiviteter. Og det er både mænd og kvinder, yngre og ældre sommergæster, som udtrykker dette ønske.

> *"Der hvor mine forældre havde sommerhus, det vi brugte kirken til der, det var koncerter. Og det kiggede vi da på, når vi kom derop, hvad er der af koncerter i løbet af den tid, vi er der." (Sommergæst 15).*

Sommergæst 15 fortæller efterfølgende, at koncerter vil de gerne deltage i, men at "*almindeligt kirkeligt, det tror jeg ikke"*. En anden sommergæst understreger også, at gæsten gerne vil deltage i koncerter, men ikke i gudstjenester eller lignende. I et interview fortæller et par,

som ikke er medlemmer af Folkekirken, at de føler sig dobbeltmoralske, fordi de gerne vil gå til koncert i kirkerne, men ikke er medlemmer. De understreger at *"Der er en speciel stemning i de små landsbykirker".* Gæsterne fortæller, at de synes kirkerne med fordel, kan tage entre for koncerterne[164]. Stemningen i forhold til koncerter er også noget, andre sommergæster fremhæver:

> *"Kirkerummet er et godt sted til at spille musik, der er en anden stemning. Og så er det et sted, hvor man bare kan sidde og modtage". (Sommergæst 4).*

Udover koncerter ønsker sommergæsterne sig også arrangementer, hvor de kan synge sammen. I et af sognene er der højskolesang på byens vandrehjem en gang om ugen. Dette arrangement har tre af sommergæsterne deltaget i og været meget glade for at deltage i. To af sommergæsterne henviser til dette arrangement og siger, at det ville være dejligt, hvis kirken vil tilbyde et lignende arrangement. Sommergæst 3 ønsker, at kirken tilbyder salmesangsaften:

> *"At de tilbyder nogen aftner, hvor man kan synge nogle salmer, og hvor menigheden var med til at vælge salmerne." (Sommergæst 3).*

Sommergæst 13 ønsker sig også fællessangsarrangementer. Gæsterne ser det som en god mulighed for en aktivitet for både danske og tyske sommergæster:

> *"Det vil være dejligt at mødes og synge danske salmer. Måske var der én, som kunne fortælle lidt om salmerne og historien bag. Man kan synge fra den Dansk–Tyske salmebog. Så kan man også lære lidt dansk. Måske kunne teksten blive læst op først, så man fik en fornemmelse af udtalelsen. Det vil være dejligt." (Sommergæst 13).*

---

[164] Interview juni 2018.

Sang fremhæves også som et ønske, fordi det er en aktivitet, som involverer gæsterne:

> *"Jeg synes, det er en rigtig god ide, at man kan komme og være aktiv, at man kan komme og synge. Det kunne man nok godt trække mere end en gang om ugen, men det er nok noget med ressource spørgsmål." (Sommergæst 18).*

Ift. sangarrangementer fremhæver flere gæster også aftensang eller morgensang, som ønskede aktiviteter. Flere gæster fortæller i begejstrede vendinger, om et aften- eller morgensangsarrangement de har deltaget i. Sommergæst 26 og sommergæst 29 fortæller om et aftensangsarrangement:

> *"Jeg synes faktisk, det var dejlig friskt, sådan, nogen nye salmer også, som jeg ikke lige kendte. Det synes jeg var fedt. Det er virkelig fedt, at kirken sådan stiller sig tilgængelig." (Sommergæst 26).*

> *"Aftensangen er et dejligt arrangement. Jeg er selv meget troende, så for mig er det naturligt at deltage i et sådan arrangement. Det er dejligt at deltage i et arrangement ved kirken, hvor Gud og Jesus kan blive italesat. Jeg synes, flere kirker burde tilbyde den slags. Aftensang er en dejlig måde at slutte dagen af på." (Sommergæst 29).*

Morgen- og aftensang er blandt de aktiviteter, som går igen i flest af kirkerne i undersøgelsen. Halvdelen af sognene tilbyder en form for aften- eller morgensang. Det er indtrykket, både ud fra interviews og feltobservationer, at morgen- og aftensang er meget populære aktiviteter i sommerlandet. En sommergæst fortæller, at morgensangen ved sommerhuskirken er: *"vældig populært og hyggeligt, meget hyggeligt".* Sommergæst 4 fortæller, at hun ikke har deltaget i morgen- eller aftensang endnu, men at det er en rigtig god ide. Gæsten fortæller:

"Morgensang eller aftensang er rigtig godt. Og jeg tænker det er helt oplagt at tilbyde et sangarrangement, især hvis det kunne foregå nede på stranden, når solen står op." (Sommergæst 4).

Særligt kombinationen mellem musik, sang og natur fremhæves af flere som ønskværdigt. Sommergæst 10 fortæller, at det at være udenfor det er noget, der tiltaler mange:

"Fordi det er noget, der giver nogle anderledes oplevelser. I hvert fald her i sommerlandet. Og det kan man se på danskerne, vi vil gerne være ude" (Sommergæst 10).

Sommergæst 10 har flere ønsker og ideer til sang- og udendørsarrangementer:

"Hvor jeg tænker at sådan noget som salmesang og sådan nogen ting der, det kan måske passe godt ind i et sommerland. At man samles udenfor måske til noget solnedgangsgudstjeneste … Jeg har også nogen gange tænkt, at det var en skam, at det ikke var kristendommen, som fandt på yoga for sådan noget morgen kristen yoga, det tror jeg godt kunne samle og så kombineret med noget sang". (Sommergæst 10).

I næste afsnit fokuseres der yderligere på gæsternes ønsker om, at kirken tilbyder aktiviteter udenfor.

4.6.3 Aktiviteter og gudstjeneste i naturen

Ligesom hovedparten af sommergæsterne fortæller, at naturen er vigtig for dem, når de er på ferie og i sommerhuset, så ønsker sommergæsterne også, at kirken tilbyder dem aktiviteter i naturen. Over en tredjedel af sommergæsterne peger på enten strandgudstjenester eller andre udendørsaktiviteter, som noget de ønsker, at kirken skal tilbyde dem.

Sommergæst 4 fortæller, at sommerhus og natur hænger sammen for dem som familie:

> *"For os er sommerhuset ensbetydende med udeliv. Alt hvad vi kan gøre udenfor, det gør vi udenfor. Det giver bare noget andet at være udenfor." (Sommergæst 4).*

Sommergæst 4 fortæller også, at tro og natur hænger sammen for hende. Dette giver flere andre sommergæster også udtryk for:

> *"Natur og tro hænger sammen for mig. Jeg tror at mange mennesker, der er troende, har en stærk oplevelse i naturen. I naturen får man sat gang i tanker om liv og død. Det sætter gang i en anden eftertænksomhed." (Sommergæst 4).*

> *"Netop og tænke naturen ind i det, det tror jeg helt sikkert, der vil være interesse for, fordi det er en anden måde at tilgå den der åndelighed på. Hvor det ikke kun er at sidde i kirken og høre på præsten" (Sommergæst 22).*

Andre gæster lægger vægt på, at udendørsarrangementer er mere afslappede og derfor mere overskuelige, når man er på ferie. Sommergæst 8 fortæller om strandgudstjenesten, at familien gerne deltager, hvis det falder sammen med, at de er i sommerhus:

> *"De gange jeg har været der, har det været godt vejr. Det er dejligt, at kunne se Vesterhavet og mærke vinden i håret og det hele. Det fungerer godt, synes jeg. Det er hyggeligt. Så vidt jeg husker, er de lidt kortere end normale gudstjenester, og det virker også fint, synes jeg. Og som regel når solen er ved at gå ned, Whats not to like" (Sommergæst 8).*

Et par gæster fremhæver også udendørsaktiviteter som mere børnevenlige:

"Sådan noget lidt udenfor hvor man også godt, sådan noget lidt mere uformelt, det kan jeg godt lide. Hvor der også er plads til, at børnene kan sidde og samle nogen muslinger, mens de voksne hører på noget eller synger noget. Det er også lidt nemmere at have børnene med tit, hvis det er udenfor" (Sommergæst 7).

Det, at nogle sommergæster oplever, at det er nemmere at have børn med til aktiviteter udenfor, afspejler også et andet element, som sommergæsterne oplever som positivt ved udendørsaktiviteter. Gæsterne oplever nemlig, at kirkens aktiviteter udenfor åbner kirken op og gør deltagelse nemmere for folk, der måske ikke ellers vil deltage i et arrangement i kirken. Sommergæst 2 fortæller om sin oplevelse med at deltage i en strandgudstjeneste:

"Der oplevede jeg, da jeg deltog, at der breder man ligesom kirken mere ud, og egentligt også åbner den mere op. Ikke kun dem der lige ved det, men også folk der tilfældigvis er på stranden, og lige skal hen og se og være med … Oplevelsen af det der fællesskab og at det er brudt op med, at det er ikke fordi, man skal gå hen i kirken, men at man kan mødes og have et fællesskab lige midt i naturen og midt i sommerlivet" (Sommergæst 2).

Sommergæsterne ønsker, at kirken tilbyder aktiviteter udenfor i naturen af tre grunde:

- Naturen er vigtig for dem, når de er på ferie, og de vil gerne være i naturen mest muligt på deres ferie.
- De oplever, at aktiviteter i naturen er mere tilgængeligt end aktiviteter i kirkerummet, her er fx bedre plads til børn.
- Sidst, men ikke mindst nævner flere, at naturen og tro hænger sammen for dem.

Antropologen Mark Vacher reflekterer over begrebet fritid og dens relation til sommerhuset. Han skriver:

"*For mange personer, skal fritiden finde sted, få indhold og give substans på måder og på steder, der adskiller sig signifikant fra*

hverdagslivet for at give den bedste værdi i forhold til rekreation og afslapning[165]*"*

Vacher beskriver forskellige måder, hvorpå sommerhusejerne forsøger at sikre, at deres fritid udnyttes bedst muligt. Han peger på, at åbne horisonter tillader frihed og afslapning. Vacher henviser desuden til Marianne Gullestad, som peger på at: "*Nogen mennesker i højere grad oplever Gud i naturen end i kirken om søndagen*"[166]. En strandgudstjeneste er således en måde for sommergæster at opnå en følelse af virkelig at bruge ferien eller fritiden godt. Ved at deltage i en gudstjeneste på stranden er man i naturen på en anderledes måde end til hverdag. Gæsterne oplever aktiviteterne som mere afslappende og frie; man kan gå, hvis man får ondt i ryggen, og børn må gerne sidde og lege. Naturen og gudstjenesten virker derudover til, for nogen, at muliggøre en større oplevelse af og åbenhed overfor troen. Hvordan aktiviteter i naturen kan være vigtige for kirken i sommerlandet, uddybes i kapitel 4. I det kommende afsnit undersøges der videre, hvordan sommergæster ønsker, at kirken skal tilbyde aktiviteter for børn.

4.6.4 Aktiviteter for hele familien, især børn

Sommerhuset er for mange af sommergæsterne forbundet med at være sammen med familien. En tysk familie fortæller, at de også har holdt sommerferie med deres børnebørn flere gange. En anden sommergæst fortæller, at de passer deres børnebørn i sommerhuset. Børnenes interesser får ofte lov at påvirke ferien. En sommergæst fortæller, at de bruger en hel dag på at køre i sommerhuset, når de har børnebørnene med, for at turen ikke skal være for hård. Sommergæst 19 fortæller, at hendes deltagelse i aktiviteter med kirken ikke lige har passet "*Når man har en familie med fire børn*". En anden sommergæst fortæller, at hun ikke har undersøgt, hvilke aktiviteter kirken tilbyder, da de oftest holder ferie med børnene i sommerhuset:

---

[165] Vacher 2011: 49, projektmedarbejderens oversættelse
[166] Vacher 2011: 52, Gullestad 1992: 204 - 205

"Men hvis vi var der i længere tid, og også hvis vi var der selv uden børnene, så tror jeg, det var noget vi lettere, kom til at opsøge og kom til og bruge." (Sommergæst 12).

Fire sommergæster ønsker, at kirken tilbyder aktiviteter, som enten henvender sig til børn, eller hvor det er let at tage børnene med til arrangementet.

"Der skal være flere aktiviteter for børn. Da vi var til dåb, fortalte præsten en historie direkte til børnene, og det er jo noget de aldrig glemmer" (Sommergæst 4).

"Nu er vores børn større, men noget af det jeg nogen gange synes, jeg har manglet, det er det her med, at der også var noget for børnene, når der var gudstjeneste. Det behøver ikke at være det helt vilde, men noget de kan tegne på eller noget saftevand. Det ville gøre det lettere for mig at tage dem med i kirken." (Sommergæst 7).

Sommergæst 7 fortsætter med at fortælle, at det også vil gøre det nemmere at deltage med eventuelle børnebørn:

"Jeg tænker sådan nogen sommerting, hvor der også er noget for børn på en eller anden måde med kirken. Det er sådan noget, jeg godt kunne finde på, nu har vi ikke nogen børnebørn endnu, men det er noget, jeg godt kunne finde på med dem. Hvis vi nu havde dem på ferie en uges tid, så kunne jeg godt finde på og komme til sådan et eller andet tror jeg. Noget kirkeligt islæt og nogen børnesange eller noget i den stil." (Sommergæst 7).

To sommergæster peger også på, at aktiviteter for børn kan være med til at få de voksne i kirke også. Sommergæst 10 ser det som en nødvendighed for, at arrangementer kan afholdes, at det også er tilgængeligt for børn:

"Jeg tror den der aktivitet, den involvering, den betyder rigtig meget. Involvering som også involverer børn, den tror jeg altså også, er rigtig vigtig, for jeg ved ikke rigtig, hvor mange der ikke har børn med i deres ferier … Jeg tror, man på en eller anden måde er nødt til at vælge noget, hvor børn har adgang, for ellers tror jeg, der er for få." (Sommergæst 10).

Sommergæst 21 giver også udtryk for, at aktiviteter skal henvende sig til familier og ikke kun til de voksne:

"Vi snakkede også på vejen herop om at få fat i nogle børn, lave noget hvor man kunne få børn ind og dermed også forældre, fordi i dag er det jo ferie, det skal være noget, der ligesom kan få helheden med."(Sommergæst 21).

Sommergæsterne ønsker, at kirken tilbyder aktiviteter for børn. Dette er både ud fra en oplevelse af, at aktiviteter for børn gør det lettere for familier at deltage i aktiviteterne ved kirken og ud fra et ønske om, at børnene bliver introduceret til kirken igennem aktiviteter på deres præmisser.

4.6.5 Afrunding af ønsker til kirken

I de foregående fire afsnit, er fire forskellige ønsker til kirken blevet fremført. Fælles for ønskerne er, at sommergæsterne både foreslår hvad de personligt kunne foretrække af aktiviteter, men også forsøger at sætte sig ind i, hvordan kirkerne kan nå længere ud og tiltrække mennesker, som måske ikke så ofte deltager i kirkelige aktiviteter. En sommergæst forklarer, at vedkommende synes, kirken skal gøre sig mere synlig og vise, hvad den kan tilbyde.

"Ligesom kirken på landet, det er vigtigt, at den knytter sig til høst og til sportsfest og alt muligt andet, så er det vigtigt, at kirken i sommerlandet knytter til, når der er nogle ting. At det bliver naturligt, at kirken er et tilbud, der er til rådighed." (Sommergæst 18).

Der er, som bilag 3 viser, fremkommet mange forskellige ønsker til kirken, og sommergæsterne er ikke enige i, hvad de vil have ud af kirken. Fx mener en af sommergæsterne, at gudstjenester på stranden ikke hører til, på trods af der er flere, som ønsker dette.

To sommergæster fortæller, at de ikke har interesse i eller behov for kirken, når de er på ferie. Fem andre sommergæster udtrykker, at de oplever at kirken dækker deres behov. De oplever, at der er mange aktiviteter og har vanskeligt ved at beskrive ting, de ønsker sig af kirken:

> *"Jeg må faktisk indrømme, jeg synes de gør rigtig meget. Da jeg kiggede på sommerprogrammet og præsten, tænkte jeg også "holder præsten aldrig sommerferie?"… Også at de tilbyder det på tysk, det synes jeg da også, er fantastisk, at de har en præst, der kan tale ordentligt tysk, fordi der er så mange tyskere her." (Sommergæst 19).*

> *"Jeg synes nok, jeg får mine behov opfyldt. Når man tænker på, at det er sådan et lille sogn, så sker der godt nok mange ting!" (Sommergæst 17).*

Sommergæsterne er således ikke entydige, i deres ønsker og behov angående kirken. Der er dog ønsker, som går igen. I det kommende afsnit er fokus på, hvordan sommergæsterne forholder sig til de lokale ved kirken. Føler sommergæsterne sig som en del af den lokale menighed?

4.7 Sommergæsterne om forholdet til den lokale menighed

Hvor flere præster og menighedsrådsmedlemmer oplever, at sommergæsterne hører til menigheden i sommersognene, så er spørgsmålet, hvordan sommergæsterne forholder sig til den lokale menighed? Føler de, at de er en del af menighedsfællesskabet der? I dette afsnit beskrives først, hvordan forholdet mellem lokale og sommergæster beskrives

af to forskere. Derefter fokuseres der på, hvordan sommergæsterne italesætter forholdet til de lokale.

Turistforskeren Norman McIntyre beskriver sommerhusfolk som livsstilsnomader[167]. De flytter rundt mellem forskellige livsstile, en arbejdslivsstil og en sommerhuslivsstil. Mcintyre påpeger, at der ofte er forskel på, hvordan lokale og sommerhusfolk oplever et sted, i kraft af at der er forskellige interesser på spil[168]. Det, at sommerhusgæster og lokale kan have forskellige interesser, fremhæves også i en undersøgelse af dansk feriehusturisme. Jakob Kirkegaard Larsen beskriver, at nogle lokale opfatter især sommerhusejere som en trussel mod den lokale identitet[169]. Han peger dog også på, at sommerhusejerne flere steder er med til at kæmpe for det lokale og for bevaring af områdets kvaliteter[170].

Forholdet mellem de lokale og sommergæsterne behøver således ikke at være konfliktfyldt, og det er heller ikke et konfliktfyldt forhold, sommergæsterne giver udtryk for i dette projekt. I dette afsnit fokuseres der udelukkende på forholdet til de lokale kirkegængere eller den lokale menighed. Der er ikke fokus på sommergæsternes forhold til lokale i området generelt.

Sommergæsterne beskriver generelt en positiv oplevelse af sommerkirken, og de lokale de møder der:

> *"Når der har været arrangementer i kirken, så har vi deltaget i det, fordi vi synes, det er hyggeligt, og vi synes det lille samfund var hyggeligt også." (Sommergæst 14).*
>
> *"Altså gudstjenesterne er jo dejlige, og der er tit kirkekaffe bagefter, og der møder man jo så nye folk, også folk der bor i området*

[167] McIntyre 2011: 1
[168] McIntyre 2011: 13 – 14
[169] Larsen 2010: 12.
[170] Larsen 2010: 12

og folk, der ligesom os er på ferie, og det kan jeg holde til" (Sommergæst 17).

Sommergæsterne har også styr på hvem der hører til kirken, hvem der er sommergæster som de selv og hvem er nye i området. Dette oplever projektmedarbejderen ved deltagelse i et arrangement:

> *"Da jeg spurgte, om jeg måtte slå mig ned ved bordet, smilte manden overfor mig og spurgte, om jeg var i sommerhus herude? Det svarede jeg nej til. Herefter forsøgte han at gætte, hvad min tilknytning var. "Du har måske lagt til med din båd nede ved havnen?" "Nej" "Er du tilflytter?" Da jeg igen svarede nej, spurgte han: "Jamen hvad er du så, jeg synes ikke, jeg har set dig her før". Jeg fortalte ham om projektet og spurgte, om han var lokal. Det var han ikke. Han fortalte, at de havde købt et sommerhus i området for et par år siden, og at de indimellem kom i kirken, når de var i sommerhuset." (Feltnoter august 2018).*

Andre sommergæster beskriver også, at de har et overblik over, hvem der hører til blandt de lokale, og hvem der er gæster:

> *"Vi føler os da velkommen, og efterhånden kan vi da se, at vi har set dem før. Jeg tror da godt, vi kan nogenlunde se, vi kan se, hvem der er tyskere, hvem der er lokale, og hvem der er sommerhusgæster." (Sommergæst 11).*

> *"Vi går til gudstjeneste, og i sommerperioden går vi gerne til aftengudstjeneste. Og det nyder vi, det gør vi. Men det er ikke en særlig oplevelse. Vi kan ikke, sige at det er en helt anden atmosfære eller stemning eller imødekommenhed end i vores egen sognekirke. Det oplever vi ikke. Men heller ikke det modsatte. Det er positivt, det er en god gudstjeneste. Vi mærker heller ikke, som man kunne tænke sig "Åhr der kommer de turister," den der fornemmelse, den har vi slet ikke. Vi føler os velkomne, det må vi da*

sige. Og det er også rart at se de samme ansigter hver gang." (Sommergæst 25).

Selvom de to sommergæster kan genkende folk i sommerhuskirken, så udtrykker de og flere andre, at de ikke føler sig som en del af menigheden. Størstedelen af sommerhusgæsterne understreger i interviews, at de ikke føler sig som en del af det lokale.

"Jeg hører jo ikke til her, jeg er jo gæst på den måde, en velkommen gæst, og det er fint nok" (Sommergæst 6).

"På den måde vi gør det nu [med kun at bo kortere tid i sommerhuset], vil jeg føle mig som en gæst, på den måde vil vi ikke synes, at det her er vores menighed. Det er vores sommermenighed, men det er ikke der, vi vil føle os tilknyttet." (Sommergæst 11).

De sommergæster, som ikke føler sig en del af det lokale, understreger dog alle at dette er et ønske fra deres side. De oplever ikke et behov for at være en del af den lokale menighed:

Sommergæst 25: "Men trods de 20 år så er vi ikke nærmere på sognets sognebørn, end at vi bare kommer og går. Men det er delvist vores egen skyld. For vi har nok ikke det behov, fordi vi har vores netværk her. Det er ikke det, vi har behov for, især da vi arbejdede, havde vi slet ikke behov for andet end ro omkring os, når vi kom derop". (Sommergæst 25).

Sommergæst 2: "Det er ikke sådan, at vi tænker os som en del af menigheden, og det har vi nok heller ikke brug for… Men havde der nu været nogen, som hilste på os og sagde "goddag og velkommen", så tror jeg, vi ville have oplevet det som en fantastisk ting. Så ville vi føle os på en anden måde velkommen" (Sommergæst 2).

Sommergæst 2 peger på, at der er en interesse i kontakt med den lokale menighed, men at det ikke er et stort behov. Sommergæst 6 tilslutter sig dette. Han fortæller:

> *"Jeg har ikke behov for, at nu skal jeg have stor social kontakt med de andre i menigheden på den måde. Ikke at jeg er modstander af det, men det er ikke sådan et behov, jeg har. Men jeg har [det] på den anden side set alligevel også fint nok med, at der er nogen der ligesom lægger mærke [til] at nu, at man kommer egentligt, så man ligesom føler at man faktisk ikke bare, er ubuden gæst, hvis du forstår, men at man rent faktisk kan føle sig velkommen. Det synes jeg, man har været utrolig god til her" (Sommergæst 6).*

Et par fortæller, at de har behov for at møde mennesker, når de er i sommerhuset.

> *A: "Hvis man går rundt her i sommerhuset i nogle dage selv, så er der også et behov for at se mennesker". (Interview 36).*

Parret fortæller videre, at de oplever at sommerkirken i modsætning til andre kirker, er gode til at åbne op over for gæster:

> *A: "Tror I ikke, at kirken her i sommerlandet i udgangspunktet er mere åben i forhold til en landsbykirke? Der er man ikke så åben udadtil … Hvis du sidder i en lille landsbykirke og der så kommer nogen, de ikke har set før, der er ikke en, der byder dem velkommen. Men <u>her</u>, her er det naturligt i sommerlandet, at menighedsrødderne de siger "velkommen" og "det er dejligt at se jer""*
> *B: "Ja det gør de altid, når der kommer nogen og "vil du med over og have kaffe?" siger de"*
> *A: "Det ligger i DNA'en på sådan en kirke, det er helt anderledes"*
> *B: "Man føler sig meget velkommen, det gør man"*
> *A: "Der er der ikke noget, der er værre end hvis man, har været et*

sted … og man går igen uden overhovedet at have haft en kommunikation med nogen. Det er da lidt trist. Det er ikke sikkert, man kommer igen" (Interview 36).

Sommergæsterne i interview 36 oplever det således som meget positivt at blive budt velkomne af den lokale menighed. De fremhæver evnen til at byde velkommen som et stort plus for deres forhold til sommerhuskirken.

Selvom flere sommergæster beskriver, at de ikke føler sig som del af menigheden, beskriver adskillige alligevel et tilhørsforhold til den lokale menighed:

"Jeg tror da, vores grundholdning er, at hvis man bor i X sogn, så skal man gå i kirke i X sogn. Jeg har det lidt på samme måde, når jeg er her. Så synes jeg, at så er [sommerhuskirken] vores lokale kirke, hvis vi tager til en kirke i [naboby til sommerhuset], så tager vi i en fremmed kirke, det gør vi ikke her" (Sommergæst 11).

Sommergæst 11 og sommergæst 6 beskriver, hvordan de oplever, at der er sommerhusmenigheder tilknyttet deres sommerhuskirke:

"Det er jo også en sommerhuskirke, fordi den havde jo en sommerhusmenighed, og det må man sige, det har den, og det vil jeg til enhver tid sige, at det skal der være herude… Jeg tror da også, hvis man begyndte at snakke om at lukke [sommerhuskirken], så ville folk da gå i kampstilling herude, det skal man da ikke begynde på " (Sommergæst 11).

"Jeg synes også, at man i de her Vesterhavs og kystområder her må tage hensyn til, at der faktisk er en sommerhusmenighed, som tæller med et eller andet sted til menighedslivet." (Sommergæst 6).

Sommergæsterne her udtrykker altså på den ene side en afstandtagen, de ønsker ikke at være en del af det lokale menighedsliv, samtidigt beskriver de et forhold til kirken og et ønske om at blive budt velkomne i sommerkirken af de lokale. Dette forhold med afstandtagen og tilhør er også i spil ift., hvorvidt sommergæster ønsker at yde en frivillig indsats ved sommerkirken. Dette bliver undersøgt i næste afsnit.

4.8 Frivillig ved sommerhus kirken?

Sommergæsterne bruger sommerkirken på forskellig vis, men når det handler om at være frivillig ved sommerkirken, svarer alle gæsterne det samme, det er ikke noget, der har deres interesse.

> *"Jeg hører jo ikke til her, jeg er jo gæst på den måde. Jeg mener også, at dem der har det udelukkende som deres primære kirke, det er dem, som skal engagere sig i den lokale kirke" (Sommergæst 6).*

> *"Nej det tror jeg ikke. Vi er frivillige på andre måder derhjemme, men når vi er turister eller når vi holder fri herovre, så bliver kalenderen hurtigt pakket med familiebesøg, og vi kæmper nærmest lidt for at få lov til bare at have nogle dage, hvor vi laver absolut ingenting" (Sommergæst 8).*

Sommergæsterne forklarer deres manglende lyst til at være frivillige ved sommerkirken med udsagn om, at sommerhuset er et sted, de holder fri, og flere fortæller at de er engageret i meget derhjemme.

> *"Og jeg tror, jeg synes, når jeg har fri og ferie, så har jeg også ferie fra det. Så skal jeg kun være besøgende" (Sommergæst 12).*

> *"Måske når vi blev pensionister, men jeg tror det ikke. Det skal også ses i lyset af, at vi er så rigeligt engageret her. Deroppe har vi brug for at være nydere" (Sommergæst 22).*

> *"Når vi kommer i sommerhus, så vil vi have den frihed til at slappe af" (Sommergæst 25).*

Sommergæsterne laver således et tydeligt skel mellem hjemmet hvor der arbejdes, laves frivilligt arbejde, udføres pligter og sommerhuset som er et fristed, hvor man slapper af, og hvor man er nyder, ikke yder. Dog udtrykker et par sommergæster, ligesom sommergæst 22, at det måske vil være anderledes, hvis de kommer til at bruge sommerhuset mere:

> *"Vi er for lidt heroppe til, at kunne være frivillige, det kræver en vis form for stabilitet. Hvis nu man kan sige, vi var mere heroppe, så kunne vi godt være interesseret i at tage en vagt." (Sommergæst 21).*

Hovedparten af sommergæsterne fortæller, at de ikke vil engagere sig i længerevarende frivilligt arbejde. Et par gæster fortæller dog at de, hvis de blev spurgt om en enkeltstående aktivitet, måske kunne have interesse i at hjælpe til.

> *A: "Vi hører heller ikke til på samme måde, som hvis vi var der hver weekend."*
> *B: "Så skulle det være, fordi vi mødte de venner, vi har, der bor deroppe og de sagde "På lørdag står vi faktisk og mangler nogen til det og det, kunne I ikke tænke jer og være med til det og det."*
> *A: "Så ville vi gøre det fordi vi så var sammen med dem, det er rigtigt" (Interview 34).*

> *"Jeg kan godt se, at den model som vi kørte i vores hjemkirke, at den kan køre heroppe. Det kræver, at man kører til bageren og får købt rundstykker og smurt dem. Vi kunne sagtens være interesseret i at blive kontaktet, hvis der var et eller andet, der skulle op og stå. Jeg vil godt være med til at starte det op. Der er ikke noget i vejen for det." (Sommergæst 21).*

Sommergæst 2 mener, at det vil være positivt, hvis nogen spørger om hjælp til et arrangement og fortæller, at andre sommergæster formentligt også vil se det som positivt at blive spurgt, om de vil hjælpe:

”Hvis man bliver spurgt om at hjælpe ved et arrangement eller holde et foredrag, så vil jeg se det som noget positivt. Og jeg tænker, det kan skabe en større lyst til at være en del af og en større tilknytning til kirken i sommerhusområdet” (Sommergæst 2).

Ingen af sommergæsterne har lyst til at engagere sig i menighedsrådet ved sommerhuskirken. Sommergæst 6 mener, at det er de lokale, som skal sidde i menighedsrådet, men han opfordrer menighedsrådene til at være i dialog med sommergæsterne:

”M*an kunne jo lave et samtaleforum med nogen fra sommerhusmenigheden, man kunne jo prøve og høre, hvordan ser verden ud, altså fra deres side, hvor man ligesom signalerer, at vi faktisk er interesseret i jer, der bor herude også, vi vil gerne have jer som en del af vores menighed.” (Sommergæst 6).*

Sommergæst 6 beskriver i begyndelsen af citatet en holdning, som går igen hos andre sommergæster; at menighedsrådsarbejde og længerevarende frivilligt engagement det er for de lokale. Der er ikke interesse for at lave frivilligt arbejde, fordi sommerkirken for de fleste bruges som et fristed. Men sommergæst 6 udtrykker en interesse for som sommerhusejer at blive hørt af sommerkirkens menighedsråd. Dette fører over til næste afsnit, som undersøger, hvad sommergæsternes forhold til sommerkirken er.

4.9 Sommergæsternes forhold til sommerkirken

Sommergæsterne udtrykker en glæde ved deres sommerkirke. For nogle er det glæden over at have muligheden for at deltage i en gudstjeneste, også når de er på ferie, som gør sig gældende:

”Det der med at man kan komme i kirke, hvis man vil om søndagen, det er et vældigt gode, det synes jeg da, at det er” (Sommergæst 11).

"Vi glæder os over, når det er muligt [at komme i kirke]. Vi har vores faste gang med gudstjenester om søndagen, hvis vi overhovedet har mulighed for det. Principielt så synes jeg jo, at tilbuddet skal være der, i hvert fald som kirkegænger forventer man, at der er en gudstjeneste søndag formiddag. Jeg synes, det vil være lidt pinligt, hvis der ikke var gudstjeneste, selvom der ikke bor så mange mennesker her fast, så er der så mange tusinde gæster ekstra." (Sommergæst 18).

For de sommergæster som bruger kirken regelmæssigt, er sommerkirken også en kirke, de opfatter som vigtig på samme måde som kirken i deres hjemby, såsom sommergæst 6 der fortæller, at denne har to primære kirker, hjemmekirken og sommerkirken, eller sommergæst 21 som fortæller:

"Vi føler os en lige så stor del af kirken her som af kirken derhjemme." (Sommergæst 21).

Og for seks sommergæster er det tilknytningen til kirken i kraft af en kirkelig handling, som har givet sommerkirken en særlig status hos dem. Som to sommergæster beskriver, så er det den kirkelige handling, som har givet betydning til sommerkirken. Før den kirkelige handling var sommerkirken "blot" en kirke nær sommerhuset. Efter den kirkelige handling er kirken blevet til vores kirke, "bryllupskirken" eller "familiekirken".

Så selvom en del sommergæster fortæller, at de ikke er del af den lokale menighed og ikke ønsker at være frivillige ved sommerkirken, er det ikke ensbetydende med, at kirken ikke har en betydning for dem. Igennem interviewene beskrives sommerkirkerne med varme og glæde. Kirken i sommerlandet beskrives også af flere som en selvfølge. Som sommergæst 11 der beskriver at sommerhusmenigheden ville gå i kampstilling, hvis sommerkirken skulle lukkes.

Sommerkirken er for en del af gæsterne et fristed. Et sted de kan deltage i gudstjenestelivet, men ikke nødvendigvis er forpligtet på deltagelse i det sociale eller i frivillige opgaver.

Sommergæsternes ønsker til kirken, viser også en interesse for kirken. De ønsker, at kirken skal være synlig og tilbyde aktiviteter, som kan åbne kirken også for sommergæster, som ikke ofte kommer i kirken. Sommerkirken ses således både som en selvfølge, en almindelig kirke, vores særlige kirke og som et sted gæsterne ønsker, andre kan få del i.

4.10 Opsamling på gæsternes oplevelse af, forventninger og behov til kirken

I dette kapitel er sommergæsternes forhold til sommerhuset og til sommerkirken beskrevet. Der er paralleller mellem, hvordan sommerhuset opleves, hvad det betyder for gæsterne, og hvordan de bruger huset og til deres forhold til og brug af sommerkirken.

Om end nogle sommergæster gør det klart, at de ikke er i sommerhus for at gå i kirke, giver sommergæsterne generelt et indtryk af, at sommerkirken har betydning. De bruger den gerne især til arrangementer med musik og sang.

Sommergæsterne sætter også kirken højt i deres overvejelser, når det gælder kirkelige handlinger. Adskillige sommergæster peger på, at sommerkirken skaber nogle gode rammer, om den kirkelige handling de ønsker at få foretaget eller har fået foretaget.

I forhold til de kirkelige handlinger er disse også med til at skabe emotionel geografi omkring sommerhuskirken. For flere er sommerhuskirken omdannet til deres kirke igennem en kirkelig handling.

Sommergæsterne oplever, at det i udgangspunktet er let at skaffe informationer om kirkens aktiviteter, hvis man er interesseret i disse.

Dog peger en del på, at adgangen til information om aktiviteter bør gøres endnu mere tilgængelig og let, hvis man ønsker at få fat i flere sommergæster.

Der udtrykkes både ønsker om at gøre brug af kirken og deltage i aktiviteter ved kirken. Og der udtrykkes ønsker om, at flere gæster kan få mulighed for og lyst til at opleve kirkens aktiviteter.

Sommerkirken er således vigtig for sommergæsterne, om end den tilgås og bruges på forskellige måder. I næste kapitel samles perspektiverne fra sommergæster, præster, menighedsrådsmedlemmer og ansatte. I dette kapitel fokuseres der både på, hvordan kirken bruges, og hvordan nogle af de udfordringer præster og menighedsråd står overfor, måske kan afhjælpes.

5. Kirken i sommerlandet – for hvem og hvordan

5.1 Indledning

Hvor kapitel tre og fire har anskuet sommerlandet fra henholdsvis kirkens perspektiv og sommergæsternes perspektiv, samler kapitel fem op og anskuer temaer fra begge sider. Kapitlet starter med to ekskurser. Ekskurs 1 undersøger kirken som bygning og sted. Hvordan bruges kirkens bygninger, og hvilken betydning har det for kirken i sommerlandet? Ekskurs 2 undersøger, hvordan kirken i sommerlandet måske kan nå ud til gæster, som ikke nødvendigvis bruger kirken til hverdag, og hvordan præster og menighedsråd kan imødekomme de forbehold, nogle gæster har overfor deltagelse i kirkelige aktiviteter. Herefter beskrives inputs og ideer fra interviewpersonerne i projektet. Først ses der på aktiviteterne i sommerlandet, hvilke aktiviteter har kirkerne, og hvem er aktiviteterne til for? Herefter præsenteres et par af informanternes ideer til, hvordan udfordringerne for sommerlandskirkerne kan imødegås. Dernæst beskrives potentialer for samarbejdsmuligheder og eksempler på, hvordan kirkerne samarbejder. Afslutningsvis samles der op på hele rapporten. Hvad er kirkens rolle i sommerlandet?

5.2 Ekskurs 1: Sommergæster bruger kirken forskelligt

I kapitel tre beskrives det, at sommergæsterne har forskellige formål med et besøg ved kirken. Hvor nogle besøger kirken af kulturhistorisk interesse, besøger andre kirken for at deltage i gudstjenester. Kirken i sommerlandet bruges således på flere forskellige måder, det er, hvad dette afsnit omhandler.

I dette afsnit undersøges kirken som sted og som bygning. Når der refereres til kirken i dette afsnit, refereres der således til kirkens bygninger, det fysiske område omkring kirken samt kirkegården. Kirken ses som et sted, der bruges til forskellige formål. Formålet for besøget ved kirkebygningen påvirker, hvordan den besøgende handler og opfører sig i kirkerummet. Dette har betydning for oplevelsen af kirken. Det kan være væsentligt at være bevidst om, hvilke måder et sted bruges, fordi det kan vise, hvilke behov stedet opfylder.

Ekskursen her fokuserer på tre forskellige måder, sommergæsterne oplever kirken på. Disse tre anses for at være særligt interessante for netop kirken i sommerlandet, men der vil for de forskellige kirker, formentligt være endnu flere og andre måder kirken bruges på. Igennem præsentationen af disse tre måder at erfare kirken på vises det både, hvilke behov sommergæsterne har til kirkens faciliteter, samt hvilke nye udfordringer og muligheder, dette giver for sommerkirkerne.

De tre måder at opleve kirken på er som; sightseeingssted, mødested og rasteplads. Hvad der menes med disse tre steder, vil blive uddybet i de kommende afsnit. Afslutningsvis opsamles de udfordringer og muligheder de forskellige måder at bruge kirken på, giver kirken i sommerlandet.

5.2.1 Kirken som sted for sightseeing

Kirken bruges af mange sommergæster som et sted for sightseeing. Det er et sted af kulturhistorisk interesse og bygningen, indretningen og historien, som knytter sig til kirken, har interesse for mange sommergæster.

> *"Lige så snart gudstjenesten er færdig og graveren åbner døren, begynder de første mennesker at gå ind i kirken. De bliver dog bedt om at vente med at se kirken, da der skal være endnu en gudstjeneste. … Det slår mig i bilen på vej hjem at der, de fem gange jeg har været forbi kirken, har været biler på parkeringspladsen og mennesker på kirkegården eller i kirken hver gang.*

Der har hele tiden været nogen i gang med at kigge på grave eller studere altertavlen i kirken. (Feltnoter juli 2018).

Ved flere kirker fortæller de, at der ofte ankommer større grupper af turister for at se kirken. I Skagen kirke har de opsat et måleapparat, som tæller, hvor mange der besøger kirken hver dag. På en oversigt fra juli måned er det muligt at se det daglige besøgstal, og her giver dagene med krydstogtsanløb udslag på grafen. Disse dage er der således ekstra mange, som har besøgt kirken[171].

Kirkegården bruges også som kulturelt sted. En graver forklarer, at der er gæster, som kører fra kirke til kirke for at opleve forskellige slags grave eksempelvis fiskergrave eller krigsgrave. En anden graver siger, at graverens eget bud er, at kirken i løbet af sommeren har ca. 100 besøgende i løbet af en dag. På Rømø har en tidligere graver talt, at der har været 80.000 besøgende på kirken og kirkegården i løbet af et år[172]. Præst J vender flere gange tilbage til kirkegården i sit interview. Han fortæller:

"Så har vi jo et kæmpe kapitel herude, der hedder kirkegården. Altså vi har jo ikke noget måleapparat på kirkegården, men jeg vil da mene, vi finder os i den gode liga, når det kommer til besøgte kirkegårde, simpelthen pga. den historie vi har herude. " (Præst J).

Når kirken besøges som et sightseeing mål, foregår det ofte som et kortere besøg. Gæsterne gør holdt for at se kirkebygningen og indretningen, der tages måske et par billeder, og de går en tur på kirkegården, og så tager de videre igen.

Flere af de turistansatte, som er interviewet i projektet, fortæller også at de oplever, at mange gæster har interesse i at se kirkerne. Flere af

---

[171] Oversigt fra Skagen Kirke 2018
[172] Feltnoter og interview Rømø 2018

turistkontorerne har præsentationer af områdets kirker liggende tilgængeligt. De fleste turistansatte og sommergæster i projektet ønsker, at kirkerne er åbne, så man kan besøge dem. Alle kirkerne i projektet, på nær én, er åbne for besøgende hver dag. Adskillige sommergæster beskriver dog en generel oplevelse af, at kirker i Danmark er begyndt at være lukkede. Dette udtrykker de ærgrelse over. Sommergæst 10 fortæller om sine oplevelser med at vandre på klosterruten:

> *"Vi har selvfølgelig været inde og se kirkerne, vi går meget rundt og kigger. Men desværre er der rigtig mange af kirkerne, der er lukket. Det er lidt trist" (Sommergæst 10).*

Det opleves, at sommergæsterne ønsker åbne kirker på flere niveauer. De ønsker, at kirkerne er åbne, så de kan se kirkerne, men der udtrykkes også ønske om kirker, som åbner op overfor sommergæster. Sommergæst 14 fortæller eksempelvis:

> *"Jeg synes, det er vigtigt, at kirken er åben og jeg synes, det er vigtigt, at hvis man ønsker at få sine børn konfirmeret, at de er åbne overfor, at man kan få lov til det." (Sommergæst 14).*

Kirkebygningen er altså et sted for sightseeing, hvor interessen for kulturhistorie, koncerter og historie kan imødekommes. Hvis kirken fortsat skal være et sightseeing sted, er det nødvendigt, at de er åbne. Åben således at kirkerummet kan opleves af sommergæsten samt åben overfor menneskerne, der kommer der – således at man eksempelvis kan få sine børn konfirmeret eller døbt, hvis man ønsker det. At kirken forventes at være et åbent sted, hænger også sammen med at kirken i sommerlandet, bruges som et mødested. Dette uddybes i næste afsnit.

5.2.2 Kirken som et mødested

Kirken kan forstås som et mødested på den måde, at en del sommergæster bruger kirken til at komme i kontakt med andre og til at opnå viden om lokalsamfundet. Kirken bliver et sted hvor sommergæster og lokale – både ansatte ved kirkerne og bosiddende i sognet - kan møde

hinanden. Igennem projektet er det blevet tydeligt, at et besøg ved kirken for nogle sommergæster i høj grad handler om at komme i kontakt med andre. De fire gravere, som er interviewet i forbindelse med projektet, beskriver alle, at besøgende ved kirken ofte gerne lige vil snakke, når de besøger kirken.

> *"Jeg oplever, at der kommer rigtig mange turister og kigger på kirkerne. De vil gerne ind i kirkerne og se det indefra. Mange af dem vil gerne snakke bare lige 5 minutter og bare lige høre lidt om historien, selvom vi har flyers liggende. De udenlandske turister de vil gerne vide noget om kirkestrukturen i Danmark og vedligehold af kirkegården, og hvordan vi kan få det til at være så fint, som det er" (Graver 1).*

Som nævnt i kapitel 1 er det lokale aspekt vigtigt for turister. En turistchef fortæller, at en af de ting de arbejder meget med, er netop det lokale:

> *"Noget af det vi arbejder rigtig meget med her i vores kommunikation, det er det her vi kalder localhood altså lokal – det autentiske. Hvad er det for en type mennesker, der lever her – det vil vi gerne prøve og fortælle til vores turister. (Turistchef 2).*

Kirkerne ses som en mulig vej til at opleve det lokale. En præst fortæller, at gudstjenesterne kan være en måde at opleve aspekter af det lokale liv på for gæster. Det samme gør sig gældende ved det kulturelle besøg ved kirken. Her har man mulighed for at møde den lokale graver og få en snak om, hvordan livet i byen er. Graver 2 fortæller:

> *"De stiller en del spørgsmål om kirken, men også om hvad der gøres på kirkegården, og hvem der ligger begravet hvor. Mange kommer også og spørger til "hvor kan vi få noget at spise henne", og "hvad skal vi se". Og mange gange er det om vind og vejr, vi snakker. Rigtig mange kommer og vil gerne have noget lokalkendskab. "Hvor mange bor der her? Hvilke arbejdspladser er der?"" (Graver 2).*

Som graver 2 beskriver, er der altså både et ønske om lokalkendskab, men også om at småsnakke om vind og vejr. Ved flere deltagerobservationer opleves det, at sommergæster kommer tidligere og starter samtaler med kirkens personale, eller at de bliver ved kirken efter arrangementet for at snakke. Flere sommergæster giver udtryk for, at samtaler er vigtige. Sommergæst 26 fortæller:

> *"Jeg synes faktisk, det var virkelig nice, at de lige står og snakker bagefter. De var søde til at tage imod os, også at der blev givet hånd, det var en dejlig oplevelse. Man følte sig som en del af, der var lidt fællesskab der". (Sommergæst 26).*

Kirkekaffe er også en begivenhed, der finder sted ved kirkerne. Det beskrives positivt af både menighedsråd og sommergæster. Kirkekaffen som begivenhed rummer muligheden for at komme i kontakt med andre. To forskellige tyske sommergæster fortæller, at kirkekaffe er dejligt og noget de ønsker sig mere af. En af dem fortæller: *"Det er dejligt, fordi man kan snakke sammen og få et fællesskab sammen"*[173]. En frivillig ved et af sognene fortæller om et arrangement:

> *"Vi har socialt samvær og hygge og efterhånden, så lærer man jo hinanden og kende, og det er selvfølgelig for sognets beboere, men vi har faktisk ret mange sommerhusgæster, som fast kommer, når de så er her, og det er rigtig hyggeligt." (Frivillig 4).*

Arrangementet bruges således af både lokale og sommergæster til at opnå socialt samvær og møde nye mennesker. Kirken er et sted for det lokale og sociale. Kirkens bygninger bliver brugt som mødested, samtalerum og oplysningscentral. Man får viden om, hvad der sker i området, gode restauranter og fakta om eksempelvis kirkestrukturen. Den sociale kontakt ved kirkerne er ofte kortvarig, men opleves som et vigtigt aspekt ved besøg ved kirkerne. Både når kontakten opstår i forbin-

[173] Interview tyske sommergæster juli og august 2018

delse med en sightseeing ved kirken, og når det foregår efter en gudstjeneste. Kirkekaffen efter en gudstjeneste kan også skabe en form for pause eller overgang fra gudstjenesten tilbage til ferielivet. Kaffepausen fører frem til det næste sted, kirken også er. Kirken bruges nemlig også som en rasteplads, dette beskrives i det kommende afsnit.

5.2.3 Kirken som en rasteplads

Kirken kan ses og bruges som en rasteplads. En rasteplads er et sted med en praktisk funktion – der er adgang til vand og toiletter. Samtidigt er en rasteplads også et sted, hvor man kan tage et hvil, strække benene, få en pause fra køreturen. Hvis kirken i sommerlandet anskues som en rasteplads, rummer den således både den praktiske funktion og pausefunktionen. De kommende to afsnit beskriver både den praktiske oplevelse af kirkebygningen samt oplevelsen af kirken som en åndelig rasteplads og et helle.

5.2.3.1 Kirken som praktisk rasteplads

Idet mange kirker er åbne kirker - er det for de fleste almen viden, at kirker oftest giver adgang til vand og toiletter. Denne funktion benytter mange sig af. Toiletter, vand, parkeringspladser mm. benyttes både af sommergæster i mindre grupper eller familier og af større grupper. Flere af kirkerne oplever, at sommergæster kommer kørende i turistbusser og ser kirken, benytter toilettet for derefter at køre videre. To turistmedarbejdere fortæller, at kirkerne kendes af flere som netop et sted med adgang til vand og toiletter. To informanter fortæller, at de oplever at adgangen til vand og toiletter, er det flere gæster som det første, forbinder kirken med.

For nogle gæster er adgangen til vand og toiletter, samt i visse tilfælde parkeringspladser så vigtig, at de ikke overholder retningslinjer på stedet. Et par præster fortæller, at især autocampere er til stor irritation, da disse parkeres uden hensyn til andre biler. En kirke har store skilte, som forbyder autocampere, og alligevel opleves det, at der er parkeret autocampere foran kirken. Andre steder overtrædes sociale normer:

"Da jeg kommer tilbage til kirken, er en stor varevogn parkeret foran kirken. Et par kvinder med farverige hatte står ved vejen og vinker, råber og dirigerer en stor gruppe cyklister op foran kirken. Varevognen omdannes til frokostudlevering, og mænd og kvinder i stramme cykelshorts går op imod kirkens toiletter. … Jeg er ved at drikke en kop kaffe med præsten, imens vi snakker om projektet da han pludselig bliver distraheret og stopper mig. Bag mig, op af en af buskene på kirkegården, er en mand i cykelshorts i gang med at forrette sin nødtørft op af kirkegårdshækken. Præsten undskylder sig og går ud og informere cykelrytterne om, hvor de kan finde flere toiletter og beder dem tage hensyn til, at de er på en kirkegård og kirkens naboer" (Feltnoter august 2018).

Når kirken bruges som praktisk rasteplads, er det en noget anderledes brug, end når kirken eksempelvis bruges som mødested eller for sightseeing. Kirken bruges her til at opfylde konkrete, presserende behov. Brugen er hurtig og kort. Et hurtigt stop. Her er ikke nødvendigvis en interesse for kirken som bygning, kulturhistorie eller for indsigter i lokallivet. Det praktiske aspekt påpeges også af flere som noget, der giver ekstra arbejdsbyrder til kirkerne:

"Du skulle spørge vores graver, hvor meget toiletpapir der bruges ved kirken. For når der nogle dage kommer seks turistbusser forbi, så belaster det altså kirken med ekstra rengøring og mængder af toiletpapir" (Præst B).

"Altså alle de gæster, det giver noget rengøring, det gælder ikke mindst toiletter, men også hvis vejret er [dårligt], så slæber man jo skidt ind. Og der skal vaskes gulv. Og de gæster de spørger jo også kirketjenerne om noget. Så skal de svare på spørgsmål, så ryger der også lidt af deres arbejdstid". (Menighedsråd XI).

Det, at være praktisk rasteplads, skaber udfordringer for kirken. Både i de tilfælde, som med cykelrytterne, hvor den praktiske brug bryder

regler og normer og konkret i form af større arbejdsbyrde med rengøring. Rastepladser giver dog også anledning til et hvil og brugen af kirken som åndelig rasteplads, det vil blive beskrevet i næste afsnit.

5.2.3.2 Kirken som åndelig rasteplads

Ph.d. i kulturarv Bente Bramming beskriver kirkens rum som et helle. Et helle i hverdagens larm og uro. Et sted som ikke kræver noget af gæsten, men hvor det er acceptabelt bare at være til stede[174]. Kirken giver således både mulighed for en pause og et helle. I en kort artikel forklarer Bente Bramming, hvorledes kirken for gæster står som noget genkendeligt og en mulighed for et roligt ophold[175]. Som det beskrives tidligere, bruger sommergæsterne kirken af religiøse årsager og pga. roen i kirken. I en samtale med Bente Bramming uddyber hun, hvad kirkerummet kan:

> *"Der er en tendens til, at vi nu i højere grad opsøger rum, som tilbyder stilhed. Kirkerne har en række forskellige funktioner, og en af disse er netop at være et rum for stilhed og andagt. Vi har behov for rum, som er frie for adspredelser. Kirkens rum er et rum, hvor vi ikke skal præstere noget. Det er et helle." (Noter fra samtale med Bente Bramming).*

Flere af sommergæsterne beskriver en lignende oplevelse af kirkens rum. Sommergæst 23 fortæller:

> *"Der er forskel på at være religiøs på den måde, hvor man gerne vil bruge folkekirken som institution og så på, at man faktisk synes, det er dejligt og komme ind i en kirke og mærke roen og stemningen. Der er en særlig stemning". (Sommergæst 23).*

Kirken er således et sted med ro, der skal ikke præsteres, og der er roligt og lavt støjniveau. Kirken opsøges også med det formål at få en

---

[174] Interview med Bramming, april 2018
[175]Bramming 2017

tænkepause eller for at høre evangeliet. Sommergæst 26 fortæller om et arrangement, han deltog i ved kirken:

> *"Jeg synes, det skabte sådan et refleksionensrum. Det synes jeg alligevel, det formåede at skabe sådan en stilhed, også salmerne og den refleksion hun kom med, det synes jeg, var en fed liturgi egentligt. Som skabte et godt rum for at tænke mere" (Sommergæst 26).*

Sommergæst 4 oplever at kirkerummet, er et helt særligt sted:

> *"Kirkerummet er et sted, hvor man modtager. Men det er også et rum, som har en stærk energi, fordi der er så mange mennesker, som er samlet om tro. Det mærker jeg især under velsignelsen og bønner." (Sommergæst 4).*

Kirken er rum for både ro og tro. Disse to ting virker til at være særlig vigtig for sommergæsterne. Flere præster beskriver, at de oplever, at ferieroen opsøges og kan føre til nye tanker om tro. I en af kirkerne er der en bog, hvori besøgende kan skrive, hvad de har brug for. Præsten forklarer, at det ikke er en gæstebog, men en bog hvor tanker og bønner kan nedskrives. I en samtale med et menighedsrådsmedlem ved kirken beskriver menighedsrådsmedlemmet, hvad bogen indeholder:

> *"Der er mange bønner på tysk. Der har også været mange, som har skrevet om de Thailandske drenge[176]. Og en mor som har bedt til Gud om, at hendes datter må få 12 ved sin næste eksamen" (Feltnoter juli 2018).*

I en anden kirke har de en boks til bønner, som henover sommeren især fyldes af tyske bønner og tanker. Når kirken er sted for ro og tro,

---

[176] I sommeren 2018 sad 12 Thailandske drenge og deres fodboldtræner indespærret i en grotte i 17 dage, før de blev reddet ud. Det var en sag, som blev fulgt meget tæt i medierne verden over.

bruges den på en måde, som oftest forbindes med kirker. Som eksemplet med bønneboksen og bogen i kirkerne bruges kirken ikke kun til tro, når der er gudstjeneste. Sommergæsterne bruger kirken som en åndelig rasteplads, når det passer ind i deres dagsprogram. Det kan være en onsdag formiddag, søndag morgen eller fredag sidst på eftermiddagen, at kirkens rum opsøges for at få en rolig stund eller for at bede en bøn.

Kirkens rum er, som Bente Bramming beskriver det et helle. Et helle med ro og plads til at udleve sin tro. Kirkens rum er også genkendeligt. Det minder måske om andre kirker og giver sommergæsterne en følelse af at høre til. En af sommergæsterne udtrykker sin oplevelse af det således:

> *"Kirke kan være et hjem, ligegyldigt hvor jeg er" (Sommergæst 27).*

Kirken bruges altså som et genkendeligt sted, hvor den enkelte finder ro og plads til eftertænksomhed.

5.2.4 Sammenhæng i kirkens rum?

De forskellige måder at bruge kirken på bidrager med forskellige forventninger og krav til kirkerne. Ud fra sommergæsternes ønsker og beskrivelser er de tre måder at bruge kirken på lige vigtige for sommergæsterne. Der er behov for, at kirken kan rumme de tre og tilmed også andre måder at bruge kirken på.

Det er vigtigt at understrege, at den samme gæst sagtens kan bruge kirken på alle de forskellige måder. En sommergæst stopper måske op for at benytte toilettet, vælger herefter at se kirken og imens han er i kirkerummet, bruger han stemningen derinde til at finde ro.

Det, at kirkerne bruges så forskelligt, giver nogle udfordringer for menighedsråd og de ansatte. Det giver udfordringer, at kirkerne ses som steder, der skal rumme så forskellige behov. En gæst som besøger kirken som praktisk rasteplads, har andre behov end en gæst, der opsøger

kirken for at finde ro. Det kan skabe uro eller konflikter mellem de forskellige gæster.

Det, at kirken forventes at stille faciliteter til rådighed, giver som nævnt yderligere udfordringer. Det kræver mere rengøring og i nogle tilfælde også, at kirkens personale agerer ordenspoliti overfor regelbrydere. Derudover kræver det også ekstra ressourcer at holde kirken åben – især for de kirker, som ikke har automatiske døre på kirken. Men de forskellige måder at bruge kirken på åbner også op for muligheder for kirkerne.

Det, at så mange forskellige mennesker besøger kirken, skaber mulighed for stor kontaktflade og kan give glæde – ikke blot til sommergæsterne, men også til personalet og de bosiddende i sognet. En ansat beskriver det således:

> *"Den er stor herovre turismen, det må man sige. Men det er også en dejlig ting også for medarbejderne på kirkegården, at der er så meget liv, og der kommer så mange". (Graver 2).*

Når gæster vælger at bruge kirken som et mødested, får de ansatte og den lokale menighed også inputs udefra, nye ideer og viden. Dette kan give indspark, som gavner kirkelivet og tilværelsen for den lokale menighed.

Hvis man ser på de forskellige måder at bruge kirken på i forhold til formålet nævnt i kapitel to, ser man også, at de forskellige gæster og de forskellige måder at bruge kirken på giver mulighed for at nå bredt ud. Det skaber også forskellige muligheder for at nå ud med evangeliet til andre.

Derudover kan et fokus på de forskellige måder at bruge kirkerne på, måske også bruges i forhold til reklame for kirkens arrangementer eller som idegrundlag for nye aktiviteter ved kirkerne.

Sidst, men ikke mindst kan en forståelse af kirken som et hjem eller et helle give kirken mulighed for at tilbyde tryghed og kontakt. Et hjem har ofte særlige minder tilknyttet, et sted med emotionel geografi. Ved at tilbyde sig som et hjem, et holdepunkt for sommergæsterne kan kirkerne øge tilknytningen til sommerkirken og dermed styrke sognet.
For at kirkerne kan bruges på disse måder, er det væsentlige aspekt, at kirkerne er åbne. Sommergæsterne udtrykker et behov for og et ønske om at kirken er åben; både åbne døre og en åbenhed over for de, der gerne vil besøge kirken. Denne åbenhed hænger også sammen med et andet emne, som er væsentligt for kirken i sommerlandet og som vil blive diskuteret i næste afsnit, nemlig at kirken i sommerlandet måske kan være med til at sænke dørtærsklen til kirken.

5.3 Ekskurs 2: Kirken i sommerlandet sænker barrieren?

I denne ekskurs er fokus på, hvordan kirken i sommerlandet kan åbne sig op overfor mennesker, som måske ikke så ofte er i kontakt med kirken. Ekskursen forsøger at give svar på spørgsmål som, hvorfor opsøges kirken af gæster, som ikke nødvendigvis bruger kirken derhjemme? Hvad er det vigtigt at overveje, hvis man ønsker at åbne kirken op for mennesker, der ikke kommer ofte i kirken? Og kan sommerkirken være med til at ændre på sommergæsters forhold til kirker generelt?

Først vendes der tilbage til den særlige feriestemning og hvad den betyder, for sommergæsters lyst til at opsøge kirken. Herefter er fokus først på barrieren forbundet med at træde ind i en kirke. Barriere skal her, forstås som de kulturelle og/eller mentale forbehold, personer kan have over at besøge en kirke eller deltage i en aktivitet i kirken. Disse forbehold kan stamme fra opdragelse, personens omgangskreds eller en tidligere oplevelse med kirken. Barrieren kan være stor eller lille, og varierer altså også fra person til person. I Ekskursen undersøges det, hvad præster og menighedsråd kan gøre for at imødegå denne barriere og forsøge at mindske den. Afslutningsvis fokuseres der på, hvorledes

en god oplevelse ved sommerkirken muligvis kan føre til mere åbenhed overfor folkekirken generelt.

5.3.1 Feriestemning åbner op

Som nævnt oplever flere præster, at sommergæster er mere åbne overfor kirken og overfor trosspørgsmål i sommerperioden. Et par sommergæster fortæller også, at de i løbet af ferieperioder kan få brug for at opsøge kirken for at få ro og for at få ord at reflektere over. Både feriegæster, præster og menighedsrådsmedlemmer fortæller i interviews, at de tror feriestemningen kan gøre gæster, som ikke har et stort kendskab til kirken, mere åbne overfor at deltage i events arrangeret af kirken. Sommergæst 27 fortæller:

> *"Jeg tror, at gudstjenesten kan nå mennesker, som i deres hverdagsliv, ikke har tid til at komme i kirke" (Sommergæst 27).*

Sommergæst 18 mener også, at feriestemningen kan få folk til at opsøge kirken. Gæsten påpeger, at det at man er på ferie et andet sted end hjemme, gør det mindre "farligt" at opsøge kirken:

> *"Jeg tror, at når man kommer ned i gear, ligesom vi reflekterer over nogen ting i livet, så tænker jeg også at det gælder for andre, at så bruger man måske anledningen til at gå til gudstjeneste, uanset om det er i kirken eller på stranden, fordi det er ligesom legalt, man er ikke helt så kendt. Vi er ude af den der "uha hvad tænker naboen"" (Sommergæst 18).*

En frivillig ved en af kirkerne mener også, at anonymiteten ved kirken i sommerlandet er vigtig:

> *"Kirken i sommerlandet er et ufarligt sted at gå i kirke. Man er anonym i forhold til sin hverdag" (Frivillig 1)*

Præst T tror, at feriestemningen giver gæster lyst til at prøve anderledes og nye aktiviteter af. Han sammenligner interessen for at deltage i kirkelige aktiviteter med det at gå på museum:

> *"Naturligvis kan man ikke vide det hundred procent. Men jeg tror, at ferietiden er en særlig tid, hvor mennesker siger "Jeg går på museum og ser hvad er det for noget. Hvorfor går jeg ikke hen i kirken engang?" (Præst T).*

Interviewpersonerne mener altså, at sommergæster er mere åbne for at opsøge arrangementer ved kirkerne af tre grunde:

- Sommergæster har bedre tid end i hverdagslivet.
- Det, at være i feriestemning bevirker, at man er mere åben og reflekterer over andre emner end til hverdag.
- Derudover mener flere, at feriegæster har nemmere ved at opsøge kirken, fordi de er uden for deres normale sociale rammer. De føler sig fri til at gøre, som de har lyst, uden nogen, fx naboen derhjemme, vil opfatte dem anderledes af den grund.

Et medlem af et menighedsråd fortæller ud fra egne erfaringer med sit sommerhus, hvordan hun oplever, at kirken kan blive en del af det at være på ferie et sted:

> *"Man er væk fra det hjemlige trummerum, vi har fred og ro, vi har plads, vi kan gå i kirke en søndag formiddag, vi forsømmer intet ved det. Og det tror jeg, får mange til, der måske ikke går i kirke ved deres hjemstavn så ofte, så gør de det altid, når de er her. Det kommer måske til at blive en del af det, folk synes hører med til og være i deres domicil her eller på ferie her" (Menighedsråd XI).*

5.3.2 Hvem sætter barrieren for kirken?

Samtidigt med at interviewpersonerne beskriver en åbenhed overfor at deltage i og afprøve kirkens tilbud, beskriver nogle sommergæster, at de oplever, at der skal overvindelse til at deltage i kirkens arrangementer. Dette skyldes, forklarer de, at de har en forestilling om, at der

er andre regler og en mere stram struktur i kirken som de ikke helt ved, hvordan de skal omgås. En sommergæst nævner eksempelvis, at nogle er i tvivl, om de må have shorts på til gudstjenester og derfor vælger ikke at deltage. Sommergæst 10 fortæller om sine oplevelser med sydeuropæer, som bruger kirken på en måde, hun opfatter som mere fri end den danske. Hun beskriver, hvordan hun oplever at det er i Danmark:

> *"I Danmark er vi meget låst, vi sidder der alle sammen pænt på bænkene, når gudstjenesten går i gang og først forlader kirken, når det slutter. Det kunne jeg godt ønske mig, at man kunne løsne lidt mere op på" (Sommergæst 10).*

Hun fortæller senere i interviewet, at hun tror denne fastlåste forståelse, stammer fra hende selv og ikke nødvendigvis fra andre kirkegængere eller fra præsten:

> *"Og det tror jeg godt, det kan være fordi, det er lidt mere afslappende, fordi det er … udenfor den rigide struktur, som jeg egentligt ikke altid tror, det er kirken, der lægger, men som vi lægger i kirken og i kirkegangen." (Sommergæst 10)*

Sommergæst 22 beskriver en lignende erfaring:

> *"I det hele taget det med at åbne sig op. Det er ikke for at klandre kirken for ikke at åbne sig op. Det er mere for at klandre os andre for at være bange for at træde over en dørtærskel. Fordi det er vi så tilbageholdende med." (Sommerhus 22).*

De to sommergæster oplever således, at det kan være vanskeligt at tage i kirke fordi deres egen forståelse er, at kirken er et sted med rigide strukturer, hvor de er i tvivl, om de må være. Et menighedsrådsmedlem fortæller, at det med ikke at turde træde ind i kirkens rum er noget, hun kender fra sig selv:

"Jeg kan godt selv huske den barriere, jeg har ikke hele mit liv gået lige meget i kirke, jeg kan sagtens genkende, den barriere det er og gå ind i det hus, den tror jeg mange har, der kan vi også godt gå i møde" (Menighedsråd XII).

Der opleves på den ene side en interesse for at opleve kirken og deltage i arrangementer, selvom man ikke gør det til dagligt og på den anden side en usikkerhed og en barriere for at træde ind i kirken. Barrieren kommer således ofte fra gæsterne selv. Det giver de også udtryk for, at de er bevidste om. Er det muligt at mindske denne barrierer og hjælpe gæster ind i kirken? Det er fokus for næste afsnit.

5.3.3 Hvordan kan gæsterne imødekommes?

Hvorledes kan kirkens personale og menighedsråd gå sommergæsterne i møde og nedbryde barrieren til kirken? Nogle interviewpersoner foreslår at afholde anderledes arrangementer for at bryde barrieren til kirken ned. Et menighedsrådsmedlem siger:

"Kirken er jo folkets kirke, og det skal den også være. Den skal ikke være for de få. Og derfor skal man måske lave nogen andre ting, end man normalt gør - fordi der er jo nogen, hvor man kan sige: Jeg tror, de føler, dørtrinnet er lidt højt. " (Menighedsråd IV)

Af anderledes aktiviteter er det især udendørsgudstjenester, som beskrives som en måde at nedbryde barrieren på. Præst M fortæller:

"Udendørsgudstjenester er en god måde at bygge bro til dem, der ikke er vant til at komme i kirke på. Man kan se udgangen, og det kan være gavnligt for nogen. Ved udendørsgudstjenester er tærsklen til kirken ikke eksisterende." (Præst M).

Sommergæst 8 har en lignende oplevelse. Sommergæsten fortæller, hvad han godt kan lide ved udendørsgudstjenester:

"Nogen gange hvis man kommer for sent til en gudstjeneste eller til andet, der sker i en kirke, … så kan man godt sådan tænke "huha kan jeg overhovedet gå ind nu, hvor det er begyndt". Sådan er det jo ikke med sådan en udendørsgudstjeneste, for der er jo ikke nogen døre. … . Det er en god måde, hvor kirken ligesom hjælper til og åbne døren lidt for turisterne simpelthen. Det synes jeg er fint, det er godt, at kirken er lidt fremme i skoene der. Fordi kirken er selvfølgelig altid åben, men det er vigtigt at minde folk om nogen gange." (Sommergæst 8).

Adskillige sommergæster giver udtryk for, at det kan være rart med forklaringer på, hvad der foregår til gudstjenesterne – enten i form af et ark med liturgibeskrivelser eller ved at præsten fortæller, hvad der foregår. En del af kirkerne i projektet har lavet liturgibeskrivelser på tysk, som enten er sat ind i salmebogen, ligger i våbenhuset ved siden af salmebøgerne eller det sættes op på PowerPoint.

De tyske gæster, som er interviewet i projektet, udtrykker glæde over forklaringerne. Et par sommergæster påpeger dog at liturgiforklaringer også kan være til glæde for danske sommergæster, som måske ikke besøger kirken ofte. Sommergæst 22 beskriver i interviewet, hvordan man kan være usikker på, hvilke kulturelle koder der gælder et sted, og at dette kan afholde personer fra at besøge stedet. Han oplever, at netop gudstjenester kan være steder, hvor der kan opstå tvivl om hvilke kulturelle koder der gælder. Dette, mener han kan afholde gæster fra at besøge kirken igen:

"Jeg har argumenteret for i så mange år, at præsten skal gøre sig så meget til en toastmaster, så han eller hun siger, hvornår er det, vi rejser os, hvornår er det, vi sætter os. For der er sgu altid nogen, der ikke kan finde ud af det, og de står der og siger "jeg skal ikke i kirken igen". Jeg tænker det er enormt vigtigt at … få at vide, hvornår man skal gøre hvad. Usikkerheden giver en dårlig oplevelse." (Sommergæst 22).

Sommergæst 6 fortæller, at liturgiforklaringer både kan være til gavn for folk, der ofte kommer i kirke, og folk der ikke gør det. Han påpeger, at der er forskel på, hvilket korsvar der bruges eller om trosbekendelsen synges eller siges. Han fortæller videre:

> *"Jo mere man kommer i kirken, jo lettere kan man nok bare ryste på hovedet, hvis man skulle komme til og sige noget forkert. Men jo mindre man kommer der, jo mere utilpas vil man føle det. Så jo mere kirkeuvante folk er, jo mere har de behov for, tænker jeg, at vi hjælper dem … det er mere for at undgå deres egen selvfølelse af "det skal vare længe inden, jeg kommer her igen."" (Sommergæst 6).*

Både sommergæst 6 og 22 mener, at gæster, som bliver usikre på, hvad der foregår, er mindre tilbøjelige til at deltage i kirkelige arrangementer ved en anden lejlighed. De oplever, at man kan hjælpe gæster og gøre barrieren ind til kirken mindre ved at forklare kulturelle koder og lede menigheden igennem gudstjenestens forløb. Begge gæster peger på at gæster, hvis de får lidt hjælp, kan få en god oplevelse i kirken. Og netop det at give sommergæster en god oplevelse beskriver flere menighedsrådsmedlemmer som vigtigt. Hvorfor dette er vigtigt beskrives i næste afsnit.

5.3.4 En god oplevelse ved den enkelte kirke og for folkekirken i det hele taget

Det er vigtigt for menighedsrådene at give gæsterne en god oplevelse, især de gæster som ikke bruger kirken ofte. Et menighedsrådsmedlem fortæller:

> *"Jeg synes også, noget af det skønne vi har oplevet er, at der kommer nogen, som er totalt kirkefremmede, det er bare helt vidunderligt, hvis de så oplever, at sådan kan det også være at have en tro på Gud. Så hvis de får nogen lag pillet af, når de kommer til [gudstjeneste] her, så synes jeg, det er skønt" (Menighedsråd III).*

Det, at gæsterne får en god oplevelse, handler for nogle menighedsrådsmedlemmer og sommergæster ikke kun om forholdet til den specifikke kirke, men også om at sikre gode oplevelser med folkekirken fremover. De beskriver en oplevelse af og en forhåbning om, at en god oplevelse med kirken i sommerlandet kan føre til større åbenhed for folkekirken generelt. En positiv oplevelse beskrives som noget, der kan ændre på gæsternes brug af kirken ved deres hverdagsbolig også. Denne holdning beskriver en af sommergæsterne:

> *"Jeg kan godt håbe på, at hvis der bliver noget mere åbenhed om kirken i sommerlandet, at det også kunne gøre, at der kom et større fokus på kirken, og på det den tilbyder og kan tilbyde, så den også kan inddrage nogen flere på andre tidspunkter af året". (Sommergæst 10).*

To menighedsrådsmedlemmer fortæller ligeledes:

> *"Det er også det, som jeg personligt føler, at kan man skabe altså ved at være her … at man så kan være med til og skabe den åbenhed hos folk, at kirken får en let tilgang til dem, som de tænker positivt på. Som kan resultere i andre positive ting for dem også, måske får de lyst til at besøge deres egen kirke derhjemme en dag." (Menighedsråd XIII).*

> *"Og så på den måde ved at lave forskellige ting så kan man ligesom få kirkens budskab ud ikke også? "Og det kunne da godt være, jeg skulle prøve det" tænker vedkommende og "det her det var rigtig hyggeligt og der var noget, der sagde mig noget" og så går tankerne måske videre og så på et andet tidspunkt, så er det ikke fremmed" (Menighedsråd II).*

Et menighedsrådsmedlem fortæller desuden, at han både ser det i forhold til dem, der er medlem af folkekirken, men også for de der har meldt sig ud. Der er en mulighed for, at de vælger at melde sig ind senere, fortæller han. Menighedsrådsmedlemmet siger:

"Efter min mening kan behovet for at være medlem af folkekirken jo sagtens dukke op … Når vi gerne vil være udadvendte og åbne, så handler det ikke kun om folkekirkens medlemmer, men lige så meget om dem der ikke er medlemmer" (Menighedsråd XIII).

Menighedsrådsmedlemmer, præster og sommergæster beskriver potentialet for at kirken i sommerlandet når ud til mennesker, der ikke bruger kirken ofte. De oplever, at feriestemningen kan gøre det lettere for mennesker at opsøge kirken. Det påpeges, at der kan være behov for at forklare eksempelvis gudstjenesteforløb for at mindske usikkerheden. Adskillige udtrykker forventning om, at hvis sommerkirken formår at være åben og hjælpsom overfor sommergæsterne, så kan det føre til en anderledes og positiv oplevelse af folkekirken generelt.

5.4 Sommerlandsaktiviteter for hvem?

I kapitel fire er sommergæsternes ønsker til aktiviteter blevet præsenteret. Og i det ovenstående afsnit er det blevet vist, at sommerkirken formodes at nå ud til gæster, som ellers ikke ofte er i kontakt med kirken. Men hvilke aktiviteter foregår allerede i sommerlandet? Og er disse aktiviteter kun rettet imod sommergæsterne eller hvad med de lokale? Det vil dette afsnit se nærmere på.

5.4.1 Aktiviteterne i sommerlandet

De forskellige kirker i projektet har alle forskellige arrangementer og aktiviteter. Visse aktiviteter går igen, mens nogle aktiviteter kun forekommer et sted. Bilag 5 giver en samlet oversigt over, hvilke aktiviteter der er i sommerlandet. Aktivitetsoversigten giver en kort beskrivelse af arrangementet, samt hvor det foregår til inspiration og sparring. I dette afsnit præsenteres kort et udpluk af aktiviteterne. Her beskrives kort gudstjenester, arrangementer udenfor og musikarrangementer ved kirkerne.

Gudstjenester:

Alle kirkerne i sommerlandet har gudstjenester i løbet af sommeren. Et par enkelte kirker har ikke gudstjeneste hver søndag, mens andre har flere gudstjenester i løbet af søndagen. I nogle kirker deles gudstjenesterne op, så der er gudstjenester på dansk og på tysk. Andre steder er der dansk–tyske gudstjenester og et sted simultanoversættes gudstjenesten til tysk. De fleste af kirkerne har gudstjenester om morgenen eller formiddagen, mens et sogn tilbyder aftengudstjenester engang i mellem i løbet af hele året.

Arrangementer udenfor:
Flere kirker i projektet tilbyder aktiviteter udenfor. Der er både friluftsgudstjenester og andagter. Nogle steder afholdes friluftsgudstjenesten i stedet for en højmesse i kirken. Andre steder foregår det på en hverdagsaften. Friluftsgudstjenesterne finder sted på stranden, ved havnen eller ved særlige lokale steder, såsom den tilsandede kirke.

Der tilbydes forskellige typer vandreture, meditative vandringer, pilgrimsvandring og kirkevandringer. Derudover tilbyder et par kirker aftensang i naturen. Kirkekaffen afholdes også flere steder udenfor kirkebygningen i sommerperioden.

Musikarrangementer:
Ved halvdelen af kirkerne i projektet afholdes der sommerkoncerter. Antallet og type af koncerter varierer fra sted til sted. Nogle steder kombineres koncerterne med et liturgisk indslag. Et sogn tilbyder gospelworkshop, hvor deltagerne efterfølgende deltager i en gospelgudstjeneste.

Der tilbydes morgen- og/eller aftensang ved adskillige kirker. Ved tre kirker foregår morgen- eller aftensangen på en fast ugedag, en kirke tilbyder aftensang et par gange henover sommeren og en kirke har aftensang hver aften i juli måned.

Udover de her beskrevne arrangementer, er der også enkeltstående arrangementer. Et sogn har en børnefestival og i et andet sogn, tilbyder

menighedsrådet fodvask i forbindelse med et vandrearrangement i området. Der foregår også sommeraktiviteter i sogne, som ikke er medtaget i undersøgelsen. I det næste afsnit undersøges der, hvem aktiviteterne er til for.

5.4.2 Aktiviteter for hvem?

Som nævnt i kapitel to udtrykker nogle præster og menighedsrådsmedlemmer, at de ser arrangementer for gæsterne som noget, der tager ressourcer fra de lokale. Præst J siger eksempelvis:

> *"Der har vi, menighedsrådet og jeg selv dybest set det syn at vi er simpelthen sat for at lave kirkelige aktiviteter for [sognet], og det er ikke et spørgsmål om og være egoister eller noget som helst, men vi er ikke sat til at bruge vores midler på at lave koncertoplevelser, hvor størstedelen af dem der kommer, vil komme fra andre steder i landet." (Præst J)*

Hvor sommergæsterne er på ferie i området, har de lokale deres hverdag i området. Det er her, de går på arbejde og deltager i dagligdagens "tummerum", som en informant tidligere har beskrevet det. Der er derfor potentiale for en forskel i behov og ønsker til kirken fra de lokale til sommergæsterne. En præst påpeger også, at man skal passe på ikke at lave for mange arrangementer, fordi hans oplevelse er, at menigheden indirekte forpligtes til at deltage i disse, og at man derved risikerer at køre sin lokale menighed træt:

> *"Der skal altså være overskud til at deltage i noget, der ikke er kirkeligt. Kirken skal ikke trække al energi ud af sin menighed, sådan at den ikke kan andet, end at komme til de ting kirken arrangerer." (Præst B).*

I et par sogne beskrives sommeraktiviteterne som noget, der er til glæde for lokale såvel som sommergæsterne. En frivillig ved en af kirkerne fortæller:

"Sommerkoncerterne, det er en del af bevidstheden om kirken" (Frivillig 1).

Ved to sangarrangementer ved to forskellige kirker fortæller de ansatte, at der har deltaget flere lokale end sommergæster i arrangementet[177]. En kirkegænger fortæller om strandgudstjenesten:

"Det er et dejligt initiativ, det samler både ikke-kirkevante lokale, turister og almindelige kirkegængere. Det er et hyggeligt arrangement, og man får nogle gode snakke efterfølgende." (Kirkegænger).

En turistchef beskriver, at de som turistkontor er opmærksomme på, at arrangementer for sommergæster også kommer lokale til gode:

"Nu snakker vi meget turister, men i bund og grund giver det også nogle arrangementer over til vores borgere i kommunen. Det er en afledt effekt, kan man sige. Får vi turister i tale, så får vi også nogen borgere i tale … Så det vil sige, man får faktisk lokale i tale også. … "Det primære er faktisk turisterne, men der er nogle sideeffekter, man kan bruge." (Turistchef 2).

Turistchefen påpeger også, at det at lokale deltager er en del af oplevelsen for gæsterne. Han refererer til begrebet 'localhood' om at fremvise det lokale for gæsterne. Det understreger han er vigtigt for at give dem en god oplevelse. Han uddyber:

"Altså localhood det er at det er vigtigt at der sidder en lokal musiker på havnen og hygger sig med det og folk kan opleve det. Det behøves ikke at være større end det, sådan skal det forstås" (Turistchef 2).

[177] Interview med en ansat og en præst

Undersøgelser af turisters ønsker peger også på, at det autentiske og mødet med de lokale er vigtige for turisterne[178]. Sommergæst 27 fortæller også:

> *"Vi synes det er godt, at det ikke er en eksotisk gudstjeneste for turisterne, vi kommer til, men at det er en autentisk gudstjeneste på den måde, som den afholdes her" (Sommergæst 27).*

For sommergæsterne opleves det altså som et plus, at deltage i aktiviteter og arrangementer som de lokale også deltager i. Men oplever de lokale det også som et plus? Der kan være en oplevelse af, at sommergæsterne prioriteres over de lokale, men i forhold til aktiviteter beskriver flere ansatte og frivillige, at der ikke nødvendigvis er et modsætningsforhold, men at de lokale tværtimod får adgang til en anden type aktiviteter, end der ville afholdes, hvis der ikke var sommergæster. En ansat ved en af kirkerne fortæller, at sommeraktiviteterne også kommer de lokale til gavn:

> *"Menigheden får også det ud af det, at der sker noget andet. At man oplever sig selv som en menighed, der laver andet end støvede gudstjenester om søndagen" (Ansat 1)*

Et par af de frivillige ved kirkerne beskriver en oplevelse af, at sommergæsterne giver nye inputs til de lokale. En frivillig fortæller om de mange sommergæsters betydning:

> *"Det synes jeg faktisk er rigtig spændende. Det er jo med til og give den faste menighed et input i tilværelsen, som man ikke får. … Man glæder sig over turisterne, når de kommer og gerne vil med til vores gudstjeneste (Frivillig 3).*

---

[178] Se Visit Denmark 2015b, Larsen 2010, Urry 2002, Videnscenter for Kystturisme 2013,

På samme måde som sommergæsterne nogen steder er årsagen til, at landsbyen har et større udvalg af butikker end antallet af lokale retfærdiggør, så arrangeres der også ved flere kirker arrangementer, som ikke ville blive afholdt uden sommergæsterne.

Det at være kirke i sommerlandet behøver således ikke være noget, der udelukker de lokale fra deres kirke. I stedet kan det give nye arrangementer og oplevelser for lokale såvel som ansatte som for gæster. Flere gæster, menighedsråd og ansatte peger på, at samspillet mellem lokale og gæster giver en god oplevelse for begge parter. Det understreges af de fleste gæster og af den føromtalte turistchef, at aktiviteter i sommerlandet ikke behøver være store, vilde arrangementer. Derudover påpeger en ansat, at der er en positiv signalværdi i, at kirken holder åben, når alle andre er gået på ferie:

> *"Jeg synes, det er godt set at åbne kirken hele juli måned … jeg synes, det er et sejt signal at sende på en eller anden måde, fordi alt normalt er lukket ned i juli. Og så lukker kirken bare op på fuldt blus hver aften."(Ansat 1).*

I det næste afsnit tages der udgangspunkt i to forslag, som interviewpersoner i projektet er fremkommet med som løsningsforslag til at imødekomme udfordringerne for kirken i sommerlandet.

5.5 Informanternes ideer til afhjælpning af udfordringer

En af de udfordringer næsten alle præster og menighedsråd peger på, i forhold til at være kirke i sommerlandet, er den ressourcemæssige udfordring. De oplever, at der mangler økonomiske ressourcer til at arrangere og afvikle aktiviteter og ekstra kirkelige handlinger samt økonomiske ressourcer til markedsføring af kirkens tilbud. Det opleves også, at der er mangel på menneskelige ressourcer, der mangler præster til at løfte opgaverne og flere steder også frivillige ressourcer til at tage fat. I dette afsnit præsenteres to ideer, som er foreslået af infor-

manterne i projektet, som måske kan afhjælpe nogle af de ressource-mæssige udfordringer. Den første ide handler om, hvorledes der kan skaffes ekstra præster til sommerlandet. Ideen er foreslået i forskellige versioner af forskellige informanter, og her præsenteres en opsamling af ideerne. Den anden ide er et forslag om samarbejde og netværk, som flere informanter har udtrykt forventning om, vil være til gavn for sommerlandet.

5.5.1 ”Præstefond”

Som allerede beskrevet i kapitel to oplever mange præster, at de har travlt med de almindelige præsteopgaver, og med de ekstra opgaver de føler, at sommerlandet giver dem. Som beskrevet har præsterne et ønske om at være præster for sommerlandsgæsterne, men de oplever ikke, at energien er dertil. Dette er flere, både præster og frivillige ved kirkerne, kommet med forslag til, hvordan det kan afvikles. En frivillig ved en af kirkerne kommer med følgende forslag:

> *”Der burde være en præstefond, ligesom man kan søge økonomiske fonde. Så kan man søge om at få en ekstra præst til sit sogn.” (Frivillig 1).*

Den frivillige foreslår, at fonden kan bestå af emerituspræster eller nyuddannede præster. Den frivillige kommenterer også på den tyske ordning hos Evangelische Kirche Deutchland, hvor præster sendes til Danmark og afholder gudstjenester og står til rådighed mod et mindre beløb:

> *”Det er ikke tilfældigt, at tyske præster sendes ud til feriefolket, måske skal Danmark til også at gøre det... Det er ikke kun i byen, man har brug for gadepræster.” (Frivillig 1).*

Præst Q oplever, at præster kan blive bedre til at samarbejde på tværs af sognegrænser og hjælpe hinanden. Hun foreslår:

"Jeg synes tit præster, de har den her revirtankegang, det her er mit revir og det er dit. Enhver passer sit revir. Der er måske ikke så meget vilje til at lave om på det og være mere fleksibel. Det kunne man jo godt forestille sig ellers, at der var nogen, der ikke havde særlig travlt inde fra byerne, som rykkede lidt i felten i sommersognene og gav et nap. Hvis man nu tilbød dem, de kunne låne et sommerhus og bo i herude." (Præst Q).

Præsten nævner Læsøordningen som en ide, der kan kopieres. Læsøordningen består i at præsten på Læsø har fri en uge hver måned. I denne uge varetages embedet af en præst, mod at denne låner præsteboligen.

Det er ikke kun præster, der mangles. Adskillige præster og menighedsråd påpeger, at ekstra aktiviteter ved kirken eller kirkelige handlinger for ikke-sognebørn trækker ressourcer hos det øvrige personale. Ekstra kirkelige handlinger er ikke med i normeringen for kirketjenere og gravere. Præst N foreslår, at det også skal være muligt at få adgang til ekstra personale:

"Når der engang imellem dukker nogen ideer op, så burde man have en pulje, også rent personalemæssigt/økonomisk, sådan at man i stifterne så kunne sætte ind der, hvor der er nogle muligheder." (Præst N).

Hvor præstefonden, som den frivillige beskriver, er en fond af mennesker, der sendes ud, består puljen her af økonomiske ressourcer til at aflønne de ansatte for de ekstra arbejdsopgaver. En præstefond, eller en ordning der ligner Læsøordningen, modtages ikke positivt af alle præster i projektet. Præst A refererer til revirtankegangen og peger på at præster ikke vil lade andre varetage opgaver i deres sogn:

"Folk vil ikke give køb på deres opgaver" (Præst A).

Præst A fortæller, at dette også gælder præsten selv. Præsten vil gerne være den, der udfører alle opgaverne med sommerlandet. Andre præster peger på, at sommergæsterne ønsker, at det er "deres", "kendte" præst, som er tilstede i sommerlandet, når de er på ferie der. Præsterne oplever, at sommergæsterne knytter sig til dem personligt:

> *"Jeg har da viet et par og døbt deres børn, som bor på Sjælland og de synes "Jeg er deres præst", selvom de er heroppe tre–fire uger om året, men så bliver jeg deres præst, det er lidt sigende." (Præst O).*

Sommergæsterne danner altså også personlige relationer med sognepræsten i sommerlandet. Det tyske par, som er blevet viet i Danmark, understreger også i interviewet, at de føler sig mere knyttet til den danske sommerpræst end til præsten i hjembyen i Tyskland. Det personlige, relationelle aspekt af sommerpræstens arbejde må således ikke ignoreres, det er også væsentligt for præstarbejdet i sommerlandet. Sommergæst 14 gør meget ud af at beskrive sin relation til sommerpræsten:

> *"Jeg er glad for kirken og for præsten, særligt præsten. … vi har bare fået en dejlig tilgang til kirken, igennem præsten. Og når vi er her i sommerhuset, så er det sådan at hvis det er [den specifikke præst], som har gudstjenesten, så vil vi gerne i kirke" (Sommergæst 14).*

Sommergæst 14 understreger desuden, at hendes deltagelse i gudstjenester afhænger af, hvilken præst der er. Præsten i sommersognet vil hun gerne høre, men ikke nødvendigvis alle andre præster.

Der er enighed om, at der mangler menneskelige ressourcer i sommerlandet og flere præster til at hjælpes om arbejdsbyrden. Der er dog ikke enighed om, hvordan dette problem kan løses. Nogle peger på en præstefond eller sommerpræster, som indsættes for en kortere periode. På den anden side peger nogle på, at den særlige tilknytning til

sommerpræsten i dette tilfælde går tabt, og at det også er det, sommergæsterne efterspørger. Hvor der er uenighed om, hvordan udfordringen med mangel på præsteressourcer kan afhjælpes, er der til gengæld enighed om, at mere samarbejde og et netværk mellem sommersognene vil være til gavn for alle. Dette beskrives i næste afsnit.

5.5.2 Samarbejde og netværk

I størstedelen af interviewene i projektet har informanterne spurgt projektmedarbejderen indtil, hvad der foregår i de andre sogne, som er med i projektet. Der virker til at være stor efterspørgsel efter at udveksle ideer og erfaringer med det at være sommerkirke. Præst E siger i sit interview:

> *"Det vil være en meget stor hjælp hvis vi ud af det her projekt, Kirken i Sommerlandet dels kunne få noget ideudveksling, … en viden, vidensdeling" (Præst E).*

Præst E fortæller, at de selv har mange ideer, men at de altid gerne vil tale med andre steder og lade sig inspirere af andre steder.
To andre præster peger på, at de vil ønske, der er et større samarbejde både mellem de forskellige præster og menighedsråd og med de tyske præster. Præst H fortæller om, at opgaverne hviler på en enkelt person.

> *"Det er mit helt eget personlige engagement, der er gældende her, det er mig der samler de andre præster, det er mig, der siger "lad os mødes" … Der er egentligt brug for noget, der er lidt større end mig, det vil være rigtig smart!" (Præst H).*

Præst L fortæller om potentialet og ønsket om et bedre samarbejde med de tyske præster i EKD:

> *"Vi arbejder på at gøre samarbejdet med EKD endnu bedre. På sigt vil vi gerne sørge for at de tyske præster, som kommer herop, passer til de kirker, hvor de skal hen. Det er vigtigt, at de danske*

kirker har noget at skulle have sagt overfor de tyskere, som kommer herop." (Præst L).

Præster og menighedsråd forklarer, at et samarbejde kunne handle om erfaringsudveksling og ideudvikling. Samarbejdet kunne også være konkret om kommunikation af arrangementer. Tre præster henviser til samarbejdet om Kirke på Kysten, som strækker sig over fire provstier, og fortæller hvordan dette netværk kan styrke kirken i sommerlandet. To af dem fortæller:

"I Kirke på Kysten der må hver kirke lave det lige præcis, som de har lyst til. Så må vi samarbejde, om det vi kan samarbejde om. Det er godt at have en fælles platform." (Præst L).

"Det gode ved kirke på kysten det er, at vi er så forskellige, og vi gør det hver især på den måde, som vi nu gør … men Kirke på Kysten er ikke ment [som], så skal vi alle sammen gøre det samme, det er fordi hver især af de menighedsråd her, de sidder og skal administrere nogen ting og have noget økonomi og organisation omkring det" (Præst E).

Det samarbejde og den erfaringsudveksling der ønskes, handler således ikke om en ensretning af, hvordan man skal være kirke i sommerlandet, men om et netværk hvor økonomi og organisering kan gøres nemmere og hvor man kan inspirere hinanden. Et menighedsrådsmedlem foreslår at kirken i sommerlandet skal ses i forhold til hele stiftet og ikke blot det enkelte sogn eller det enkelte provsti:

"Det er vigtigt for os som menighedsråd i en turistkirke og sige, at det ikke kun skal ses som vores sogn i vores provsti. Turistkirke det skal ses ift. stiftet, tænker jeg." (Menighedsråd XIII).

En sommergæst opfordrer kirkerne til at gå sammen i forhold til markedsføring af deres arrangementer:

"Og så tror jeg, det er meget vigtigt, at tilbuddet er synligt. Fx i turistaviserne. Det kan godt være noget, provstiet koordinerer på en eller anden måde, det behøver ikke at være hver enkelt sogn, der skal ind og købe sig en annonce, det vil være skørt." (Sommergæst 22).

Interviewpersonerne ser således forskellige konstellationer for samarbejde. Det er især viden om, hvordan andre annoncerer og planlægger arrangementer, som virker til at være emner, man gerne vil ideudveksle og samarbejde om. Der udtrykkes et ønske om, at samarbejdet også gerne må være større i provstierne og gerne at nogle ting varetages på stiftsniveau. Samtidigt understreges det, at der skal være plads til forskellighed, der udtrykkes ikke ønske om en ensretning. Præster og menighedsråd ønsker at samarbejde om det, der kan være fælles. Derudover at have mulighed for at vælge hvilken type aktiviteter og hvordan det kan forløbe bedst for deres menighed og måde at være kirke på. I dette afsnit er der blevet præsenteret et ønske om vidensdeling og samarbejde på tværs i sommerlandet. I næste afsnit præsenteres mulige samarbejdspartnere, samt der gives eksempler på et par forskellige samarbejdskonstellationer i nogle sogne i projektet.

5.6 Samarbejdsmuligheder:

Som det fremgår af ovenstående, udtrykkes der et ønske om et arbejdsfællesskab omkring kirken i sommerlandet, samarbejde og netværk. I projektet er det også blevet undersøgt, hvilke eksisterende samarbejder der findes i sommerlandet og med hvem. I forhold til turistforeningerne er der flere steder et godt forhold mellem kirker og turistforeninger. Flere turistforeninger har som nævnt materiale om kirken liggende. De fleste steder udtrykkes der fra turistkontorerne et positivt syn på kirkerne. Turistkontorerne ser også et potentiale i at samarbejde med kirkerne. Som en turistchef her udtrykker:

"Jeg ser gerne kirkerne som en bidragsyder til at turister, det kan noget andet. … Hvis man gerne vil have turisterne i tale, kan man sige, så skal man jo passe på og finde hinanden i et eller andet

samarbejde … Kirken er mange ting, det er jo ikke nødvendigvis bare biblen, det er jo også et spørgsmål om at forstå den næste, man sidder overfor, og det kan man måske godt lave et fælles arbejde omkring. … Men jo vi er meget interesseret i at samarbejde med kirkerne, det har vi bestemt, det vil være en fin måde at skabe en ny vinkel på det" (Turistchef 2).

Præcis hvad et samarbejde skal bestå i, beskrives af de ansatte på turistkontorerne på forskellige måder. Et sted arbejdes der med "hops". Det er en uge med et særligt tema eller steder, hvor alle aktiviteter i den uge knytter sig til det tema eller sted. Her foreslår man at arrangere "kirkehops", det vil sige en uge med særligt fokus på kirkerne og forskellige aktiviteter ved kirkerne. Et andet sted beskrives det, hvordan kirken allerede samarbejder med turistkontoret og sælger billetter til deres arrangementer igennem turistkontorets hjemmeside.

Turistkontorerne virker åbne overfor at gå i dialog omkring mulige samarbejder. Og de er, understreges det flere steder, meget interesseret i aktiviteter de kan tilbyde turisterne. Især i de områder hvor lokalsamfundet er afhængig af turismen, for at stedet kan overleve. En turistansat udtrykker det således:

"Vi kan ikke fungere uden turisterne, så bliver vi bare et jammerland." (Turistansat 1).

Dog har turistkontorer og kirkerne forskellige mål og perspektiver. Det understreges eksempelvis, at turistforeninger og kirker måske har forskellige forventninger til succeskriteriet for et arrangement:

"Og så tror jeg, man skal aftale, hvad er succeskriteriet? Er det 120 mand, der skal høre på det, eller er aktiviteten, at der er 10, der skal høre på det? … Fordi vi som organisation vil selvfølgelig tænke, 10 er for lidt, men en præst vil tænke, det er nok. Det er vigtigt, man lige finder fælles fodspor. For at man står lidt ens, kan man sige." (Turistchef 2),

Der vil formentligt være forskel på, hvad turistkontorerne har ressourcer, mulighed og interesse for at samarbejde med kirken om, men de informanter i projektet som arbejder med turisme, udtrykker alle, at de meget gerne vil i kontakt med kirkerne og tage en snak om, hvad der er muligt.

Der foregår også allerede forskellige samarbejder i sommerlandet. I Hune har kirken dannet en selvstændig musikforening, som arrangerer og finansierer kirkens koncertrække. I Hvide Sande har de nedsat et turistkirkeudvalg, som arrangerer alt lige fra fundraising til tolke og kommunikation. Udvalget ansøger det lokale erhverv om støtte til afholdelse af gudstjenesterne. I Frederikshavn provsti er der nedsat en backinggruppe til sommerlandspræsten. Gruppen mødes ca. en gang om året og sparer om opgaver, ideer og kommunikation.

Der er således, allerede forskellige samarbejder og netværk i gang i sommerlandet og der er potentiale for og ideer til flere andre samarbejdskonstellationer og netværk.

5.7 Opsamling på kapitel 5

Dette kapitel har givet et overblik over, hvilke muligheder der er for kirken i sommerlandet. Kapitlet har fulgt op, på sommergæsternes ønsker og præsenteret hvilke aktiviteter, der allerede foregår i sommerlandskirkerne. Der er god sammenhæng mellem de aktiviteter, der allerede udbydes mange steder og ønskerne om aktiviteter i naturen samt sang og musik aktiviteter.

Aktiviteter i naturen peger flere også på, kan være en lettere måde for folk, der ikke er vant til at komme i kirken på, til at møde kirken på. Både gæster, præster, ansatte og menighedsrådsmedlemmer peger på, at aktiviteter i sommerkirken kan nå andre mennesker, fordi feriestemningen kan åbne gæster op overfor et møde med kirken. Der peges på, at kirken i sommerlandet måske kan sænke tærsklen til folkekirken generelt.

Kirken i sommerlandet bruges både som sightseeing og mødested, samt som en rasteplads og et helle. Dette gør, at kirkebygningerne skal rumme mange forskellige behov og brug af kirkerne. Det kan give udfordringer for præster og menighedsråd, at kirkerne bruges så forskelligt.

Der er både ideer til afhjælp af udfordringerne og samarbejdsmuligheder for kirkerne i sommerlandet. Især det at skabe et netværk og samarbejde om opgaver peges der på som en nødvendighed for kirkerne i sommerlandet.

6. Konklusion

Kirken i sommerlandet er som befolkningen i sommerlandet, mangfoldig. Der er mange forskellige ønsker, behov, aktiviteter og måder at være kirke på i sommerlandet. Dette projekt har afdækket, hvordan kirken i sommerlandet ses af præster og menighedsråd samt sommergæster, hvilke aktiviteter der foregår og hvilke behov og ønsker, der er til kirken.

Kirken i sommerlandet bruges af sommergæster på forskellig vis, især til sightseeing og koncerter, men også som et sted med mulighed for ro og fordybelse. Igennem feltobservationerne og interviews fremgår det tydeligt, at kirken i sommerlandet bliver brugt, og at sommergæsterne oplever et behov for kirken og et ønske om dens tilstedeværelse i sommerlandet.

En del af sommergæsterne udtrykker glæde over, at de har mulighed for at gå til gudstjeneste, når de er på ferie. Derudover sætter sommergæsterne pris på, når kirken arrangerer aktiviteter i naturen samt aktiviteter, som indeholder musik, såsom koncerter eller aftensang.

Sommergæsterne virker til at have en interesse for at få foretaget kirkelige handlinger ved sommerkirken. Både præster, ansatte og menighedsrådsmedlemmer beskriver en oplevelse af kirkelige handlinger for sommergæster. Det er især vielser, som der virker til at være stor interesse for. Dog peger flere præster og ansatte ved kirkerne på, at interessen for at blive stedt til hvile ved sommerhuset er stigende.

Der er mange forskellige årsager til, at sommergæsterne vælger at få udført kirkelige handlinger i sommerkirken. Den primære årsag er imidlertid, at personerne føler sig tilknyttet til sommerhuset eller området. I nogle tilfælde foreligger der også en tilknytning til kirken, men det vurderes, at det oftere er stedet eller sommerhuset, der er tilknytning til. I det den kirkelige handling er foretaget, sker der dog en forandring i opfattelsen af kirken. Igennem den kirkelige handling forandres

kirken fra at være en kirke til at blive ”min” eller ”vores” kirke. Dette skaber en tilknytning til kirken, som kan få betydning for kirken i sommerlandet. Herudover beskriver flere sommergæster også, at de oplever, at sommerkirken skaber mere afslappede rammer om den kirkelige handling. Dette beskrives som udgangspunkt positivt.

Kirken i sommerlandet har mange udfordringer. Flere præster og menighedsrådsmedlemmer oplever, at det er udfordrende at have en stor befolkningsgruppe, som kun er i sognet periodevis, da disse ikke tæller med i normeringer mm. Præsterne beskriver desuden en oplevelse af at have anderledes præsteopgaver i sommerlandet. De anderledes opgaver, som følger med sommerlandet, såsom at begå sig på forskellige sprog, de administrative opgaver og markedsføring af aktiviteter, skaber også udfordringer for kirkerne.

Samtidigt giver sommerlandet nye muligheder. For små landsogne giver det anderledes muligheder, når sognet om sommeren transformeres af de mange gæster. Hovedparten af præsterne beskriver det som positivt at have sommergæsterne og opleve sommergæsternes interesse for kirken. At være præst i et sogn med tre tusind indbygger om vinteren og tredive tusind om sommeren skaber fornemmelsen af at arbejde i både en landsby og en storby, hvilket giver variation og kan give arbejdsglæde. De mange gæster kan også give præster, menighedsråd og ansatte mulighed for at afprøve nye aktiviteter og få nye inputs fra gæster fra andre steder.

Sommerlandsembederne er vigtige. Kirkerne bliver brugt af sommergæsterne. Flere gæster beskriver et behov for at deltage i aktiviteter i kirkerne og et ønske om kontakt med kirkens personale, især præsten. Sognepræsten i sommerlandet er på papiret præst for langt færre, end præsten er i praksis. Selvom en sommerhusgæst kun opholder sig deltids i sommerlandet, kan gæsten godt have en personlig relation til sommerhuspræsten og benytte sig af denne. Præsterne kan imidlertid godt køres trætte af de yderligere opgaver.

Feriestemningen har en betydning for kirken i sommerlandet. Det, at være væk fra sin hverdag, fra arbejdet og det man plejer, giver tid til eftertanke og for nogle gæster også en lyst til at prøve nye ting. Kirken i sommerlandet kan ses som mindre farlig at besøge end kirken hjemme, da man i sommerlandet er mere anonym end ved hverdagsboligen. Flere påpeger derudover, at sommerlandskirken kan være med til at skabe et nyt forhold til folkekirken generelt og give gæster et positivt møde med kirken.

Naturen er vigtig for sommergæsterne. Dette ses både i forholdet til sommerhuset, i de aktiviteter som de ønsker at deltage i og i de ønsker, der fremsættes til kirken. Kirkelige arrangementer i naturen er et ønske fra mange. Både fordi naturen anses som et mere indbydende sted at være til gudstjeneste i, her kan man bedre komme og gå som man vil, og fordi flere sommergæster peger på, at de oplever en anderledes relation mellem natur og tro.

Der er udviklingsmuligheder i sommerlandet, men de kan være svære for den enkelte præst at realisere. Derfor efterspørger nogle af præsterne og menighedsrådene sparringspartnere og samarbejde om eksempelvis markedsføring af arrangementer. Der er en velvillighed til og et ønske om at samarbejde bredt, og der er flere muligheder for forskellige samarbejdskonstellationer.

Hvis kirken i sommerlandet skal fortsætte med at blomstre og varetage hensynet til de mange gæsters religiøse og kulturelle interesser, kræver det en opmærksomhed på ressourcerne, både de menneskelige og de økonomiske ressourcer.

7. Metode

7.1 Indledning

De øvrige kapitler har omhandlet forskellige aspekter af sommerlandet og indeholdt analyser, udsagn og overvejelser mødt i sommerlandet. I dette kapitel beskrives, hvorledes den kvalitative data er indsamlet og hvilke metodiske overvejelser, der har været undervejs i projektet. Kapitlet starter ud med at beskrive, hvorledes de 12 sogne er udvalgt. Herefter beskrives forskelle og ligheder ved sognene kort. Dernæst præsenteres den kvalitative metode og dens brug i projektet. Først beskrives formålet med metoden. Herefter beskrives de specifikke, anvendte undersøgelsesmetoder lidt mere detaljeret. Så beskrives etiske overvejelser for projektet og herefter kommer en kort, overordnet beskrivelse af interviewpersonerne i projektet. Kapitlet afsluttes med nogle afgrænsningsovervejelser og udfordringer ift. projekt og metodedesign, samt en kort præsentation af hvordan materialet er bearbejdet og analyserammen for projektet.

7.2. Udvælgelse af sogne til projektet

I projektet har det hele tiden været væsentligt at bygge videre på den viden, stifterne allerede har haft om sommerlandet, og at stifterne har ejerskab over projektet. Derfor har beslutningen om, hvilke sogne der skal indgå i undersøgelsen også ligget hos stifterne.

I projektets opstart har projektmedarbejderen foreslået forskellige beskrivelser af sommersogne, som stifterne kunne træffe beslutning ud fra. Beskrivelserne varierer fra beskrivelser angående sommerhusområdernes udseende, fx "Grusvejssognet", til beskrivelser af hvilken nationalitet sognets gæster primært har fx "Det tyske sogn" til beskrivelser af sognets forhold til sommergæsterne fx "Det aktive sogn". Beskrivelserne er lavet ud fra de rapporter, som har dannet baggrundsviden for

projektet[179] samt stifternes egen viden om sommerhus og sommerlandet.

Stifterne har truffet den endelige afgørelse om, hvilke sogne der er udvalgt til projektet. Herefter er hvert sogns præst og menighedsrådsformand blevet kontaktet og informeret om undersøgelsen. Både præster og menighedsråd er blevet spurgt, om de ønsker at deltage i undersøgelsen. Alle har valgt at deltage i undersøgelsen.

De tolv udvalgte sogne er:
Aalborg stift: Skagen og Hulsig, Hune, Hals og Hou og Klitmøller.
Viborg stift: Fur, Harboøre, Overlade og Thorning.
Ribe stift: Husby, Hvide Sande, Henne og Lønne og Rømø.[180]

Udvælgelsen har betydet, at der er blevet inkluderet sogne med præster, som ikke ser sognet som et turist- eller sommersogn. Deres sogne ligger imidlertid inden for, hvad denne rapport definerer som kirker i sommerlandet, og de er derfor inkluderet i rapporten. Dette har derudover givet indsigt i, at opfattelsen af at være sommersogn varierer fra sogn til sogn. Forhold som i et sogn giver præsten oplevelsen af at være sommersogn, opleves ikke som sådan af andre præster.

7.2.1. Kort beskrivelse af sognene

De tolv sogne er meget forskellige, dog har de også fællestræk. I dette afsnit redegøres kort for forskelle og ligheder, samt andre informationer som kan have betydning for vilkårene for de pågældende sommerlandssogne.

[179] Se eksempelvis Hjalager, 2009, Larsen 2010, Therkelsen et. al. 2012, Videnscenter for Kystturisme 2013, Andersen & Vacher 2009
[180] Tre af præsterne har valgt at lade deres pastorat indgå i undersøgelsen, derfor er der nævnt 15 sogne her. I feltarbejdet er pastoraterne blevet undersøgt som en enhed. Fremover henvises blot til 12 sogne.

Fem af sognene er bysogne[181], mens de øvrige sogne er landsogne.[182] To af landsognene har over 1000 indbyggere i sognet, mens resten har under tusind[183]. Bortset fra ét af sognene har alle sognene sommerhusområder tilknyttet. Sognet uden sommerhuse, Thorning, indgår i undersøgelsen, fordi der ligger et pilgrimsherberg i sognet, og byen har en del vandre- og cykelturister henover sommeren.

Tre af de udvalgte sogne oplever ikke, at de har mange turister og sommergæster. De resterende sogne oplever derimod en stor forøgelse af deres indbyggertal. Flere præster nævner, at deres indbyggertal forøges med 10 gange så mange indbyggere i sommerperioden[184].

Syv af de udvalgte sogne har én præst ansat, tre af de øvrige sogne har foruden en præst en kvotepræst ansat og i de sidste to sogne, er der mellem to og tre præster ansat i pastoratet.

To af sognene, Rømø og Fur, er øer. Dette fremhæves i begge sogne som noget, der giver særlige vilkår og forhold for sognet især i relation til sommerlandet.

Der er forskelle på aktiviteter, teologiske retninger og selvforståelse i de udvalgte sogne. I projektet fokuseres der ikke specifikt på, hvordan forskellige teologiske retninger præger kirken i sommerlandet. Det kunne være en spændende vinkel og der vil formentligt være forskelle i, hvordan sognene tilgår deres sommermenigheder, som udspringer af teologiske forskelligheder. Dette opleves dog som en anderledes vinkel ift. projektets fokus på sommerlandet. Der er tale om forskellige kirker både hvad angår aktiviteter, kirkesyn mm, men i dette projekt ses de

---

[181] Definitionen ift. by og landsogne stammer fra Steen Marqvards bog "Forskellige vilkår for folkekirken på landet.
[182] Definitionen ift. by og landsogne stammer fra Steen Marqvards bog "Forskellige vilkår for folkekirken på landet.
[183] Dette projekt følger definitionen fra "Forskellige vilkår for folkekirken på landet" angående landsogne. Her defineres et landsogn som: "et sogn, hvis største by har under 1000 indbyggere. Se Marqvard 2015: 20.
[184] Feltnoter juni og juli 2018.

som hørende under én kirke, folkekirken. Dette vil være det primære fokus igennem undersøgelsen.

Derudover skal det nævnes, at sognenes geografiske placering også påvirker det sommerland, de er i. Der er forskel på, hvilke typer turister der kommer til områderne. Som eksempel kan nævnes, at mange af vestkyst-sognene har flest tyske turister, mens de norske turister i høj grad befinder sig i Nordjylland. I Thorning er der som nævnt flest vandreturister, mens der i Klitmøller er en overvægt af surferturister. Dette påvirker de muligheder og udfordringer, sognene står i.

Sognene varierer således i størrelse, geografisk placering, teologisk retning og typer af sommergæster. Det, sognene har tilfælles, er, at de har en menighed, som bor fast i sognet og en gruppe af mennesker, som for en periode hører til sognet på en eller anden vis. Det er disse 12 sogne, som danner cases for undersøgelsen. Dermed ikke sagt at det er de eneste sommerlandssogne i Danmark, tværtimod, men det er disse sogne, som danner grundlaget for analysen og vidensindsamlingen i dette projekt.

7.3 Den kvalitative metode

I dette projekt er den kvalitative metode, med udgangspunkt i den antropologiske faglighed,[185] brugt. Antropologien søger en forståelse af, hvordan mennesker i forskellige kontekster oplever verden. Formålet med antropologien er at søge en forståelse, af det levede liv i sociale situationer[186]. Den kvalitative metode giver en beskrivelse af de sociale situationer, og det levede liv. Metoden forsøger herigennem at opnå en forståelse af stedet, menneskerne og situationen[187].

Dette projekt har til formål at undersøge udfordringer og muligheder for kirken i sommerlandet, at undersøge hvilke behov og ønsker sommergæster har til kirken, samt at pege på udviklingsperspektiver. For

[185] Her forstået ved deltagerobservation og interviews, se bl.a. Spradley 1980
[186] Spradley 1980: 13
[187] Spradley 1980: 13

at besvare disse spørgsmål har projektet arbejdet med et todelt fokus; et fokus på kirkens perspektiv og et på sommergæsternes perspektiv. Det den kvalitative metode kan bidrage med til dette projekt, er sit udgangspunkt i menneskerne og deres forståelser, oplevelser og erfaring med at være i sommerlandet.

Projektet har valgt, som antropologen James Spradley foreslår, at starte undersøgelsen med udgangspunkt i det behov informanterne udtrykker ønske om i stedet for med et teoretisk udgangspunkt[188]. Der har været en projektformulering for projektet, som har dannet grundlag for interviewspørgsmål, men udgangspunktet for analysen har været de behov, ønsker og problematikker, interviewpersonerne har peget på som værende væsentlige for dem.

I dette projekt er den kvalitative metode, med udgangspunkt i den antropologiske faglighed, brugt. Den antropologiske metode benytter sig af feltarbejde. Et feltarbejde er den betegnelse, der bruges, når en antropolog møder og undersøger noget. Et feltarbejde kan vare den time et interview tager, men oftest strækker et feltarbejde sig over længere tid, mens antropologen undersøger sit emne.

Antropologer undersøger felter. Et felt kan være et fysisk sted fx en landsby eller en skole, eller det kan være en gruppe af mennesker, eksempelvis unge mødre. I dette projekt er der et stort felt, som udgøres af mange små felter. Hvert sogn i undersøgelsen er et felt, og tilsammen udgør de et stort felt; sommerlandet. Der har således været 12 felter i dette projekt. Derfor er indsamlingen af data blevet fordelt mellem de 12 sogne. Det har medført nogle praktiske udfordringer, hvilket vil blive belyst senere.

Feltarbejdet, det vil sige dataindsamlingen, er foregået fra midt maj til starten af august. I denne periode har projektmedarbejderen været på besøg i de tolv sogne og indsamlet data.

---

[188] Spradley 1980: 18

Metoderne brugt i dette projekt er interviews, etnografiske samtaler og deltagerobservation. Hvordan disse er brugt, og hvad de kan bidrage med til en undersøgelse, beskrives i de kommende afsnit.

7.3.1 Interview

Projektet har som nævnt haft to fokus; et fokus på udfordringer og muligheder for kirken i sommerlandet og et fokus på sommergæsternes ønsker og behov. Antropologien tager udgangspunkt i menneskerne og deres oplevelser og erfaringer. Derfor er præster, menighedsrådsmedlemmer, ansatte og frivillige ved kirkerne blevet interviewet for at undersøge kirkens udfordringer og muligheder. For at beskrive sommergæsternes ønsker og behov er det sommergæster og personer ansat i turisterhverv, som er blevet interviewet.

I løbet af projektperioden er der foretaget 79 semistrukturerede interviews. Med semistrukturerede interviews menes, at der har været medbragt en spørgeguide til interviewet, men at selve interviewet er foregået mere som en samtale, og at rækkefølgen af spørgsmålene har været mindre vigtig. Det semistrukturerede interview muliggør, at man igennem interviewet kan følge indskydelser og vinkler, som opstår i samtalen, og som kan bringe ny og vigtig viden ind[189].

I løbet af et interview skabes et fortroligt rum mellem interviewer og interviewperson. Det kan føles utrygt at blive interviewet, derfor har projektmedarbejderen forsøgt at skabe så trygge rammer omkring interviewet som muligt. Det er især vigtigt, at der i løbet af de første minutter skabes god kontakt mellem intervieweren og interviewpersonen[190]. I det tilfælde hvor det overhovedet har kunnet lade sig gøre, er interviewet foregået der, hvor interviewpersonen ønskede det. Det har betydet, at interviews har fundet sted i sognelokaler, sommerhuse, kir-

[189] Tanggard og Brinkman 2010: 38
[190] Kvale & Brinkman 2009: 148

kekontorer og private boliger. Enkelte interviews er foregået over telefon i de tilfælde, hvor det ikke har været praktisk muligt at mødes. Der har været interviews med enkeltpersoner, med par eller familier og med grupper på op til syv personer, i disse tilfælde sommergæster og menighedsrådsmedlemmer. Interviewene har varet mellem tyve minutter og halvanden time.

Næsten alle interviews er optaget med tilladelse fra interviewpersonerne. Ved hvert interview er der desuden blevet skrevet noter undervejs. I de tilfælde hvor informanterne ikke har ønsket, at interviewet er blevet optaget, eller hvor optagelse ikke har været mulig, er de noter, som er skrevet undervejs blevet uddybet og skrevet sammen hurtigst muligt efter interviewet.

7.3.2 Etnografisk samtale

Udover de semistrukturererede interviews bygger projektet også på etnografiske samtaler med ansatte ved kirkerne og sommergæster. En etnografisk samtale er en ustruktureret spontan samtale, som fx opstår over en kop kaffe efter et arrangement[191]. Den etnografiske samtale giver anledning til hurtige, korte overvejelser og svar, som kan give væsentlig data til projektet. Den etnografiske samtale kan også bringe nye perspektiver til undersøgelsen. I løbet af dette projekt har etnografiske samtaler eksempelvis gjort projektmedarbejderen opmærksom på, hvordan sommergæsterne opfattes af personalet ved kirkerne, samt hvordan kirken også bruges som et sted, hvor sociale behov kan opfyldes[192].

De etnografiske samtaler er ikke blevet optaget, og oftest er der heller ikke nedskrevet noter undervejs i samtalen, fordi samtalerne er opstået spontant. Noter til samtalerne er blevet nedskrevet hurtigst muligt efter samtalerne.

---

[191] Spradley 1980: 123
[192] Feltnoter juli 2018

Samtalerne har oftest fundet sted, når projektmedarbejderen har lavet deltagerobservationer. Dette beskrives nærmere i næste afsnit.

7.3.3 Deltagerobservation

Deltagerobservation bygger på, at man igennem tilstedeværelse og deltagelse i aktiviteter får en bedre forståelse, af det man undersøger, af felten. Igennem kvalitative interviews opnås en forståelse af, hvordan interviewpersonen oplever og forstår emnet. Igennem deltagerobservation forsøger man, at danne indtryk af de oplevelser interviewpersonerne har.

Deltagerobservationer giver antropologen muligheden for på egen krop at forstå, hvad der foregår i situationen og opleve stemninger, lyde, følelser mm[193]. De to sociologer Michael Ian Borrer og Andrea Fontana beskriver deltagerobservation som "at gå med på informanternes hverdagsliv"[194].

Graden af deltagelse i deltagerobservation varierer. I nogle situationer er der begrænsede muligheder for at deltage, og her observeres der så i højere grad. I andre situationer er det muligt selv at deltage. I dette projekt har deltagerobservationerne fundet sted ved arrangementer ved kirkerne. Projektmedarbejderen har deltaget i gudstjenester, aften- og morgensang, foredragsaften mm. Herigennem har projektmedarbejderen fået en oplevelse af, hvordan arrangementer og aktiviteter ved kirken planlægges og afholdes, samt fået en fornemmelse af hvordan arrangementet føles og opleves for gæster på stedet. Projektmedarbejderen har desuden lavet observationer ved flere af kirkerne og på kirkegården i forbindelse med interviews. Her har det været muligt, at få en fornemmelse af hvem der besøger kirken, hvordan de opfører sig og oplever stedet.

---

[193] Hastrup 2010: 57, 69
[194] Borer & Fontana 2012: 47

Deltagerobservationer er altid præget af observatørens tilstedeværelse og person. Dette præger således oplevelsen og observationerne. Derfor er det vigtigt, at observatøren er opmærksom på, hvordan observatørens egen tilstedeværelse og stemninger kan have påvirket observationerne. I dette projekt er hovedvægten på de kvalitative interviews, og den data som interviewene har frembragt. Samtidigt har deltagerobservationerne skabt en bedre forståelse af sommerlandet.

Deltagerobservationerne har både bidraget med nye perspektiver til undersøgelsen, og den har også være en kilde til ny viden og nye informanter. Igennem deltagerobservationer har projektmedarbejderen eksempelvis hørt sommergæster diskutere planer for udlejning af sommerhuset, eller kommentere hvordan et arrangementet plejer at være.

Deltagerobservationerne har derudover muliggjort etnografiske samtaler med andre deltagere. Igennem deltagelse i kirkens arrangementer har det desuden været muligt at skabe kontakt til sommergæster, som senere har medvirket i undersøgelsen med interviews. Efter en gudstjeneste fik projektmedarbejderen eksempelvis kontakt til to forskellige sommergæster og lavet aftale om et interview dagen efter.

Det har været muligt at foretage deltagerobservationer ved mindst et arrangement i ti sogne i projektet. I enkelte sogne har det endda været muligt at lave deltagerobservation ved det samme arrangement flere gange, og derigennem er en bedre forståelse af arrangementet opnået. Projektmedarbejderen har skrevet uddybende feltnoter efter hver deltagerobservation.

7.3.4 Informanter

Projektet har som nævnt to hovedfokus; muligheder og udfordringer for kirken, samt sommergæsters ønsker og behov til kirken. Derfor har interviewpersonerne, informanterne i dette projekt også været opdelt i to grupperinger. For at undersøge kirkens perspektiv er der foretaget interviews med præster, menighedsrådsmedlemmer, ansatte og frivil-

lige ved kirkerne. Hver præst ansat ved de 12 sogne og alle menighedsråd er blevet spurgt, om de vil deltage i interviews. Nogle menighedsråd har valgt at sende et medlem, mens andre har samlet alle medlemmer til interviewet. Udover præster ansat i de 12 sogne er præster og provster med særlig viden om sommerlandet også blevet interviewet. De frivillige, som er interviewet til projektet, har været frivillige, som har lavet frivilligt arbejde omkring sommeraktiviteter ved kirkerne.

For at afdække sommergæsternes perspektiv er sommerhusejere og sommergæster, uden sommerbolig i området, blevet interviewet. Derudover er en række personer, der arbejder med turisterhvervet blevet interviewet. Der er således foretaget interview med turistchefer, turistmedarbejdere og ansatte i udlejningsbureauer. Der er foretaget interview med danske og tyske sommergæster, unge og ældre, familier, par og enkeltpersoner. Kontakten til sommergæsterne er skabt på fire forskellige måder. Alle fire måder bygger på sneboldsmetoden, at en person skaffer kontakt til en anden person, som så også indgår i projektet.

For det første er præsterne ved de tolv sogne blevet spurgt, om de har kendskab til sommerhusejere, som kommer ved sommerkirken. For det andet er der på sociale medier blevet efterspurgt sommerhusejere med sommerhus i de 12 sogne eller i en halv times kørsel fra området[195]. Herigennem er der skabt kontakt til en stor del af sommergæsterne. Den tredje måde hvorpå kontakt er skabt til sommergæster, er ved deltagelse i arrangementer. Her er nogle gæster blevet interviewet umiddelbart efter arrangementet, og andre er blevet interviewet dagen efter. Den fjerde kontaktvej har været igennem sneboldsmetoden, hvor en interviewperson har skaffet kontakt til en anden gæst. Der er derudover blevet sendt mails til grundejerforeningerne, som er beliggende i sognene, men dette har ikke medført nogle interviews.

---

[195] Turistansatte fortæller i interviews at turister gerne kører op til en halv times kørsel efter aktiviteter de finder interessante, Interview maj 2018, Undersøgelser af turisters vaner understreger også dette se fx: Halkier et al. 2015,

7.4 Etiske overvejelser i projektet

De etiske overvejelser i dette projekt bygger til dels på etiske guidelines for kvalitativt arbejde og dels på *American Anthropological Associations* etikforeskrifter[196]. Et af de vigtigste principper er at sikre information om projektet og anonymisering[197] En af de væsentligste etiske principper er at sikre, at undersøgelsen ikke skader de mennesker, der inddrages i undersøgelsen[198]. Som en del af den antropologiske metode er relationen til de, der indgår i undersøgelsen vigtig. Man har et ansvar overfor dem og skal passe på deres rettigheder, interesser mm.[199] En interviewsituation er som nævnt en særlig, fortrolig situation, og det er værd at værne om.

Alle interviewpersoner er blevet informeret om projektet, og hvad deres interview er blevet brugt til. Alle informanter har givet samtykke til, at deres udtalelser må bruges i rapporten. Præster og menighedsrådsmedlemmer er desuden blevet informeret om, at projektmedarbejderen har påtænkt at lave deltagerobservationer ved specifikke arrangementer. Projektmedarbejderen har i forbindelse med de etnografiske samtaler fortalt om projektet.

I projektet er alle interviewpersoner blevet lovet anonymitet. Nogle har sagt, at der gerne må refereres til dem med navn, men alle er anonymiseret. Der refereres ikke til specifikke sogne og personer samtidigt i rapporten. Dette skyldes, at præster og menighedsrådsmedlemmer i så fald vil være lette at identificere. Eftersom nogle præster har udpeget sommergæster til interviewet, refereres der heller ikke til, hvor sommergæsterne har været på ferie eller har sommerhus, idet de også vil være for nemme at identificere.

---

[196] Brinkman 2010, American Anthropological Association 1998: code of ethics
[197] American Anthropological Association 1998, Brinkmann 2010: 436
[198] American Anthropological Association 1998
[199]Spradley 1980: 20-21

Der refereres til præster med bogstaver, menighedsrådsmedlemmer med romertal og sommergæster med tal. Rækkefølgen er tilfældig. Ansatte, frivillige samt ansatte i turisterhverv er refereret til med tal. I de tilfælde hvor samtaler mellem flere informanter bruges i rapporten, refereres der til et interviewnummer.

Det anses som en god etisk grundholdning for antropologer, at den viden der indsamles gøres tilgængelig for informanter, dem der har deltaget i interviews mm. Dette gøres i dette projekt ved at alle interviewpersoner, som har udtrykt ønske om at modtage rapporten, vil få den tilsendt. Derudover sendes rapporten til menighedsråd og præster ikke blot i de sogne, som har medvirket til undersøgelsen, men også andre sogne som befinder sig i sommerlandet.

7.5 Afgrænsning, sommerlandet er en problematisk titel

I løbet af projektet har flere af sognene kommenteret, at de ikke anså "sommerlandet" som en gældende titel for deres område, da de oplever, at turistsæsonen strækker sig meget længere end blot henover sommeren.

Flere af deltagerne i projektet påpeger, at sommerhussæsonen som minimum strækker sig fra påske til efterårsferien, men mange påpeger også, at jul er en sommerhusperiode.

På figur 13 vises overnatningstallene i feriehuse for tre kommuner, en beliggende i hvert stift. Her vises overnatningstallet pr. måned i 2017. Denne figur viser en tendens, som også ses i de andre kommuners overnatningstal.

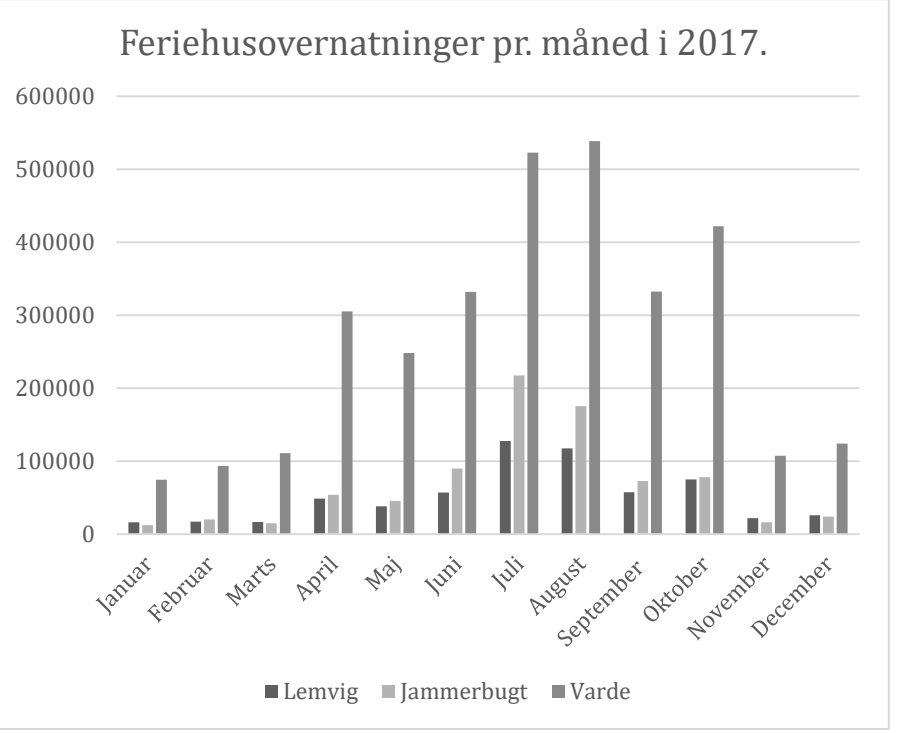

Figur 7[200]

Som det fremgår af grafen, har Varde Kommune et forholdsvis højt antal feriehusovernatninger i alle månederne. Det fremgår også, at Varde Kommune oplever en stigning i antallet af overnatninger i december ift. de øvrige vintermåneder. Der ses også en stigning hos de to andre kommuner i december, dog mindre markant. Sommeren udgør således kun én periode i turistsæsonen.

Samtidigt viser figuren også, at det er i perioden april til oktober, at der er flest overnatninger. Det fremgår også af figuren, at juli og august er de måneder med flest overnatninger. Der er derfor grundlag for at sætte fokus på sommermånederne.

[200] Tallene er hentet fra Danmarks statistik og stammer fra 2017 Se Link 1 på litteraturlisten

I denne undersøgelse er fokus på sommermånederne fastholdt, fordi det især er i forbindelse med sommeren, at forskellene på sommerlandssogne og ikke sommerlandssogne er størst. I sommermånederne lukkes der mange steder ned, mens de fleste af sommerlandssognene oplever, at det er i sommerperioden, de for alvor er på arbejde. Desuden, om end mange sommerhuse bruges helårligt, er de stadigvæk sommerhuse og bruges fortrinsvis i sommerperioden.

Det anerkendes, at turismen i dag strækker sig over en længere periode end tidligere, og at sommerhuse ikke nødvendigvis kun bruges i sommerhalvåret. Der er grundlag for at undersøge, hvordan sommerlandet ser ud i de mindre ferier eller i juleperioden. Dette projekt afgrænser sig dog til et fokus på sommermånederne, juni til august. Alle deltagerobservationer er foretaget i disse måneder, på nær to deltagerobservation, som er foretaget i pinsen, som i 2018 er faldet sidst i maj.

7.6 Praktiske udfordringer og begrænsninger

I projektet har der været nogle geografiske og tidsmæssige udfordringer, som har påvirket projektet.

Det, at projektet handler om sommerlandet, har i sig selv givet nogle praktiske vilkår, at feltarbejdet har skullet udføres i sommerperioden. Det er ikke muligt at interviewe turister, hvis de endnu ikke er kommet til området. Derfor er feltarbejdet udført i løbet af sommermånederne for at sikre fyldestgørende data.

Da de tre stifter dækker et stort geografisk område, og de 12 udvalgte sogne ligger spredt, har det givet geografiske udfordringer også. Feltarbejdet er blevet fordelt mellem de 12 sogne. Dette har sat begrænsninger for antallet af dage i de enkelte sogne. Der er lavet feltarbejde i hvert sogn i 2-4 dage. I nogle sogne har det været muligt at lave feltarbejdet i et stræk, mens det i andre sogne har været nødvendigt at opdele feltarbejdet i flere omgange.

Da sommeren er feriesæson for langt de fleste mennesker, har det også påvirket projektet, at visse interviews måtte flyttes, fordi interviewpersonen var på ferie. Derfor er interviews med især sommerhusejere blevet spredt ud over det meste af projektperioden. De har fundet sted i deres private boliger eller i sommerhuset, alt efter hvad der gav mest mening ift. de praktiske omstændigheder. Enkelte interviews er som nævnt foregået over telefon, fordi det praktisk ikke var muligt at lave dem på andre tidspunkter.

I nogle områder varierer typen af feriegæster meget fra uge til uge. I nogle områder er august den travleste måned, mens det andre steder er juli, som er højsæson. Således kunne udfaldet af turister, ift. alder, nationalitet, familieforhold mm. have været anderledes, hvis projektmedarbejderen havde besøgt stedet i en anden uge. Feltarbejdet er forsøgt planlagt ift., hvilke steder, der har højsæson hvornår, men det har ikke praktisk været muligt at være i alle sognene i det enkelte sogns højsæson. I forhold til deltagelse i arrangementer, er det forsøgt at sikre deltagelse i arrangementer ved alle sognene, men i to tilfælde har det ikke været praktisk muligt at deltage i arrangementer.

Projektet har således bestræbt sig på at tilgodese alle sogne og tilpasse ferie, geografiske afstande og tidsperioden med hinanden. Disse faktorer har påvirket feltarbejdet, men har ikke hindret, at der er blevet udført tilstrækkeligt dataindsamling. Variationen i indsamlingen påvirker derfor ikke projektets analyse af dataene.

7.7 Bearbejdning af materiale

Efter feltarbejdets afslutning er alt materialet blevet bearbejdet. Alle interviews er gennemlyttet flere gange og er blevet transskriberet efter en enkel transskriptionsstrategi[201]. Det vil sige, at hovedparten af interviewet er nedskrevet i dets fulde længde, mens elementer er blevet beskrevet som punkter. I det tilfælde hvor citater er brugt, er ordlyden skrevet ned så præcist som muligt. Der er foretaget små sproglige

[201] Se Tanggaard og Brinkmann 2010: 43

rettelser i de tilfælde, hvor det ellers vil virke forstyrrende for læseren. De interviews der er foretaget på tysk, er efterfølgende blevet oversat til dansk af projektmedarbejderen. Citaterne bringes på dansk for at sikre anonymitet for de tyske gæster og for at sikre forståelsen for læseren.

Igennem transskriberingen er projektmedarbejderen kommet dybt ind i materialet, og den første analyse er startet i transskriberingsfasen. Efter transskriberingen er alle interviews blevet kodet. Alle noter fra observationer er ligeledes blevet læst igennem flere gange og kodet. Kodning i dette projekt er datadreven[202], det vil sige, at der er taget udgangspunkt i de emner, deltagerne i projektet har påpeget som væsentlige.

Alle kodninger, både fra interviews og feltobservationer, er blevet samlet og analyseret som helhed.

7.8 Analyseramme

For at sikre bedst information og de bedst mulige interviews har det været vigtigt at etablere en grundig forforståelse af sommerlandet igennem tidligere undersøgelser om sommerhuse, turister, pilgrimme, ferie mm. Disse rapporter og studier har dannet baggrundsviden for projektet. Der har været materiale fra antropologer, sociologer, undersøgelser fra Visit Denmark, internationale rapporter og danske rapporter. Elementer og viden fra flere af disse rapporter er blevet brugt til at danne en større forståelse og har bidraget til analyserammen om projektet. Listen over anvendt materiale findes i litteraturlisten.

Enhver analyse er en søgen efter mønstre i materialet og en måde at tænke på[203]. Projektet her har taget udgangspunkt i de emner og behov, som er dukket op i løbet af interviewene. Som udgangspunkt er interviewene blevet analyseret i en gruppering af kirkeinterviews og

---

[202] Se Tanggaard og Brinkmann 2010: 47
[203] Spradley 1980: 85

sommergæstinterviews. Der har dog været emner, som er kommet frem i begge grupper og i de tilfælde, er analysen blevet samlet. Analysen har således været med til at forme rapporten med et kapitel, der fokuserer på kirkens perspektiver, et kapitel der fokuserer på sommergæsternes perspektiv og et kapitel, der samler overordnede linjer og temaer, der går igen i begge grupperinger af interviews.

For at give en dybere forståelse af nogen af rapportens fund, bliver der inddraget forskellige relevante studier. I det følgende afsnit gennemgås de mest relevante af disse.

Antropologen Mark Vachers feltarbejde blandt sommerhusejere og hans grundige analyser af den anderledes socialisering der er i sommerhuset, forholdet mellem ferie og hverdagsliv, forholdet til naturen og sommerhusbesøg som genkomster, har givet inspiration og ramme til den del af analysen, som fokuserer på sommergæsternes feriestemning og deres relation til og brug af sommerhuset[204].

Richard Sharpley, som forsker i turisme og udvikling, har skrevet artiklen "Tourism, Religion and Spirituality" om turisme, religion og spiritualitet. Denne artikel har givet interessante perspektiver til, hvordan kirkebygninger og rum benyttes med forskellige formål. Sharpley beskriver desuden, hvordan turister ikke nødvendigvis opsøger religiøse steder med et religiøst eller spirituelt formål, men understreger samtidigt, at dette ikke nødvendigvis betyder, at de ikke har en religiøs oplevelse på stedet[205]. Disse aspekter har formet dele af analysen især omkring sommergæsters forskellige måder at bruge kirkens lokaliteter på.

Jørgen Ole Bærenholdt med flere har i bogen "Performing Tourist Places" undersøgt, hvordan turiststeder bliver til i kraft af den særlige måde, turister bruger stederne på. De påpeger bl.a., at det de kalder tu-

---

[204] Vacher 2009, 2010, 2011
[205] Sharpley 2009: 246

riststeder skabes igennem forventning til stedet, den handling der udspiller sig på stedet, og den måde stedet efterfølgende huskes eller mindes på[206]. De påpeger også, at steder knyttes sammen med hverdagslivet og den sociale identitet, turisten skaber omkring sig[207]. Dette er i denne rapport brugt til analysen af de kirkelige handlinger for sommergæster og belysning af den betydning, kirken derigennem får. Norman McIntyre, som forsker i turisme og samfundsudvikling, har beskrevet sommerhusejere som livsstilsmigranter og analyserer også sommerhusets betydning for sommerhusejerne. Norman McIntyre bruger begrebet emotionel geografi. Hans arbejde omkring sommerhusejere og begrebet emotionel geografi har også formet analysen omkring sommerhusejere. Begrebet emotionel geografi er især brugt i forbindelse med de kirkelige handlingers betydning for sommerkirken. Her er det brugt til at vise, hvordan eksempelvis en vielse ved sommerkirken knytter følelser og minder til kirken, og derved ændrer relationen til sommerkirken.

Stedsteori og stedsforståelser har dannet baggrund for store dele af analysen af sommergæsternes perspektiver på sommerlandet. Især er Tim Cresswell, Edward Soja og Kirsten Simonsen blevet brugt til analysen. Tim Cresswel som forsker i steder og deres betydning, mener, at steder kan være en måde at analysere ud fra og forstå verden[208]. Ved at undersøge hvordan steder bruges, hvilke følelser der knytter sig til steder mm. dannes en forståelse af de mennesker, der bruger stedet. Kirsten Simonsen, som forsker i social og kulturel geografi, påpeger, at steder skal forstås, som noget vi gør, ikke som noget der er[209]. Et sted bliver til i kraft af de handlinger, der foretages, hvordan stedet udøves. En del af analysen i dette projektet har således kigget på, hvordan steder gøres i sommerlandet. Hvordan handles der, og hvordan bruges sommerhuset? Hvordan bruges kirkens rum og bygninger?

---

[206] Bærenholdt et. al. 2004: 3
[207] Bærenholdt et. al. 2004:10
[208] Cresswell 2006: 10
[209] Simonsen 2010: 38

Edward Soja, som har forsket i urbanisering og steders betydning, har foreslået en tredelt analysemodel af steder. Han har beskrevet det som første, anden og tredje sfærer. De tre sfærer relaterer sig til det fysiske sted, det opfattede sted og det levede sted[210]. Et sted skal både ses ud fra det fysiske aspekt, hvordan ser det ud, hvordan er det indrettet. Så skal det undersøges, hvilke opfattelser der knytter sig til stedet, hvilke følelser, forestillinger og minder er knyttet til et sted. Og så skal det undersøges, hvordan stedet bruges, hvilket liv leves der på stedet. De tre forskellige analyse aspekter spiller ind på hinanden, men giver samlet et helhedsindtryk og forståelse af stedet. Disse tanker er blevet brugt til analyser af både sommerhuset som sted, hvilke følelser og forventninger er knyttet til sommerhuset, og hvad betyder det for den måde, gæsterne så bruger deres ferie i sommerhuset på. Analyserammen er også blevet brugt på kirken, hvilke forestillinger knytter sig til kirkebygningen, hvad bruges bygningerne konkret til, og hvad betyder det så for stedsforståelsen og for kirken.

Disse teoretiske rammer har sammen med de emner og behov, som informanterne har peget på været med til at vise mønstre i materialet og har skabt den analyseramme, som materialet er analyseret med.

[210] Soja 1996: 66-67

8. Litteraturliste

American Anthropological Association 1998: *Code of ethics*. https://s3.amazonaws.com/rdcms-aaa/files/production/public/FileDownloads/pdfs/issues/policy-advocacy/upload/ethicscode.pdf

Andersen, H. S & Vacher, M (2009): *"Sommerhuse i Danmark. Hvem har dem og hvordan bruges de?"* Center for Bolig og Velfærd.

Bech-Danielsen, C. & Gram-Hansen, K. (2010): En ny hjemlighed. "Bolig og velfærd – 27 forskningsprojekter om danskerne og deres boliger" , 126 – 129.

Borer, M & Fontana, A. (2012): Postmodern Trends: Expanding the Horizons of interviewing Practices and Epistemologies. I H. M. d. Gubrium, The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft. (ss. 45-60). Oxford: Thousand Oaks: Sage Publications.

Bramming, B. (2017): Kirkelig turisme. Ribe Stiftsnyt - Kirken i sommerlandet, 4-5.

Brinkmann, S (2010): "Etik i en kvalitativ verden" I: Brinkmann v& Tanggard Kvalitative metoder, en grundbog. Ss: 429 - 445

Bærenholdt, J. et. al (2004): Performing Tourist Places. Ashgate Publishing Limited.

Cresswell, T. (2006): The Genealogy of place. Blackwell.
Erhvervsstyrelsen (2017): "Faktaark: Omplacering og udlæg af nye sommerhusområder i kystnærhedszonen" s. 1-20,

Fursund Turistinformation (2018): Fur og Østsalling Guide 2018

Gullestad, M. (1992): The art of social relations. Scandinavian University Press.

Halkier, H. et. al (2015): Vidensdynamikker og destinationsudvikling i kystturismen - Fire danske case-studier. Aalborg: Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet.

Hansen, J. (2014): Dansk turisme i 125 år. Et personligt strejftog gennem et erhvervs organisatoriske historie. Odder: TexTour.

Harbsmeier, E. & Thomsen, J. (2007): Præstespejl. I H. &. Christiansen, Pastoralteologi (ss. 361-366). København: Forlaget Anis.

Hastrup, K (2010): "Feltarbejde" I: Brinkmann v& Tanggard Kvalitative metoder, en grundbog. Ss: 55-80

Hjalager, A.-M. (2009): Udviklingsdynamikker i sommerhussektoren. Center for bolig og velfærd - Realdania forskning.

Jakobsen, L. et. al. (2016): Oplevelsesprofiler for de 20 særlige feriesteder og stærke destinationer i Danmark. Fonden Dansk Kyst- og Naturturisme.

Jamal, T & Robinson, M. (2009): Introduction: The Evolution and Contemporary Positioning of Tourism as a Focus of Study, I: T. &. Jamal, The SAGE Handbook of Tourism Studies (s. 1-16). SAGE publications.

Kirkeministeriet (2006): "Kortlægning af den nuværende opgavefordeling i folkekirken". Kirkeministeriet.

Kirkeministeriet (2014): Folkekirkens styre Betænkning 1544. Kirkeministeriet.

Kvale, S. & Brinkman, S. (2009): “Udførelse af et interview”. I S. &. Kvale, interview: En introduktion til et håndværk. (ss. 143-162). København: Reitzels Forlag.

Larsen, J. R. (2010): Dansk feriehusturisme: Et udbudsperspektiv på feriehuset og dets brugere. Aalborg: Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet.

Manto og Oxford Research (2014): Fra feriehus til forretningspotentiale - Analyse af danske feriehusejeres motiver for ophold og udlejning. Udarbejdet for Videncenter for Kystturisme. www.oplevelsesbaseret-kystturisme.dk/app/webroot/uploads/Analyser/Fra%20feriehus%20til%20forretningspotentiale.pdf

Marqvard, S. R. (2016): Forskellige vilkår for folkekirken på landet. Landsforeningen af Menighedsråd.

McIntyre, N. (2006): Introduction. I M. e. Al, Multiple Dwelling and Tourism. Negotiating place, Home and Identity (ss. 3-14). CAB International.

McIntyre, N. (2011): Mobilities, Lifestyles and Imagined Worlds. Unpublished Draft, 1-19

Miljøministeriet (2012): "Planloven i praksis”, s. 1-36

Nielsen, N. (2015): Airbnb vokser eksplosivt i Danmark: 1,7 millioner overnatninger på ét år. Dr.dk: https://www.dr.dk/nyheder/penge/airbnb-vokser-eksplosivt-i-danmark-17-millioner-overnatninger-paa-et-aar)

Ringkøbing-Skjern Kommune (2014): Kystturismeredegørelse. Ringkøbing-Skjern Kommune.

Ryan, C. (2003): Recreational Tourism. Channel view.

Sammenslutningen af Danske Småøer, (2015): Perler i det danske ørige. 27 småøer. Online publikation: https://www.livogland.dk/sites/livogland.dk/files/dokumenter/publikationer/perler_i_det_danske_oerige_lille.pdf

Sharpley, R. (2009): Tourism, Religion and Spirituality . I T. &. Jamal, The SAGE Handbook of Tourism Studies (ss. 237-253). SAGE publications.

Simonsen, K. (2010, 57): Rumlig Praksis. Konstitution af rum mellem materialitet og repræsentation. Slagmark, ss. 35-47.

Soja, E. W. (1996): Thirdspace. Blackwell Publishing.

Spradley, J. (1980): Participant Observation. Wadsworth.

Tanggard, L & Brinkmann, S (2010): "Interviewet: samtalen som forskningsmetode" I: Brinkmann v& Tanggard Kvalitative metoder, en grundbog. Ss: 29-53

Therkelsen, A. et. al. (2012): Fremtidens feriehus og feriehusområde - Et landskab af hybride oplevelser. Aalborg: Ins tut for Kultur og Globale Studier & Ins tut for Arkitektur, Design og Medie Teknologi, Aalborg Universitet.

Tress, G. (2002, 2): Development of Second-Home Tourism in Denmark. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, ss. 109-122.

Ulfborg-Vemb Turistforening (2018): Turistguide 2018-2019

Urry, J (2002): The tourist gaze: leisure and travel in contemporary societies. SAGE publications

Vacher, M. (2009): Fra sommerhus til helårsbolig. Antropologi, 59/60 s. 93-111.

Vacher, M. (2010): Når hverdagen flytter i sommerhus. I H. Kristensen, Bolig og Velfærd 27 forskningsprojekter om danskerne og deres boliger (ss. 130 - 133). København: Center for Bolig og Velfærd, Realdania forskning.

Vacher, M. (2011): Consuming Leisure Time. Landscapes of infinite Horizons. Social Analysis, Volume 55 Issue 2 s. 45-61.

Vestergaard, M. (2017): Har Fur fundet en ny vej for udkanten. Morgenavisen Jyllands-Posten, 4-5.

Rapporter:

Nord., T. (2017): Turismen i Tal – Frederikshavn Kommune 2017. Frederikshavn: Turisthus Nord.

Videnscenter for Kystturisme (2013): Kystturisterne i Danmark

Videnscenter for Kystturisme (2014): Lokalbefolkningens holdning til turisme

Visit Denmark et. al. (2015a): Fakta om Dansk Kystturisme

Visit Denmark (2015b): Kulturturisme i Danmark – Kyst og naturturister og storbyturister

Visit Denmark & Center for regional- og turismeforskning (2015c): Turismens økonomiske betydning i Danmark.

Visit Denmark (2017): Airbnb gæster i Danmark 2017

Visit Denmark (2018a): Kyst og naturturister 2018

Visit Denmark (2018b): Turismen i Danmark

Hjemmesider:

Link 1:
https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivets-sektorer/byggeri-og-anlaeg/bygningsbestanden

Link 2:
https://www.fkuv.dk/_Resources/Persistent/9/5/6/2/956260c1f6b48d18267ddd1e8c7a168f87f65477/Projektbeskrivelse%20-%20KPL%20i%20sommerlandet.pdf

Link 3:
https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiM2RhZDllZjUtOT-VmZS00ZDRmLWEyO-DEtZTk4YTEzN2MwMDU1IiwidCI6ImE3OGNhYTM2LWRkZTQtNDhmNC1hZWFiLTQ5ZjQzMTJiOWNjMSIsImMiOjh9

Link 4:
https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/storbyturismen-i-danmark

Link 5:
https://www.visitdenmark.dk/da/danmark/erhvervsturismen-i-danmark

Link 6:
https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/kyst-og-naturturismen-i-danmark

Link 7:
https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/kommunal-overnatningsstatistik

Link 8:

https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/den-tyske-turist-i-danmark

Link 9:
https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/den-norske-turist-i-danmark

Link 10:
https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/den-svenske-turist-i-danmark

Link 11:
https://www.visitdenmark.dk/da/analyse/den-hollandske-turist-i-danmark

Link 12:
https://www.visitdenmark.dk/da/blogs/lhbs/ekstremt-aar-airbnb-i-danmark

Link 13:
http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/selectvarval/define.asp?PLanguage=0&subword=tabsel&MainTable=BYGB12&PXSId=184341&tablestyle=&ST=SD&buttons=0

Link 14:
https://www.furnyt.dk/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=tag&tag=aarlige%20begivenheder&task=tag&Itemid=752

Link 15:
https://www.furnyt.dk/index.php?option=com_k2&view=item&id=6467:limfjorden-rundt-anloberfur&Itemid=752

Link 16:
http://flyttilfur.dk/traef-fur-kom-med

Link 17:
https://danske-smaaoer.dk/de-27-oeer/fur/

Link 18:
https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=200614

Link 19:
https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/L121/index.htm

Link 20:
https://www.nybolig.dk/presse/flere-bor-hele-aaret-i-deres-sommerhus

Link 21:
http://kirkepaakysten.dk/

Link 22:
http://www.km.dk/fileadmin/share/publikationer/Ny_kompetenceprofil_for_praester_-_godkendt_i_bestyrelsen.pdf

Link 23:
http://www.km.dk/folkekirken/medlemskab/kirkelig-betjening/

9. Bilag

1: Kortlægning af befolkningsgrupperne i sommerhusområderne
2: Oversigt over kirkelige handlinger i tal
3: Ønskeliste fra sommergæsterne
4: Aktivitets katalog

1: Kortlægning af befolkningsgrupperne i sommerhusområderne

Dette bilag kortlægger befolkningen i sommerhusområderne med oplysninger om alder, køn, social baggrund samt andel af udlændinge i sognet. I selve rapporten er der redegjort for antallet af overnatninger og nationalitet for sommergæsterne.
Informationerne er fra 1.1. 2014

Kilde: Steen Marqvard Rasmussen: "Forskellige vilkår for folkekirken på landet". Data er fra 1/1 2014.

Sogn:	**Fur**	**Hals**	**Hou**
Antal beboere i sognet:	809	3395	1083
Antal folkekirkemedlemmer	723	3104	947
Andel af kvinder	49,3 %	50,3 %	48,1 %
Udlændinge i prc.	4,1 %	2,7 %	5,9 %
0-15 årige i prc.	13,2 %	14,7 %	13,3 %
Unge 20-34 årige i prc.	9 %	8,7 %	7,3 %
Ældre 65 og derover i prc.	31,6 %	32,1 %	33,4 %
Erhvervsfaglig uddannelse i prc.	35,1 %	37,3 %	37,1 %
Videregående uddannelse i prc.	16,9 %	18 %	17,3 %
Arbejdsstyrke i prc.	54,7 %	48,5 %	46,4 %
Arbejdsløse i prc.	1,2 %	2,3 %	2,3 %
Pensionister /efterløn:	34,6 %	41,9 %	44 %

Sogn:	**Harboøre**	**Henne**	**Lønne**
Antal beboere i sognet:	1822	805	447
Antal folkekirkemedlemmer	1714	684	397
Andel af kvinder	48,8 %	47,5 %	49,2 %

Udlændinge i prc.	2,7 %	11,2 %	7,4 %
0-15 årige i prc.	17,2%	17,0 %	8,9 %
Unge 20-34 årige i prc.	10,2 %	13,4 %	7,4 %
Ældre 65 og derover i prc.	23,9 %	21,2 %	32,9 %
Erhvervsfaglig uddannelse i prc.	36,2 %	36,7 %	37,7 %
Videregående uddannelse i prc.	10 %	18,1 %	21,4 %
Arbejdsstyrke i prc.	59,1 %	61,9	52,6 %
Arbejdsløse i prc.	1,9 %	2,2 %	1,9 %
Pensionister /efterløn:	31,9 %	25,3 %	39,7 %
Sogn:	**Hune**	**Hulsig**	**Husby**
Antal beboere i sognet:	1437	161	250
Antal folkekirkemedlemmer	1211	142	215
Andel af kvinder	49,3 %	50,9 %	48 %
Udlændinge i prc.	5,4 %	4,3 %	5,2 %
0-15 årige i prc.	8,1%	8,1 %	10,4 %
Unge 20-34 årige i prc.	5,8 %	5,6 %	7,2 %
Ældre 65 og derover i prc.	42,7 %	37,3 %	36,4 %
Erhvervsfaglig uddannelse i prc.	39, 6 %	27,2 %	28 %
Videregående uddannelse i prc.	24,2 %	23,5 %	30,5 %
Arbejdsstyrke i prc.	44,3 %	52,9 %	58,3 %
Arbejdsløse i prc.	2,3 %	2,0 %	1,7 %
Pensionister /efterløn:	48,2 %	38,6 %	37 %
Sogn:	**Hvide Sande**	**Klitmøller**	**Overlade**
Antal beboere i sognet:	1322	854	1041

Antal folkekirkemed-lemmer	1125	700	933
Andel af kvinder	47,7 %	51,1 %	45,1 %
Udlændinge i prc.	14,1 %	6,6 %	4,9 %
0-15 årige i prc.	14,8 %	17,7 %	21,3 %
Unge 20-34 årige i prc.	14,3 %	10,2 %	14,0 %
Ældre 65 og derover i prc.	23,8 %	25,5 %	20 %
Erhvervsfaglig uddan-nelse i prc.	35,4 %	36 %	33, 7 %
Videregående uddan-nelse i prc.	9,1 %	27,3 %	11,6 %
Arbejdsstyrke i prc.	59,4 %	52,8 %	57,2 %
Arbejdsløse i prc.	3,0 %	1,1 %	4,1 %
Sogn:	**Rømø**	**Skagen**	**Thorning**
Antal beboere i sognet:	618	8210	2145
Antal folkekirkemed-lemmer	501	7248	1912
Andel af kvinder	48,9 %	50,4 %	47,8 %
Udlændinge i prc.	15,5 %	6,6 %	5,7 %
0-15 årige i prc.	12,5 %	13,1 %	20,7 %
Unge 20-34 årige i prc.	8,7 %	10,9 %	13,1 %
Ældre 65 og derover i prc.	31,1 %	28,0 %	17,9 %
Erhvervsfaglig uddan-nelse i prc.	33,4 %	37,4 %	34,2 %
Videregående uddan-nelse i prc.	20 %	13,6 %	16,5 %
Arbejdsstyrke i prc.	54,3 %	54,1 %	64,5 %
Arbejdsløse i prc.	3,3 %	3,3 %	2,4 %
Pensionister /efterløn:	35,7 %	37,4 %	24,2 %

2: Oversigt over kirkelige handlinger i tal

Dette bilag viser de indsamlede tal fra 14 sogne fordelt på år, samt handlinger foretaget for personer bosiddende i og udenfor sognet. En præst har valgt at samle tallene fra sit pastorat, så derfor er tallene samlet under et sogn i oversigten. Tallene er, hvor det har været muligt, sammenlignet med tallene fra sogn.dk. To præster har ikke oplyst tallene for alle fire år. Der hvor der mangler oplysninger, er det markeret med stjerne.

Dåbs handlinger for personer bosiddende i og udenfor sognet.

Sogn	2014	2015	2016	2017
1	19 i sogn 9 udensogns	25 i sogn 5 udensogns	22 i sogn 10 udensogns	22 i sogn 6 udensogns
2	9 i sogn 8 udensogns	8 i sogn 8 udensogns	13 i sogn 8 udensogns	20 i sogn 9 udensogns
3	2 i sogn 3 udensogns	3 i sogn 1 udensogns	4 i sogn 1 udensogns	7 i sogn 4 udensogns
4	2 i sogn 2 udensogns	5 i sogn 1 udensogns	1 i sogn 6 udensogns	4 i sogn 6 udensogns
5	*	0 i sogn 6 udensogns	5 i sogn 5 udensogns	1 i sogn 3 udensogns
6	*	5 i sogn 2 udensogns	1 i sogn 0 udensogns	4 i sogn 3 udensogns
7	5 i sogn 19 udensogns	2 i sogn 18 udensogns	4 i sogn 16 udensogns	2 i sogn 18 udensogns
8	2 i sogn 6 udensogns	3 i sogn 6 udensogns	1 i sogn 6 udensogns	1 i sogn 4 udensogns
9	37 i sogn 28 udensogns	38 i sogn 29 udensogns	43 i sogn 24 udensogns	37 i sogn 26 udensogns
10	1 i sogn 1 udensogns	0 i sogn 2 udensogns	3 i sogn 4 udensogns	2 i sogn 3 udensogns

11	2 i sogn 0 udensogns	1 i sogn 3 udensogns	7 i sogn 6 udensogns	8 i sogn 4 udensogns
12	1 i sogn 1 udensogns	2 i sogn 1 udensogns	0 i sogn 1 udensogns	*

* Tallene ej oplyst af sognepræsten

Vielser eller kirkelige velsignelser for personer bosiddende i og udenfor sognet.

Sogn	2014	2015	2016	2017
1	3 i sogn 6 udensogns	3 i sogn 4 udensogns	2 i sogn 2 udensogns	4 i sogn 2 udensogns
2	2 i sogn 2 udensogns	2 i sogn 10 udensogns	3 i sogn 4 udensogns	1 i sogn 6 udensogns
3	2 i sogn 2 udensogns	1 i sogn 0 udensogns	1 i sogn 1 udensogns	1 i sogn 1 udensogns
4	0 i sogn 1 udensogns	0 i sogn 2 udensogns	0 i sogn 1 udensogns	0 i sogn 4 udensogns
5	*	2 i sogn 2 udensogns	1 i sogn 5 udensogns	1 i sogn 4 udensogns
6	*	0 i sogn 2 udensogns	1 i sogn 2 udensogns	1 i sogn 0 udensogns
7	4 i sogn 7 udensogns	5 i sogn 8 udensogns	1 i sogn 3 udensogns	1 i sogn 9 udensogns
8	0 i sogn 2 udensogns	0 i sogn 1 udensogns	1 i sogn 2 udensogns	0 i sogn 2 udensogns
9	10 i sogn 16 udensogns	9 i sogn 19 udensogns	6 i sogn 18 udensogns	10 i sogn 19 udensogns
10	1 i sogn 4 udensogns	0 i sogn 2 udensogns	1 i sogn 4 udensogns	0 i sogn 3 udensogns
11	1 i sogn 3 udensogns	1 i sogn 0 udensogns	1 i sogn 4 udensogns	1 i sogn 1 udensogns
12	1 i sogn 1 udensogns	0 i sogn 1 udensogns	1 i sogn 1 udensogns	*

* Tallene ej oplyst af sognepræsten

Begravelser eller bisættelser for personer bosiddende i og uden-for sognet.

Sogn	2014	2015	2016	2017
1	30 i sogn 1 udensogns	22 i sogn 6 udensogns	32 i sogn 5 udensogns	21 i sogn 10 udensogns
2	19 i sogn 2 udensogns	37 i sogn 8 udensogns	32 i sogn 10 udensogns	43 i sogn 3 udensogns
3	9 i sogn 4 udensogns	3 i sogn 2 udensogns	2 i sogn 1 udensogns	7 i sogn 2 udensogns
4	8 i sogn 2 udensogns	9 i sogn 4 udensogns	8 i sogn 3 udensogns	12 i sogn 1 udensogns
5	*	8 i sogn 2 udensogns	6 i sogn 1 udensogns	4 i sogn 2 udensogns
6	*	8 i sogn 1 udensogns	7 i sogn 4 udensogns	4 i sogn 1 udensogns
7	11 i sogn 14 udensogns	10 i sogn 16 udensogns	9 i sogn 15 udensogns	8 i sogn 5 udensogns
8	5 i sogn 2 udensogns	2 i sogn 6 udensogns	1 i sogn 2 udensogns	7 i sogn 2 udensogns
9	97 i sogn 5 udensogns	112 i sogn 6 udensogns	96 i sogn 7 udensogns	113 i sogn 10 udensogns
10	1 i sogn 2 udensogns	3 i sogn 0 udensogns	2 i sogn 0 udensogns	3 i sogn 1 udensogns
11	6 i sogn 1 udensogns	7 i sogn 3 udensogns	4 i sogn 2 udensogns	8 i sogn 3 udensogns
12	5 i sogn 1 udensogns	4 i sogn 1 udensogns	4 i sogn 3 udensogns	*

* Tallene ej oplyst af sognepræsten

3: Ønskeliste fra sommergæsterne

Dette bilag viser den samlede liste af ønsker, sommergæsterne er fremkommet med. I rapporten er nævnt ønsker om aktiviteter i naturen, på hverdage, aktiviteter med sang og musik og aktiviteter for hele familien. Her er ønskerne delt op i kategorier for overskuelighedens skyld. Nogle ønsker efterfølges af et citat fra sommergæsten, som har fremkommet med ønsket. Dette er gæstens begrundelse eller uddybning af ønsket.

Aktiviteter i naturen:

- Gudstjenester udenfor
- Pilgrimsvandringer
- Strandgudstjenester
- Salmesang udenfor
- Gåture: "ikke pilgrimsvandringer, men gåture måske 3 km, hvor man kan lægge noget ind, for jeg tror den der fysiske ting kombineret med noget spirituelt, det tror jeg kan vække mange"
- Solnedgangsgudstjenester

Aktiviteter med sang:

- Koncerter
- Sangaften: "Hvor man kan synge nogle salmer sammen, gerne et arrangement hvor gæsterne kan ønske salmer også"
- "Syng med" arrangementer
- Sang eller solnedgangssang, "Forholdsvis kort arrangement"
- Morgen- eller aftensang
- Salmesang på dansk og tysk
- Mulighed for at prøve kirkens orgel
- Aftensang

Sociale aktiviteter:

- Fællesspisning: "Så kan man også møde de lokale"
- Samtaleforum: "Hvor menighedsrådet kan komme i dialog med sommerhusmenigheden"
- Kirkekaffe: "Så man efterfølgende kan falde i snak med hinanden og få et fællesskab

- Kaffe, te, en småkage og mulighed for at snakke om hinandens liv
- Mandetur

Aktiviteter i kirkerummet ved kirkens bygninger:

- Meditation: ”Der er noget smukt over at meditere i kirkerummet”
- Guidede ture ved kirkerne: ”hver kirke har så mange historier og så meget at fortælle”
- Fremvisninger af Kirken
- At der er mulighed for gudstjeneste hver søndag.
- Kirkevandringer

Blandede:

- Tilbud midt på ugen: *”Et tilbud til den menighed, der kommer i små perioder midt i ugen, måske en lille andagt og så noget fællessang”*
- Morgenandagter
- Tilbud til børn
- Noget for de unge: ”*Måske noget hvor man kobler naturen og tro sammen”*
- Hverdagsgudstjenester: ”*Søndagen er ikke længere alles hviledag”*
- Noget for børn under gudstjenester: ”*saftevand, tegnepapir fx”*
- Anderledes gudstjenester fx på stranden
- Kristen yoga: *”Jeg har nogen gange tænkt, det er en skam, at det ikke var kristendommen, som fandt på yoga for sådan noget morgen kristen yoga, det tror jeg godt kunne samle folk”,*
- Foredrag
- At præsten er tilgængelig for en samtale
- Flere aktiviteter for børn

4: Aktivitets katalog

Aktivitet	Kort beskrivelse	Annoncering?	Sogn?
Fodvask	I forbindelse med den årlige Fur march stiller menighedsrådet et telt op og tilbyder fodvask til deltagerne. De tilbyder også kaffe og te og mulighed for at tage et "mannakorn" med et bibelcitat.	Skilte, Stort banner	Fur
Fyraftensgudstjeneste	Kort gudstjeneste onsdag eftermiddag.	I kirkebladet	Fur
Strand-gudstjeneste	Gudstjeneste afholdt på stranden en søndag		Fur Henne og Lønne
Musikgudstjeneste og byfest	Der afholdes en musikgudstjeneste i forbindelse med den lokale byfest		Overlade
Solnedgangsgudstjeneste	Kort gudstjeneste/andagt hver onsdag aften i juli måned. Arrangementet afholdes også Store Bededag. Varighed: mellem tyve og tredive minutter.	I turistavisen, på kassebon i supermarkedet.	Ny og Gammel sogn.
Aftengudstjeneste	Gudstjeneste søndag aften		Husby, Hune (Rødhus)

Gudstjeneste ved den Tilsandede Kirke	Hver torsdag aften fra slut juni til midt august afholdes kort gudstjeneste torsdag aften ved Den Tilsandede Kirke. Der deles sangbøger ud, som deltagerne kan købe for tyve kroner.	I turistavisen	Skagen
Gospel workshop og gudstjeneste	Der afholdes gospelworkshop i kirken en lørdag i juli. Deltagerne på workshoppen deltager i højmessen om søndagen, som bliver en gospelgudstjeneste		Hulsig
Morgensang	Morgensang i løbet af ugen. Nogle steder med liturgisk indslag, andre steder udelukkende sang og orgelspil. Nogle steder efterfulgt af morgenmad. Ca. en halv time – tre kvarters varighed.		Hune, Skagen, Hals
Pilgrimsvandring	Pilgrimsvandring arrangeret af præsten eller frivillige.		Fur Klitmøller Skagen
Pilgrimsvandring og Naturens dag	Der afholdes en gudstjeneste i forbindelse med naturens dag. Efterfølgende arrange-		Gammel og Ny sogn

	res der pilgrimsvandring fra kirken ud til stedet, hvor andre aktiviteter ifm. Naturens dag foregår.		
Aftensol og andagt	Aftenandagt udenfor		Klitmøller
St. Laurentius vandring	Vandring efter gudstjeneste ved Den Tilsandede Kirke		Skagen
Kirkecafe	Der laves cafe med salg af mad og varer i telte ude foran kirken.		Skagen
Børnefestival	Hoppeborge og aktiviteter for børn.		Skagen
Aftensang ugentligt	Der afholdes aftensang fast en hverdagsaften hele sommeren igennem. Nogle steder med liturgiske indslag, andre gange kun sang og orgelspil		Hune Rømø
Aftensang dagligt	Der afholdes aftensang ved kirken hver aften i hele juli måned. Aftensangen fordeles mellem præsterne og kirkesangeren, så hver har en eller flere uger i streg. Aftensangen varer ca. en halv time og indeholder sang og liturgiske indslag.	Plakater i flere km afstand fra kirken.	Thorning
Turistkirke	Der afholdes fire særlige gudstjenester for	Bannere og plakater over	Hvide Sande

	turister og lokale. Der simultanoversættelse af prædiken, salmer på både dansk og tysk. Hver gudstjeneste har desuden særlig musikindslag.	hele byen og langs vejen til og fra byen.	
Guidede ture ved kirken	Guidede ture på kirke og kirkegård med fortælling om kirkens inventar og kirken, øen og kirkegårdens historie.	På kirkens hjemmeside	Rømø
Meditativ vandring	Meditativ vandring som begynder i kirken og går ud i naturen med ord og refleksioner undervejs.	I kirkens sommerprogram	Rømø
Fortælleaftner	Fortælleaftner om kirken og vestjysk humor på henholdsvis dansk og tysk		Henne Lønne
Aftensang på havnen	Et par aftner i løbet af sommeren afholdes der aftensang på havnen		Hals
Dansk – tysk gudstjeneste	En højmesse med deltagelse af både dansk og tysk præst. Tekstlæsning skiftevis på dansk og tysk. Salmer synges på både dansk og tysk		Henne Lønne
Kirkevært	Frivillige opholder sig i kirken, holder opsyn		Skagen

	med kirken og snakker med gæsterne om kirken		
Sommerkoncerter	Oftest klassiske koncerter, nogen steder i forbindelse med festival i byen.		Skagen, Hulsig, Hune, Henne og Lønne, Fur, Rømø, Hvide Sande,
Udgivelse af bog om kirkens historie	Bogen beskriver kirken og øens historie og de særlige kendetegn, der er for kirken og kirkegården. Menighedsrådet har indsamlet pengene til bogen og udgivet den.		Rømø